

Numismatický sborník

37/1–2 (2023)

Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu Akademie věd České republiky
Centrum medievistických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze

Praha 2024

NOVÉ NÁLEZY ŘÍMSKÝCH MINCÍ ZE STRAKONICKA

Jiří MILITKÝ – † Petr MENŠÍK – Vlastimil KRÁL – † Jiří FRÖHLICH

Abstract – New Finds of Roman Coins from the Strakonice Region.

The article presents four new single coin finds from the Strakonice region. These are a sestertius of Vespasianus from Přední Ptákovice (no. 1); a sestertius of Domitianus from Strakonice (no. 2); a secondarily gilded denarius from Sousedovice (no. 3); and an antoninianus of Claudius II from Křtětice (no. 4), found on a Roman period settlement site where, however, no evidence of settlement activity from Early to Late Roman periods has been attested until now.

 South Bohemia, Roman coins, Strakonice area

Intenzivní používání detektorů kovů se odráží také v množících se nálezech římských mincí v oblasti jižních Čech. Toto území bylo do nedávné doby na jejich nálezyvý výskyt poměrně chudé (Militký 1995, 39–54, č. 17–74; 2013, 258–268, č. 687–748). Pro jihočeskou oblast jsou poměrně časté nálezy, které nemají jednoznačnou prokazatelnou vazbu na sídliště z doby římské a tohoto charakteru je také několik již dříve zveřejněných nálezyvý mincí (Militký 2007; Militký – Zavřel 2010; 2014; Menšík – Militký 2016; Militký – John – Račák 2021). Obdobného charakteru je také několik nových mincovních nálezů prezentovaných v tomto příspěvku, výjimkou představuje antoninian z Křetic, pocházející z areálu sídliště z doby římské.

1. PŘEDNÍ PTÁKOVICE (okr. Strakonice)

Při povrchové prospekci s detektorem kovů v roce 2015 byl na k. ú. Přední Ptákovice nalezen sestercius císaře Vespasiana. Místo nálezů se nachází na poli severovýchodně od obce, při okraji k. ú. zmiňované obce, na pravém břehu řeky Otavy, severně od silnice z obce do Hajské, GPS – 49°15'20.401" N, 13°56'2.012" E. Ražba je uložena v Muzeu středního Pootaví Strakonice (sine).

ŘÍM, císařství, Vespasianus (69–79)

mincovna: Roma, AE sestercius, 71

Av.: IMP CAES VESPAS AVG P M TR P P P COS III, ověčené poprsí Vespasiana doprava

Rv.: PAX-AVGVSTI, S-C, stojící Pax čelně, hledící doleva a držící ratolest a roh hojnosti

Lit.: RIC 2/I, 76, č. 243, Pl. 25:243.

18,945 g; 32,9/33,6 mm; 6 h; sekundárně pozlaceno, při okraji (12 h) otvor v místě druhotně zploštělé plochy

2. STRAKONICE (okr. Strakonice)

Při povrchové prospekci s detektorem kovů byl v roce 2015 na k. ú. Strakonice objeven sestercius císaře Domitiana. Mince byla nalezena na poli východně od města, na levém břehu řeky Otavy, trať „V Častavině“, GPS – 49°15'50.246" N, 13°55'54.258" E. Ražba je uložena v Muzeu středního Pootaví Strakonice (sine).

ŘÍM, císařství, Domitianus (81–96)

mincovna: Roma, AE sestercius, 85 až 95–96

Av.: [IMP CAES] DOMIT AVG GERM-[COS XI až XVII ....], ověčené poprsí Domitiana doprava

Rv.: IOVI-[VICTORI], v ex. SC, sedící Jupiter doleva, drží Viktorii a dlouhé svíslé žezlo

Lit.: RIC 2/1, č. 352 / 464 / 526 / 633 / 702 / 751 / 794.

23,352 g; 36,2/35,4 mm; 7 h; bez patiny

3. SOUSEDOVICE (okr. Strakonice)

Při povrchové prospekci s detektorem kovů byl v roce 2015 na k. ú. Sousedovice nalezen denár císaře Traiana. Místo nálezů se nachází na poli severovýchodně od obce, jižně od Velkoholského rybníka, GPS – 49°14'20.532" N, 13°52'33.926" E. Mince je uložena v soukromé sbírce a byla již zmíněna v literatuře (*Veselský 2015*, 13).

ŘÍM, císařství, Traianus (98–117)

mincovna: Roma, AR denár, asi 116–117, skupina 19

Av.: IMP CAES NER TRAIAN OPTIM AVG GERM DAC, ověčené oděné poprsí Traiana doprava

Rv.: PARTHICO P M TR P COS VI P P SPQR, po stranách PRO-VID, stojící Providentia čelně, hledící doleva, opírající se vpravo o sloup a držící dlouhé žezlo, vlevo dole globus

Lit.: RIC 2, 269, č. 361; MIR 14, 473–474, č. 580v, Taf. 116:580v2.

metrologie neznámá, nález v současné době nedostupný; sekundárně pozlacený, odlomené recentní ouško (12 h)

4. KŘTĚTICE (okr. Strakonice)

Při povrchové prospekci s detektorem kovů v září roku 2015 objevil p. Vladislav Pícha na k. ú. Křtětice antoninian císaře Claudia II. Místo nálezů se nachází na poli, na levém břehu Blanice, asi 800 m jižně od okraje obce, na jižním svahu v trati „Na Smrčičích“. Mince pochází z areálu sídliště z doby římské a byla již v literatuře zmíněna (*Fröhlich – Chvojka – Zavřel 2016*, 6–7). Lokalita je však podle stávajících nálezů datována do časně římské

(horizont A–B1; *Zavřel 1999*, 476, č. 13) a osídlení ze 3.–4. století zde zatím nebylo identifikováno – vztah mince k sídelním aktivitám na lokalitě je tedy zatím nejasný. Ražba je uložena v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích (sine).

ŘÍM, císařství, **Claudius II. Gothicus** (268–270)

mincovna: *Siscia*, AE antoninian, 269

Av.: I[MP CLAVDIVS AVG], hlava Claudia II. v krunyři s paprskovitou korunou doprava

Rv.: SP[ES AVG], vlevo v poli I, stojící Spes čelně, hledící doleva, drží květinu a okraj šatů

Lit.: *RIC 5/1*, 227, č. 191(F); *RIC-MER*, č. 665.

1,282 g; 17,6/16,8 mm; 12 h; tmavě zelená patina, plošná korozie

Kolekce doposud nepublikovaných římských mincí z regionu Strakonicka poměrně výrazným způsobem rozšiřuje stávající starší nálezy (*Militký 2013*, 265–266, č. 729–736). K nim lze připočítat jednu ražbu pocházející ze sídliště z doby římské v Přešťovicích (*Militký – Zavřel 2010*), odkud z následných prospekci s detektorem kovů pochází také několik dalších nepublikovaných mincí.¹

Nejstarší ražbou prezentovaného souboru je sestercius císaře Vespasiana z Předních Ptákovic, ražený v mincovně Řím v roce 71 (č. 1). Jde o typ *RIC 2/1* č. 243 s rubním motivem stojící Pax a s opisem PAX-AVGVSTI. Mince nese zřetelné stopy sekundárních úprav. Na povrchu je místy dochováno druhotné pozlacení (patrně žiháním v ohni) a při okrajích (12 h) je umístěn otvor na sekundárně vytvořené ploše. Mince byla tedy nepochoybně nošena jako závesek, je ovšem otázkou, jak tuto úpravu datovat. Pro dobu římskou jsou otvory i na bronzových ražbách zcela běžné, avšak nikoliv zlacení. Nelze vyloučit, že mince byla takto upravena až období raného novověku. V takovém případě by se však jednalo, ve vztahu ke germánskému osídlení Strakonicka o tzv. pseudonález, tedy minci ztracenou ve středověku až novověku (k antickým ražbám v pozdějších nálezových kontextech *Militký 2020*). Sestercius byl navíc objeven v prostoru, ze kterého doklady osídlení z doby římské neznáme. Jako jednotlivě objevené ražby se v rámci tzv. starého nálezového fondu v Čechách mince Vespasiana vyskytly v 19 případech, sestercius je však doložen pouze dvakrát (*Militký 2013*, 54, tab. 23).

Do období fláviovské dynastie patří také sestercius císaře Domitiana objevený na k. ú. Strakonice (č. 2). Jde o nominál ražený v mincovně Řím, a to v letech 85 až 95–96. Přesnější datace není možná, neboť konec lícního opisu není čitelný (COS XI až XVII) a nelze identifikovat konkrétní konsutát. Jeho absence neumožňuje ani přesné určení typu, a proto přichází v úvahu několik možností (*RIC 2/1*, č. 352, nebo též 464, 526, 633, 702, 751, 794). Mince pochází z prostoru, odkud nejsou známy doklady osídlení z doby římské, nicméně v tomto případě lze považovat za reálné, že nález s dobou římskou souvisí. Prezentovaná ražba je již třetí římskou mincí nalezenou na k. ú. Strakonice (*Militký 2013*, 266, č. 735a–b). Jako jednotlivě objevené ražby se v rámci tzv. starého nálezového fondu v Čechách mince Vespasiana vyskytly ve 20 případech, sestercius je však doložen pouze jedenkrát (*Militký 2013*, 54, tab. 23).

¹ Za informaci děkuji PhDr. Petru Zavřelovi, Ph.D.

Denár císaře Traiana ze Sousedovic (č. 3) byl ražen v Římě asi v letech 116–117. Jedná se o typ *MIR 14* č. 580v, ražbu s lícním opisem IMP CAES NER TRAIAN OPTIM AVG GERM DAC. Na rubu se nachází stojící Providentia a opis PARTHICO P M TR P COS VI P P SPQR / PRO-VID. Výskyt Traianových mincí v rámci jednotlivých nálezů tzv. starého nálezového fondu v Čechách je poměrně častý a denáry reprezentuje celkem 18 ks (*Militký 2013*, 54, tab. 24). Sledovaná ražba je však sekundárně upravená. Je pozlacená (zřejmě v ohni) a má odlomené ouško. Zvláště na rubu je patrný otěr způsobený nošením. Zlacení i přiletované ouško jsou pro denáry související s dobou římskou zcela neobvyklé. V daném případě lze s vysokou dávkou pravděpodobnosti předpokládat, že mince byla využívána jako závěsek až daleko později, nejpravděpodobněji v raném novověku. Jde tedy zřejmě o další doklad tzv. pseudonálezu. I v tomto případě byl denár objeven v prostoru, odkud není známé osídlení z doby římské.

Antoninian císaře Claudia II. z Křtetic (č. 4) je typickým příkladem inflačního oběživa z doby po roce 260. Mince je vyrobena z bronzu, resp. přesně nespecifikované slitiny mědi, avšak nominálně se jedná o dvoudenár, který měl být vyroben ze stříbra. Jde o minci raženou v roce 269 v mincovně Siscia typu *RIC-MER* č. 665. Rubním motivem je stojící Spes s opisem SPES AVG. Jako jednotlivě objevené ražby v rámci tzv. starého nálezového fondu v Čechách se antoniniany Claudia II. vyskytly pouze ve třech případech (*Militký 2013*, 56, tab. 25), v nových souborech pocházejících ze sídlišť se však s nimi setkáváme poměrně často, např. Všechlapy-Krchleby (*Droberjar – Militký 2020*, 272–273, č. 66, obr. 7:8). Jak již bylo uvedeno, mince z Křetic pochází z areálu sídliště z doby římské (*Zavřel 1999*, 476, č. 13), odkud však doposud chybí doklady sídelní aktivity z mladší až pozdní doby římské. Může se jednat pouze o stav archeologického poznání této lokality. V rámci Strakonicka jde teprve o třetí případ výskytu římské mince na germánském sídlišti. Doposud byly známy mince z výše zmíněné osady v Přešřovicích (*Militký – Zavřel 2010*) a předpokládaný je sídlištní původ u dvou mincí ze Strakonice (*Militký 2013*, 266, č. 735a–b).

Nálezy římských mincí jsou v jihočeském prostoru často spojovány s trasami komunikací a jsou nezdůvodněným důkazem přítomnosti člověka v krajině. Jednu z možných tras přes Šumavu (např. depot Strážný: *Militký 2000; 2013*, 263–264, č. 724) lze vyznačit v místech vimperské větve pozdější Zlaté stezky, spojující Vimperk s Pasovem, která vede údolím Volyněky až do míst germánského osídlení v okolí Strakonice. Přesto, že jižní Čechy nepatří z hlediska uvedených mincí mezi nejbohatší regiony, sledujeme i zde v posledních letech jejich nárůst.

Chceme-li stručně shrnout význam zde prezentovaných nálezů římských mincí ze Strakonicka, lze konstatovat, že poměrně výrazně rozhojňují stávající stav poznání. U exempláře ze Křetic (č. 4) lze uvažovat o možné vazbě na germánské sídliště, byť s doposud archeologicky neprokázanou fází mladší až pozdní doby římské. Sestercius Domitiana ze Strakonice (č. 2) spadá do kategorie ojedinělých nálezů v dobově neosídlených místech. Může se jednat o náhodné ztráty, ale i výše zmíněné votivní obětiny, které souvisejí se starými komunikacemi. V konkrétních případech je ovšem v rámci českého vnitrozemí hledání skutečného významu jednotlivě nalázaných mincí mimo sídliště velmi obtížné (*Mensík – Militký 2016*, 247; *Militký – John – Račák 2021*, 208). Sestercius císaře Vespasiana z Předních Ptákovic (č. 1) a denár císaře Traiana ze Sousedovic (č. 3) byly sekundárně pozlacené a opatřeny otvorem či ouškem. V obou případech je nutné zvážit možnost, že jde o tzv. pseudonálezy římských mincí, které souvisejí s dobou jejich nošení v období např. raného novověku. V případě nálezu ze Sousedovic je tato interpretace vysoce pravděpodobná. Sekundární užívání římských mincí v raném středověku až v novověku je opakovaně doloženo i v nálezovém materiálu z českých zemí či Slovenska (*Militký 2020*).

Autorský podíl J. Militkého na příspěvku vznikl jeho pracovního úvazku v Centru mediévistických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze.

Literatura

- Droberjar, E. – Militký, J. 2020:* Kovové artefakty na sídlišťích z doby římské ve Všechlapech a Krehlebích (okr. Nymburk). *Archeologie ve středních Čechách* 24, 465–482.
- Fröhlich, J. – Chvojka, O. – Zavřel, P. 2016:* Nové archeologické nálezy pravěkých bronzových předmětů na Vodňansku. *Vodňany a Vodňansko* 10, 3–20.
- Mensík, P. – Militký, J. 2016:* Dva nové nálezy římských mincí z povodí řeky Lužnice – Planá nad Lužnicí (okr. Tábor) a Netěchovice (okr. České Budějovice). *Numismatický sborník* 29/2 (2015), 245–248.
- Militký, J. 1995:* Nálezy keltských a antických mincí v jižních Čechách. *Zlatá Stezka* 2. Sborník Prachatického muzea, 34–67.
- 2000: Nálezový (?) soubor antických mincí ze Strážného (?), okr. Prachatice. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 13, České Budějovice, 87–96.
- 2007: Nálezy římských mincí na Českokrumlovsku. In: Droberjar, E. – Chvojka, O. (edd.): *Archeologie Barbarů 2006. Příspěvky z II. protohistorické konference*. České Budějovice, 21.–24. 11. 2006. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum* 3. Svazek 1–2. České Budějovice, 261–268.
- 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). *Komentovaný katalog nálezového fondu*. Praha.
- 2014: Doplněk k nálezu římských zlatých mincí z Dobronic (okr. Tábor). *Numismatický sborník* 28/1, 106–108.
- 2020: Finds of ancient coins in medieval and early modern contexts in the Czech republic and Slovakia / Znaleziska monet antycznych w kontekstach średniowiecznych i wczesnonowożytnych na terenie Republiki czeskiej i Słowacji. In: Bogucki, M. – Dymowski, A. – Śniezko, G. (eds.): *Slivers of the Antiquity. The use of Ancient coins in Central, Eastern and Northern Europe in the Medieval and Modern period / Okruchy starożytności. Użytkowanie monet antycznych w europie środkowej, wschodniej i północnej w średniowieczu i w okresie nowożytnym*. Warszawa, 221–262.
- Militký, J. – John, J. – Račák, J. F. 2021:* Hromadný nález antických mincí a spony z doby stěhování národů z k. ú. Šafléřov, obec Malšín (okr. Český Krumlov). *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 34, 197–215.
- Militký, J. – Zavřel, P. 2010:* Nález římské mince v areálu sídliště z doby římské v Přešťovicích (okr. Strakonice). *Numismatický sborník* 24 (2009), 325–326.
- MIR 14:* Woytek, B. 2010: *Moneta Imperii Romani 14. Die Münzprägung der Kaisers Traianus (98–117). Band 1–2*. Wien.
- RIC 2:* Mattingly, H. – Sydenham, E. A. 1926: *The Roman Imperial Coinage. Volume II. Vespasian to Hadrian*. London.
- RIC 2/1:* Carradice, I. A. – Buttrey, T. V. 2007: *The Roman Imperial Coinage. Volume II – Part 1. Second fully revised edition. From AD 69–96 Vespasian to Domitian*. London.
- RIC 5/1:* Webb, P. H. 1927: *The Roman Imperial Coinage. Volume V. Part 1. Valerian to Florian*. London.
- RIC 6:* Sutherland, C. H. V. 1967: *The Roman Imperial Coinage. Volume VI. From Diocletians reform A.D. 294 to the death of Maximinus (A.D. 313)*. London.
- RIC-MER:* Roman Imperial Coinage AD 268–276: <http://www.ric.mom.fr/en/info/present>.
- Veselský, J. 2015:* *Drachkov*. Praha.
- Zavřel, P. 1999:* Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. *Archeologické rozhledy* 51, 468–516.

Summary

Jiří Militký – Petr Menšík – Vlastimil Král – † Jiří Fröhlich, New Finds of Roman Coins from the Strakonice Region.

This contribution presents four new single coin finds from the region of Strakonice. The earliest piece is a sestertius of the Emperor Vespasian of the *RIC 2/1* no. 243 type, found in Přední Ptákovice (no. 1). The coin had been worn as a pendant; however, dating of this adjustment is questionable and it may be a pseudo-find. The sestertius of the Emperor Domitian was discovered in Strakonice (no. 2). The coin cannot be classified in whole detail because of illegible end of the obverse legend (*RIC 2/1*, no. 352 or 464 or 526 or 633 or 702 or 751 or 794). A denarius of the Emperor Traian of the *MIR 14* č. 580v type was found in Sousedovice (no. 3) and it had been secondarily adapted – gilded (probably using a fire) and provided with an unpreserved lug. Also in this case we are probably dealing with a pseudo-find. An antoninian of the Emperor Claudius II, found in Křtětice (no. 4), presents a typical inflationary currency of the period after 260 AD. The type (*RIC-MER* č. 665) was struck in the Siscia Mint in 269 AD. This coin was found at a site of a Roman period settlement, where, however, the evidence of settlement activities from the early to late Roman periods has been still missing. Summarizing the significance of Roman coin finds from the Strakonice Region, it can be stated that they substantially extend current state of knowledge.

English summary by L. Vacinová

Autoři

doc. PhDr. Jiří Militký, Ph.D., DSc.

Centrum medievistických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze, Jilská 1, 110 00 Praha 1

Národní muzeum-Historické muzeum, numismatické oddělení
Vinohradská 1, 110 00 Praha 1
e-mail: militky.jiri@seznam.cz
ORCID 0000-0002-9654-6061

† PhDr. Petr Menšík, Ph.D. (1983–2024)

Mgr. Vlastimil Král

Muzeum středního Pootaví Strakonice
Zámek 1, 386 01 Strakonice 1
e-mail: vlastimil.kral@muzeum-st.cz

† Jiří Fröhlich, dr. h. c. (1946–2023)

NOVÝ NÁLEZ ANTONINIÁNA TETRICA I. Z VEĽKÉHO KRTÍŠA

Mince Galského cisárstva v numizmatických zbierkach
Slovenského národného múzea – Historického múzea

Boris STOKLAS

Abstract – A New Find of an Antoninian of Tetricus I from Veľký Krtíš. Coins of the Gallic Empire in the Numismatic Collections of the Slovak National Museum – Historical Museum.

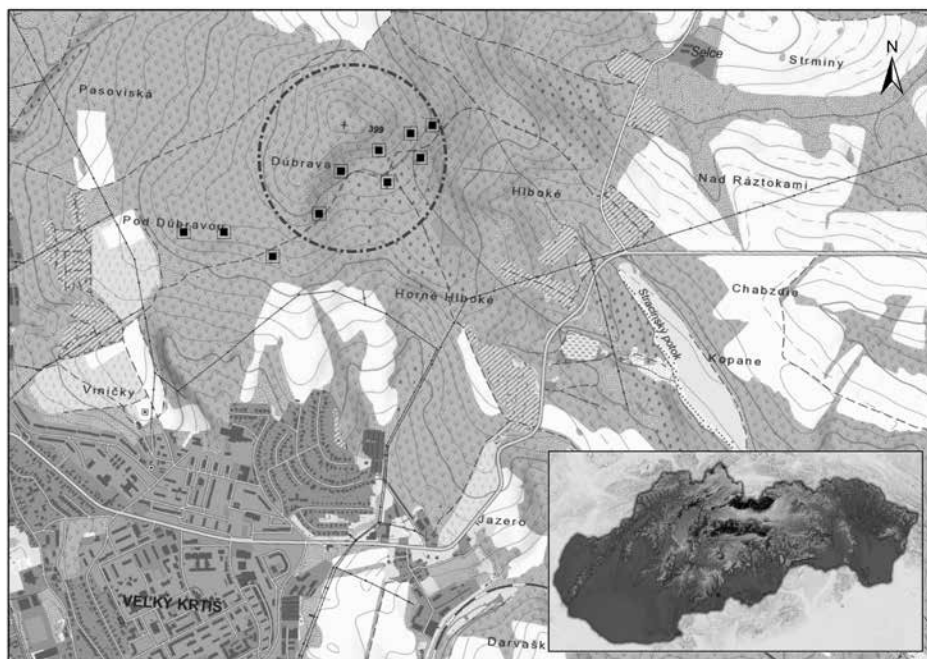
A coin of the Gallic Emperor Tetricus I was found on the Babka Hill near Veľký Krtíš in 2019. The obverse bears the head of the Emperor; the stylised figure of the goddess Spes on the reverse implies that the coin belongs to the irregular issues (the so-called imitations of the radiati). Besides the official coin production of the Gallic Empire, there are other irregular issues following the Gallic imperial models in the collection of the Slovak National Museum. All these coins were subjected to detailed numismatic and metallographic analyses.

Poiplie, Gallic Empire, antoninian, radiatus, Middle European Barbaricum

K bežnej zložke rímskeho peňažného systému patrili okrem iných aj mince galských cisárov. V nálezoch sa objavujú ako bežná prímes v provinciálnom prostredí a tiež na území barbarika. K minciam tohto druhu patrí aj nový nález redukovaného antoniniánu (angl. *radiatus*; ďalej len *radiatus*),¹ z okolia Veľkého Krtíša. K jeho objaveniu došlo v roku 2019, pravdepodobne neďaleko niektorej zo starých pohraničných železo-betónových pevností ležiacich severne od mesta. Tie sa nachádzajú na vrchu Babka, rozmiestnené v jednej súvislej línii (obr. 1). Vybudované boli ešte za prvej Československej republiky. Nález má z oboch strán prirodzenú hnedú patinu. Na averze mince je zobrazený miniatúrny portrét galského cisára C. Pia Esuvia Tetrica (ďalej len Tetricus I.), na reverze sa nachádza štylizovaný obraz bohyně Spes idúcej vľavo. Na redukovanom mincovom kotúčiku sa nachádzajú niektoré písmená averzného a reverzného opisu, ktoré umožňujú priradiť k minci katalógové číslo. V katalógu RIC je táto konkrétna razba zaradená k iregulárnym razbám, ktoré sú charakteristické „barbarizovaným“ stvárnením. Antoniniánus Tetrica I. sa dnes nachádza v numizmatickej zbierke Slovenského národného múzea – Historického múzea (ďalej len SNM-HM).

¹ Radiatus je antoniniánus dosahujúci extrémne malý priemer a hmotnosť, často obsahujúci len časť celého opisu nachádzajúceho sa ako na vrchnom, tak i na spodnom razidle. Často sa ale nedá odlišiť, či ide o oficiálnu, alebo iregulárnu razbu. Preto nemožno považovať automaticky redukovaný antoniniánus za dobové falzum (Stoklas 2020, 81).

Obr. 1. Veľký Krtíš, vrch Babka – vyznačenie oblasti približného miesta nálezu antoniniánu Tetrica I.

Galské cisárstvo, **Tetricus I.** (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE barbarizovaný antoniniánus (radiatus)

Av.: [... ..]RICVS P [F ...], busta cisára vpravo, v bnení a s lúčovitou korunou

Rv.: [... ..]ITC[A], štylizovaná postava Spes idúca vľavo

Lit.: *RIC 5/2*, 412, č. 159.

1,67 g; 13,77/15,15 mm (inv. č. S 89 486; pr. č. 2020/00703; 16.10. 2019)

Nový nález mince Tetrica I. v archeologickom kontexte

Veľký Krtíš leží v oblasti stredného Poiplia. V mladšej dobe rímskej spadal tento región pod kvádsku sídelnú oblasť. Sídlišká sa koncentrovali do nížiny, resp. do blízkosti povodia rieky Ipeľ. Z publikovaných zdrojov nám nie sú známe z katastra Veľkého Krtíša ďalšie nálezy prináležiace dobe rímskej, či dobe sťahovania národov. Tie však pochádzajú z jeho širšieho okolia. V rámci veľkokrtíšskeho okresu boli archeologicky doložené kvádske sídliská v Ipeľskom Predmostí, kde sa zistilo aj žiarové pohrebisko, sídlisko sa predpokladá tiež vo Veľkej Čalomiji, odkiaľ pochádza sídlisková keramika z mladšej doby rímskej, alebo tiež v Slovenských Ďarmotách, v časti Iliášov, kde sa osídlenie lokality kladie do stupňa C3 doby rímskej

až do stupňa D1 doby sťahovania národov. Pochádza odtiaľto nie len kvádska, ale tiež rímsko-provinciálna keramika (*Beljak – Nevizánsky – Ožd’áni – Tittonová 2012*, 29–30). Rímske mince z tohto okresu nepatria medzi časté nálezy. Známe sú zatiaľ len dve mince, jedna zo 4. storočia z Ďurkoviec (*Ondrouch 1964*, 162, č. 533), druhá, bližšie neuvedená rímska minca z Dolných Plachtiniec (*Beljak – Nevizánsky – Ožd’áni – Tittonová 2012*, 30). Zaujímavé je, že všetky boli objavené v oblasti ležiacej výrazne severnejšie, než bola oblasť s doloženým kvádske osídlením, navyše v jednej priamej línii. V prípade nálezu mince Tetrica I. na vrchu Babka je málo pravdepodobné, že by bolo možné miesto nálezu spájať s osídlením tejto výšinej polohy. Viac pravdepodobné sa zdá byť jeho prepojenie s obchodnými, resp. tranzitnými aktivitami. V dnešnej dobe sa na južnom úpätí vrchu tiahne pozdĺž línie československých betónových pevností lesnícka cesta. Cesta tu mohla existovať už oveľa skôr. Pokiaľ tadiaľto viedla v dobe rímskej komunikácia, smerovala pravdepodobne z Dolnej Panónie do oblasti východného Slovenska, osídleného v mladšej dobe rímskej przeworskou kultúrou, resp. kultúrou Blažice-Bereg (*Švaňa – Šimčík 2021*, 65).

Okrem nového nálezu sa v numizmatickej zbierke SNM-HM nachádzajú tiež staršie nálezy mincí Galského cisárstva. Sú nimi mince z Modry, Senca, Iže a tiež bývalého rímskeho mesta Carnuntum (dnešný Bad Deutsch-Altenburg a Petronell-Carnuntum). Obdobným prípadom, kedy by mince Galského cisárstva mohli súvisieť s obchodnými, resp. tranzitnými aktivitami, by mohol byť aj hromadný nález troch mincí z Modry (obr. 2:4–5). Miesto nálezu sa nachádza len pár stoviek metrov od súčasnej hlavnej cestnej komunikácie, smerujúcej z mesta Modra do jeho mestskej časti Kráľová. V tomto prípade išlo o trasu smerujúcu cez husto osídlenú oblasť pozdĺž masívu Malých Karpát. K nálezu mince Galského cisárstva došlo v roku 1960 aj v okresnom meste Senec (obr. 2:6). V centre mesta bol pri stavbe kultúrneho domu objavený archeologickým výskumom antoniniánus Tetrica I. (*Ondrouch 1964*, 124, č. 375). Minca sa nachádzala v stredovekej kultúrnej vrstve datovanej do 12.–13. storočia. Ostatné nálezy mincí tohto druhu, uložené v numizmatickej zbierke SNM-HM, súvisia s rímsko-provinciálnym prostredím, resp. s provinciálnym peňažným obehom. Dve mince Tetrica I., pochádzajúce z Mohaplovej zbierky, boli objavené v zázemí rímskeho kastela, počas poľnohospodárskych prác niekedy pred rokom 1939 (obr. 2:2–3; *Minarovičová 1990*, 21; 1966, 175). V dobe rímskej boli súčasťou lokálneho peňažného obehu. Poslednou z mincí v numizmatickej zbierke SNM-HM je dosiaľ nepublikovaný barbarizovaný redukovaný antoniniánus Tetrica I., pochádzajúci z oblasti bývalého rímskeho mesta Carnuntum, ležiaceho na brehu Dunaja v dnešnom Rakúsku (obr. 2:1). Táto razba sa dostala do zbierok SNM-HM spolu s ďalšími rímskymi mincami ešte v roku 1965. Nemožno vylúčiť, že sa jedná o hromadný nález, pretože najstaršou mincou v tomto súbore 17 mincí bol antoniniánus Gordiana III. a najmladšou malý bronz Theodosia I., čo sa nápadne podobá skladbe neskoroantických depotov z konca 4. až začiatku 5. storočia; napr. Chorvátsky Grob, Liptovský Hrádok-Liptovská Porúbka, Púchov (*Stoklas – Hrabkovský 2019*, 127, č. 15, 17, 128, č. 2). Najčastejšie sú mince Galského cisárstva na území stredoeurópskeho barbarika nálezmi z germánskych sídlisk. Len zriedkavo sa vyskytnú ako jednotlivý nález, či súčasť hromadného nálezu. V stredodunajskej oblasti boli bežne v obehu spolu s rímskymi cisárskymi mincami. Okrem Slovenska sa vyskytujú aj v rakúskych a českých nálezoch. Výnimočný je ich výskyt v dvoch hromadných nálezoch z Modry, či Hrozrovej Lhoty. V prvom prípade išlo o nález troch mincí, z toho jednou bol hybridný antoniniánus (radiatus) Claudia II. Gothica a dva billonové antoniniány Victorina. V publikácii boli všetky zmienené mince priradené k razbám Victorina (*Ondrouch 1964*, 124, č. 374). V druhom prípade bol antoniniánus Tetrica I. súčasťou skupiny bronzových antoniniánov prítomných v depote spolu s mincami zo 4. storočia (*Pochitonov 1955*, 294).

Katalóg mincí

I. BAD DEUTSCH ALTENBURG – PETRONELL-CARNUNTUM

(okr. Bruck an der Leitha, Rakúsko)

Poloha: neznáma.

Galské cisárstvo, **Tetricus I.** (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE barbarizovaný antoniniánus (radiatus)

Av.: IMP C TETRICVS P F AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, bodkovaný lem ošúchaný

Rv.: DVR[...]TAS, ženská postava (Nobilitas?) stojí vľavo, drží pravdepodobne glóbus a dlhé žezlo

Lit.: *RIC 5/2*, –.

Ex.: *nepublikované*.

1. 1,36 g; 16,02/16,68 mm (inv. č. S 47.586; pr. č. 1965/00258)

II. IŽA (okr. Komárno, Slovensko)

Poloha: neznáma.

Galské cisárstvo, **Tetricus I.** (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus (radiatus)

Av.: IMP TETRICUS [AVG], hlava (alebo busta) cisára vpravo, s lúčovitou korunou, lem ošúchaný.

Rv.: [CO]MES AVG, Mars stojí vľavo, drží vetvičku a kopiju, lem ošúchaný

Lit.: *RIC 5/2*, ?

Ex.: *Minarovičová 1966*, 178, č. 25.

2. 1,78 g; 15,78/15,86 mm (Mohaplova zbierka; inv. č. S 48.266; pr. č. 1951/09131)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: [IMP T]ETRICUS P [F AVG], busta cisára vpravo, s lúčovitou korunou. Lem ošúchaný

Rv.: opis nečitateľný, postava stojí alebo sedí vpravo, lem ošúchaný

Lit.: *RIC 5/2*, ?

Ex.: *Minarovičová 1966*, 178, č. 25.

3. 1,34 g; 19,65/16,30 mm; olámaný (Mohaplova zbierka; inv. č. S 48.267; pr. č. 1951/09131)

III. MODRA (okr. Pezinok, Slovensko)

Poloha: intravilán mesta, pri ceste na Kráľovú, nad mlynom. Hromadný nález (3 ks mincí, jedna z nich je Claudius II. Gothicus /268–270/, mincovňa *Roma* (?), hybridný antoniniánus (radiatus).²

Galské cisárstvo, **Victorinus** (269–271)

mincovňa: *Augusta Treverorum*, AE antoniniánus

Av.: IMP C VICTORINVS P F AVG, busta cisára v brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: SALVS AVG, Salus stojí vpravo, drží na ramenách hada

Lit.: *RIC 5/2*, 393, č. 67.

Ex.: *Ondrouch 1964*, 124, č. 374.

4. 2,69 g; 20,61/19,00 mm (Ondrouchova zbierka; inv. č. S 81.756; pr. č. 1997/00036.

2 Minca bola nesprávne určená ako antoniniánus Victorina. Portrét na minci prislúcha jednoznačne Claudiovi II. Reverz sa úplne nezhoduje s určením, pretože Libertas drží namiesto rohu hojnosti dlhé žezlo.

Victorinus (269–271)

mincovňa: *Augusta Treverorum*, AE antoniniánus

Av.: IMP C VICTORINVS P F AVG, odetá busta cisára v brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: VIRTVS AVG, Virtus stojí vpravo, drží kopiju a opiera sa o štít

Lit.: *RIC 5/2*, 393, č. 78.

Ex.: *Ondrouch 1964*, 124, č. 374 (chybne určené ako *RIC 5/2*, 397, č. 118).

5. 3,28 g; 19,47/20,06 mm (Ondrouchova zbierka; inv. č. S 81.757; pr. č. 1997/00037)

IV. SENEC (okr. Senec, Slovensko)

Galské cisárstvo, **Tetricus I.** (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

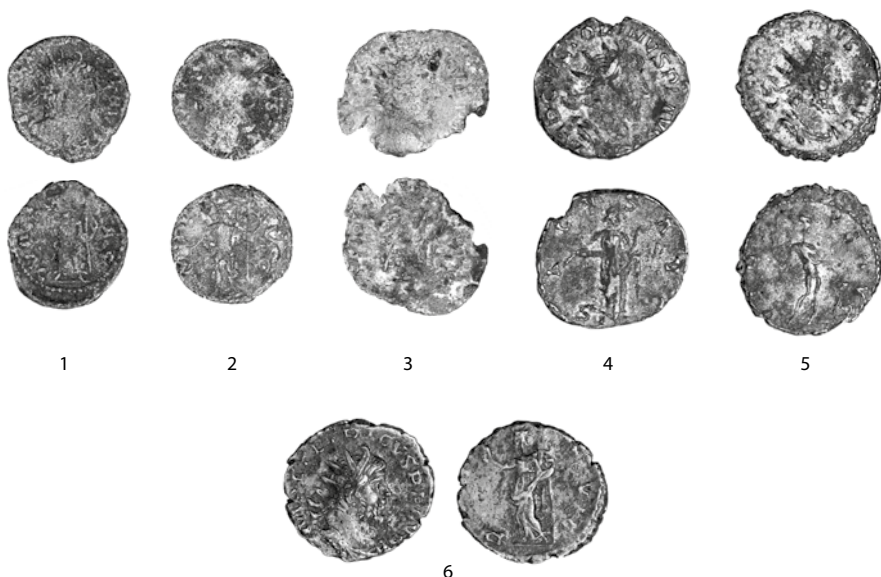
Av.: IMP C TETRICVS P F AVG, busta cisára v brnení a odevu vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: P[AX A]VG, Pax stojí vľavo, drží olivovú vetvičku a zvislo nadol dlhé žezlo

Lit.: *RIC 5/2*, 409, č. 100.

Ex.: *Ondrouch 1964*, 124, č. 375.

6. 2,95 g; 18,44/17,86 mm (Ondrouchova zbierka; inv. č. S 81.751; pr. č. 1961/00030)

Obr. 2. Nálezy mincí Galského cisárstva z numizmatickej zbierky SNM-HM (foto M. Budaj).

V. LOKALITA NEZNÁMA (bez náleзовých okolností)

Galské cisárstvo, **Postumus** (259/260–268)

mincovňa: *Lugdunum*, AR antoniniánus, 260

Av.: IMP C POSTVMVS P F AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: P M TR P COS II P P, cisár vo vojenskom odevu stojí vľavo, drží glóbus a kopiju, bodkovaný lem

Lit.: *RIC 5/2*, 341, č. 54.

Ex.: *nepublikované*.

7. 3,70 g; 21,72/20,74 mm (inv. č. S 10.380; pr. č. s. f.)

Postumus (259/260–268)

mincovňa: *Lugdunum*, AR antoniniánus

Av.: IMP C POSTVMVS P F AVG, busta cisára v odevu a brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: HERC PACIFERO, Hercules stojí vľavo, drží olivovú vetvičku, kyjak a leviu kožušinu

Lit.: *RIC 5/2*, 342, č. 67.

Ex.: *nepublikované*.

8. 3,50 g; 22,94/22,31 mm (inv. č. S 10.383; pr. č. s. f.)

Postumus (259/260–268)

mincovňa: *Lugdunum*, AR antoniniánus

Av.: IMP C P[OS]TVMV[S P F] AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: LAETITIA, v ex. AVG, galéra idúca vľavo

Lit.: *RIC 5/2*, 343, č. 73.

Ex.: *nepublikované*.

9. 4,00 g; 20,77/20,83 mm (inv. č. S 10.382; pr. č. s. f.)

Postumus (259/260–268)

mincovňa: *Lugdunum*, AR antoniniánus

Av.: IMP C POSTVMVS P F AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: MINER FAV[T]R, Minerva beží vľavo, drží olivovú vetvičku, kopiju a štít, bodkovaný lem

Lit.: *RIC 5/2*, 343, č. 74.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 126, č. 232.

10. 3,33 g; 22,49/20,66 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.802; pr. č. s. f.)

Postumus (259/260–268)

mincovňa: *Lugdunum*, AR antoniniánus

Av.: IMP C POSTVMVS P F AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: NEPTVNO REDVCI, Neptun stojí vľavo, drží delfína a trojzubec, pri nohách má prednú časť člna, bodkovaný lem ošúchaný

Lit.: *RIC 5/2*, 343, č. 76.

Ex.: *nepublikované*.

11. 4,18 g; 22,34/22,19 mm (inv. č. S 10.381; pr. č. s. f.)

Postumus (259/260–268)

mincovňa: *Lugdunum*, AR antoniniánus

Av.: IMP C POSTVMVS P F AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: PROVIDENT[I]A AVG, Providentia stojí vľavo, drží glóbus a vertikálne dlhé žezlo, bodkovaný lem ošúchaný

Lit.: *RIC 5/2*, 343, č. 80.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 126, č. 224.

12. 3,35 g; 22,00/21,17 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.810; pr. č. s. f.)

Victorinus (269–271)

mincovňa: *Augusta Treverorum*, bill. antoniniánus

Av.: IMP C VICTORINVS P F A[V]G, busta cisára v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem ošúchaný

Rv.: [.....]S AVG, Pietas stojí vľavo, obetuje nad oltárom a drží skrinku s voňavkami, bodkovaný lem

Lit.: *RIC 5/2*, 392, č. 57.

Ex.: *nepublikované*.

13. 3,62 g; 20,88/21,60 mm (inv. č. S 6.000; pr. č. s. f.)

Victorinus (269–271)

mincovňa: *Augusta Treverorum*, bill. antoniniánus

Av.: [IMP] C VICTORINVS P F AVG, busta cisára v odeve vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: SALVS AVG, Salus stojí vpravo, kými v náručí hada

Lit.: *RIC 5/2*, 393, č. 67.

Ex.: *nepublikované*.

14. 2,92 g; 19,53/18,00 mm (inv. č. S 38.437; pr. č. 1954/11096)

Victorinus (269–271)

mincovňa: *Augusta Treverorum*, bill. antoniniánus

Av.: IMP C VICTORINVS P F AVG, busta cisára v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: SALVS AVG, Salus stojí vpravo, kými v náručí hada, bodkovaný lem

Lit.: *RIC 5/2*, 393, č. 67.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 126, č. 231.

15. 3,58 g; 20,67/21,95 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.827; pr. č. s. f.)

Victorinus (269–271)

mincovňa: *Colonia Agrippinensis*, AE/bill. (?) antoniniánus

Av.: IMP C PIAV VICTORINVS P F AVG, odetá busta cisára vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: FIDES [MILIT]VM, Fides stojí vľavo, medzi dvoma štandardami, bodkovaný lem ošúchaný

Lit.: *RIC 5/2*, 396, č. 109; porovnanie Suarez 2011, 477, č. 113.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 126, č. 232.

16. 3,33 g; 20,80/20,22 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.803; pr. č. s. f.)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: IIVID TETRICVS P F AVG, busta cisára v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: HILA[RI]TAS AVGG, Hilaritas stojí vľavo, drží palmovú ratolesť a cornucopiae, bodkovaný lem.

Lit.: *RIC 5/2*, 408, č. 80.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 127, č. 238.

17. 3,03 g; 20,62/21,96 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.824; pr. č. s. f.)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: [I]MP TETRICVS P F [AVG], busta cisára v brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [LAETITIA A]VGG, Latitia stojí vľavo, drží veniec a kotvu

Lit.: *RIC 5/2*, 408, č. 88.

Ex.: *nepublikované*.

18. 1,85 g; 17,62/18,24 mm (inv. č. S 77.077; pr. č. 1976/00767)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: [IM]P C TETRICVS P F [AVG], odetá busta cisára vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: PAX [AVG], Pax stojí vľavo, drží olivovú vetvičku a vertikálne dlhé žezlo, bodkovaný lem

Lit.: *RIC* 5/2, 409, č. 100.

Ex.: *nepublikované*.

19. 1,85 g; 17,94/18,00 mm (inv. č. S 14.640; pr. č. s. f.)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: IMP TETRICVS P F AVG, odetá busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem ošúchaný

Rv.: PAX AVG, Pax stojí vľavo, drží olivovú vetvičku a zvislo dlhé žezlo, bodkovaný lem ošúchaný

Lit.: *RIC* 5/2, 409, č. 101.

Ex.: *nepublikované*.

20. 3,05 g; 18,52/19,92 mm (inv. č. M 14.983; pr. č. 1978/00784)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus (*radiatus*)

Av.: [IMP TETR]ICVS P F A[VG], odetá busta cisára vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [SP]ES [AVGG], Spes stojí vľavo, drží kvet a dvíha si odev

Lit.: *RIC* 5/2, 411, č. 134 (?).

Ex.: *nepublikované*.

21. 1,83 g; 14,92/14,76 mm (inv. č. S 5.885; pr. č. s. f.)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus (*radiatus*)

Av.: [IM]P C TETRICVS P F AVG, busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: opis nečitateľný, Viktória stojí vľavo, drží veniec a palmovú ratolesť

Lit.: *RIC* 5/2, ?

Ex.: *nepublikované*.

22. 1,80 g; 18,12/17,60 mm (inv. č. M 15.876; pr. č. 1978/00855)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE barbarizovaný (?) antoniniánus (*radiatus*)

Av.: IMP C TE[TRI]CVS [...], busta cisára, v brnení vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [F]IDES [MILITVM], Fides stojí vľavo, drží dve štandardy

Lit.: *RIC* 5/2, 407, ako č. 68–69.

Ex.: *nepublikované*.

23. 0,86 g; 15,71/14,98 mm (inv. č. M 15.877; pr. č. 1978/00855)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE ľahko barbarizovaný antoniniánus (*radiatus*)

Av.: [IMP TETR]ICVS P F AVGG, hlava cisára vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: P[A]X [AVGG?], Pax stojí vľavo, drží olivovú vetvičku a vertikálne dlhé žezlo

Lit.: *RIC* 5/2, 409, č. 100 (?) / 106 (?).

Ex.: *nepublikované*.

24. 1,08 g; 17,83/16,02 mm (inv. č. S 10.390; pr. č. s. f.)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE barbarizovaný antoniniánus (radiatus)

Av.: [IMP] C TET[R.... . . .], busta cisára v brnení (?) vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [SALVS A]VG[G], Salus stojí vľavo, kými hada vystupujúceho z oltára a drží kotvu

Lit.: *RIC 5/2*, 410, č. 126.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 163, č. 26 (chybne určené ako Victorinus, malý bronz).

25. 1,75 g; 14,19/14,89 mm (inv. č. S 51.179; pr. č. 1971/01196)

Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE barbarizovaný antoniniánus (radiatus)

Av.: [.....]C TEV[..... ..], odetá busta cisára vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [..... AV]G, postava v dlhom odeve stojí vpravo, drží neidentifikovateľný predmet

Lit.: *RIC 5/2*, ?

Ex.: *nepublikované*.

26. 2,12 g; 13,40/14,55 mm (inv. č. S 5.997; pr. č. s. f.)

Tetricus I. pre: **Tetricus II.**, ako Caesar (273–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: C PIV ESV TETRICVS CAES, odetá busta cézara vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem

Rv.: PRINC IVV[ENT], cézar stojí vľavo, drží vetvičku a dlhé žezlo, bodkovaný lem

Lit.: *RIC 5/2*, 423, č. 260.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 127, č. 243.

27. 2,46 g; 18,27/19,95 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.825; pr. č. s. f.)

Tetricus I. pre: **Tetricus II.**, ako Caesar (273–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

Av.: C PIV ESV TET[RI]C[VS CAES], odetá busta cézara vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem.

Rv.: [SPES] PVBUBLICA, Spes kráča vľavo, drží kvet a dvíha si odev

Lit.: *RIC 5/2*, 424, č. 272.

Ex.: *Minarovičová 1970*, 127, č. 242.

28. 2,28 g; 19,45/17,30 mm (Korbulyho zbierka; inv. č. S 10.826; pr. č. s. f.)

Tetricus I. pre: **Tetricus II.**, ako Caesar (273–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus (radiatus)

Av.: C P[IV ESV TE]TRICVS CAES, odetá busta cézara vpravo, s lúčovitou korunou, bodkovaný lem.

Rv.: [SP]ES AV[GG], Spes kráča vľavo, drží kvet a dvíha si ľavou rukou odev, bodkovaný lem.

Lit.: *RIC 5/2*, 424, č. 270.

Ex.: *nepublikované*.

29. 2,76 g; 18,31/22,04 mm (inv. č. S 6.001; pr. č. s. f.)

Tetricus I. pre: **Tetricus II.**, ako Caesar (273–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus (radiatus)

Av.: [... . . TETRI]CV[S] C[A]ES, odetá busta cisára vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [...]A [...]V[.....], postava stojaca vľavo

Lit.: *RIC 5/2*, ?

Ex.: *Minarovičová 1976*, 171, č. 11–12.

30. 2,23 g; 17,25/17,04 mm (inv. č. S 50.981; pr. č. 1972/00909b)

Tetricus I. pre: **Tetricus II.**, ako Caesar (273–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus (radiatus)

Av.: [C PIV ESV TET]RICVS CAES, hlava cézara vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [SALV]S AVGG, Salus stojí vľavo, kŕmi hada vystupujúceho z oltára a drží kotvu

Lit.: *RIC 5/2, 423, č. 267.*

Ex.: *nepublikované.*

31. 1,61 g; 16,40/14,92 mm (inv. č. S 10.389; pr. č. s. f.)

Victorinus (269–271) alebo Tetricus I. (271–274)

mincovňa: *neurčiteľná*, AE antoniniánus

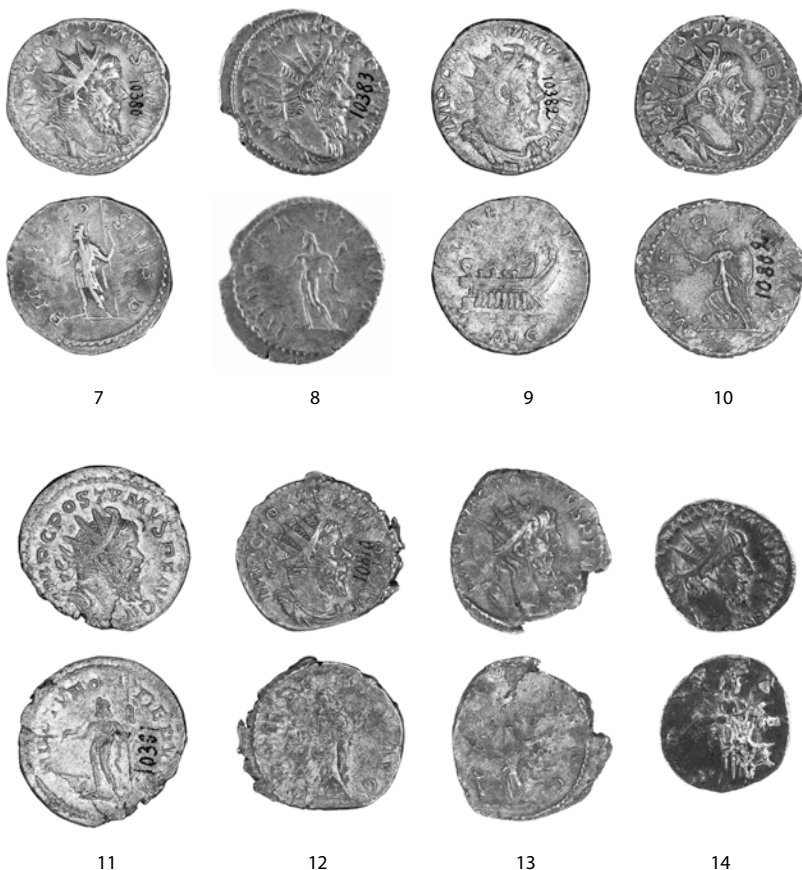
Av.: [.....] PVVVIIVc, hlava cisára vpravo, s lúčovitou korunou

Rv.: [.....]C/G? [.....], Salus stojí vľavo, kŕmi hada vystupujúceho z oltára (?)

Lit.: *RIC 5/2, ?*

Ex.: *Minarovičová 1976, 171, č. 11–12.*

32. 1,85 g; 14,93/17,35 mm (inv. č. S 50.980; pr. č. 1972/00909a)

Obr. 3a. Mince Galského cisárstva z numizmatickej zbierky SNM-HM bez nálezových okolností (foto M. Budaj a S. Okkel).

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

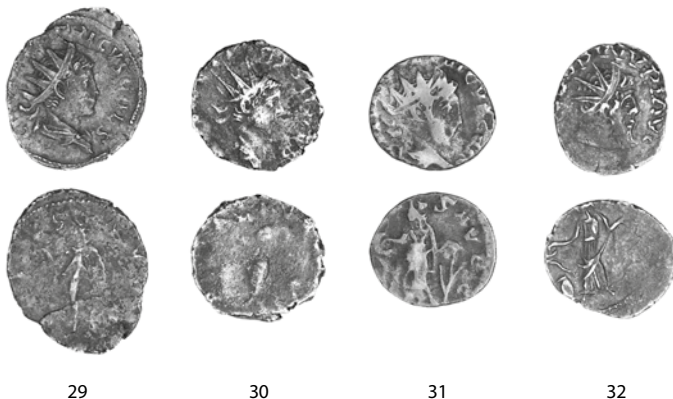
25

26

27

28

Obr. 3b. Mince Galského cisárstva z numizmatickej zbierky SNM-HM bez nálezových okolností (foto M. Budaj a S. Okkel).

Obr. 3c. Mince Galského cisárstva z numizmatickej zbierky SNM-HM bez náležových okolností (foto M. Budaj a S. Okkel).

Typy, kategórie a analýza mincí galských cisárov

Pri práci s razbami zobrazujúcimi galských cisárov zohľadňujeme okrem bežnej identifikácie mince aj jej zatriedenie na základe charakterových vlastností. Popri oficiálnych strieborných a billonových razbách sa totiž objavujú aj antoniniány, ktoré mali redukovanú hmotnosť a rozmery. Ich averzy a reverzy boli zhotovené buď oficiálnym razidlom, alebo tiež špecifickým iregulárnym razidlom, ktorým boli zhotovované imitácie a dobové falzá antoniniánov radiatov, v odbornej literatúre označované ako tzv. barbarizácie (Wigg-Wolf 2004, 55). Často sú imitácie radiatov identifikované na základe viacerých charakterových čŕt. Bývajú neodborne zhotovené, majú schematické zobrazenie, obsahujú chyby v opisoch, alebo pri nich bola využitá hybridná kombinácia averzných a reverzných razidiel, ktoré neexistujú pri oficiálnych razbách produkovaných galskými mincovňami medzi rokmi 260–274 po Kr. (Kropff 2005, 76). Niektoré z vymenovaných prevedení radiatov, teda razieb s prvkami „barbarizácie“, boli aplikované aj v prípade mincí z antického fondu numizmatickej zbierky SNM-HM. Z aktuálneho počtu 33 kusov mincí Galského cisárstva prislúchalo 22 kusov k oficiálnym razbám a 11 kusov k iregulárnej produkcii. V prípade mincí cisára Postuma (260–269) sú všetky zastúpené razby v numizmatickej zbierke oficiálnymi emisiami mincovní. Emisie zastupujú rozličné typy razieb. Pri Victorinových minciach, ktoré boli razené v najkratšom časovom úseku, sa najčastejšie vyskytuje typ RIC (5/2, 393) č. 67, zobrazujúci Salus kŕmiacu hada, ktorého drží v náručí. Pri razbách Tetrica I. a Tetrica II. sú zastúpené len v dvoch prípadoch typy RIC (5/2, 409) č. 100 a ostatné typy sú už rozličné, alebo sa pri nich nedá presnejší typ razby určiť. Identifikované dobové falzá v numizmatickej zbierke SNM-HM, zhotovené pomocou predlôh spomedzi razieb Galského cisárstva, boli prevedené viacerými technologickými postupmi. Objavili sa medzi nimi hybridné dobové falzá radiatov: razené dobové falzum z Carnunta (obr. 2:1), či odlievané dobové falzum z Iže (obr. 2:2), jedno odlievané dobové falzum radiatu, ktorého predloha bola oficiálna (obr. 3c:23), niekoľko imitácií radiatov (obr. 3c:24–26; 3d:31–32) a dva nekvalitne vyrazené radiaty (obr. 3c:22; 3d:30). Portréty galských cisárov na imitáciách radiatov sú v prípade mincí zo zbierky SNM-HM väčšinou mierne štylizované, alebo sú disproporčné, štylizované sú tiež obrazy reverzov, na ktorých sú znázornené postavy bohŕň v pokrivených figúrach. Opisy sú neraz zložené z nesúrodo veľkého písma, či dokonca neúmerne veľkého písma, niekedy aj skomolené (napr. obr. 2:1; 3d:32).

V pozadí produkcie imitácií a dobových fálz radiatov s portrétmi galských cisárov stojí viacero faktorov. Tie mali nepochybne podstatný vplyv na rastúcu intenzitu ich výroby v neprofesionálnych dielňach. Prvým, asi najzásadnejším faktorom bolo uzavretie mincovní

v Kolíne nad Rýnom a v Trieri po začlenení Galského cisárstva k Rímskej ríši (Kropff 2005, 85). Lokálne zásobovanie novými mincami, ktoré tieto mincovne dovtedy postačujúco poskytovali, bolo ukončené a najbližšou mincovňou, ktorá mohla pokryť dopyt po nových minciach bola mincovňa v Ríme. Tá bola ale pravdepodobne na istý čas paralyzovaná v dôsledku vzbury vedenej Felicissimom v marci roku 271 (Ehling 2008, 844, 846–847, 854). Nebolo teda istý čas možné zásobovať západné provincie novými mincami z mincovne v Ríme, pretože bol po nových minciach vysoký dopyt aj v blízkych oblastiach, ktoré zásobovala i tak už v časovom sklze. Posledným faktorom, ktorý negatívne vplýval na množstvo mincí v peňažnom obehu západných provincií a Británie, bola výrazne lepšia kvalita poreformných antoniniánov zavedených Aurelianom v roku 274. Aktuálny výskum poukazuje totiž na to, že ihneď ako sa tieto nové mince dostali do užívania rímskemu obyvateľstvu bývalých území Galského cisárstva, boli nimi vyňaté z obehu a uložené do úspor (Kropff 2005, 85). Nedostatok peňazí v západných provinciách nedokázali pokryť ani pomaly prenikajúce mince rímskych panovníkov, razené medzi rokmi 260–270, ktoré sa sem začali dostávať najskôr koncom 70-tych, až začiatkom 80-tych rokov 3. storočia (Kropff 2005, 81–84). Obyvateľstvo v Gálii a Británii tak bolo nútené zrejme pokryť dopyt po minciach vlastnou neoficiálnou produkciou, ku ktorej dochádzalo vo viacerých malých privátnych dielňach, primárne neprispôbených na produkciu mincí. Najčastejšie sa takéto dielne nachádzali v miestnostiach a pivniciach súkromných *villae rusticae*, v ktorých sa pri archeologických výskumoch našli okrem iného materiálu aj imitácie radiatov nepoznačené obehom, či bronzové ingoty a polotvary naznačujúce produkciu peňazí (Kropff 2005, 88). Hoci pôsobí fenomén zhotovovania týchto mincí navonok ako zámerné peňazokazectvo, boli zároveň tieto „barbarizované“ imitácie radiatov núdzovým platidlom, ktoré bolo lokálne akceptované na úrovni centrálnej administratívy. V období medzi 70-tymi a 80-tymi rokmi 3. storočia sužovali predovšetkým oblasť severnej časti Gálie a rímskej Germánie ničivé germánske útoky a vnútropolitické spory. Vtedy prevzali lokálne inštancie centrálnu úlohu, ktorá nebola viac ochotná čakať na vyriešenie problémov so zásobovaním peniazmi zo strany centrálnej rímskej moci a podporili tak súkromnú výrobu neprofesionálne pôsobiacich imitácií radiatov (Wigg-Wolf 2004, 72). Prvé imitácie antoniniánov galských cisárov boli produkované ešte pred samotným zánikom Galského cisárstva v roku 274, kedy sa Tetricus I. so svojim synom vzdali rímskemu cisárovi Aurelianovi. Na sklonku existencie Galského cisárstva sa produkcia štandardných galských emisií zhoršila, čo otvorilo zrejme cestu zhotovovaniu amatérskych imitácií radiatov, ktoré spĺňali základné štandardy nastavené oficiálnymi galskými mincovňami, ako napr. rozmery a hmotnostné štandardy. Hyperinflácia a enormná produkcia peňazí vyústili v tomto období do značne nedbalej výroby mincí s prasklinami pri hranách, nevycentrovanými obrazmi pri razbe, plytkým reliéfom, atď. (Kropff 2005, 81). Hlavnými predlohami pre imitácie radiatov boli predovšetkým razby Tetrica I. a Tetrica II., posmrtné razby typu DIVO CLAUDIO a v o niečo menšej miere inflačné razby Galliena, Claudia II., či Victorina (Wigg-Wolf 2004, 66). Veľká miera produkcie týchto imitácií prebiehala na území bývalého Galského cisárstva až do roku 282, pričom najmenšie „tzv. minimi“, produkované medzi rokmi 280–282 zostali v peňažnom obehú až do 4. storočia po Kr. (Kropff 2005, 78).

Barbarizované mince galských cisárov sú známe aj z nálezov objavených v stredodunajskej oblasti barbarika. Viaceré takéto mince sa nachádzajú aj v zbierkach Historického múzea. Hoci nemáme znalosti o nálezových okolnostiach a mieste ich pôvodu, sú taktiež cenným materiálom, ktorý rozširuje naše znalosti o tejto problematike. V oboch prípadoch, či nálezov, či mincí z fondu SNM-HM je zrejme, že všetky prislúchajú výlučne cisárovi Tetricovi I. a jeho synovi Tetricovi II. Dominancia týchto razieb z rokov 271–274 po Kr. je pri imitáciách antoniniánov zjavná tiež v globálnom hľadisku. Nachádzame ich v vo väčšinovom zastúpení aj na lokalitách značne vzdialených od územia bývalého Galského cisárstva, ako napríklad v severnej Afrike a Malej Ázii, dokonca v hromadných nálezoch (Kropff 2005, 89).

Na minciach z numizmatickej zbierky SNM-HM bola vykonaná analýza kovu pomocou ručného röntgenového analyzátoru Thermo Scientific - Niton XL3t 970 s nastavením detekcie všeobecných kovov. Jej výsledky boli vyhodnocované postupne podľa chronologického sledu a rozdelenia na kategórie oficiálnych a iregulárnych razieb. V období po roku 260, teda v čase Postumovej vlády v Galskom cisárstve a Gallienovej vlády vo zvyšku rozdrobeného Rímskeho impéria, sa obsah striebra v antoniniánoch postupne znižoval, až dosiahol v priemere úroveň pod 18 %. Antoniniánus sa stal prakticky bronzovou mincou (Ehling 2008, 854). Vzhľadom na to, že nie je možné väčšinu analyzovaných Postumových mincí datovať môžeme konštatovať iba to, že obsah striebra v mincovom zrne bol v rozsahu 24 – 5 % a obsah medi až v rozsahu 92–72 % čo znamená, že mince boli zhotovené z billonu (tab. 1; obr. 4–9). Okrem nízkeho množstva olova a cínu sa v nich vyskytli aj stopové množstvá iných kovov, z ktorých boli najvýraznejšie stopy cínu, zlata a zinku. Ďalšími analyzovanými mincami boli razby Victorina (269–271). Pri jeho minciach je zjavný výrazný úbytok striebra v mincovom zrne. Podiel zastúpených prvkov v mincovom zrne analyzovaných mincí bol v rozsahu: striebro 5–1,3 %, meď 96–92 %, olovo 3,7–1,4 %. Nízke hodnoty dosahoval cín (0,9–0 %) a zinok (1–0 %), v stopovom množstve sa vyskytlo zlato a železo (tab. 2; obr. 10–13). Omnoho širší pohľad na mincovníctvo v 70-tych rokoch 3. storočia vykazujú mince s portrétmi posledného galského cisára Tetrica I. a jeho syna Tetrica II. cézara. V dobe ich vlády dosiahol rímsky menový systém svoje dno a mince boli razené v nízkej kvalite v dosiaľ nevidanej miere, čo spôsobovalo ekonomike a hospodárstvu Rímskeho i Galského cisárstva veľké problémy (Ehling 2008, 853). Viedlo to k zosilneniu monetizácie, ktorá na istý čas potlačila do úzadia nastupujúcu infláciu. Tým pádom stúpala produkcia mincí a inflácia sa neprejavovala (Wigg-Wolf 2004, 69). Extrémne zhoršenie kvality je viditeľné aj pri analyzovaní kovov mincí z rokov 271–274. Podiel striebra kolísal v priemere okolo 1 %, v jednom prípade nebolo striebro dokonca ani namerané. Vrástol podiel medi v mincovom zrne (98–83 %), zvýšila sa prítomnosť olova, ktorá sa prejavuje v rozmedzí 14,5–0,6 % a prítomnosť cínu, nameraného v minime od 0,07 % až do 10,09 % (tab. 3; obr. 14–22). Takmer identicky sa javí aj percentuálne zastúpenie prvkov striebra, medi, olova a cínu pri razbách cézara Tetrica II. z rokov 273–274. V oboch prípadoch sa vyskytli stopové množstvá železa, ale len pri minciach Tetrica I. aj stopy zlata a zinku.

Tab. 1. Metalografická analýza jednotlivých mincí cisára Postuma zo zbierky SNM-HM.

Panovník	Evid. č.	RIC	Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Au	Pb	Σ	100%	Iné
Postumus	S 10.380	RIC V/2 - 54	0,059	76,298	0,291	18,268	2,636	0,000	1,067	98,619	100	1,381
Postumus	S 10.383	RIC V/2 - 67	0,183	92,238	0,000	5,064	0,083	0,047	2,209	99,824	100	0,176
Postumus	S 10.382	RIC V/2 - 73	0,044	71,999	0,158	24,236	0,613	0,226	2,524	99,800	100	0,200
Postumus	S 10.802	RIC V/2 - 74	0,156	78,445	0,114	18,667	0,257	0,279	1,912	99,830	100	0,170
Postumus	S 10.381	RIC V/2 - 76	0,000	75,561	0,106	22,228	0,102	0,185	1,630	99,812	100	0,188
Postumus	S 10.810	RIC V/2 - 80	0,000	74,932	0,068	22,697	0,499	0,191	1,404	99,791	100	0,209

Tab. 2. Metalografická analýza jednotlivých mincí cisára Victorina zo zbierky SNM-HM.

Panovník	Evid. č.	RIC	Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Au	Pb	Σ	100%	Iné
Victorinus	S 06.000	RIC V/2 - 57	0,147	93,989	0,107	2,975	0,900	0,000	1,693	99,811	100	0,189
Victorinus	S 81.756	RIC V/2 - 67	0,317	93,255	0,000	2,431	0,087	0,000	3,728	99,818	100	0,182
Victorinus	S 38.437	RIC V/2 - 67	0,105	93,450	0,000	3,245	0,716	0,053	2,315	99,884	100	0,116
Victorinus	S 10.827	RIC V/2 - 67	0,198	94,500	1,044	2,549	0,133	0,000	1,405	99,829	100	0,171
Victorinus	S 81.757	RIC V/2 - 78	0,208	95,696	0,000	1,270	0,143	0,000	2,522	99,839	100	0,161
Victorinus	S 10.803	RIC V/2 - 109	0,183	92,238	0,000	5,064	0,083	0,047	2,209	99,824	100	0,176

Tab. 3. Metalografická analýza jednotlivých mincí cisára Tetrica I. a césara Tetrica II. zo zbierky SNM-HM.

Panovník	Evid. č.	RIC	Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Au	Pb	Σ	100%	Iné
Tetricus I.	S 10.824	RIC V/2 - 80	0,063	98,252	0,000	0,862	0,072	0,000	0,625	99,874	100	0,126
Tetricus I.	S 77.077	RIC V/2 - 88	0,085	95,486	0,000	1,016	0,656	0,037	2,537	99,817	100	0,183
Tetricus I.	S 81.751	RIC V/2 - 100	0,170	95,673	0,337	1,265	0,104	0,000	2,342	99,891	100	0,109
Tetricus I.	S 14.640	RIC V/2 - 100	0,077	95,865	0,059	1,910	0,118	0,000	1,677	99,706	100	0,294
Tetricus I.	M 14.983	RIC V/2 - 101	0,000	87,260	0,000	0,000	3,594	0,000	8,984	99,838	100	0,162
Tetricus I.	S 05.885	RIC V/2 - 134?	0,097	97,832	0,000	0,430	0,170	0,000	1,323	99,852	100	0,148
Tetricus I.	S 48.267	RIC V/2 - ?	0,020	87,845	0,187	0,000	10,091	0,000	1,613	99,756	100	0,244
Tetricus II.	S 10.825	RIC V/2 - 260	0,046	97,962	0,000	0,774	0,200	0,000	0,887	99,869	100	0,131
Tetricus II.	S 06.001	RIC V/2 - 270	0,142	97,803	0,000	1,107	0,153	0,000	0,586	99,791	100	0,209
Tetricus II.	S 10.826	RIC V/2 - 272	0,090	97,869	0,000	0,977	0,129	0,000	0,815	99,880	100	0,120

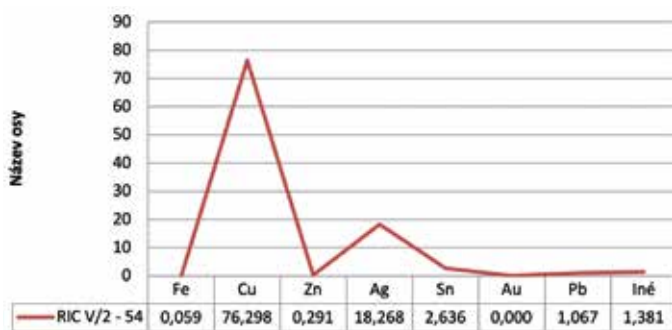
Imitácie z pohľadu analýzy kovu môžu obsahovať malé, stopové množstvo striebra (0,05 %, alebo aj menej), predstavujúce náhodnú súčasť zliatiny, čiže nie zámernú prísadu do mincového zrna. Oficiálne razby Galského cisárstva, dokonca aj tie veľmi znehodnotené, z posledného obdobia vlády Tetricov, obsahovali vždy starostlivo odmerané množstvo striebra, zámerne pridané do mincového zrna (okolo 0,5 %; *Kropff 2005, 77*). Z toho je možné usudzovať, že na výrobu imitatívnych radiatov bol použitý predovšetkým recyklovaný materiál. Takto možno vysvetliť aj stopy striebra a zlata v minciach vyrobených z takmer výlučne bronzových zliatin (tab. 4–5; obr. 23–30). Recyklovanie kovového materiálu je známe napríklad z mesta Mainz (lat. *Mogontiacum*), kde bolo archeologicky doložené úmyselné roztavenie fragmentov pozlacovaných sôch v nadľudskej veľkosti v miestnej kovolejárskej dielni (*Heising 2012, 178*). Tak isto by sa dalo vysvetliť aj stopové množstvo striebra v imitáciách radiatov, ktorých mincové kotúčiky mohli byť zhotovované zo starých postriebných predmetov. Napríklad stopové množstvo zinku v kombinácii so stopovým množstvom striebra v týchto minciach by mohlo nasvedčovať tomu, že bol na odlíatie mincového kotúčika využitý mosadzný postriebný materiál. Práve meď a mosadz boli v staroveku najčastejšie postriebovanými kovmi (*Vlachou – McDonnell – Janaway 2011, II9.2.3*).

Tab. 4. Metalografická analýza jednotlivých imitácií mincí galských cisárov zo zbierky SNM-HM.

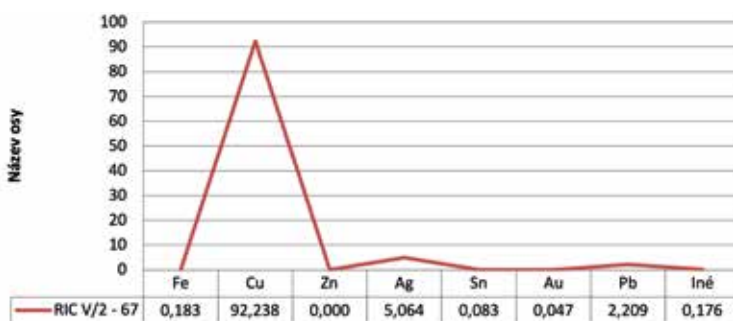
Panovník	Evid. č.	RIC	Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Au	Pb	Σ	100%	Iné
Imitácia Tetrica I. 1	M 15.877	RIC V/2 - 68-69	0,020	80,906	0,000	0,215	4,017	0,000	14,567	99,725	100	0,275
Imitácia Tetrica I. 2	S 10.390	RIC V/2 - 100?/106?	1,115	89,187	0,189	0,000	5,918	0,033	3,238	99,680	100	0,320
Imitácia Tetrica I. 3	S 51.179	RIC V/2 - 126	0,383	81,478	0,440	1,398	6,330	0,000	9,364	99,393	100	0,607
Imitácia Tetrica I. 4	S 89.486	RIC V/2 - 159	0,402	73,205	0,737	0,297	11,352	0,000	13,676	99,669	100	0,331
Imitácia Tetrica I. 5	S 05.997	RIC V/2 - ?	0,206	78,592	0,165	0,000	12,575	0,000	8,304	99,842	100	0,158
Imitácia Tetrica I. 6	S 47.586	RIC V/2 - ?	0,318	52,299	0,181	0,000	11,511	0,000	35,412	99,721	100	0,279
Imitácia Tetrica I. 7	S 48.266	RIC V/2 - ?	0,054	83,210	0,062	0,000	8,209	0,000	8,239	99,774	100	0,226
Imitácia Tetrica II. 8	S 10.389	RIC V/2 - 267	0,115	89,513	0,224	0,000	3,935	0,142	5,684	99,613	100	0,387
Imitácia Victorina alebo Tetrica I. 9	S 50.980	RIC V/2 - ?	0,374	85,796	4,850	0,000	2,490	0,000	6,283	99,793	100	0,207

Tab. 5. Metalografická analýza jednotlivých dobových fáz mincí galských cisárov zo zbierky SNM-HM.

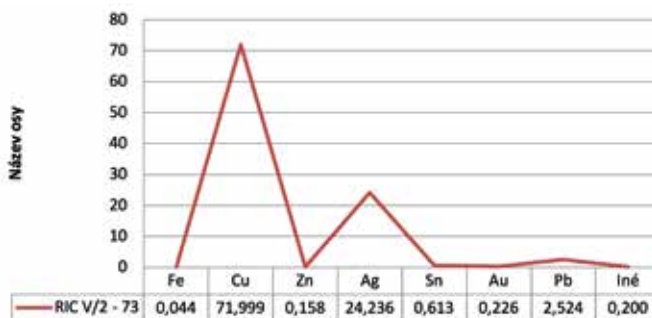
Panovník	Evid. č.	RIC	Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Au	Pb	Σ	100%	Iné
Dobové falzum? Tetrica I. 1	M 15.876	RIC V/2 - ?	0,389	93,926	0,071	1,514	0,119	0,059	3,768	99,846	100	0,154
Dobové falzum? Tetrica I. 2	S 50.981	RIC V/2 - ?	0,052	97,401	0,121	0,751	0,112	0,000	1,436	99,873	100	0,127

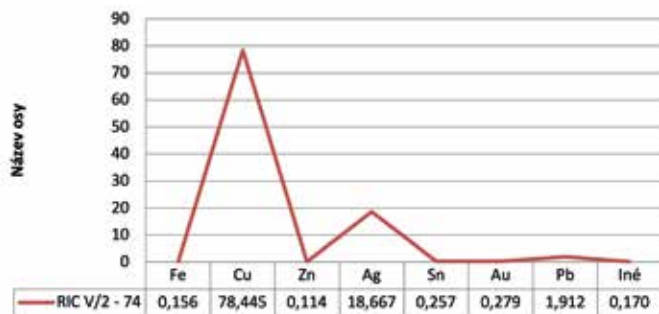
Obr. 4. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Postumus (kat. č. 7).

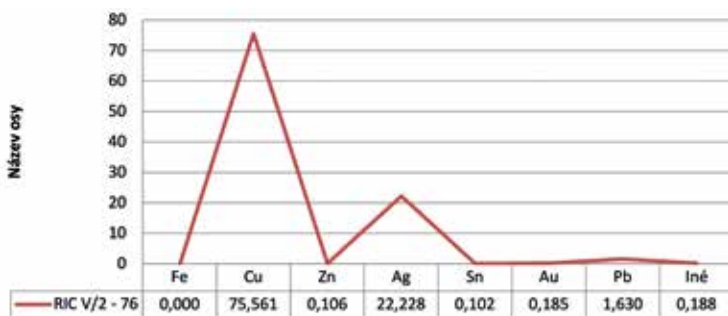
Obr. 5. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Postumus (kat. č. 8).

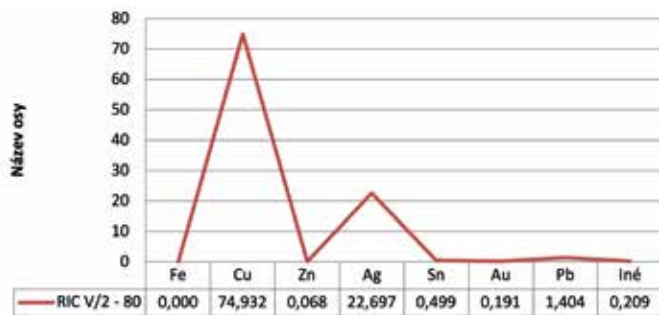
Obr. 6. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Postumus (kat. č. 9).

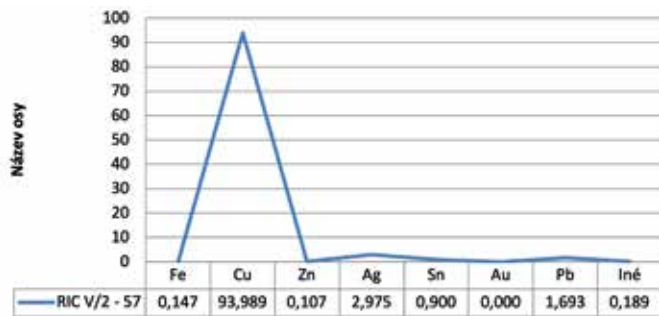
Obr. 7. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Postumus (kat. č. 10).

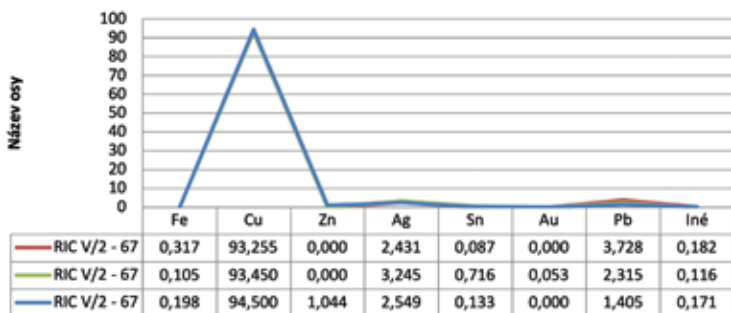
Obr. 8. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Postumus (kat. č. 11).

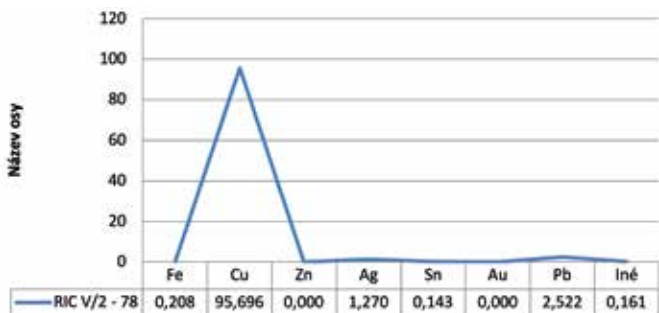
Obr. 9. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Postumus (kat. č. 12).

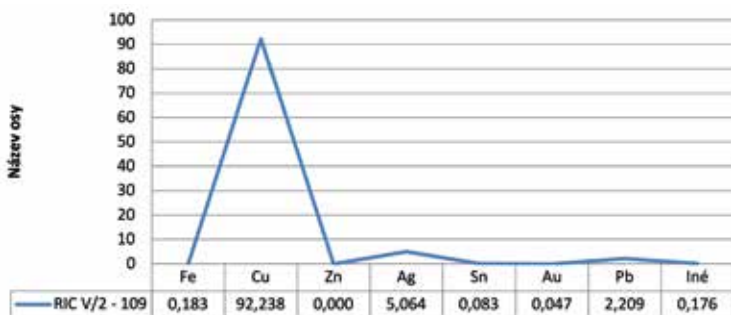
Obr. 10. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Victorinus (kat. č. 13).

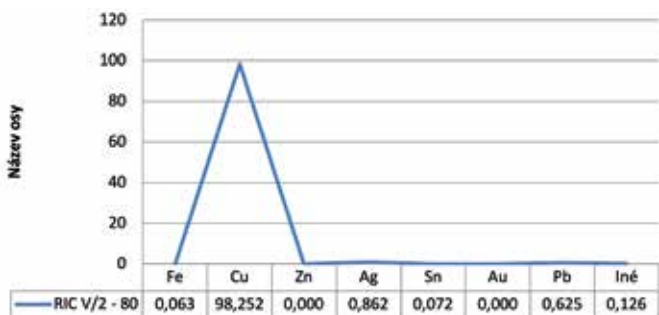
Obr. 11. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Victorinus (kat. č. 15 – červená, 4 – zelená, 14 – modrá).

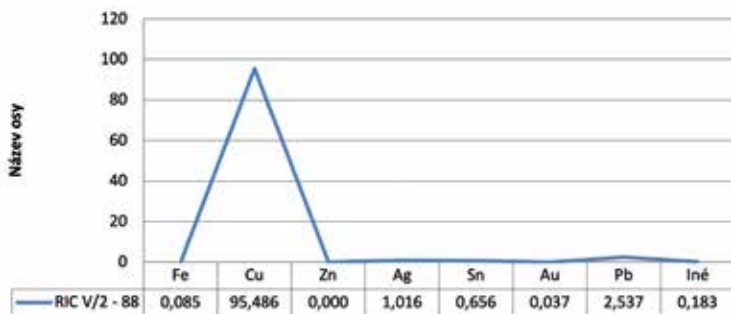
Obr. 12. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Victorinus (kat. č. 5).

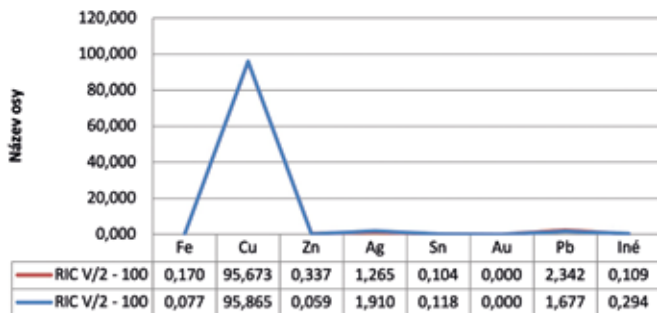
Obr. 13. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Victorinus (kat. č. 16).

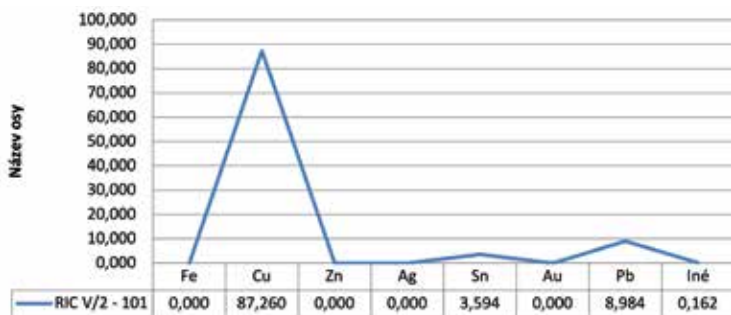
Obr. 14. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus I. (kat. č. 17).

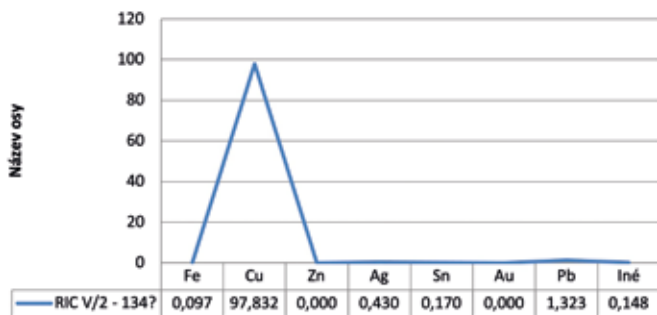
Obr. 15. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus I. (kat. č. 18).

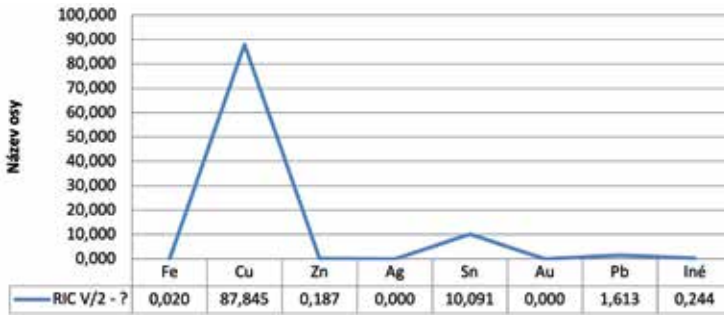
Obr. 16. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus I. (kat. č. 6 – červená, 19 – modrá).

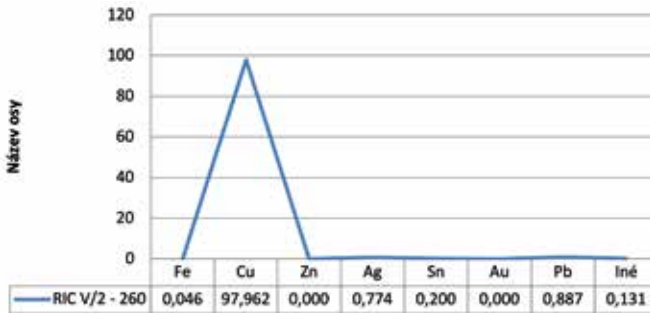
Obr. 17. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus I. (kat. č. 20).

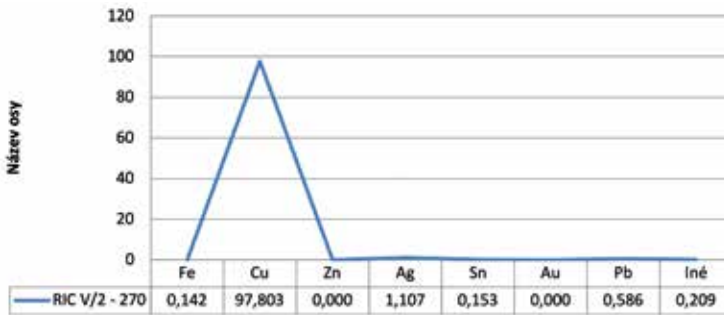
Obr. 18. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus I. (kat. č. 21).

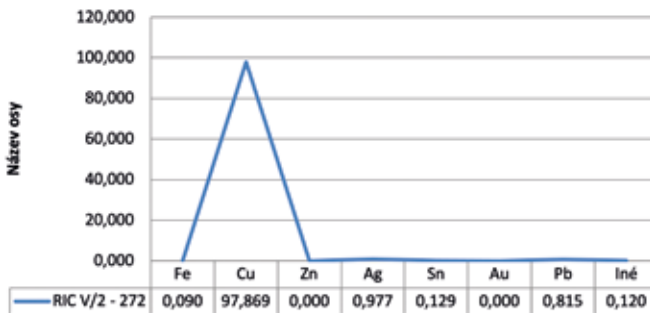
Obr. 19. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus I. (kat. č. 22).

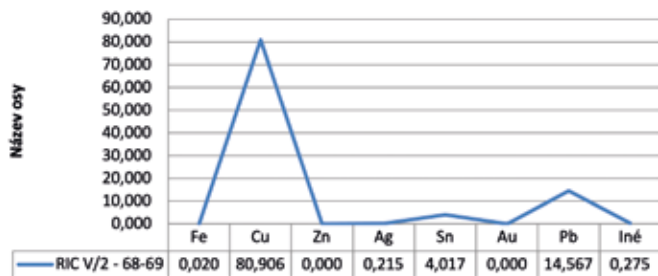
Obr. 20. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus II. (kat. č. 27).

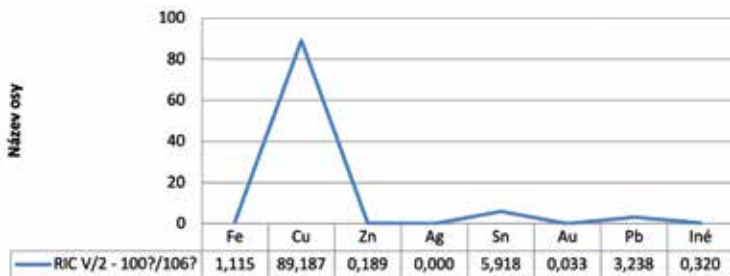
Obr. 21. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus II. (kat. č. 29).

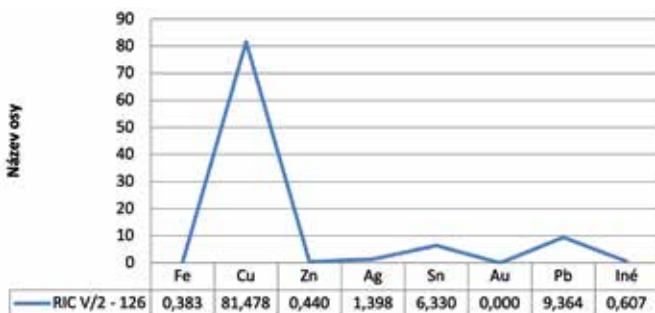
Obr. 22. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – Tetricus II. (kat. č. 28).

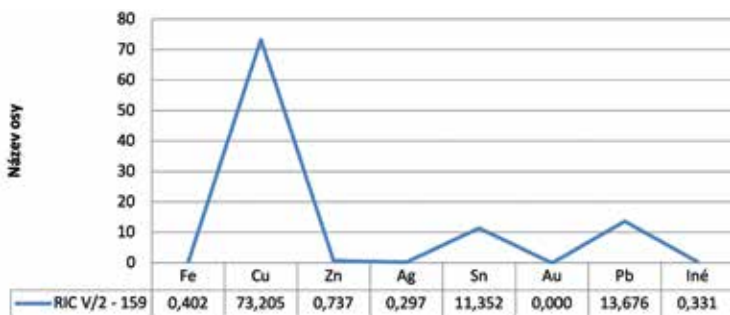
Obr. 23. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobové falzá (kat. č. 23).

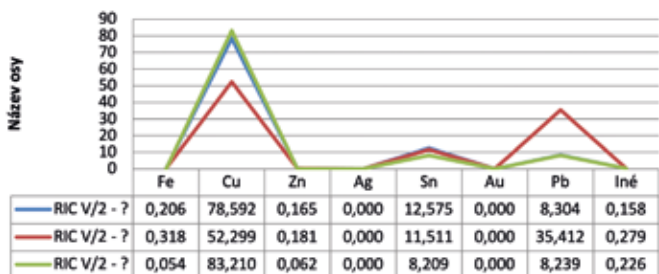
Obr. 24. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobové falzá (kat. č. 24).

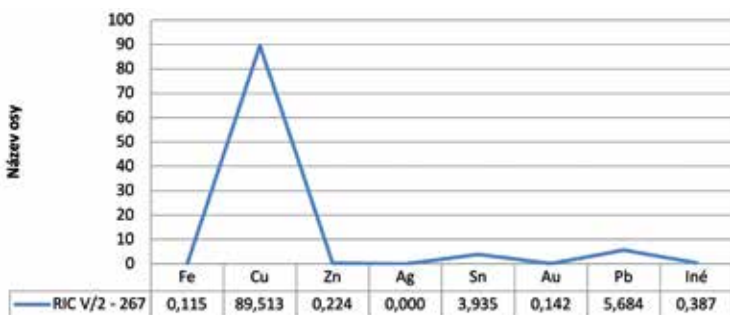
Obr. 25. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobové falzá (kat. č. 25).

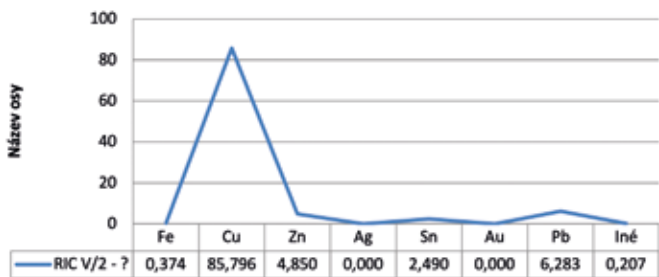
Obr. 26. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobové falzá (nález z Veľkého Krtíša).

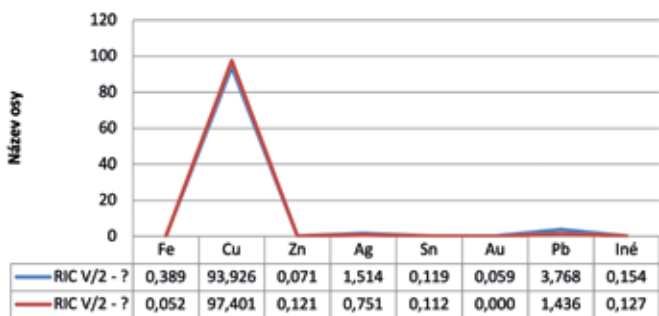
Obr. 27. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobová falza (kat. č. 26 – modrá, 1 – červená, 2 – zelená).

Obr. 28. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobová falza (kat. č. 31).

Obr. 29. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – imitácie a dobová falza (kat. č. 32).

Obr. 30. Grafické znázornenie analýzy mincového zrna – dobové falzum (kat. č. 22 – modrá, 30 – červená).

Vyhodnotenie

Galské mincovníctvo zažilo rovnako ako samotné cisárstvo niekoľko vážnych ekonomických otrasov, ktoré sa odrazili na výzore a kvalite mincí. Predovšetkým posledná tretina 3. storočia priniesla pre celý vtedajší antický svet mnoho negatívnych javov, na ktoré muselo Galské i Rímske cisárstvo rýchlo zareagovať. Už v roku 269 sa v Galskom cisárstve zhoršila vnútroštátna situácia. Na vzdor sa postavil cisárovi Postumovi v Mogontiacu (dnešný Mainz) jeho popredný dôstojník Ulpius Cornelius Laelianus (*Heising 2012*, 176–177). Pri jeho povstaní bola silno naštrbená lojalnosť galského vojska voči Postumovi, na ktorú cisár doplatil dokonca vlastným životom. Po ňom sa stal na krátky čas novým cisárom armádný tábormý kováč M. Aurelius Marius, no i ten bol zakrátko vojakmi zavraždený a moci sa ujal M. Piavonius Victorinus, člen majetnej galskej provinciálnej rodiny z Trieru (*Luther 2008*, 333, 334–335). Za Victorinovej vlády začína byť viditeľná aj v Galskom cisárstve drastická redukcia drahého kovu v mincovom zrne (*Stoklas 2020*, 81). K takejto redukcii došlo v dôsledku vrcholiacej inflácie medzi rokmi 268–274. Došlo k enormnému nárastu produkcie inflačných mincí, často zhotovovaných dosť nedbalo, čo sa prejavilo v ich nepravidelnosti, zdeformovaných kotúčikov, či prasklinami na hranách mincí (*Ehling 2008*, 853–854; *Kropff 2005*, 76). Po zániku Galského cisárstva sa do obehu dostali popri oficiálnych inflačných razbách tiež imitatívne radiati, zhotovované ako núdzové platidlo miestnymi autoritami z prostredia armády, či provinciálnej správy (*Kropff 2005*, 96). Príčin v pozadí ich produkcie bolo viacero. Podporilo ju uzavretie galských mincovní v Trieri a Kolíne nad Rýnom v roku 274, po pričlenení severnej Gálie, Germánie a Británie späť k Rímskej ríši, ale aj zhoršujúca sa vojenská situácia, za ktorou stáli ničivé vpády Frankov a ďalšie lokálne uzurpácie (*Wigg-Wolf 2004*, 66).

Osud inflačných antoniniánov a radiatov a ich rozličných imitácií využívaných bežne v peňažnom obehu mala spečatiť reforma cisára Aureliana v roku 274. Jej úlohou bolo vytiahnuť z obehu všetky tieto málo kvalitné mince a nahradiť ich novým, kvalitnejším antoniniánom, na ktorom bol stanovený aj výmenný kurz 1 reformovaného antoniniánu ku 20-tim inflačným antoniniánom (*Ehling 2008*, 858–859). Mince Aurelianových nasledovníkov poukazujú na to, že snaha stiahnuť z obehu nekvalitné mince pretrvávala až do vlády cisára Cara (282–283), no obyvateľstvo túto snahu neprijalo s pochopením. V peňažných depotoch končiacich razbami až po roku 282 boli totiž ešte stále prítomné aj imitácie radiatov, hoci ich zastúpenie bolo v tomto období už klesajúce (*Kropff 2005*, 78).

Aktuálny výskum zakladajúci sa na nálezoch mincí Galského cisárstva zo stredodunajského priestoru vtedajšieho barbarika a na minciach v zbierke SNM-HM priniesol detailnejší prehľad a analýzu razieb nachádzajúcich sa v zbierke múzea. Sú medzi nimi viaceré imitácie radiatov približne z rokov 274–282 s jedinečným stvárnením portrétov galských cisárov, či reverzných obrazov napodobujúcich oficiálne predlohy. Analýza kovu poskytuje náhľad do technologického vývoja galského mincovníctva a preukazuje odlišnosti v kolísajúcej skladbe kovu pri razbách Tetrica I. a Tetrica II. césara. Rovnako je tomu aj pri imitáciách radiatov, kde je percentuálne zastúpenie prvkov v mincovom zrne rovnako výrazne kolísavé. Je to viditeľný prejav úpadku mincovníctva v čase vrcholiacej inflácie a hospodárskej krízy v západnej časti Rímskej ríše.

Literatúra

- Beljak, J. – Nevizánsky, G. – Ožd'ani, O. – Tittonová, V. 2012:* Osídlenie juhu stredného Slovenska v dobe rímskej. In: Březinová, G. – Varsík, V. (eds.): *Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes. Tomus 14.* Nitra, 23–52.
- Ehling, K. 2008:* Das Münzwesen. In: Johnes, K. P. – Hartmann, U. – Gerhardt, T. (eds.): *Die Zeit der Soldatenkaiser. Krise und Transformation des Römischen Reiches im 3. Jahrhundert n. Chr. (235–284).* Band 2. Berlin, 843–860.

- Heising, A. 2012:* Mogontiacum/Mainz im dritten Viertel des 3. Jahrhunderts. Ein quellenkritischen Forschungsbericht. In: Fischer, T. (ed.): Die Krise des 3. Jahrhunderts n. Chr. und das Gallische Sonderreich. Akten des Interdisziplinären Kolloquiums Xanten 26. bis 28. Februar 2009. Wiesbaden, 151–196.
- Hunka, J. – Kolníková, E. 2001:* Prírastky mincí v Archeologickom Ústave SAV v rokoch 1999–2000. AVANS 2000, Nitra, 90–95.
- Kolníková, E. 2015:* Nové nálezy keltských, rímskych a novovekých mincí zo Záhoria. Slovenská numizmatika 20. Nitra, 166–171.
- Luther, A. 2008:* Das gallische Sonderreich. In: Johnes, K. P. – Hartmann, U. – Gerhardt, T. (eds.): Die Zeit der Soldatenkaiser. Krise und Transformation des Römischen Reiches im 3. Jahrhundert n. Chr. (235–284). Band 1. Berlin, 325–342.
- Minarovičová, E. 1966:* Rímske mince z okolia Leányváru (Mohaplova zbierka). Sborník Slovenského národného múzea 60 / História 6, 171–186.
- 1970: Rímske mince z okolia Leányváru (Korbulyho zbierka). Slovenská numizmatika 1, 84–150.
- 1976: Prírastky antických a byzantských mincí Slovenského národného múzea v Bratislave za roky 1971–1975. Slovenská numizmatika 4, 156–190.
- 1990: Rímske mince v zbierke Slovenského národného múzea I. Bratislava.
- Ondrouch, V. 1964:* Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.
- Kropff, A. 2005:* «Radiate copies»: Late third century Roman emergency coins. Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie 151. Bruxelles-Brussel, 75–96.
- Pochitonov, E. 1955:* Nálezy antických mincí. In: Nohejlová – Prátová, E. (ed.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl I. Praha, 92–314.
- Rajtár, J. – Kolníková, E. – Kuzmová, K. 2017:* K osídlení Chotína v dobe rímskej. In: Hečková, J. (eds.): Studia Historica Nitriensia 2017 / Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera: Sedem decénií Petra Romsauera. Nitra, 171–194.
- Stoklas, B. 2020:* Začiatok hospodárskej krízy Rímskeho impéria v konfrontácii s nálezmi antoniniánov v 2.–3. storočí po Kristovi na území Čiech, Moravy, Slovenska, Horného a Dolného Rakúska a Maďarska. Hradec Králové. Dizertačná práca (Nepublikované).
- Stoklas, B. – Hrabkovský, M. 2019:* Staré rímske razby mincí z oblasti stredodunajského barbarika v neskoriantickom období. Numismatický sborník 33/2. Praha, 123–138.
- Suarez, R. 2011:* A guide for the Roman coin collector. Tumwater: Dirty Old Books, Aorta.
- Švaňa, K. – Šimčík, P. 2021:* Nové objavy zo sídlisk z mladšej a neskorej doby rímskej v regióne strednej Torusy. In: Droberjar, E. – Komoróczy B. (eds.): Příspěvky k poznání barbarských komunit (Archeologie barbarů 2016 a 2018). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 70. Brno, 65–84.
- Vlachou, C. – McDonnell, J. G. – Janaway, R. C. 2011:* Experimental investigation of silvering in late Roman coinage. In: Vandiver, P. B. – Goodway, M. – Druzik, J. R. – Mass, J. L. (eds.): Symposium II – Materials Issues in Art and Archaeology VI. Material Research Society Symposium Proceeding. Volume 712–2002. Published online by Cambridge University Press 21, p. II.9.2.1–9.2.9. Dostupné na internete: <https://www.cambridge.org/core/journals/mrs-online-proceedings-library-archive/article/abs/experimental-investigation-of-silvering-in-late-roman-coinage/B82EE5A59E51C3B7BD6A213B93902536> [Prehliadané 10.12.2021].
- Wigg-Wolf, G. D. 2004:* Zur Interpretation und Bedeutung der «Barbarisierungen» der römischen Kaiserzeit. In: Auberson, A. F. – Deschka, H. R. – Frey-Kupper, S. (eds.): Faus – contrefaçons – imitations. Actes du quatrième colloque international du Groupe suisse pour l'étude des trouvailles monétaires (Martigny, 1er–2 mars 2002). Études de numismatique et d'histoire monétaire 5. Lausanne, 55–75.

Summary

Boris Stoklas, A New Find of an Antoninian of Tetricus I from Veľký Krtíš. Coins of the Gallic Empire in the Numismatic Collections of the Slovak National Museum – Historical Museum.

In 2019, a coin of the Emperor Tetricus I was discovered on the Babka Hill in the vicinity of Veľký Krtíš. The find belongs to the irregular issues of the antoniniani bearing the elements of ‘barbarisation’. The coin was incorporated into the collection of the Slovak National Museum – Historical Museum (hereinafter SNM – HM). Besides the official issues of the Gallic Empire, there can be found also irregular ones in this institution. In case of some coins of the Gallic Empire the find circumstances have been documented, other came there as acquisitions from private collections. Represented are official issues of the emperors Postumus, Victorinus, Tetricus I and his son Tetricus II as Caesar. After 274 AD, some coins of Tetricus I and Tetricus II were imitated in Western provinces in private non-professional workshops.

There were more factors that contributed to their production: the cessation of minting in Cologne and Trier; the paralysis of the Roman Mint following the Felicissimus Revolt in March 271 AD, which was unable to produce coins enough to penetrate into the Western provinces after 274 AD; and increasing demand for coins because there were very little after-reform good-quality antoniniani circulating in Gallia, Roman Germania and Britania. The inhabitants of Gallia and Britania were forced to cover the demand for coins by the unofficial production of their own currency, i.e., ‘barbarised’ imitations of the radiati which were used also as locally officially accepted emergency currency. The main models for the imitations of the radiati were above all the issues of Tetricus I and Tetricus II and to a lesser extent also inflationary coins of Gallienus, Claudius II or Victorinus. The production of these imitations occurred until 282 AD. The metallographic analysis has brought some interesting conclusions. The deteriorating quality of the coins of the Gallic Empire is apparent from the chronological point of view. In the case of imitations of the radiati, the metal analysis showed the recycling of the coin metal. After 274 AD, the Roman emperors strived to withdraw the inflationary radiati and their imitations from the circulation.

English summary by L. Vacinová

Autor

Mgr. Boris Stoklas, PhD.

Slovenské národné múzeum – Historické múzeum

Oddelenie numizmatiky

Vajanského nábrežie 2, 810 06 Bratislava 16, Slovensko

e-mail: boris.stoklas@snm.sk; stoklas.boris@gmail.com

K NÁLEZOVÉMU PŮVODU MINCÍ DENÁROVÉHO OBDOBÍ ZE SBÍRKY JOSEFA NOVÁKA

Anonymní denár a oboly z konce 10. století

Jan VIDEMAN

Abstract – On the Provenance of Coins of the Denier Period in the Josef Novák Collection. An Anonymous Denier and Obols from the End of the 10th Century.

At the Macho & Chlapovič auction no. 26, held on 7th May 2021, an extraordinary assemblage of Bohemian coins from the collection of Josef Novák (1892–1936) was offered. Its denier part included many rare or even unique specimens. The article is an attempt to identify the findspot of a group of five anonymous coins from the end of the 10th century, most recently considered to be of Moravian origin. No find data were presented in the auction catalogue or in the documentation to the Collection, i.e., in the acquisition book by Josef Novák and on the coin labels.

The Novák Collection, Moravia, 10th century, denier, obol

Aukce numismatické sbírky Josefa Nováka byla pro zájemce o denárové období českého mincovnictví bezesporu událostí roku 2021 (*Macho & Chlapovič 26*). Vedle ojedinělé příležitosti pro obohacení sbírek přinesl objev a následný prodej Novákovy sbírky také šanci získat informace o nálezovém původu a pozdějších osudech některých vzácných ražeb. Je třeba říci, že určité naděje, vkládané zejména do přírůstkového deníku J. Nováka, nebyly zcela naplněny. Informace uvedené v tomto deníku i na podložních lístcích ve většině případů obsahovaly pouze citace ve své době užívané literatury, případně datum akvizice a nákupní cenu. Údaje o nabytí do sbírky, u nichž převládaly nákupy v obchodě Chaurových, bylo možno vyčíst jen z části podložních lístků.

Údaj u denárových ražeb nejvýznamnější, nálezový původ, ve sbírkové dokumentaci uváděn nebyl. V několika případech byl uveden v aukčním katalogu,¹ chyběl však u některých dalších mincí, u nichž jej lze určit ne-li s jistotou, tak se značnou pravděpodobností. V tomto článku je věnována pozornost anonymním ražbám z konce 10. století, mincím ze skupiny Cach (*1970*) č. 165–184, kterou František Cach, autor stále nejužívanějšího katalogu českých a moravských denárů, nazval „*Doposud blíže neurčené denáry a oboly z konce 10. století*“ (*Cach 1970*, 31–32). V posledních letech přibyla řada indicií, ukazující na jejich moravský původ. Stejnou provenienci jako tyto mince menšího střížku a nižší hmotnosti mají zřejmě i denáry Cach (*1970*) č. 99 a 100 (*Videman 2015; 2018*, 216).

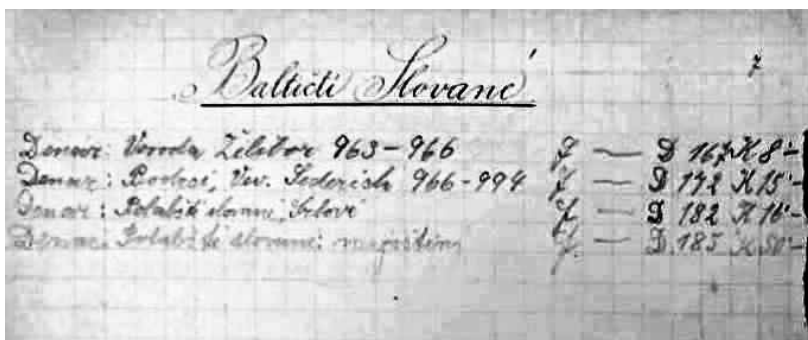
V aukci sbírky J. Nováka byla nabízena jedna denárová ražba, Cach (*1970*) č. 100 (*Macho & Chlapovič 26*, 12, č. 1008) a čtyři exempláře obolů – Cach (*1970*) č. 170 (2 ks), 177 a 180 (*Macho & Chlapovič 26*, 18, č. 1021–1024). Nálezový původ nebyl u žádné z položek uveden, vyjma č. 1021 byly u všech přiloženy původní podložní štítky, které však žádné

1 Nálezové údaje denárů z Novákovy sbírky pocházejí z původních podkladových lístků, byly však uvedeny pouze na některých z nich.

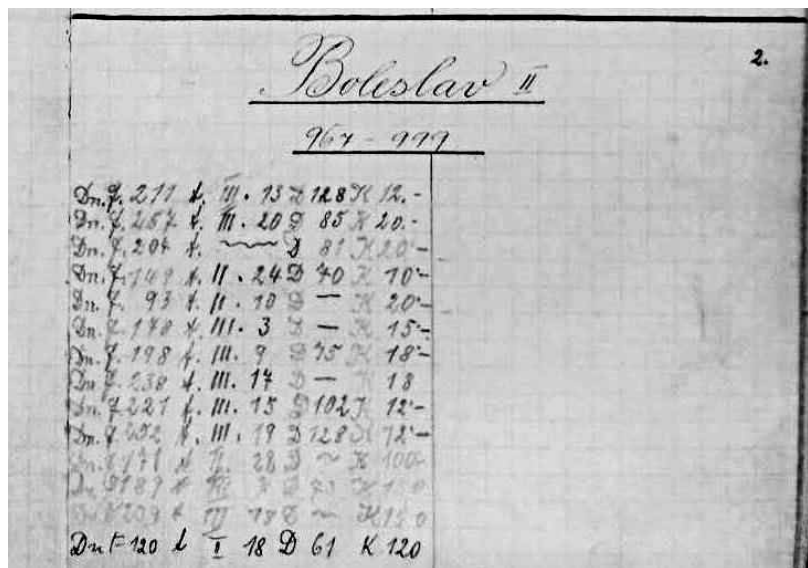
doplňující informace nepřinášejí a neobsahují ani údaj o místě nákupu. U všech obolů byla součástí popisu v aukčním katalogu datace „poslední čtvrtina 10. století“, poněkud odlišná od formulace v Cachově práci, připouštějící širší časový rámec.

Rovněž v deníku J. Nováka nálezové údaje chybějí (obr. 1–2; tab. 1). Obsahuje pouze určení položek podle Eduarda Fialy, který se domníval, že mince se zkomolenými opisy jsou ražbami Polabských a Pobaltských Slovanů. Toto přidělení nacházíme v jeho popisu sbírky Maxe Donebauera (*Fiala 1888*, 19–21). Fiala je proto ani nezahrnul do svého základního díla České denáry (*Fiala 1895*). V jejich opisech se pokoušel vyčíst jména domnělých náčelníků, Novákův přírůstkový záznam tedy vypadá následně:

Denár: vévoda Želibor 963–966	F -	D 167	K 8,-
Denár: Bodrci, Vév. Sederich 966–994	F -	D 172	K 15,-
Denár: Polabští Slované, Srbové	F -	D 182	K 16,-
Denár: Polabští Slované, nezjištěný	F -	D 185	K 50,-

Obr. 1. Záznam v Novákově deníku k obolům řady Cach (1970) č. 165–184.

Obr. 2. Záznam v Novákově deníku k denáru Cach (1970) č. 100 (třetí řádek).

Tab. 1. Přehled položek z Novákovy sbírky (F = *Fiala 1895*; D = *Fiala 1888* /sb. Donebauer/).

Položka aukce	Popis	Cach 1970	Citace ve sbírce	Hmotnost (g)
1008	Anonymní denár konec 10. století ²	C 100	F 204 D 81	1,38
1021	Anonymní obol konec 10. století	C 170	F – D 167	0,59
1022	Anonymní obol konec 10. století	C 170	F – D 172	0,63
1023	Anonymní obol konec 10. / začátek 11. století	C 177	F – D 182	0,71
1024	Anonymní obol konec 10. / začátek 11. století	C 180	F – D 185	0,52

Původu uvedených anonymních ražeb bylo v uplynulé dekádě věnováno několik studií, zabývajících se jejich novými nálezy na Moravě (*Macháček – Videman 2013; Fojtík – Videman – Richtera – Mazík – Zmrzlý 2015; Videman 2015; 2018*) a také exempláři, které byly zjištěny mezi mincemi z již dříve publikovaného archeologického výzkumu z Olomouce, Pekařské ulice z let 1983–1984 (*Bláha – Lukas – Videman 2015*). Dalšímu exempláři obolu Cach (1970) č. 180, nalezenému při archeologickém výzkumu v Čelechovicích (okr. Prostějov) je věnován samostatný článek (*Videman – Fojtík – Popelka 2024*). Skutečnost, že všechny nové nálezy pocházejí z různých míst na Moravě, vedou k závěru, že tyto oboly a spolu s nimi i některé denárové ražby, včetně denáru Cach (1970) č. 100, jsou moravského původu. Známa zastoupení v hromadných nálezech přitom potvrzují Cachovu dataci do poslední dekády 10. století, s možností, že ražba pokračovala i na počátku druhého milénia.

S výjimkou nálezu z Nagyarsány a novějšího, bohužel v neúplnosti podchyceného nálezu z Kalisze-Rajskowa, odkrytého před 1992 (*FMP I*, 303–340, č. 97 A–D) a z nálezu Garsk II, 1983, 1992, před 1997 (*FMP II*, 157–168, č. 43) se jedná o nálezy dřívějšího data. Oboly řady Cach (1970) č. 165–184 byly doposud zastoupeny pouze ve dvou hromadných nálezech z českého území: Mančice 1890 (*Fiala 1895*, 156, č. 11; *Nálezy II*, 12, č. 1432; *Cach 1970*, 55, č. 30) a Čistěves 1896 (*Fiala 1896–1897; Nálezy II*, 10–11, č. 1424; *Cach 1970*, 51, č. 2; *Polanský – Tomková 2006*). Ostatní nálezy jsou zahraniční: Bystrzyca 1886 (*Menadier 1887; FMP IV/2*, 241–249), Lisowek 1894 (*Bahrfeldt 1896; FMP I*, 441–464, č. 134), Jarocin před 1878 (*Jazdzewski 1879; FMP I*, 277–285, č. 85), Olobok II 1889 (*Friedensburg 1890; Fiala 1890–1892; FMP I*, 478–482, č. 145), Stary Dworek 1872 (*Friedländer 1877; FMP I*, 692–704, č. 239), z dnešního Polska, Nagyarsány 1968 (*Gedai 1975; Cach 1982*, 29, č. 588) z jižního Maďarska. Žádný z nich nebyl podle složení uložen před rokem 990, není tedy důvod klást ražbu popisovaných mincí výrazněji před toto datum. Oba nálezy tuzemské i staré nálezy polské teoreticky připadají v úvahu jako možné zdroje exemplářů ze sbírky Josefa Nováka, byly odkryty v době předcházející tvorbě jeho sbírky. Poměrně malou šanci prokázat původ máme u obou exemplářů obolu Cach (1970) č. 170, který je daleko nejpočetnějším co do počtu dosud objevených kusů i co do četnosti nálezů, v nichž byl přítomen. U zbývajících ražeb, denáru Cach (1970) č. 100 a obolů Cach (1970) č. 177 a 180, však lze nálezový původ bezpečně stanovit.

Denár **Cach (1970) č. 100** byl dle poznatků F. Cacha (1970, 25) zastoupen pouze v pokladu ze slezské Bystrzyce z roku 1886. Denár zde byl v osmi exemplářích, pocházejících ze čtyř různých razidel lícních a dvou razidel rubových (*Menadier 1887*, 161, č. 131–132). Exemplář ze sbírky J. Nováka je druhou opisovou variantou Menadierova č. 131, která byla v depotu ve dvou kusech.

Další osudy mincí z bystrzyckého nálezu lze v tomto případě alespoň částečně sledovat. E. Fiala (1895, 14) uvádí, že celý nález zakoupil Max Donebauer. V popisu Donebauerovy sbírky je také původ mincí z Bystrzyce u jednotlivých položek vždy zaznamenán. Denáry

2 Uvedená datace jednotlivých ražeb je orientační, stanovená na základě aktuálních poznatků. Problematika vyžaduje do budoucna detailní analýzu.

Cach (1970) č. 100 měl Donebauer ve své sbírce čtyři, a to po jednom od každé Menadierem popsané ražební varianty (*Fiala 1888*, 13, č. 81–84).³ Exemplář ze sbírky J. Nováka není ovšem ani jedním z těchto kusů. Donebauer měl denár příslušné ražební varianty o hmotnosti 1,19 g (*Fiala 1888*, 13, č. 82; *Fiala 1895*, 242, č. 205), zatímco denár z Novákovy sbírky má 1,38 g. Novákův denár lze naopak bezpečně ztotožnit s jiným kusem, zaznamenaným a také vyobrazeným na perokresbě v práci Josefa Smolíka (*Smolík 1896*, 114, č. 518, tab. VIII:169; obr. 3).⁴ Smolík u této položky uvádí totožnou hmotnost 1,38 g, původ taktéž z byřského (= bystrzyckého) nálezu a odkaz na sbírku J. K., tedy Josefa Květoně (*Smolík 1896*, 41). Přepis opisů je u Smolíka mírně odlišný od přepisu Menadierova, jedná se však o stejné razidlo, popis je pouze zaznamenaný podle různých vyražených exemplářů, s dílčími hůře čitelnými detaily.

Obr. 3. Denár Cach (1970) č. 100 – a) mince ze sbírky Josefa Nováka (*Macho & Chlapovič 26*, 18, č. 1008); b) perokresba exempláře z nálezu Bystrzyca (*Smolík 1899*, tab. VIII:169).

Z uvedeného je zřejmé, že M. Donebauer, získal-li nálezný kus skutečně celý, dublety prodával dalším sběratelům, či je s nimi směňoval. J. Květoň patřil v té době k majitelům významné bohemičské sbírky, což dokládá její dochovaná část, získaná od dědičky do Městského muzea ve Znojmě, kde je dnes uložena. J. Květoň byl členem klubu, který se scházel v nádražní restauraci M. Donebauera v Praze (*Šmerda 2004*, 11), měl tedy k doplnění sbírky touto cestou jistě možnost. Květoňova sbírka v dnešní podobě žádné mince z dané skupiny anonymních ražeb neobsahuje. To, že z ní byly některé vzácné vzácné ražby, ať již ještě za Květoňova života, či po jeho smrti prodány či směněny, je doloženo i v jiných případech.⁵ Jisté však je, že denár Cach (1970) č. 100 musel v určitou chvíli přejít ze sbírky J. Květoně do sbírky J. Nováka. Zřejmě se tak stalo až po Květoňově smrti v roce 1905, kdy bylo J. Novákovi teprve 13 let.

Poměrně jednoduchá je identifikace původu obolu **Cach (1970) č. 177** s nápisem ΛΑΟ pod lomenicí (*Macho & Chlapovič 26*, 18, č. 1023). Tato mince je dosud známa v jediném exempláři, pocházejícím rovněž z nálezu v Bystrzyci (*Menadier 1887*, 162, č. 140; *Smolík 1896*, 105, č. 457). Z Donebauerovy sbírky (*Fiala 1888*, 21, č. 182) jí posléze spolu s dalšími anonymními ražbami této skupiny získal další významný sběratel bohemičsky JUDr. Štěpán Berger (obr. 4). V aukčním katalogu firmy Helbing, kterou byla po sběratelově smrti v roce 1901 jeho sbírka prodána, nacházíme bohatou sestavu obolů ve většině případů i s poznámkou, že pocházejí z Donebauerovy sbírky (*Helbing 1901*, 5, č. 110–131). Typ Cach (1970) č. 177 se v Helbingově katalogu nachází pod položkou č. 130. F. Cach, na rozdíl od mincí z řady Cach (1970) č. 165–184, které označuje za oboly, u tohoto typu v poznámce píše „denár?“

3 Tři z nich (různé varianty) se s velkou pravděpodobností dostaly do sbírky dalšího významného sběratele bohemičsky, JUDr. Štěpána Bergera. Nacházíme je v aukčním katalogu jeho sbírky (*Helbing 1901*, 4, č. 94). I když na rozdíl od Donebauerových obolů z bystrzyckého nálezu (*Helbing 1901*, 5, č. 110–131), není u denáru Cach (1970) č. 100 v katalogu aukce tento původ přímo uveden.

4 Tutéž perokresbu převzal do své práce F. Cach.

5 Podle J. Smolíka se měl v Květoňově sbírce nacházet například denár devítibodového typu C 3 s PER pod lomenicí (*Smolík 1899*, 61, č. 132), který se podle publikovaného katalogu (*Šmerda 2004*) ve sbírce již také nenachází.

Mince má skutečně o něco větší průměr i hmotnost než většina ostatních mincí z této skupiny, 18–19 mm a 0,70 g.⁶ Žádná z těchto hodnot však nevybočuje natolik, aby vedla k úvaze o jiné nominální hodnotě v porovnání s ostatními ražbami Cach (1970) č. 165–184.

Obr. 4. Obol Cach (1970) č. 177 – a) mince ze sbírky Josefa Nováka (*Macho & Chlapovič 26, 18, č. 1023*); b) perokresba téhož exempláře z nálezu Bystrzyca z popisu Donebauerovy sbírky (*Fiala 1888, 162, č. 182*).

Další z anonymních ražeb z Novákovy sbírky je obol **Cach (1970) č. 180** (*Macho & Chlapovič 26, 18, č. 1024*). Cach opět uvádí jeho zastoupení pouze v nálezu z Bystrzyce (*Cach 1970, 32*). Známe však exempláře i z dalšího starého nálezu Olobok II (*FMP I, 478–482, č. 145*).⁷ Cach uvádí v obsahu tohoto nálezu pouze dva typy obolů, č. 168 a 171 (*Cach 1970, 73, nález č. 121*). Z původních popisů depotu je však zřejmé, že jejich škála byla pestřejší a zejména, že obsahoval i obol Cach (1970) č. 180 (*Friedensburg 1890, 208, č. 55c; Fiala 1890–1892, 119, č. 85*).⁸ Nález zakoupil dle vlastního vyjádření prostřednictvím F. Friedensburga samotný autor druhého soupisu E. Fiala (*1890–1892, 51*). Fialův exemplář obolu Cach (1970) č. 180 z nálezu Olobok měl ovšem 0,60 g (*Fiala 1890–1892, 119, č. 60*), což je příliš výrazný rozdíl v porovnání s hmotností mince ze sbírky J. Nováka, která činí 0,52 g, při průměru 16–17 mm.⁹

Zůstává tedy pouze jediná reálná možnost, kterou je opět původ obolu z Novákovy sbírky v nálezu z Bystrzyce. V něm byly shledány tři různé exempláře Cach (1970) č. 180, varianty se zrcadlově otočeným písmenem *И* v nápisu *ОИО* pod lomenicí (*Menadier 1887, 162, č. 145*). Ve sbírce Maxe Donebauera z nich nalzáme pouze jednu (*Fiala 1888, 21, tab. V:185*) o hmotnosti pouhých 0,35 g. Což je opět výrazný rozdíl oproti hmotnosti exempláře z Novákovy sbírky. Ani vyobrazení mince na tabulkách ze soupisu Donebauerovy sbírky Novákovu exempláři neodpovídá. Zbývá tedy vrátit se k Menadierovu popisu bystrzyckého nálezu, podle nějž lze nakonec Novákův exemplář bezpečně ztotožnit s druhou opisovou variantou, uváděnou Menadierem. Přepis opisů na obou stranách odpovídá Novákovu exempláři, včetně jejich nedorazených segmentů (obr. 5).

6 V katalogu *Macho & Chlapovič 26* je uvedena hmotnost 0,71 g.

7 Nález je v novém soupisu polských nálezů FMP I uveden pod názvem „Masanów (Olobok II/ Kania)“. Oboly z řady Cach (1970) č. 165–184 tam nejsou blíže specifikovány, jsou pouze hromadně uvedeny za českými ražbami jako „neznámé“ (*FMP I, 482, č. 320–350*).

8 Z Friedensburgova a Fialova popisu lze identifikovat také oboly Cach (1970) č. 165, 166, 179 a 180 a další, Cachem nepojednané varianty.

9 V numismatické sbírce Národního muzea se nacházejí dva exempláře obolu Cach (1970) č. 180 ze sbírky E. Fialy. Za možnost shlednout jejich fotografie děkuji PhDr. Jiřímu Lukasovi. Je z nich zřejmé, že jeden z těchto obolů je právě onou mincí z nálezu Olobok (*Fiala 1890–1892, 119, č. 85*).

		O N O	
144.	Hand zwischen I und $\bar{\Lambda}$		
	† HИ/DAVIΔVA	VNVADNVTNVV	1 „
b	145.	Hand zwischen $\ddot{V}$ und $\bar{V}$	
	† VLACAIIVATO-	ΛΛVΛΛ/////	3 „
	////ΛOTAIIVATO	-ΛVVI/////	
	unkenntliche Umschrift	-IATVNAΛ/////	

Obr. 5. Obol Cach (1970) č. 180 – a) mince ze sbírky Josefa Nováka (*Macho & Chlapovič* 26, 18, č. 1021); b) Menadierův popis exempláře z nálezu Bystrzyca (*Menadier* 1887, 162, č. 145).

Můžeme tedy prakticky s jistotou potvrdit původ i této mince v nálezu ze slezské Bystrzyce z roku 1886, byť Menadierův popis neobsahuje hmotnosti a nelze její totožnost potvrdit i touto cestou. Jak se dostala do sbírky Josefa Nováka, nelze zmapovat. Velmi pravděpodobně se opět jedná o dubletu, kterou M. Donebauer nabídl některému z kolegů. Podložní štítek v tomto směru nedává žádnou indicii, obsahuje pouze určení typu, podle katalogu Donebauerovy sbírky.

Posledními mincemi z dané skupiny ražeb v Novákově sbírce jsou dva oboly typu **Cach (1970) č. 170** (*Macho & Chlapovič* 26, 18, č. 1021–1022). U této mince je doložen relativně vysoký počet lícních i rubových kolků.¹⁰ První z exemplářů o hmotnosti 0,59 g pochází snad z lícního i rubového razidla shodného, jaké je vyobrazeno v Menadierově popisu bystrzyckého nálezu. Menadier uvádí 15 exemplářů Cach (1970) č. 170 (*Menadier* 1887, 122–123, č. 77) a čtyři různé kombinace opisů, z nichž daný Novákův kus odpovídá druhé kombinaci. Menadier neupřesňuje, kolik kusů příslušelo ke které. Drobný rozdíl ve tvaru písmene P na rubu dole pod schody kaplice je vysvětlitelný nepřesností perokresby. Další exempláře ze stejného páru razidel (*WAG* 48, č. 3237 = *Aurea* 25, č. 828), nebo ražené s použitím stejného rubového razidla (*Paukert* 2002) odpovídají Novákovu exempláři. V Donebauerově sbírce má shodný popis položka 172, s údajem o hmotnosti 0,60 g (*Fiala* 1888, 20, č. 172). Tato varianta se později nacházela i v Bergerově sbírce (*Helbing* 1901, 5, č. 120). V nálezu olobockém Fiala ani Friedensburg stejnou ražebnou variantu neuvádějí, stejně tak ani Fiala v Čistěvsi, kde ovšem šest exemplářů shrnuje pod jednu položku s jediným přepisem opisů a vyobrazením (*Fiala* 1896–1897, 346, tab. XXXV:90), Smolík v téměř nálezu (*Smolík* 1899, 102, č. 437, 104, č. 448, 449), Dannenberg v Miastku (*Dannenberg* 1863, 33, tab. II:79), Jazdzewski v nálezu z Jarocina (*Jazdzewski* 1879, 30–31, č. 34–35, tab. II:18a–b) či Bahrfeldt v Lisówku (*Bahrfeldt* 1896, 12, č. 72). Mince typu Cach (1970) č. 170 byla zastoupena i v dalších nálezech, ze kterých mohou oba Novákovy exempláře teoreticky pocházet. Je však

10 Podle neuzavřené pracovní databáze autora, do níž dosud nebyla zahrnuta řada exemplářů z muzejních i soukromých sbírek, existuje minimálně 12 lícních a 12 rubových razidel varianty Cach (1970) č. 170 s korektně psaným nápisem ONO pod lomenicí, tedy varianty, k níž náležejí oba kusy ze sbírky J. Nováka.

pravděpodobné, že první z nich pochází rovněž z nálezů v Bystrzyci, i když to v tomto případě nelze tvrdit se stoprocentní jistotou. Nasvědčuje tomu však nejen shoda razidel, ale i shodná mírná excentricita rubové stany mince mezi Novákovým exemplářem a mincí na perokresbě z Menadierova popisu bystrzyckého nálezů (*Menadier 1887*, 123; obr. 6).

Obr. 6. a) obol Cach (1970) č. 170, perokresba exempláře z nálezů Bystrzyca (*Menadier 1887*, 123);
b) obol Cach (1970) č. 170 ze sbírky J. Nováka (*Macho & Chlapovič 26*, 18, č. 1021).

Druhý obol Cach (1970) č. 170 (*Macho & Chlapovič 26*, 18, č. 1022) o hmotnosti 0,63 g, pochází z jiného páru razidel. Tuto minci se mě nepodařilo s žádným v uvedené literatuře popsáním exemplářem ztotožnit (obr. 7).

Obr. 7. Obol ze sbírky J. Nováka (*Macho – Chlapovič 26*, 18, č. 1022).

Závěrem lze konstatovat, že denár Cach (1970) č. 100, oboly Cach (1970) č. 177 a 180 a snad i jeden z obolů Cach (1970) č. 170 ze sbírky Josefa Nováka pocházejí z nálezů ve slezské Bystrzyci z roku 1886, který zakoupil Max Donebauer. S ohledem na věk J. Nováka, narozeného roku 1892, se nemohlo jednat o jeho přímou akvizici a mince musel získat později, v době, kdy již vyvíjel sběratelskou aktivitu, nejspíše ve druhé či třetí dekádě 20. století. Prošly tedy mezitím sbírkami dalších významných osobností, konkrétní údaj lze s jistotou doložit u denáru Cach 100, který byl v roce 1896 v držení J. Květoně.

Příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.a, 00023272).

Literatura

Bahrfeldt, E. 1896: Der Silberfund von Leissower Mühle. Berlin.

Bláha, J. – Lukas, J. – Videman, J. 2015: Revize mincí nalezených při archeologickém výzkumu v letech 1983–1984 v Pekařské ulici v Olomouci. Numismatické listy 70, 22–54.

Cach, F. 1970: Nejstarší české mince. I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I. Praha.

– 1982: Nejstarší české mince IV. Dodatky. Praha.

- Dammenberg, H. 1863:* Der Münzfund von Rummelsburg. Berliner Blätter für Münz- Siegel- und Wappenfreunde 1, 13–43.
- Fiala, E. 1888:* Beschreibung der Sammlung böhmischen Münzen und Medaillen des Max Donebauer. Praha.
- 1890–1892: Nález Olobocký (Olobok). Památky archeologické a místopisné 15, 47–56, 113–122, 175–180.
- 1895: České denáry. Praha.
- 1896–1897: Poklad čistěveský. Památky archeologické 17, 255–258, 337–346.
- FMP I:* Szcurek, T. – Paszkiewicz, B. – Tabaka, A. – Bogucki, M. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. 2017: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Grosspolen. In: Bogucki, M. – Ilisch, P. – Suchodolski, S. (eds.): Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar I. Warszawa.
- FMP II:* Horoszko, G. – Piniński, J. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. – Nowakiewicz, T. 2016: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Pommern. In: Bogucki, M. – Ilisch, P. – Suchodolski, S. (eds.): Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar II. Warszawa.
- FMP IV:* Reyman-Walczak, B. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. – Nowakiewicz, T.: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Kleinpolen; Butent-Stefaniak, B. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. – Nowakiewicz, T. 2013: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Schlesien. In: Bogucki, M. – Ilisch, P. – Suchodolski, S. (eds.): Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar IV. Warszawa.
- Fojtík, P. – Videman, J. – Richtera, L. – Mazík, M. – Zmrzlý, M. 2015:* Dva mincovní nálezy z konce 10. století z Držovic (okr. Prostějov). Numismatický sborník 29/2, 3–15.
- Friedensburg, F. 1890:* Zwei Denarfunde aus dem X. bis XI. Jahrhundert. I. Fund von Olobok. Zeitschrift für Numismatik 17, 200–212.
- Friedländer, J. 1877:* Der Fund von Althöfchen. Münzstudien 8, 267–300.
- Gedai, I. 1975:* XI. századi kincslelet Nagyarsányból. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 17–18 (1972–1973), 85–90.
- Jażdzewski, W. 1879:* Wykopalisko jarocińskie a mianowicie monety Bolesławow czeskich. Poznań.
- Menadier, J. 1887:* Der Denarfund von Peisterwitz bei Ohlau in Schlesien. Funde deutscher Münzen aus dem Mittelalter. Zeitschrift für Numismatik 15, 113–169.
- Nálezy II/1:* Radoměský, P.: České, moravské a slezské nálezy mincí období denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E. (ed.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha 1956, 5–73.
- Paukert, J. 2002:* Další varianta obolu C 170. Numismatické listy 57, 83.
- Polanský, L. – Tomková, K. 2006:* Hromadný nález denárů a šperků v Čistěvsi. Revize popisu a dochované části depotu. Numismatický sborník 21, 83–124.
- Smolík, J. 1899:* Denary Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje. Praha.
- Šmerda, J. 2004:* Mince zemí Koruny české. Sbirka Josefa Květoně. Znojmo.
- Videman, J. 2015:* Významná centra na Moravě v 10.–11. století pohledem nálezů mincí. Hradiště Staré Zámky v Brně-Lišni. Přehled výzkumů 56/2, 201–219.
- 2018: Finds of Coins and the Beginnings of Minting in Moravia in the Tenth and Early Eleventh Centuries. In: Kouřil, P. – Procházka, R. et. al. (eds.): Moravian and Silesian Stronholds of the Tenth and Eleventh Centuries in the Context of Central Europe. Brno, 215–228.
- Videman, J. – Fojtík, P. – Popelka, M. 2024:* Nové nálezy nejstarších moravských mincí z Prostějovska. Numismatický sborník 36, 32–42.
- Videman, J. – Macháček, J. 2013:* Nové mincovní nálezy z dolního Podýjí v kontextu raně středověké Moravy. Archeologické rozhledy 65, 851–871.

Aukční katalogy

Aurea Numismatika 25: Aukce 25. Praha (23. 5. 2009).

Helbing 1901: Auctions-Catalog enthaltend die nachgelassene Sammlung des sel. Herrn Dr. Stephan Berger Landtagsabgeordneter in Prag etc. etc. Montag der 7. Oktober 1901 und folgende Tage. München.

Macho & Chlapovič 26: Auction 26. Josef Novák Collection. Coins and Medals of Bohemia, Moravia and Silesia. Prague (7. 5. 2021).

WAG 48: Westfälische Auktionsgesellschaft, Arnsberg (1.–3. 9. 2008).

Summary

Jan Videman, On the Provenance of Coins of the Denier Period in the Josef Novák Collection. An Anonymous Denier and Obols from the End of the 10th Century.

An extraordinary assemblage of Bohemian and Moravian coins from the collection of Josef Novák (1892–1936) was offered at an auction (*Macho & Chlapovič no. 26*). Its denier part included many very rare or even unique specimens. The article is an attempt to identify the findspot of a group of five anonymous coins from the end of the 10th century, which are most recently considered to be of Moravian provenance. No find data were presented in the auction catalogue or in the documentation sold with the Collection, i.e., in the acquisition book by Josef Novák and on the coin labels.

Based on detailed comparison of individual specimens with descriptions and illustrations in published inventories of the 19th century finds, it can be concluded that the denier of the Cach (*1970*) no. 100 type, obols of the Cach (*1970*) nos. 177 and 180 types, and perhaps one of the obols of the Cach (*1970*) no. 170 type in the Josef Novák Collection came from a coin hoard found in Bystrzyca, Silesia, in 1886, which was purchased by Max Donebauer (1838–1888) and from which he apparently offered doublets to other eminent collectors. Josef Novák, born in 1892, must have acquired these coins later, at a time when he was already active as a collector, probably in the second or third decade of the 20th century. In the meantime, the deniers passed through the collections of other prominent figures. A specific data can be provided for the denier of the Cach (*1970*) no. 100 type, which was in the possession of Josef Květoň before 1899.

English summary by J. Videman

Autor

Ing. Jan Videman

Česká numismatická společnost, z. s. pobočka v Kroměříži

e-mail: jan.vid@seznam.cz

NÁLEZY RANĚ STŘEDOVĚKÝCH MINCÍ A OBCHODNÍCH ZÁVAŽÍ NA HRADIŠTI DŘEVÍČ (K. Ú. KOZOJEDY, OKR. RAKOVNÍK)

Zdeněk ŠÁMAL – Jiří LUKAS

Abstract – Finds of Early Medieval Coins and Monetary Weights from the Dřevíč Hillfort (Kozojedy cadastral area, Rakovník Distr.).

The study brings a catalogue and an evaluation of 38 Early Medieval stray coins and coin fragments from the 10th to 12th centuries, found individually in the area of the Early Medieval hillfort of Dřevíč (Kozojedy cadastral area; Rakovník Distr.). The composition of this assemblage, together with other archaeological artefacts found at the site and written sources, illustrates changes in the economic and political status of the hillfort as a part of the Early Medieval Přemyslid state.

 Early Middle Ages, Bohemia, Dřevíč, hillfort, denier

Opevněná poloha s pomístním jménem „*Na Dřevíči*“ se nachází na náhorní plošině na pomezí rakovnického a lounského okresu na k. ú. Kozojedy. Jde o zapsanou kulturní památku „hradiště Dřevíč s kostelem sv. Václava“ a území s archeologickými nálezy I. kategorie (kat. č. 2-2770).¹ Pod názvem „hradiště Dřevíč“ lokalitu uvádí archeologická a historická literatura, ale nezřídka v povšechné podobě obsahující informace, opírající se o starší a dále neverifikované zdroje a poznatky z několika starších archeologických výzkumů převážně záchranného charakteru (např. *Knor 1950a; 1950b; Bubeník 1975; Smrž 1991; Lutovský 2001; Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 149–150). Celkový obraz lokality se postupně zpřesňuje teprve v posledních letech. Přispívají k tomu jednak dílčí studie zpracovávající fragmentárně zachycené výsledky nelegálních aktivit volnočasových uživatelů detektorů kovů (*Droberjar – Stolz 2005; Profantová 2009*, 581–598; *Profantová – Stolz 2009*, 199–210; *Profantová – Stolz – Videman 2012*, 29–36) a v posledních letech poznatky z archeologických terénních průzkumů a systematických detektorových prospekci organizovaných Muzeem T. G. M. Rakovník jako územně příslušnou odbornou organizací (*Blažková – Novák – Smíšek – Šámal 2014; Blažková – Šámal – Urbanová – Knauber – Havel 2017; Blažková – Jiřík – Bezáková et al 2023; Bezáková – Blažková – Havel – Urbanová – Šlancarová – Šámal – Šneberger 2023*).

Lokalita je součástí opukového masivu Džbán, rozkládá se asi 2 km jihovýchodně od obce Kozojedy na ostrožně tvořené protáhlou trojúhelníkovou plošinou o rozloze přes 11 ha se základnou orientovanou k severu. K jihu se plocha postupně zužuje a je zde oddělena táhlým úzkým sedlem od Pšanské vyvýšeniny. Tady se nachází nejvýše položený bod plochy s nadmořskou výškou 497 m n. m. Na západě hradiště chrání značně erodované strže strmě spadající do údolí Pochválovského potoka, na severu a východě dochované valové opevnění neznámého stáří kopírující hrany svahů klesajících do údolí Vinařického potoka. Plošina

1 K dispozici na: <https://pamatkovykatolog.cz/hradiste-drevic-s-kostelem-sv-vaclava-archeologicke-stopy-14529855>. [ke dni 31. 5. 2023]

hradiště je v severní čtvrtině přetřata obecní cestou stáječící se od východní brány k jižnímu vstupu, tzv. Železné bráně. Jižní tři čtvrtiny plochy jsou intenzivně využívány jako orná půda, severně od cesty se nachází zastavěná či zatravněná a keři porostlá plocha (*Urbanová – Havel – Blažková – Knauber – Šámal 2017*).

Z archeologického hlediska představuje hradiště Dřevíč polykulturní lokalitu se zastoupením kultur od neolitu až po období vrcholného středověku (např. *Bubeník 1975, 81; 1988, 186–189; Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 149–150; Profantová – Stolz – Videman 2012; Blažková – Novák – Smíšek – Šámal 2014; Blažková – Jiřík – Bezáková a kol. 2023*). Ze souborů archeologických nálezů (zejm. keramické zlomky a drobné kovové artefakty) významně vystupuje období raného středověku v úseku sahajícím od druhé poloviny 10. století až zhruba k závěru druhé třetiny 12. století. V tomto širokém období lze předpokládat přítomnost společenských elit a obchodní a výrobní aktivity nadregionálního dosahu.

Výpověď písemných pramenů

Znalosti o někdejší významu lokality v období od konce 10. až po 12. století je možné rovněž opřít o výpovědi tří písemných pramenů. Nejstarší zprávu o Dřevíči uvádí Kosmova zmínka o „velmi pevném“ hradu - „... *munitissimum castrum nomine Drevic*“ (*Bretholz ed. 1923, 64*), v souvislosti s boji Přemyslovců o vládu v Čechách v roce 1002. Tehdy měl tento významný opěrný bod obsadit kníže Oldřich a použít jej jako výchozí základnu pro vyhánění Poláků Boleslava Chrabrého z Prahy. Údaj je sice chronologicky a snad i věcně nesprávný (*Krzemieňská 1970, 519; Sláma 1986, 77*), přesto lze hradiště k tomuto datu a pro následujících více než 150 let považovat za přemyslovské hradské správní centrum a významný kontrolní bod na stezce spojující Poohří s Prahou (*Bolina – Klimek – Čilek 2018, 366–372*). Předpokládá se také, že na místě dnešní barokní kaple v této době stál raně středověký kostel (*Anonym 1940*), jehož založení místní tradice dlouhodobě, avšak bez jakýchkoli pramenných opor, připisovala přemyslovskému knížeti Břetislavovi I. (1035–1055). Existenci románské sakrální stavby kromě pozdně hradištních a středověkých pohřbů nalezených před kaplí dokládá i opuková dlažba odkrytá před vchodem do kaple v hloubce asi 60 cm (*Sábl 1973*). Kronikářův případný omyl při umístění „*hradu Dřevíč*“ do konkrétní historické epizody by ale mohl naznačovat, že Kosmas měl o významu a podobě opevněného hradského centra konkrétnější povědomí. To však mohl získat až v období o sto let mladším, kdy svou kroniku sepisoval – tedy v závěru první čtvrtiny 12. století, v době panování knížete Vladislava I. (1109–1117, 1120–1125). Postupný úpadek významu Dřevíče jako přemyslovského správního hradu nastává po první třetině 12. století. Usuzuje se tak na základě zmínky v dalším z písemných pramenů, v němž v roce 1239 papež Řehoř IX. plně potvrzuje vlastnictví statků v oblastech Žatecka a Slánska kladrubskému klášteru (*CDB I, 393, č. 406*). Touto listinou přechází správa župy z Dřevíče na slánský hrad. Poslední zmínka o Dřevíči a zdejším správci Petrovi (a jeho dvou bratrech) se vztahuje k roku 1175 a týká se svědectví o donaci dvou vesnic plaskému klášteru – „*Petrus prefectus de Dreuuic cum fratribus suis Milgost et Agna*“ (*CDB I, 244, č. 278*). Další zprávy, už z období, kdy Dřevíč měl zenit dávno za sebou, pocházejí až ze 14. století, kdy zde působil probošpství Sázavského kláštera (*Sedláček 1998, 168*). Kostel, který zde stál, byl během husitských válek nejspíš vyrabován a v 17. století zcela zbořen. Na jeho místě na přelomu 17. a 18. století vyrostl nový kostel sv. Václava. Barokní stavbu doplnila nedaleká poustevna, přestavěná v době josefínských reforem na hájovnu. Loď kostela byla zbourána v letech 1892–1893. Pouze z presbytáře, zakončeného pseudobarokním průčelím, vznikla přestavbou kaple stejného zasvěcení (*Ševětínský 1905, 5–7; Poche – Hořejší – Kořán – Krčálová – Kotrba – Merhautová – Naňková – Vacková 1978, 129*).

Historie archeologických výzkumů lokality

Hradiště bylo dosud odborně archeologicky zkoumáno jen ve velmi malé míře. Charakter a původ opevnění neznáme vůbec. Val, dosahující výšky 3–6 m, šířky při patě 7–16 m a v koruně 2–3 m byl pravděpodobně v 2. polovině 19. století snesen a rozšířen při zemních úpravách a sadařských pracích v rámci tzv. schwarzenberského zúrodnování (*Píč 1909*, 369–366; *Sábl 1973*, 42, 78–79). Z té doby existují záznamy o zuhelnatělých dřevěch nalezených při odbourávání horní a střední části valů, na základě čehož předpokládáme, že valy měly hlinitý základ zpevněný dřevem a pravděpodobně byly obloženy čelní vápencovou kamennou plentou a zevnitř opět dřevem (*Wocel 1868*, 429). S určitostí můžeme val předpokládat u raně středověkého hradiště, pouze hypotézou zůstává, zda vznikl na starších základech, například už v mladší době bronzové.

Už od 2. poloviny 19. století se zde objevuje řada nálezů z různých období pravěku a středověku, dokládajících téměř plynulé osídlení polohy. Poprvé hradiště důkladněji popsal a vyobrazil v roce 1868 J. E. Wocel, který zaznamenal informace o raně středověkých kosterních pozůstatcích z plochy hradiště a zbraněmi z úpatí (*Wocel 1868*, 429–431; *1868–1869*, 324). Při stavbě sakristie kaple sv. Václava v roce 1883 v sousedství hájenky J. N. Woldřich popisuje kostrové hroby kryté kamennými deskami, z nichž jednu zdobil vytesaný kříž. V jižní části plošiny evidoval také výskyt strusky a na několika místech i výskyt keramických střepů zdobených vlnkami (*Woldřich 1889*, 104). Pohřebiště u kostela popsal v roce 1906 J. L. Píč, který vyobrazil pohřebiště u kostela a jako první připomínal i nálezy esovitých záušnic (*Píč 1909*, 266, 332, 366). Počátkem 20. století regionální badatel K. Prokop upozornil na nálezy pravěké i hradištní, včetně bronzového křížku byzantského původu (enkolpia). Mezi nálezy měl být i bližze neurčený terčovitý závěsek zdobený ptáčkem „na způsob starokřesťanského byzantského symbolu“ (*Kučera 1937*; *1937–1938*, 122; *Bubeník 1988*, 188). Z pohřebiště v okolí kostela byly popsány další raně středověké nálezy: dvě esovité záušnice, pravděpodobně z 10. století a torčovaný bronzový náramek splétaný ze dvou drátků (*Profantová – Stolz – Videmann 2012*). Tyto a další uváděné nálezy jsou ale dnes nezvěstné (*Bubeník 1988*, 188; *Urbanová – Havel – Blažková – Knauber – Šámal 2017*, 123–124).

V roce 1950 vedl A. Knor v severní části hradiště 50 m jižně od kostela 2 m širokou a 180 m dlouhou sondu napříč plošinou ve směru východ–západ, kterou ověřil existenci pozdně hradištního a středověkého hřbitova. V zásypu se vyskytovaly keramické zlomky pravěkého a pozdně hradištního až vrcholně stáří (*Knor 1950a*; *1950b*; *Bubeník 1988*, 221). V roce 1972 na Dřevíči prováděl záchranný výzkum J. Bubeník, který se zasloužil o první odborné a komplexní zhodnocení lokality. Vyhodnotil především keramické zlomky získané vlastními výzkumy a ty, které byly porůznu k dispozici v muzejních sbírkách, případně je zachytila odborná literatura. V souborech převažovaly exempláře z mladší fáze doby hradištní až středohradištní (*Bubeník 1975*, 81; *1988*, 186–189, 221, tab. CCLXV, XXIV:3–7, XXXV–XXXVIII). Letecké snímkování počátkem 90. let přineslo dále nepotvrzený poznatek o existenci vnitřního valu s příkopem, rozdělujícího hradiště na dvě části (*Smrž 1991*, 63–87; *Čtverák – Lutovecký – Slabina – Smejtek 2003*, 149–150).

Po roce 1989 se ani Dřevíči nevyhnuly negativní dopady tzv. detektorové revoluce. Jak fatální dopady na lokalitu měla, není možné zdokumentovat. Na základě zprostředkovaných informací a osobních svědectví se lze domnívat, že Dřevíči pro volnočasové uživatele detektorů představovala atraktivní naleziště se značnou výtěžností. Ideální cíl z hradiště vytvářela i geografická poloha neobyvaného místa uprostřed lesů. Jistou představu o podobě ztracených náleзовých souborů si lze učinit na základě jednotlivých nálezů, které doputovaly k dokumentaci a odbornému vyhodnocení. Jedná se celkem o 20 kovových artefaktů.

Prvními takto dokumentovanými nálezy byly dvě časně slovanské mosazné šatní spony z počátku 7. století (*Droberjar – Stolz 2005*, 523–530). V obou případech se jednalo pouze o fragmenty, avšak takového stavu zachovalosti, který umožnil jejich zařazení k typu Werner 1F. Dále

jde o litý bronzový křížek latinského typu s plastickým zobrazením postavy v adoračním gestu, zobrazující zřejmě Pannu Marii. Artefakt představuje spíš podprůměrný řemeslný výrobek inspirovaný zřejmě byzantskými vzory. Mohl vzniknout na Balkáně, ale jednodušší tvar křížku i motivu nevylučuje domácí výrobu v 10.–11. století, snad i na počátku 12. století (*Profantová – Stolz 2009*, 202, obr. 2:2, 203, obr. 3; *Profantová – Stolz – Videman 2012*, 34, obr. 2). Další předmět ve tvaru kříže zdobený kruhovými medailonky a čtvercovým ornamentem se dvěma očky nemá nutně religiózní význam. Mohlo jít i o ozdobné kování např. koňského postroje, jaké představují analogie z přelomu 10. a 11. století z hrobu v polském Lutomiarsku (*Profantová – Stolz 2009*, 202, obr. 2:3, 203, obr. 3; *Profantová – Stolz – Videman 2012*, 34, obr. 2). Ve své době ojedinělým nálezem byl zlomek bronzového litého kování s plasticky vystouplým svíslé rýžkovaným středem. Artefakt měl být údajně nalezen asi 50 m západně od kostela a nelze vyloučit jeho hrobový původ (*Profantová – Stolz – Videman 2012*, 30, obr. 2:10). Nálezem pravděpodobně hrobového původu je také deformovaná stříbrná perla zdobená granulací či zaškrcovaným filigránem. Analýza výzdoby ji přiřazuje k analogickým nálezům ze středohradištních hrobů v Kouřimí, Kolíně či Klecanech z období mezi druhou třetinou 10. a první třetinou (polovinou) 11. století a autoři ji dávají do souvislosti s pobytem elit na Dřeviči (*Profantová – Stolz – Videman 2012*, 30, obr. 2:11–12). Nejpočetnější soubor získaný k dokumentaci od volnočasových uživatelů detektorů kovů představuje celkem 12 esovitých záušnic datovatelných od poslední třetiny 10. po 11. století (*Profantová – Stolz 2009*, 200, obr. 1b; *Profantová – Stolz – Videman 2012*, 30, obr. 2:1–10). Další část výše uvedeného souboru dokumentovaných amatérských nálezů v prvním desetiletí milénia představují čtyři exempláře mincí. Jedná se o poměrně vzácné ražby, ukazující na dálkové kontakty (viz katalog). V letech 2000–2009 byly na hradišti pomocí detektoru kovů nalezeny též minimálně tři přemyslovské denáry, které se nepodařilo získat k dokumentaci (*Profantová – Stolz – Videman 2012*). Z datace části nálezů pak bylo možné usuzovat na význam, který hradiště Dřevič mělo přinejmenším od poloviny 10. století, tedy přibližně o padesát let dříve, než zatím vyplývalo z písemných pramenů (*Profantová – Stolz 2009*, 205; *Profantová – Stolz – Videman 2012*, 35).

Detektorové prospekce Muzea T. G. M. Rakovník

V druhém desetiletí 21. století česká (i moravská) archeologie po letech diskusí už spolehlivě rozpoznala možnosti detektorů kovů a začala realizovat systematické preventivní detektorové prospekce ohrožených lokalit (např. *Vencl 2006*; *Vích 2006*; *Militký 2013*; *Mařík 2014*; *Krásný 2014*; *Komoróczy – Vlach – Hložek 2014*, 779–780; *Komoróczy 2018*; *Komoróczy – Vlach – Zelíková – Sedláček – Růžičková 2019*). Na rozdíl od nejstarší vrstvy hradišť se ale opevněných středočeských enter prvních Přemyslovců dosud systémově koncipované archeologické výzkumy pomocí detektoru kovů dotkly jen zcela nedostatečně (*Štefan – Lukas – Smíšek – Hasil 2020*, 81–82). Z prostorového kontextu archeologických lokalit typu hradiště přitom pocházejí nejvýraznější a nejčetnější soubory tzv. signifikantních kovových nálezů v Čechách (*Hasil – Profantová – Levá 2020*). Výmluvnou ukázkou výpovědních možností při využití různých archeologických metod zahrnujících vedle tradičních odkryvů a sond i využití geofyzikálního měření a systematické detektorové prospekce nabízí například několikaletý výzkum hradiště Vinoř a jeho předpolí (*Štefan – Lukas – Smíšek – Hasil 2020*; *Daněček – Lutovský – Smíšek 2021*). Dalším příkladem může být hradiště ve Vraclavi s 51 registrovanými jednotlivými mincemi z 11. a 12. století. Kolekci jednotlivě nalezených mincí zde doplňují mincovní závaží sférického tvaru, svědčící o probíhajících obchodních aktivitách a zacházení s váženým drahým kovem (*Lukas – Vích 2018*).

Archeologické oddělení Muzea T. G. M. Rakovník vzhledem k potřebě záchrany, evidence a dokumentace dalších množných především kovových nálezů, přistoupilo na Dřeviči k vlastním detektorovým prospekčním. Průzkumy realizované od roku 2010 pravidelně po orbě

na poli na hradišti přinesly zcela zásadní zjištění o významu a charakteru lokality v průběhu celého pravěku a v raném středověku. Výsledkem prvních deseti let monitorovacích průzkumů na hradišti a přilehlých svazích byly z větší části drobné zlomky a slitky, nejčastěji z bronzu (resp. měděných slitin) nebo olova. V jednotlivých případech však šlo o nálezy zasluhující odbornou pozornost. Např. v dubnu 2013 byl v severní části orané plochy nalezen zlomek stříbrného sámánovského dirhamu z počátku 2. poloviny 10. století (*Blažková – Novák – Smíšek – Šámal 2014*, 43–56; kat. č. 2). Z následujícího roku pocházejí dvě bronzová trojúhelníková kování s drobnými vpichy po obvodu, předběžně určená na základě německých analogií jako kování pochev nožů z 11.–13. století. V souvislosti s lesní těžbou za účelem vytvoření průseků pod elektrickým vedením byly rovněž sledovány svahy hradiště. Průzkum severního svahu kromě pravěkých nálezů v roce 2014 přinesl stříbrnou pozlacenou polokulovitou ozdabu koňského postroje, jejíž datace spadá do přelomu 6. a 7. století. Analogie nacházíme ve vendelském období v jižní Skandinávii (podrobně *Blažková – Jiřík – Bezákova a kol. 2023*, 165–180). Druhým mimořádným nálezem ze západního svahu Dřevíče je raně středověký amulet s latinským textem, který měl jeho držitelé zajistit ochranu proti nemocem, po několikaletém multidisciplinárním zkoumání datovaný do první čtvrtiny 12. století (*Blažková – Šámal – Urbanová – Knauber – Havel 2017; Vavřík – Knauber – Urbanová – Blažková – Kumpová – Šámal 2020*, 1–12; *Urbanová – Havel – Mutlová – Knauber – Schellner – Gorczyca 2021*). Průzkumy rakovnického muzea v následujících několika letech přinesly další doklady významu lokality v raném středověku: drobná pozlacená kování s ornamentální výzdobou (šatní ozdoby nebo kování opasek), bronzové zdobené kování staromaďarské proveniencí (podle určení N. Profantové) a dvě bronzové záušnice. Ucelenější soubory artefaktů charakteristické pro jednotlivé kultury či historická údobí se v letech 2010–2019 shromáždit nepodařilo. To se týká i období, kdy o Dřevíči hovoří písemné prameny, případně časů těsně předcházejících. Vyjma obecnějších analogií, kterou nabízela např. olovená kolečka se středovým otvorem nebo několik zlomků kování a dvě záušnice, se archeologické znalosti o tomto úseku dějin dále opíraly především o výše zmíněné zprostředkovaně získané nálezy mincí.

Situace se změnila na podzim 2020, kdy se objevily první do té doby pouze předpokládané nálezy spojené (nejen) s raným středověkem. Kvalitativnímu i kvantitativnímu nárůstu počtu nálezů přispělo i jednorázové zorání lučních ploch (v souhrnu asi 1,5 ha plochy) v okolí zastavěné části hradiště. Prospekce v letech 2020–2023 podstatně rozšířily archeologické poznání hradiště Dřevíče. Nálezové spektrum potvrdilo již dříve dokumentované aktivity v období neolitu, starší, střední i mladší době bronzové a v době halštatské. Nově se prokázalo osídlení ve starší a střední fázi doby laténské. Tu mincovně reprezentuje předoppidální stříbrný obol moravského typu. Mladší doba římská je vedle souboru spon, resp. jejich fragmentů zastoupena bronzovým postříbřeným antoniánem císaře Galliena (253–268; av. podobizna císaře, rv. ženská postava nesoucí olivovou ratolest a žezlo – Pax, mincovna Řím). Z lokality pocházejí také další tři římské mince (*Militký 2013*, 198, č. 368, obr. 27:368; *Droberjar – Militký – Šámal 2016*, 42) Potvrzuje se ale především význam hradiště v raném středověku. Prospekce přinesla další spony s paprscitými výčnělky a rombickou nožkou z 1. poloviny 7. století, nálezy drobných pozlacených kování s ornamentální výzdobou, bronzová zdobená kování staromaďarského a ojediněle avarského typu a bronzové záušnice převážně menších velikostí s esovitým zakončením a jejich četné zlomky (22 kusů), z nichž několik exemplářů bylo původně postříbřeno nebo pozlaceno.

Početnou nálezu složku představují olovené předměty. Jde mj. o dvě plomby značené křížem a „mincovní“ závaží s odrazkem denáru knížete Vladislava I. (kat. č. Z 1). Na celé ploše hradiště se vyskytují ve větším množství blíže nedatované olovené slitky, zlomky včetně částí ingotů, nespécifikované dvojkónické předměty s žebrovaním (někdy, zřejmě nepřesně, interpretované jako přesleny) a především kolečka se středovým otvorem různé velikosti (2020–2023 44 ks, starší nálezy v evidenci Muzea T. G. M. Rakovník), známá z četných českých a moravských raně středověkých lokalit. Jejich účel doposud nebyl uspokojivě vysvětlen.

Interpretují se převážně jako závažíčka (Čech 2000, 272; Bláha 2001, 138), ale tato funkce není prokazatelná – jde o předměty s výraznou hmotnostní variabilitou. Navíc tyto artefakty nejsou nijak značeny (Macháček – Měchura 2013, 279; Bláha – Hejhal – Skala 2013, 295–296). Ze škály různých interpretačních pokusů se snad lze ryze hypoteticky přiklonit k jakési formě početního žetonu. Nejmasovější výskyt olovených artefaktů je datován do 11. století (Bláha – Hejhal – Skala 2013, 303; Hrubý 2019).

Soubor mincí nalezených na raně středověkém hradišti Dřevíč (k. ú. Kozojedy) se vyznačuje nejen výraznou početností, ale zejména geografickou rozmanitostí jejich původu. Je tak, vedle písemných a hmotných pramenů, důležitým dokladem o významu a charakteru tohoto hradiště v průběhu 10.–12. století.

Systematické prospekce detektory kovů řízené Muzeem TGM Rakovník od roku 2011 do současnosti na ploše hradiště, nebo v jeho bezprostředním okolí, přinesly zatím 38 jednotlivých „ztrátových“ raně středověkých mincí a mincovních zlomků (obr. 1a–b). Je zcela jisté, že se zejména v předchozích letech stal areál hradiště vyhledávaným cílem soukromých „hledáčů“. Jimi nalezené mince a mincovní zlomky však nebylo možno bez řádného ověření okolností zanést do následujícího soupisu a popisu.²

Katalog mincí³

ABBASOVCI, Hárún ar-Rašíd (AH 170–193 = AD 786–809)

mincovna: *Madīnat as-Salām*, AR dirham, AH 190 = AD 805/806

Av.: v poli: kalimah Ia: لا اله الا الله وحده لا شريك له

(*Není jiného boha než / Bůh sám / Nemá žádného společníka*);

okrajová legenda: بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة السلام سنة ومئة

(*Vě jménu Boha! Tento dirham byl vyražen v Madīnat as-Salām v roce sto devadesát.*)

Rv.: v poli: kalimah IIa 1: محمد رسول الله ه

(*Muḥammad / je posel / Boží / h*);

okrajová legenda: محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون
(*Muḥammad je posel Boží. On ho poslal s vedením a náboženstvím pravdy, aby zvítězilo nad každým náboženstvím, byť by se mu modloslužebníci bránili.*)⁴

Lit.: Nicol 2012, č. 1698–1699; tab. 73:1698–1699.

I. 2,66 g; 21,54 mm; mince je ohnuta a na jednom místě perforována (kat. č. 41)

Lok.: 50.247689°N 13.826002°E (15. 4. 2023)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

SÁMÁNOVCI, neidentifikovaný panovník, neidentifikovaný chalífa

AR dirham, název mincovny a letopočet mimo zachovaný zlomek – podle duktu,

tlustých liter a zrnitosti kovu nejspíše okolo AH 350 = AD 961⁵

Av.: v poli: nápis nečitelný, prostý kruh, l. opis: ... الدرهما ... (... *tento dirh...*),

2. opis: ... يفرح يومئذ ... (... *v onen den se budou radovat* ...)

Rv.: nápisy v poli i na okraji zcela setřeny.

Lit.: –.

2 Na výstavě *Neuvěřitelný svět prvních zemědělců* bylo v roce 2016 v Muzeu T. G. M. v Rakovníku prezentováno sedm denárů malého střížku, nalezených údajně na areálu hradiště Dřevíč. Vzhledem k okolnosti, že byly zakoupeny na burze v Buštěhradě pouze s ústním označením „z Dřeviče“, nebylo možno je zahrnout do katalogu.

3 České denárové ražby jsou řazeny podle soupisových děl F. Cacha (1970; 1972), a to včetně těch, u kterých je vedena diskuse o jejich emitentovi.

4 Podrobné určení a popis mince provedla Dorota Malarczzyk (Muzeum Emeryk Hutten-Czapski, Muzeum narodowe w Krakowie).

5 Podrobné určení a popis mince provedl † Vlastimil Novák (Náprstkovo muzeum v Praze)

Ex.: *Blažková – Novák – Smíšek – Šámal 2014*;
Novák – Videman – Kouřil – Richtera – Zmrzlý 2016, 80; *Lukas – Videman 2021*, 39, č. 2.
2. 0,381 g; 12,0/13,6 mm; drobný zlomek
Lok.: N 50°14'44.3", E 13°49'31.7" (13. 4. 2013)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

BYZANC, císařství, **Constatinus VII.** (913–959),
Romanus I. (920–944) a **Christoforus** (921–931)
mincovna: *Constantinopolis*, AV solidus, 921–931
Av.: postava Ježíše Krista sedícího na trůnu čelně, + IHS XPS REX-REGNANTIQM kytička
Rv.: polopostavy dvojice panovníků s patriarchálním křížem čelně,
ROMAN' ET XRISTOFO' ΛΥΓΓGb'
Lit.: *DOC 3/2*, 547, č. 7.13, Pl. XXXVI:7.13.
Ex.: *Profantová 2009*, 588–589; *Profantová – Stolz – Videman 2012*;
Lukas – Videman 2021, 40, č. 1.
3. 4,13 g; 20/18,6 mm
Lok.: Pravděpodobně v areálu hradiště v roce 2005.
U.: Soukromá sbírka

BAVORSKO, **Arnulf** (911–937)
mincovna: *Salzburg*, AR denár, po roce 916
Av.: rovnoramenný kříž s jednotlivými kuličkami v úhlech ramen.,
vnitřní obvedek perličkový, RARNVLFVRDVX
Rv.: kaplice se sestavou písmen BRA pod lomenicí, VAVENSIS CIVITAS
Lit.: *Hahn 1976*, neuvádí.
Ex.: *Veselý 2005*; *Lukas – Videman 2021*, 30, č. 1.
4. 1,55 g; 21,0 mm
Lok.: V blízkém okolí hradiště – okolo 2000.
U.: Soukromá sbírka

BAVORSKO, **Jindřich II.** (955–976)
mincovna: *Regensburg*, AR denár
Av.: rovnoramenný kříž s třemi trojicemi kuliček v úhlech ramen, opis odlomen
Rv.: kaplice se sestavou písmen EL[...] pod lomenicí, opis odlomen
Lit.: *Hahn 1976*, 80, č. 15d.
Ex.: *Lukas – Videman 2021*, 34, č. 14.
5. 0,12 g; 9,30/7,53 mm; drobný středový zlomek (ev. č. 95; kat. č. 27)
Lok.: GPS 50.248244°N 13.826669°E (2. 4. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

BAVORSKO, **Jindřich II.** (955–976)
mincovna: *Regensburg*, AR denár
Av.: rovnoramenný kříž s třemi trojicemi kuliček v úhlech ramen, opis odlomen
Rv.: kaplice se sestavou písmen WIL pod lomenicí, opis odlomen
Lit.: *Hahn 1976*, 80, č. 15j1.
Ex.: *Lukas – Videman 2021*, 35, č. 15.
6. 0,27 g; 11,96/11,00 mm; drobný středový zlomek (ev. č. 88; kat. č. 19)
Lok.: 50.2464775 N, 13.8250858E (27. 2. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

BAVORSKO, Jindřich II. (955–976)

mincovna: *Nabburg*, AR denár

Av.: rovnoramenný kříž s třemi trojicemi kuliček v úhlech ramen,

vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Rv.: kaplice se sestavou písmen ANA pod lomenicí, NA[...]AS

Lit.: *Hahn 1976*, 89, č. 68a3; *2002*, 133, 68a.3 / avers 16 (?).

Ex.: *Profantová – Stolz – Videman 2012*; *Lukas – Videman 2021*, 34, č. 13.

Kom.: Mince nese stopy přeražby českým denárem Boleslava I.

nebo Boleslava II. typu Hahn (2002), komb. XV nebo XVII.

7. 0,593 g; 19,2/16,2 mm; olámaný okraj

Lok.: V areálu hradiště, před dubnem 2009.

U.: Soukromá sbírka

BAVORSKO, Jindřich II. (955–976)

mincovna: *Nabburg*, AR denár

Av.: rovnoramenný kříž s třemi trojicemi kuliček v úhlech ramen,

vnitřní obvodok perličkový, HE[...]

Rv.: kaplice se sestavou písmen pod lomenicí, HAV[...]

Lit.: *Hahn 1976*, 89, č. 68 (bližší identifikace do úrovně konkrétní varianty není vzhledem k velikosti zlomku možná).⁶

8. 0,14 g; 15,52/5,17 mm; drobný zlomek okraje (kat. č. 40)

Lok.: 50.2469444°N, 13.8261111°E (30. 12. 2022)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Boleslav II. (972–999)

mincovna: *Praha*, AR denár, ražba z první poloviny 80. let 10. století

Av.: rovnoramenný kříž s výzdobou v úhlech ramen, vnitřní obvodok hladký, opis nečitelný

Rv.: kaplice se sestavou písmen ONO pod lomenicí, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1970*, 23, č. 78; *Šmerda 1996*, 38–39, č. 12q.

9. 0,42 g; 15,18/13,90 mm; středový zlomek (ev. č. 101; kat. č. 34)

Lok.: 50.246812°N 13.825679°E (10. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Boleslav II. (972–999)

mincovna: *Praha*, AR denár, ražba z 90. let 10. století

Av.: ruka Boží mezi symboly šípu a písmene alfa, vnitřní obvodok hladký, [...]ZELO[...]

Rv.: poprsí ethelredského typu s křížem zprava, vnitřní obvodok hladký, [...]P[...]VO[...]

Lit.: *Cach 1970*, 28, č. 129/130; *Šmerda 1996*, 46–49, č. 37/38.

10. 0,36 g; 10,09/7,63 mm; zlomek asi 30 % (ev. č. 99; kat. č. 32)

Lok.: 50.248448°N 13.827283°E (4. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Boleslav III. (999–1002, 1003)

mincovna: *Praha*, AR denár ražba z let 1002 nebo 1003

Av.: rovnoramenný kříž s výzdobou úhlů ramen, vnitřní obvodok hladký, opis nečitelný

Rv.: rovnoramenný kříž s výzdobou úhlů ramen, vnitřní obvodok hladký, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1970*, 35, č. 207; *Šmerda 1996*, 58–59, č. 80f.

11. 0,47 g; 14,98/11,38 mm; silně olámaný okraj (kat. č. 39)

6 Za konzultaci při určení mince děkujeme Ing. J. Videmanovi.

Lok.: 50.247191°N 13.826148°E (30. 12. 2022)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Oldřich (1012–1034)

mincovna: *Praha*, AR denár

Av.: rovnoramenný lineární klínový kříž s kroužkem uprostřed, vnitřní obvodek sekaný, [...]*DALRI*[...]V +

Rv.: ruka Boží na rovnoramenném lineárním klínovém kříži, [...]*ΛOSVE*[...]

Lit.: *Cach 1970*, 42, č. 287; *Šmerda 1996*, 70–71, č. 131.

12. 0,81 g; 16,47/20,32 mm; asi 20 % odlomeno (ev. č. 78; kat. č. 5)

Lok.: 50°14'57.423"N, 13°49'32.898"E (14. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Oldřich (1012–1034)

mincovna: *Praha*, AR denár

Av.: polopostava panovníka s praporcem v pravé ruce čelně, opis odlomený

Rv.: ruka Boží, vnitřní obvodek sekaný, opis odlomený

Lit.: *Cach 1970*, 42, č. 288; *Šmerda 1996*, 70–71, č. 132.

13. 0,11 g; 7,88/6,21 mm; drobný středový zlomek (ev. č. 81; kat. č. 6)

Lok.: 50°14'54.212"N, 13°49'35.215"E (14. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Oldřich (1012–1034)

mincovna: *Praha*, AR denár

Av.: poprsí panovníka s praporcem v pravé ruce čelně, po levici kříž, opis odlomený

Rv.: poprsí světce s křížem v pravé ruce čelně, po levici kříž, opis odlomený

Lit.: *Cach 1970*, 42, č. 293; *Šmerda 1996*, 70–71, č. 134a.

14. 0,28 g; 12,29/9,04 mm; drobný středový zlomek (ev. č. 103; kat. č. 1)

Lok.: 50.247516°N 13.825311°E (24. 10. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Břetislav I. (1035–1055)

mincovna: *Praha*, AR denár

Av.: postava panovníka s praporcem v pravé ruce zleva, vnitřní obvodek sekaný, BRAC[...]

Rv.: postava světce na trůnu s křížem v pravé ruce a procesním křížem po levici, [...]*SWEN*[...]

Lit.: *Cach 1970*, 44, č. 317; *Šmerda 1996*, 74–75, č. 150.

15. 0,40 g; 18,58/10,88 mm; asi 50 % odlomeno (ev. č. 102; kat. č. 2)

Lok.: 50.246324°N 13.826153°E (24. 10. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Břetislav I. (1035–1055)

mincovna: *Praha*, AR denár

Av.: poprsí panovníka čelně, vnitřní obvodek sekaný, BRACIZLAVS DVX

Rv.: postava světce na trůnu s křížem zprava, vnitřní obvodek perličkový, SCS WENCEZL[...]*S*

Lit.: *Cach 1970*, 18, č. 322; *Šmerda 1996*, 74–75, č. 153.

16. 0, 66 g; 15,17/15,63 mm; vylomený okraj (ev. č. 92; kat. č. 28)

Lok.: 50.249231°N 13.825857°E (2. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Břetislav I. (1035–1055)

mincovna: *Praha*, AR denár

Av.: poprsí panovníka čelně, vnitřní obvoděk sekaný, BRACIZLAVS DVX

Rv.: postava světce na trůnu s křížem zprava, vnitřní obvoděk perličkový, SCS WENCEZLAVS

Lit.: *Cach 1970*, 18, č. 322; *Šmerda 1996*, 74–75, č. 153.

17. 0,82 g; 14,34/14,80 mm, 14,34/14,80 mm (kat. č. 37)

Lok.: 50.2475000 N, 13.8252778 E (12. 11. 2022)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Spytihněv II. (1055–1061)

AR denár

Av.: postava stojícího panovníka s kopím v pravé ruce, [...]CNEV[...]

Rv.: poprsí světce s křížem zleva, vnitřní obvoděk hladký, [...]ECESV[...]

Lit.: *Cach 1970*, 19, č. 331; *Šmerda 1996*, 74–75, č. 156.

18. 0,27 g; 15,66/7,89 mm; asi 60 % odlomeno (ev. č. 90; kat. č. 23)

Lok.: 50.246111°N 13.824866°E (21. 3. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vratislav II. (1061–1092)

AR denár, ražba z let 1061–1086

Av.: polopostava panovníka s praporem zleva, vnitřní obvoděk hladký, vnější sekaný, [...]ATIZLAVDV

Rv.: polopostava světce zprava, vnitřní obvoděk hladký, + SCS WECESV[...]

Lit.: *Cach 1972*, 20, č. 350; *Šmerda 1996*, 76–77, č. 161.

19. 0,59 g; 14,87/13,47 mm; zlomek (ev. č. 105; kat. č. 4)

Lok.: 50.247549°N 13.826867°E (28. 10. 1020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vratislav II. (1061–1092)

AR denár, ražba z let 1061–1086

Av.: stylizovaná postava na trůnu čelně, vnitřní obvoděk hladký, vnější sekaný. SA[...]RM

Rv.: polopostava světce zprava, vnitřní obvoděk hladký.

[...]ZECNEM[...]

Lit.: *Cach 1972*, 20, č. 350; *Šmerda 1996*, 76–77, č. 161.

20. 0,42 g; 14,49/8,57 mm; asi 50 % odlomeno (ev. č. 86; kat. č. 20)

Lok.: 50.246747°N 13.825793°E (27. 2. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vratislav II. (1061–1092)

AR denár, ražba z let 1061–1086

Av.: stylizovaná postava na trůnu čelně, vnitřní obvoděk hladký, vnější sekaný, SAAZ[...]AR

Rv.: polopostava světce zprava, vnitřní obvoděk hladký, [...]AAZ[...]EMS

Lit.: *Cach 1972*, 20, č. 350; *Šmerda 1996*, 76–77, č. 161.

21. 0,39 g; 14,88/8,77 mm; asi 25 % odlomeno (ev. č. 100; kat. č. 33)

Lok.: 50°14'42"N 13°49'26"E (10. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Bořivoj II. (1100–1107, 1118–1120)

AR denár, ražba z let 1100–1107

Av.: mužské poprsí čelně, vnitřní obvoděk perličkový, [...]O[...]R[...]

Rv.: postava na trůnu čelně, vnitřní obvoděk hladký, WE[...]

Lit.: *Cach 1972*, 27, č. 413; *Šmerda 1996*, 78–79, č. 169.
22. 0,25 g; 15,16/10,27 mm; středový zlomek (ev. č. 93; kat. č. 26)
Lok.: 50.249310°N 13.826491°E (2.4. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Bořivoj II. (1100–1107, 1118–1120)

AR denár, ražba z let 1100–1107

Av.: mužské poprsí čelně, vnitřní obvodek perličkový, opis odlomen

Rv.: postava na trůnu čelně, vnitřní obvodek hladký, opis odlomen

Lit.: *Cach 1972*, 27, č. 413; *Šmerda 1996*, 78–79, č. 169.

23. 0,06 g; 9,21/8,33 mm; středový zlomek (ev. č. 97; kat. č. 31)

Lok.: 50.249270°N 13.825958°E (3. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Bořivoj II. (1100–1107, 1118–1120)

AR denár, ražba z let 1100–1107

Av.: postava sedícího panovníka čelně s kopím v pravé ruce,
vnitřní obvodek perličkový, [...]VVI[...]

Rv.: postava na trůnu zprava, vnitřní obvodek perličkový, [...]EN[...]

Lit.: *Cach 1972*, 27, č. 419; *Šmerda 1996*, 78–79, č. 173a.

24. 0,32 g; 15,55/12,19 mm; asi 20 % odlomeno (ev. č. 89; kat. č. 22)

Lok.: 50.249366°N 13.826098°E (28. 2. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125)

AR denár, ražba z let 1109–1118

Av.: poprsí panovníka s mečem v pravé ruce čelně, vnitřní obvodek perličkový, opis odlomen

Rv.: poprsí žehnajícího světce zprava, vnitřní obvodek perličkový, opis odlomen

Lit.: *Cach 1972*, 38, č. 539; *Šmerda 1996*, 80–81, č. 188.

25. 0,06 g; 10,55/7,01 mm; zlomek asi 30 % (ev. č. 83; kat. č. 15)

Lok.: 50.246133°N 13.824621°E (27. 12. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125)

AR denár, ražba z let 1109–1118

Av.: poprsí panovníka s mečem v pravé ruce čelně, vnitřní obvodek perličkový,
[...]DIZLAVS DV +

Rv.: poprsí žehnajícího světce zprava, vnitřní obvodek perličkový, + SCS : VV[...]ZLAVS

Lit.: *Cach 1972*, 38, č. 539; *Šmerda 1996*, 80–81, č. 188.

26. 0,43 g; 14,76/14,93 mm (ev. č. 87; kat. č. 21)

Lok.: 50.247727°N 13.825769°E (27. 2. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125)

AR denár, ražba z let 1120–1125

Av.: jezdec na koni vezoucí ženu zprava, vnitřní obvodek perličkový, VL[...] + DVX

Rv.: polopostava anděla nesoucího dítě čelně, vnitřní obvodek perličkový, + RSRV[...]AVS

Lit.: *Cach 1972*, 39, č. 549; *Šmerda 1996*, 82–83, č. 198.

27. 0,578 g

Lok.: Z plochy hradiště, před 17. 11. 2020

U.: Soukromá sbírka.

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125) nebo **Vladislav II.** (1140–1172)

AR denár, ražba z let 1120–1125 nebo 1140–1158

Av.: postava bojovníka zápasícího s medvědem, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Rv.: postava biskupa žehnajícího před ním stojící postavě, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 39, č. 554 (Vladislav I.); *Šmerda 1996*, 86–87, č. 227 (Vladislav I.);

Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022, 76, 127–128 (Vladislav II.).

28. 0,12 g; 11,4/8,8 mm; zlomek (kat. č. 36)

Lok.: 50.247631N°, 13.826591°E (21. 9. 2022)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125) nebo **Vladislav II.** (1140–1172)

AE stříbrem plátovaný denár (suberát), ražba z let 1120–1125 nebo 1140–1158

Av.: postava panovníka sedícího na trůnu s praporem v pravé ruce zprava, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Rv.: poprsí žehnajícího světce zleva, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 39, č. 555? (Vladislav I.); *Šmerda 1996*, 82–83, č. 203? (Vladislav I.);

Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022, 76, 105 (Vladislav II.).

29. 0,26 g; 12,73/11,20 mm; středový zlomek, plátování téměř zcela odpadlé (ev. č. 84; kat. č. 17)

Lok.: 50.247992°N 13.827030°E (20. 2. 2021)

Poznámka: Mince byla zničena při konzervaci.

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125) nebo **Vladislav II.** (1140–1172)

AR denár, ražba z let 1120–1125 nebo 1140–1158

Av.: postava panovníka sedícího na trůnu s praporem v pravé ruce zprava, vnitřní obvodok perličkový, [...]SLAVS[...]

Rv.: poprsí žehnajícího světce zleva, vnitřní obvodok perličkový, [...]ZL[...]

Lit.: *Cach 1972*, 39, č. 555 (Vladislav I.); *Šmerda 1996*, 82–83, č. 203 (Vladislav I.);

Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022, 76, 105 (Vladislav II.).

30. 0,45 g; 14,76/14,44 mm; zlomek (ev. č. 94; kat. č. 25)

Lok.: 50.249310°N 13.826491°E (2. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125) nebo **Vladislav II.** (1140–1172)

AR denár, ražba z let 1120–1125 nebo 1140–1158

Av.: postava anděla, žehnající umírajícímu na loži, vnitřní obvodok perličkový, + DVX[...]

Rv.: poprsí dvojice světců s procesním křížem čelně, vnitřní obvodok perličkový, + SC [...]VS

Lit.: *Cach 1972*, 40, č. 560 (Vladislav I.); *Šmerda 1996*, 84–85, č. 208 (Vladislav I.);

Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022, 76 (Vladislav II.).

31. 0,52 g; 16,30/13,24 mm; olámaný okraj zlomek (ev. č. 77; kat. č. 7)

Lok.: 50°14'55.725"N, 13°49'34.385"E (14. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125) nebo **Vladislav II.** (1140–1172)

AR denár, ražba z let 1120–1125 nebo 1140–1158

Av.: postava anděla, žehnající umírajícímu na loži, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Rv.: poprsí dvojice světců s procesním křížem čelně, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 40, č. 560 (Vladislav I.); *Šmerda 1996*, 84–85, č. 208 (Vladislav I.); *Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022*, 76 (Vladislav II.).
32. 0,42 g; 13,19/12,45 mm; olámaný okraj (ev. č. 91; kat. č. 24)
Lok.: 50.249192°N 13.825735°E (28. 3. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav I. (1109–1118, 1120–1125) nebo **Vladislav II.** (1140–1172)

AR denár, ražba z let 1120–1125 nebo 1140–1158
Av.: jezdec na koni střelící z luku zprava, vnitřní obvodok perličkový, W[...]ADI[...]V +
Rv.: poprsí dvojice světců s procesním křížem na hradbě čelně, vnitřní obvodok perličkový,
SCS WENC[...]
Lit.: *Cach 1972*, 40, č. 562 (Vladislav I.); *Šmerda 1996*, 84–85, č. 210 (Vladislav I.);
Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022, 76 (Vladislav II.).
33. 0,58 g; 15,61/15,19 mm; mírně olámaný okraj (ev. č. 98; kat. č. 30)
Lok.: 50.249093°N 13.827177°E (3. 4. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Soběslav I. (1125–1140)

AR denár
Av.: zástup bojovníků, vnitřní obvodok perličkový, [...]V[...]
Rv.: postava panovníka čelně mezi postavami nesoucimi meč a štít,
vnitřní obvodok perličkový, [...]VS[...]
Lit.: *Cach 1972*, 41, č. 579; *Šmerda 1996*, 84–85, č. 220.
34. 0,37 g; 16,75/14,77 mm; olámaný, deformovaný střížek (ev. č. 96; kat. č. 29)
Lok.: 50.249279°N 13.826140°E (2. 4. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Vladislav II. (1140–1174)

AR denár, ražba z let 1158–1174
Av.: vyobrazení i opisová legenda nečitelné
Rv.: postava světce sedícího na trůnu s praporem a křížem čelně,
vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný
Lit.: *Cach 1972*, 45, č. 616; *Šmerda 1996*, 90–91, č. 257.
35. 0, 30 g; 15,53/15,07 mm; při okraji dva kruhové otvory (kat. č. 38)
Lok.: GPS 50.247795°N 13.827253°E (12. 11. 2022)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, Soběslav II. (1173–1179)

AR denár
Av.: postava sv. Vojtěcha zprava, žehnajícího před ním stojící postavě, opis nečitelný
Rv.: poprsí žehnajícího světce (oranta) čelně, vnitřní obvodok perličkový, opis nečitelný
Lit.: *Cach 1972*, 45, č. 619; *Šmerda 1996*, 90–91, č. 260.
36. 0,32 g; 14,72/13,27 mm; olámaný okraj (kat. č. 35)
Lok.: GPS 50.247631 N, 13.826591 E (18. 9. 2021)
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, blíže neurčeno

AR denár, před polovinou 11. století
Lit.: –
37. 0,14 g; 7,79/5,82 mm; zlomek (ev. č. 82a; kat. č. 12)

Lok.: 50.246133°N, 13.824621°E (21. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

ČECHY, blíže neurčeno

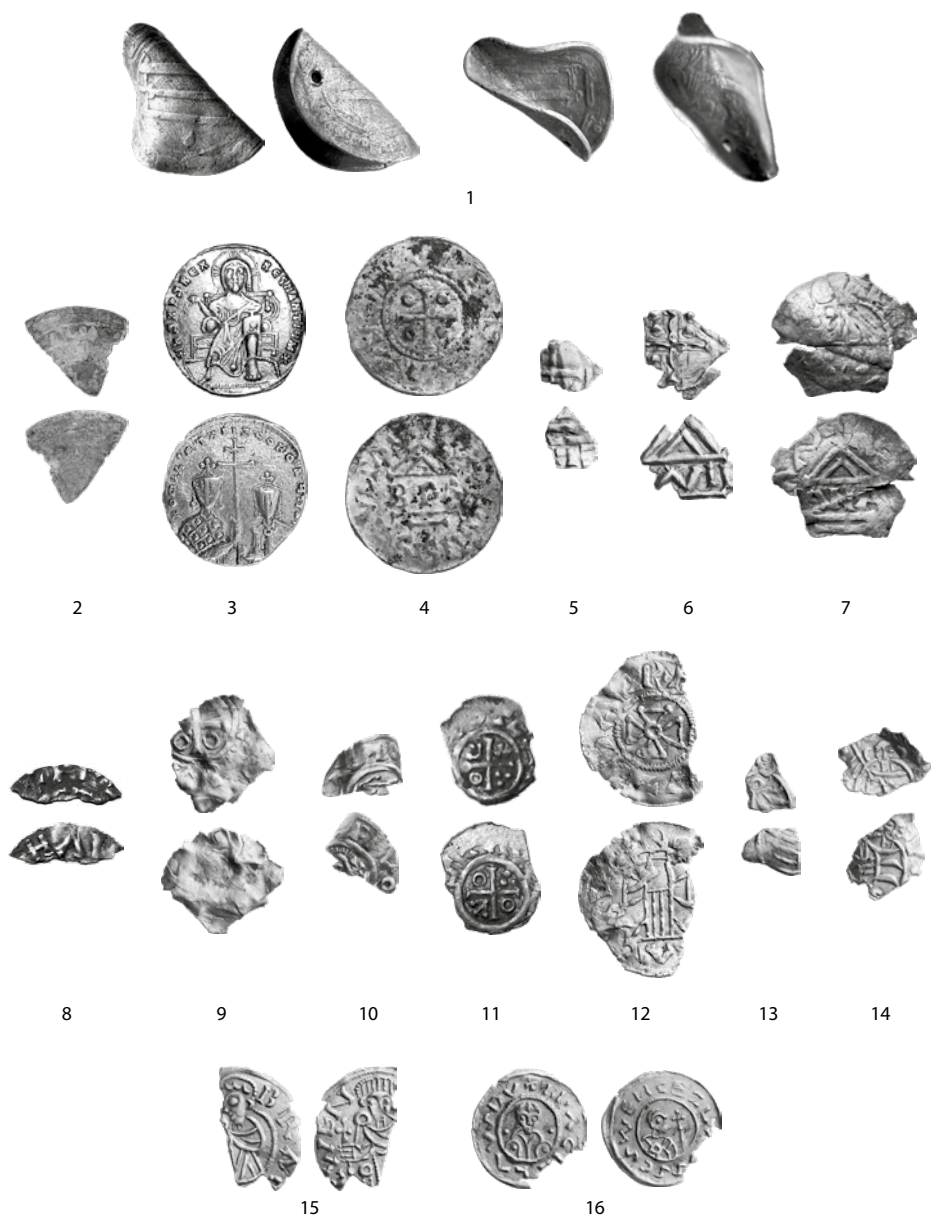
AR denár, před polovinou 11. století

Lit.: –

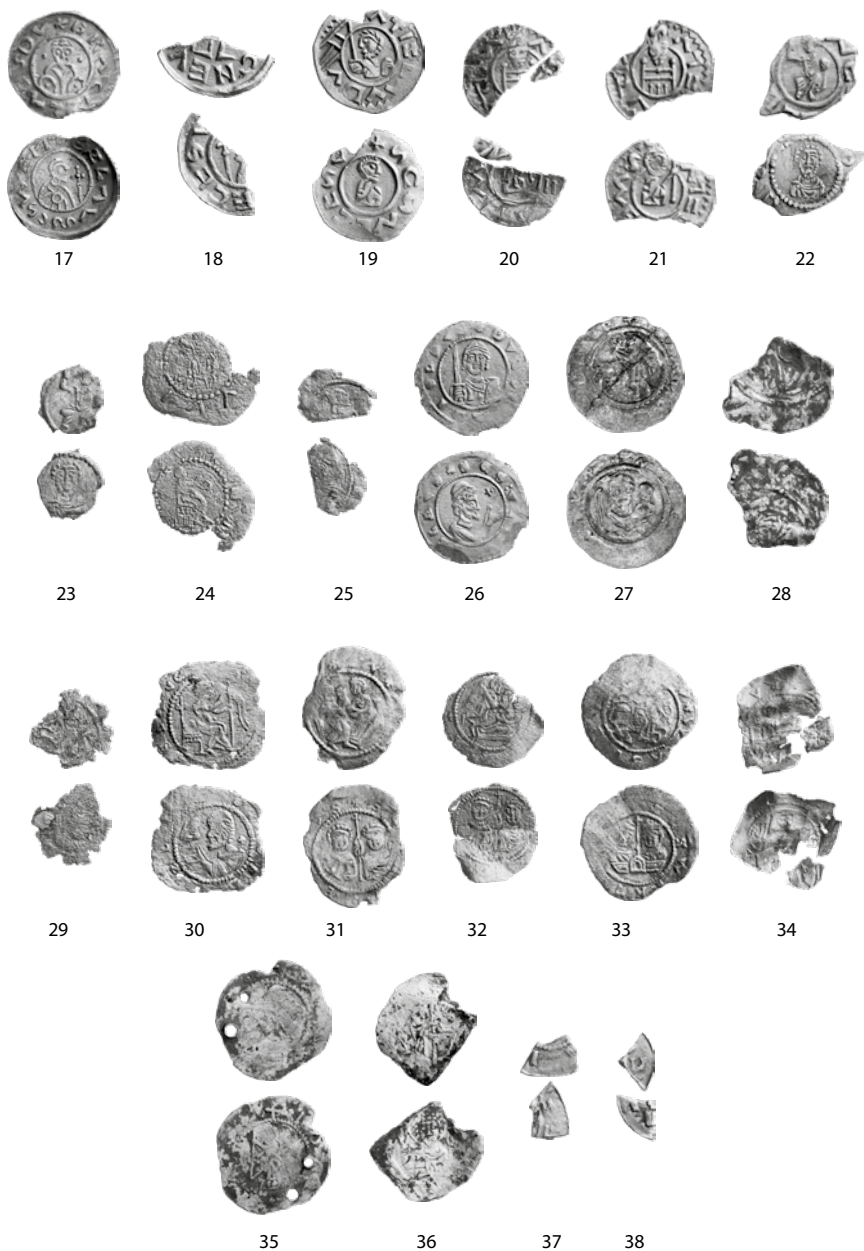
38. 0,10 g; 8,04/5,02 mm; zlomek (ev. č. 82b; kat. č. 13)

Lok.: 50.246133°N, 13.824621°E (21. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

Obr. 1a. Hradiště Dřevič (k. ú. Kozojedy). Raně středověké mince (čísla odpovídají katalogu, foto Abalon s.r.o.).

Obr. 1b. Hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy). Raně středověké mince (čísla odpovídají katalogu, foto Abalon s.r.o.).

Numismatické zhodnocení kolekce mincí

V rámci tohoto příspěvku se podařilo shromáždit celkem 38 mincí. Většina z nich je však značně poškozena, v řadě případů se jedná pouze o zlomky. Fragmentarizace zcela bezpečně souvisí se soudobou zemědělskou činností, která drobné metalické artefakty nenávratně poškozují. Z tohoto pohledu je sledovaný soubor přímo exemplární ukázkou (obr. 1).

Nejstarší mince náleзовého souboru z hradiště Dřevíč představují dvě, v českém prostředí zcela ojedinělé islámské ražby. První z nich je dirham abbásovského panovníka Hárúna ar-Rašída (786–809), ražený v mincovně Mađínat as-Salám, tedy dnešním iráckém Bagdádu, v letech 805–806 (kat. č. 1). Vzhledem k perforaci a částečné otřelosti je na místě úvaha, že byl použit druhotně jako ozdobný závěs ve formě šperku, a to i v delším časovém úseku po svém zhotovení. Druhou islámskou mincí z Dřevíče představuje zlomek dirhamu blíže neidentifikovatelného panovníka, jehož ražbu je podle charakteru použitého písma a kvality mincovního kovu možno položit do období kolem roku 960 (kat. č. 2).

Nálezy islámských mincí jsou nejen na území Čech, ale rovněž v jižně ležícím středním Podunají, na rozdíl od území dnešního Polska a oblasti Pobaltí, velice vzácné (Lukas – Videman 2021, 46).⁷ Z českého území známe, pomineme-li nejistý nález Litoměřice 1892 (Nálezy II/1, 14, č. 1437), pouze zlomek pravděpodobně samánovského dirhamu, zastoupeného v hromadném nálezu Praha – Kanálská zahrada 1894 (Nálezy II/1, 21, č. 1473; Štěpková 1964), a dirham samánovského panovníka Ismáíla ben Ahmada (908–914), nalezený v roce 2020 v prostoru raně středověkého hradiště Zabuřany (Lukas – Videman 2021, 39, č. 1).

Další mimořádnou mincí, nalezenou v prostoru hradiště Dřevíč je zlatý solidus byzantského panovníka Constantina VII. (913–959), ražený v Constantinopoli v letech 921–931 a nescoucí na rubní straně jména jeho spoluvladařů Romana I. a Christofora (kat. č. 3). Podobně jako u islámských mincí se i v tomto případě jedná o ojedinělý nález, neboť z území Čech známe pouze další dva náleзовé exempláře byzantských mincí z uvedeného období. Prvním je zlatý, druhotně ořezaný histameon nomisma nebo tetarteron nomisma Jana I. (969–976), nalezený v 60. letech 20. století na předhradí raně středověkého hradiště v Libici nad Cidlinou (Hásková 1980; Militký 2006; Lukas – Videman 2021, 40, č. 2), druhým je stříbrný miliarsion Basilea II. (976–1025), nalezený v roce 2014 v areálu akropole uvedeného libického hradiště (Mařík 2018, 201, tab. 6:8; Lukas – Videman 2021, 40, č. 3).

Samostatnou skupinu v souboru jednotlivě nalezených mincí na hradišti Dřevíč představují bavorské ražby z 10. století. Nejstarší z nich je denár vévody Arnulfa (911–937), ražený v letech 916–937 v mincovně v Salzburku (kat. č. 4), dalšími pak denáry vévody Jindřicha II. (955–976) tzv. devítibodového typu, ražené v mincovnách v Řezně (kat. č. 5–6) a Nabburgu (kat. č. 7–8). Jejich časové zařazení a početní zastoupení v náleзовém souboru jednotlivě nalezených „ztrátových“ mincí z areálu dřevíčského hradiště plně odpovídá tezi o importu a oběhu bavorských denárů na území Čech před zaražením domácí mince, tj. do počátku 70. let 10. století (Lukas – Videman 2021, 45–46, 189).⁸

Nejstaršími českými mincemi, nalezenými na hradišti Dřevíč, je dvojice denárů knížete Boleslava II. (972–999). V prvním případě jde o zlomek denáru tzv. mladšího bavorsko-švábského typu kříž – kaplice Cach (1970) č. 78, raženého v pražské mincovně na počátku 80. let 10. století (kat. č. 9).⁹ Druhou mincí je zlomek jedné z mladších variant denáru tzv. ethelredského typu Cach (1970) č. 129/130, ražených v pražské mincovně v polovině 90. let

7 V letech 1967–1968 byl nalezen jednotlivě dirham abbásovského panovníka Hárúna al-Rašída (786–809) v okolí bavorského Múnchbergu (Steinhilber 1973, 138; Hahn 1976, 51, č. 17). Další čtyři abbásovské dirhamy z konce 8. století byly součástí hromadného nálezu Rosegg (Korutany) 2015, jehož italská složka však naznačuje, že mohly do místa ukryty doputovat z Apeninského poloostrova (Coupland – Emmerig 2019, 246–247, 255, č. 20). Hromadné nálezy se zastoupením islámských ražeb z oblasti Moravy, zejména Kelč 1938 (Novák 2010; Novák – Videman – Kouřil – Richtera – Zmrzly 2016, 81) a Kojetín-Popůvky 2009–2013 (Novák – Videman – Kouřil – Richtera – Zmrzly 2016) byly ukryty až na konci 90. let 10. století a svým složením a charakterem patří mezi depoty odkrývané ve Slezsku, respektive v Polsku a v Pobaltí.

8 Na území Čech bylo do roku 2021 identifikováno 25 lokalit, na kterých bylo nalezeno celkem 56 bavorských denárů, ražených v průběhu 20.–70. let 10. století (Lukas – Videman 2021, 42–43, tab. 1–2, 190). K nim přibývá dosud nepublikovaný zlomek denáru Jindřicha II. (955–978) z dřevíčského hradiště, nalezený v roce 2022 (kat. č. 8). Naproti tomu byly jednotlivě „ztrátové“ exempláře českých denárů nejstaršího, tzv. devítibodového typu, nalezeny v Čechách pouze ve třech lokalitách (Lukas – Videman 2021, 41).

9 Denáry typu Cach (1970) č. 78 náleží do skupiny českých denárů (Cach 1970, č. 23–25, 78), lišících se pouze výplní úhlů křížů na lících stranách mincí a ražených následně po denárech tzv. staršího bavorsko-švábského, neboli devítibodového typu (Lukas 2014).

10. století (kat. č. 10).¹⁰ Zdánlivě nižší podíl nálezů českých denárů, ražených v průběhu vlády Boleslava II., na celkovém počtu raně středověkých mincí nalezených na dřevíčském hradišti není důkazem poklesu jeho významu v uvedeném období, neboť odpovídá počtu a „hustotě“ nálezů jednotlivých mincí tohoto panovníka v areálech jiných raně středověkých mocenských center v Čechách (*Polanský 2019*, 83–161).

Mezi mimořádné nálezy z hradiště Dřevíč je třeba, v rámci jeho české složky, zařadit zlomek denáru Boleslava III. (999–1002, 1003) typu kříž – kříž Cach (*1970*) č. 207 (kat. č. 11), známý dosud pouze z exemplářů zastoupených v českých hromadných nálezech Chrášťany 1897 (*Smolík 1897*, 8, č. 6) a Chodovice 1928 (*Skalský – Schráníl 1930*, 30–32, č. 3–3j).¹¹ Podle opisových legend zachovalějších exemplářů je možno jeho ražbu umístit na Vyšehrad do závěru první vlády Boleslava III., tedy do roku 1002, méně pravděpodobně do druhé vlády v roce 1003, trvající však jen několik týdnů (*Lukas 2005*, 106–108).

Období ražby denárů velkého střížku uzavírají v rámci nálezového souboru z areálu hradiště Dřevíč zlomky denárů knížete Oldřicha (1012–1034) typů Cach (*1970*) č. 287, 288 a 293 (kat. č. 12–14) a Břetislava I. (1035–1055) typu Cach (*1970*) č. 317 (kat. č. 15), ražené v pražské mincovně před mincovní reformou, uskutečněnou v průběhu druhé poloviny 40. let 11. století (*Mašek – Videman 2019*).

Nejpočetnější složku nálezového souboru jednotlivě nalezených „ztrátových“ mincí z dřevíčského hradiště tvoří 21 celých nebo fragmentárně zachovaných denárů malého střížku z období od poloviny 11. do konce 70. let 12. století (kat. č. 16–36). Mimořádně zajímavá je v této souvislosti zejména řada šesti ražeb typů Cach (*1972*) č. 554, 555, 560 a 562 (kat. č. 29–34), připisovaných nově na základě rozboru hromadného nálezu z Nespek knížecí vládě Vladislava II. v letech 1140–1158 (*Videman – Bárta – Mašek – Richtera – Vrána – Březina 2022*, 69, tab. 7b), což spolu se zastoupením zlomku denáru Vladislava II. typu Cach (*1972*) č. 616 (kat. č. 35) z období jeho královské vlády (1158–1172) časově odpovídá listinným svědectvím o správní a hospodářské funkci hradiště ve druhé polovině 12. století (*CDB I*, 406, č. 393 a 244, č. 278). Nejmladší mincí souboru raně středověkých ražeb z areálu hradiště Dřevíč představuje zlomek denáru Soběslava II. (1173–1179) typu Cach (*1972*) č. 619.

Závaží

Samostatnou skupinu archeologických artefaktů, dokládajících hospodářský význam dřevíčského hradiště v období raného středověku, představují obchodní závaží. Při jejich soupisu a popisu se musíme zastavit nejprve u toho nejzajímavějšího. Jedná se o fragment oloveného závaží o hmotnosti 2,59 g (kat. č. Z1), na jehož plášti je vyražena lícni strana denáru Vladislava I. (1109–1118, 1120–1125) z období jeho druhé vlády (obr. 2).

Pb „mincovní“ závaží

Lit.: *Cach 1972*, 39, líc jako č. 550; *Šmerda 1996*, 82–83, líc jako č. 199.

Z1, 2,59 g; 18,01/11,11 mm (ev. č. 79)

Lok.: 50°14'57.399"N, 13°49'33.121"E (14. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

10 Stav mince nám nedovoluje její zcela přesné určení, a tím možné upřesnění jména „mincmistra“. K problematice časového zařazení ražby mladších variant denárů tzv. ethelredského typu: *Lukas 2019*, 323–325.

11 Jednotlivé exempláře denárů tohoto typu Cach (*1970*) č. 206/207 byly zastoupeny rovněž v polských nálezech Bystrzyca 1886 (*FMP IV*, 247, č. 467), Poznań IV 1887 (*FMP I*, 583, č. 19), Jarocin 1878 (*FMP I*, 284, č. 722) a Gniezdno III 1902 (*FMP I*, 211, č. 93–94).

Obr. 2. Hradiště Dřevíče (k. ú. Kozojedy). Raně středověké olovené „mincovní“ závaží – a) před konzervací, b) po konzervaci (kat. č. Z1; foto Abalon s.r.o., zvětšeno).

V literatuře byl dosud popsán a vyobrazen pouze jediný podobný exemplář raně středověkého oloveného závaží „mincovního“ typu, nalezený při archeologickém výzkumu v Přerově (Sejbal 1990, 295, obr. 8). Na lící i rubní straně oloveného okrouhlého střížku (6,317 g; 21,59 mm; síla oloveného střížku 2,02 mm) je vyražena Ruka boží, vycházející z ikonografie rubních stran denárů knížete Oldřicha (1012–1034) typu Cach (1970) č. 288 a Šmerda (1996) č. 132 a opisové legendy BRACIZLAVS. Mincovní kolky, vyražené na obou olovených předmětech (tj. z Dřevíče i Přerova) naznačují, že se jedná o oficiální závaží, zhotovená v knížecí mincovně, a že jejich ručitelem byla knížecí komora. U „mincovního“ závaží z Dřevíče nelze zcela rekonstruovat jeho tvar, lze však předpokládat, že byl okrouhlý a že mohl sestávat ze dvou vrstev kovu.

K úvahám o roli raně středověké Dřevíče v oblasti nadregionálního obchodu vybízejí nálezy čtyř bimetalických sférických závaží severského typu (kat. č. Z2–Z4; obr. 3a–b). Jsou vyrobeny ze železného jádra, pokrytého mosazným pláštěm. Plošky na protilehlých stranách jsou opatřeny kruhovými kolkami, označujícími váhovou kategorii, okraje jsou lemovány dvouřadým perlovcem. Jejich výroba probíhala v průběhu 9.–11. století zejména v oblastech Pobaltí a jižní Skandinávie a byla spojena s nemonetární obchodní činností, založené na nutnosti vážení tzv. zlomkového stříbra, tj. fragmentů mincí a šperků, ale i nezpracovaného kovu ve formě stříbrných slítků (Steuer 1997, 44–52). Nálezy bimetalických sférických závaží severského typu se soustřeďují zejména ve významných obchodně-řemeslnických centrech evropského severu, jakými jsou Haithabu – raně středověká Birka (Schietzel 2014), norský Kaupang (Pedersen 2008), či Janów Pomorski – raně středověké Truso a další (Steuer 2012).

Čechy a Morava leží na jižním okraji nálezového prostoru sférických závaží severského typu. V Čechách byly nalezeny v areálech raně středověkých hradišť Kozárovice (Buchvaldek – Sláma – Zeman 1978), Libice n. Cidlinou, Tismice (Profantová – Křivánek – Fikrle 2020, 252), či Vraclav (Lukas – Vich 2018, 47), ale i na otevřených sídlištích, nebo v blízkosti významných obchodních cest v Broučkově (okr. Kolín), Dubé (Waldstein 1893), Kolečovicích (k lokalitě Drobejář – Militký – Šámal 2018), Michnovce (okr. Hradec Králové), Podlázkách (Polanský 2019, 205–210), Ratenicích (okr. Kolín), Roudnici (Bláha – Hejhal – Skala 2013), Senohrabech (okr. Praha-východ), Slavhosticích (okr. Jičín), Velkých Chvalovicích (okr. Kolín) či Záboří n. Labem (okr. Kutná Hora). Jejich celkový počet se pohybuje okolo čtyřiceti kusů, valná část z nich však dosud nebyla publikována.

Přesnější chronologie sférických závaží severského typu zůstává nejistá a nemůže se proto stát opěrným bodem pro jednoznačnější dataci existence sídlišť v období raného středověku v českých zemích. Převážná část z nich se navíc dochovala v neúplném stavu a míra jejich poškození nám nedovoluje stanovit jejich původní hmotnosti a zařadit je tak do pevnější hmotnostní soustavy. Nejinak je tomu i u závaží z areálu hradiště Dřevíče.

Železné jádro potažené plechem ze slitiny mědi (mosaz). Přibližně 1/3 závaží chybí, původní váhu předmětu lze odhadnout na 36 g. Z větší části dochována pouze jedna z pólových plošek, s okraji porušenými korozi mosazného povrchu. Na ní patrné torzo snad perlovcového lemu a osm náznaků bodů a čar v dochované části plátování. Chronologické a typologické zařazení neurčité, snad typ pozdní B1–B2, přelom 10./11.–počátek 13. století (podle *Steuer 1997*, 47–48, 320, obr. 15)

Z2. 23,52 g; průměr 19,72–20,61 mm; výška 15,38 mm;

průměr pólové plošky 12,67 mm (ev. č. 107)

Lok.: 50°14'53"N 13°49'36"E (17. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

Železné jádro potažené plechem ze slitiny mědi (mosaz). Váhový úbytek způsobený korozi asi 10 %, odhad původní váhy 17–18 g. Plátování dochováno na asi 2/3 povrchu. Jedna pólová ploška chybí, druhá z větší části dochovaná. V perlovcovém lemu dvě kruhová oka. Typologicky a chronologicky odpovídá typu pozdní B1–B2, přelom 10./11.–1. polovina 13. století (podle *Steuer 1997*, 47–48, 320, obr. 15).

Z3. 15,53 g; průměr 16,83–16,72 mm; výška 14,56 mm;

průměr pólové plošky 10,24 mm (ev. č. 52)

Lok.: 50°14'44"N 13°49'31"E (21. 11. 2020)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

Železné jádro potažené plechem ze slitiny mědi (mosaz). Váhový úbytek způsobený korozi asi ¼, odhad původní váhy asi 36 g. Obě pólové plošky dochovány, jedna s náznakem lemu v podobě hladké rýhy, druhá s méně zřetelným dvojitým hladkým lemlem (perlovec?) a torzem jednoho kruhového kolku na ploše. Typologicky a chronologicky snad pozdní B1, 2. polovina 11.–1. polovina 13. století (podle *Steuer 1997*, 47–48, obr. 15).

Z4. 28,87 g; průměr 21,25–20,59 mm; výška 19,29 mm;

průměr pólové plošky 11,00/10,59 mm (ev. č. 42)

Lok.: 50.249302°N 13.826001°E (3. 4. 2021)

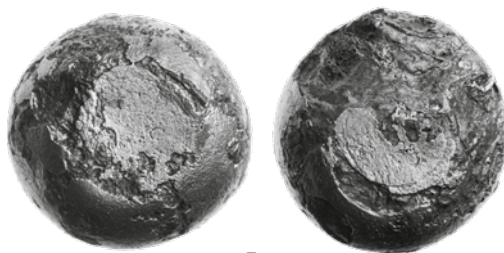
U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

Železné jádro potažené plechem ze slitiny mědi (mosaz). Váhový úbytek způsobený korozi asi 1/5, odhad původní váhy kolem 11–12 g. Plátování zachováno na cca ½ povrchu. Dochována jedna pólová ploška, zcela hladká, původně pravděpodobně bez značek. Dle profilu závaží pravděpodobně B2, přelom 10./11.–1. polovina 13. století (podle *Steuer 1997*, 47–48, obr. 15).

Z5. 8,61 g; průměr 13,83–13,69 mm; výška 12,14 mm; pólové plošky 7,41 mm (ev. č. 113)

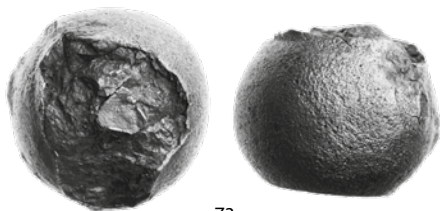
Lok.: 50.246472°N 13.826823°E (4. 4. 2021)

U.: Muzeum T. G. M. Rakovník

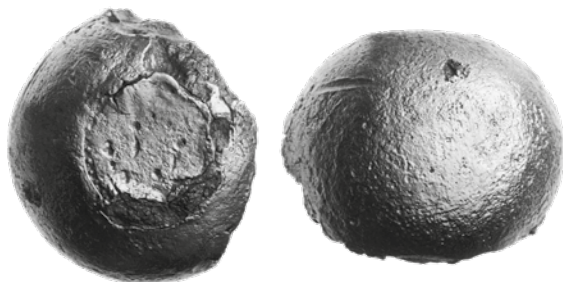

Z2

Obr. 3a. Hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy). Raně středověká sférická závaží (kat. č. Z2; foto Abalon s.r.o., zvětšeno).

Z3

Z4

Z5

Obr. 3b. Hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy). Raně středověká sférická závaží (kat. č. Z3–Z5; foto Abalon s.r.o., zvětšeno).

Závěr

Všechny shora uvedené skutečnosti, tj. zejména nálezy raně středověkých mincí a skrovné údaje písemných pramenů diplomatické povahy dokládají, že koncem 12. století ztratilo hradiště Dřevíč svou funkci jednoho z významných center v rámci správní a hospodářské organizace přemyslovského státu a že došlo k ukončení trvalého osídlení jeho akropole. Převážně zemědělské využití jeho plochy tak pro následující staletí dokládá pouze nepatrný soubor náhodně ztracených, nebo v rámci obdělávání půdy vyvezených jednotlivých mincí z období 2. poloviny 14. až počátku 16. století.¹²

Autorský podíl Z. Šámala na příspěvku vznikl s podporou SVV 260557 „Historie mezi minulostí, přítomností a budoucností“ řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Autorský podíl J. Lukase na příspěvku vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.a, 00023272).

12 Muzeum T. G. M. Rakovník: 1. ČECHY, Karel IV. (1346–1378), mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš, ražba z let 1358–1370, typ Pinta (2015) č. IV. b/1, 0,97 g, ev. č. 104, kat. č. 3; 2. Václav IV. (1378–1419), mincovna: *Kutná Hora*, AR peníz se lvem, ražba z let 1407–1419?, 0,32 g, ev. č. 85, kat. č. 18; 3. Ferdinand I. (1526–1564), mincovna: *Kutná Hora*, AR haléf, ev. č. 80, kat. č. 10; 4. Švýcarsko, biskupství Chur, Johann V. Flugi z Aspermontu (1601–1627), AR, 2feník, ev. č. 76, kat. č. 9.

Literatura a prameny

- Anonym 1940: Digitální archiv AMČR: Dokument C-TX-194002305. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i. [Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-TX-194002305>, ke dni 20.09.2023].
- Bezáková, J. – Blažková, K. – Profantová, N. – Šámal, Z. 2021: Nové nálezy na hradišti Dřevíč (k. ú. Kozojedy, okr. Rakovník). *Supplementa Zprávy ČAS* 121, 12–13.
- Bezáková, J. – Blažková, K. – Havel, D. – Urbanová, D. – Šlancarová, V. – Šámal, Z. – Šneberger, J. 2023: Nápisové prsteny ze Zbečna a hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy, o. Rakovník). *Archeologické rozhledy* 75, 87–110.
- Bláha, J. 2001: Slovanská a středověká Olomouc v archeologických pramenech. *Archeologické zrcadlení*. Olomouc, 121–151.
- Bláha, R. – Hejhal, P. – Skala, J. 2013: Raně středověké olovené artefakty z katastru Roudnice (okr. Hradec Králové). In: Boroň, P. (ed.): *Argentii fossores et alii. Znaczenie gospodarze wschodnich czesci Górnego Śląska i zachodnich krańców Małopolski w późnej fazie wczesnego średniowiecza (X–XII wiek)*. Katowice, 289–305.
- Blažková, K. 2014: Nové nálezy z hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy, o. Rakovník) a přilehlého okolí v hraniční oblasti okresů Rakovník a Louny. In: Havrlant, J. (ed.): *Sborník ke 125. výročí založení Oblastního muzea v Lounech k počtě PhDr. Bedřicha Štaubera*. Louny, 53–58.
- Blažková, K. – Jiřík, J. – Bezáková, J. a kol. 2023: Královské klenoty ze Mšece a Řevničova. Unikátní nálezy z období stěhování národů ze středních Čech. Muzeum T. G. M. Rakovník. Rakovník.
- Blažková, K. – Novák, V. – Smíšek, K. – Šámal, Z. 2014: Zlomek sámánovské mince objevený na hradišti Dřevíč (okr. Rakovník) v kontextu raně středověkých českých a moravsko-slezských nálezů islámského stříbra. *Numismatický sborník* 28, 43–56.
- Blažková, K. – Šámal, Z. – Urbanová, D. – Knauber, K. – Havel, D. 2017: Středověký olovený amulet z hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy, o. Rakovník). *Archeologické rozhledy* 69, 121–142.
- Bretholz, B. ed. 1923: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum. Monumenta Germaniae Historica, Scriptores Rerum Germanicarum NS II*. Berolini: Apud Weidmannos.
- Bolina, P. – Klimek, T. – Cílek, V. 2018: *Staré cesty v krajině středních Čech*. Praha.
- Bubeník, J. 1975: Kozojedy, okr. Rakovník. In: *Výzkumy v Čechách 1972*. Praha, 81, č. 10.
- 1988: *Slovanské osídlení středního Poohří*. Praha.
- Buchvaldek, M. – Sláma, J. – Zeman, J. 1978: *Slovanské hradiště u Kozárovic*. *Prehistorica* 6. Praha.
- Cach, F. 1970: *Nejstarší české mince. I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I*. Praha.
- 1972: *Nejstarší české mince. II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové*. Praha.
- CDB I: Fridrich, G. (ed.) 1907: *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*. Tomus I. Pragae: Sumpribus comitiorum Regni Bohemiae.
- Coupland, S. – Emmerig, H. 2019: *Neue karolingische Münzfunde aus Bayern und Österreich*. *Numismatische Zeitschrift* 125, 233–264.
- Čtverák, L. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha.
- Daněček, V. – Lutovský, M. – Smíšek, K. 2021: *Raně středověké sídliště v Praze-Vinoři*. *Archeologie ve středních Čechách* 25, 39–55.
- DOC 3/2: Grierson, P. 1973: *Basil I to Nicephorus III (867–1081)*. In: Bellinger, A. R. – Grierson, P. (eds.): *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dunbarton Oaks Collection 3/2*. Washington.
- Droberjar, E. – Militký, J. – Šámal, Z. 2018: *Germáni a doba římská na Rakovnicku*. Katalog k výstavě „Ve stínu impéria“. Rakovník: Muzeum T. G. M. Rakovník.
- Droberjar, E. – Stolz, D. 2005: *Nové nálezy germánských a slovanských spon z 5. a 7. století ve středních Čechách*. *Archeologie ve středních Čechách* 9, 523–530.

- FMP I: Szcurek, T. – Paszkiewicz, B. – Tabaka, A. – Bogucki, M. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. 2017: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Grosspolen. In: Bogucki, M. – Ilisch, P. – Suchodolski, S. (eds.): Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar I. Warszawa.*
- FMP IV: Reyman-Walczak, B. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. – Nowakiewicz, T.: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Klempolen; Butent-Stefaniak, B. – Ilisch, P. – Malarczyk, D. – Nowakiewicz, T. 2013: Frühmittelalterliche Münzfunde aus Schlesien. In: Bogucki, M. – Ilisch, P. – Suchodolski, S. (eds.): Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar IV. Warszawa.*
- Hahn, W. 1976: Moneta Radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11. Jahrhundert. Braunschweig.*
- 2002: Die älteste böhmische Münzprägung Boleslaus II. – eine Materialzusammenstellung. In: Paszkiewicz, B. (ed.): Moneta mediaevalis. Studia numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Suchodolskiemu w 65. Rocznice urodzin. Warszawa, 379–392.
- Hasil, J. – Profantová, N. – Levá, K. 2020: Kovové artefakty jako klíč ke krajíně předpřemyslovských Čech. Archaeologia historica 45, 7–42.*
- Hásková, J. 1980: Obchodní styky českých Slovanů s Byzancí (K nálezu byzantské mince na slavníkovské Libici). Numismatické listy 35, 129–133.*
- Hrubý, P. 2019: Metalurgická produkční sféra na Českomoravské vrchovině v závěru přemyslovské éry. Brno.*
- Knor, A. 1950a: Zpráva 6401/1950. Ms. depon. in archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha.*
- 1950b: Zpráva 6858/1950. Ms. depon. in archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha.
- Komoróczy, B. 2018: Obecná úvaha na téma utajení jako nástroj ochrany v archeologii. Zprávy památkové péče 78/1, 24–29.*
- Komoróczy, B. – Vlach, M. – Hložek, M. 2014: Detektorový nález římsko-provinciálního prolamovaného kování z Pavlova, Jihomoravský kraj. In: Čížmářová, J. – Venclová, N. – Březinová, G. (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno, 767–784.*
- Komoróczy, B. – Vlach, M. – Zeliková, M. – Sedláček, J. – Růžičková, P. 2019: Revize stavu archeologických komponent v trati Drnholec „Holenická pole“ pomocí prospekčních a málo invazivních výzkumných metod. Přehled výzkumů 60/2, 9–56.*
- Krásný F. 2014: Problematika detektorů kovů v archeologii. Diplomová práce. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou Filosofické fakulty Univerzity Karlovy (nepublikovaný rukopis).*
- Krzemieňská, B. 1970: Krize českého státu na přelomu tisíciletí. Československý časopis historický 6, 497–529.*
- Kučera, V. 1937: Lounsko v pravěku. Praha.*
- 1937–1938: Slovanské osídlení na Lounsku v době knížecí. Vlastivědný sborník okresu lounského 8, 100–103, 118–123, 129–131.
- Lukas, J. 2005: Poznámky k českému mincovnictví přelomu 10. a 11. století (II.) Denáry typu kříž – tři břevna a jejich zařazení. Numismatické listy 60, 97–111.*
- 2006: Poznámky k českému mincovnictví přelomu 10. a 11. století (III.). Denár typu ruka – kaplice C 226 a jeho zařazení. Numismatické listy 61, 1–10.
- 2014: Nález denáru Boleslava II. C 78 v předpolí hradiště Hanín (k. ú. Kolín, Středočeský kraj). Numismatický sborník 28, 117–122.
- 2019: Hromadný nález denárů z konce 10. století z Chýště (okr. Pardubice). Monumenta numismatica 4. Praha – Pardubice.
- Lukas, J. – Videman, J. 2021: Počátky českého mincovnictví. Monumenta numismatica 5. Praha.*
- Lukas, J. – Vich, D. 2018: Nálezy jednotlivých „ztrátových“ raně středověkých mincí z hradiště Vraclav (okr. Ústí nad Orlicí). Numismatický sborník 32/1, 26–53.*
- Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.*
- Macháček, J. – Měchura, R. 2013: Raně středověké olovo z jižní Moravy a hutnické centrum na Slezsko-krakovské vysočině. In: Boroň, P. (ed.): Argenti fossores et alii. Wrocław, 275–288.*

- Mařík, J. 2014:* Amatéri a profesionálové. Cesty možné spolupráce. In: Bureš, M. – Šmejda, L. – Šmolíková, M. (eds.): Veřejná archeologie 5. Příspěvky z konference Archeologie a veřejnost 7/2013. Plzeň, 80–84.
- 2018: Long-distance contacts of the Early Medieval stronghold of Libice nad Cidlinou. *Fines Transire* 27, 195–203.
- Mašek, M. – Videman, J. 2019:* Mincovní reforma Břetislava I. – byla či nebyla? In: Mašek, M. – Petráň, Z. – Lutovský, M. (eds.): Příběhy starých mincí. Praha, 97–109.
- Militký, J. 2006:* Nový pohled na zlatou byzantskou minci z Libice nad Cidlinou. Příspěvek k problematice nálezů byzantských mincí 9.–11. století v českých zemích. *Numismatický sborník* 21, 125–136.
- 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog nálezového fondu. *Monumenta numismatica* 2. Praha.
- Nálezy II/1: Radoměřský, P. 1956:* České, moravské a slezské nálezy mincí období denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E. (ed.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha, 5–73.
- Nicol, N. D. 2012:* Sylloge of Islamic Coins in the Ashmolean. Vol. 3. Early ‘Abbasid Precious Metal Coinage (to 218 AH). Oxford.
- Novák, V. 2010:* The Kelč Hoard revised: Fragments of Islamic Silver Coins. *Munumenta Numismatica* 1. Praha.
- Novák, V. – Videman, J. – Kouřil, P. – Richtera, L. – Zmrzlý, M. 2016:* Depot mincí a zlomkového stříbra z konce 10. století nalezený v Kojetíně-Popůvkách. *Monumenta Numismatica* 3. Praha.
- Pedersen, U. 2008:* Weights and Balances. In: Skre, D. (ed.): Means of Exchange. Dealing with Silver in the Viking Age. Kaupang Excavation Project Publication Series 2. *Norske Oldfunn* 23. Oslo, 119–178.
- Pič, J. L. 1909:* Starožitnosti země České. Díl III, svazek 1. Praha.
- Pinta, V. 2015:* Typologie a chronologie pražských grošů Karla IV. (1346–1378). Praha.
- Poche, E. – Hořejší, J. – Kořán, J. – Krčálová, J. – Kotrba, V. – Merhautová, A. – Naňková, V. – Vacková, J. 1978:* Umělecké památky Čech 2 (K/O). Praha.
- Polanský, L. 2019:* Mince 9. a 10. století v archeologických nálezech z Českých zemí a jejich přínos pro počátky našich dějin. Disertační práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (nepublikovaný rukopis).
- Profantová, N. 2007:* Nálezy byzantského původu z 6.–10. stol. v Čechách a na Moravě: teze-Byzantinische Funde in Böhmen und Mähren aus dem 6.–10. Jh., Thesen, In: Turčan, V. (ed.): Byzantská kultura a Slovensko. Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia- supplementum 2. Bratislava, 51–65.
- 2009: Byzantine coins from the 9th–10th century from the Czech Republic. In: Wołoszyn, M. (ed.): Byzantine coins in central Europe between the 5th and 10th century. *Magna Moravia. Seria Polona*, vol. III. Kraków, 581–598.
- Profantová, N. – Křivánek, R. – Fikrle, M. 2020:* Tismice jako produkční a nadregionální centrum Čech 8. a 9. století. *Památky archeologické* 111, 193–271.
- Profantová, N. – Stolz, D. 2009:* Nový relikviařový křížek z hradiště Dřevíč (ob. Kozojedy). In: Maříková Vlčková, P. – Mynářová, J. – Tomášek, M. (eds.): My Things Changed Things. Social Development and Cultural Exchange in Prehistory, Antiquity, and the Middle Ages. Prague, 199–210.
- Profantová, N. – Stolz, D. – Videman, J. 2012:* Kovové ozdoby a mince z hradiště Dřevíč, okr. Rakovník. *Archeologie západních Čech* 4, 29–36.
- Sábl, V. 1973:* Daliborovy Kozojedy a hradiště Dřevíč. Nové Strašecí.
- Sejbal, J. 1990:* Die Beteiligung Mährens am Fernhandel mit dem Norden im Frühmittelalter nach numismatischen Quellen. In: Jonsson, K. – Malmer, B. (eds.): Sigtuna Papers, Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage 1–4 June 1989. *Commentationes de numis saeculorum IX-XI in Suecia repertis, Nova series* 6, Stockholm, 289–299.
- Sedláček, A. 1998:* Místopisný slovník historický Království českého. Praha.

- Sláma, J. 1986:* Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. *Præhistorica* 10. Praha.
- Schietzel, K. 2014:* Spurensuche Haithabu: archäologische Spurensuche in der frühmittelalterlichen Ansiedlung Haithabu: Dokumentation und Chronik 1963–2013. Wachholtz.
- Skalský, G. – Schráníl, J. 1930:* Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století. *Numismatický časopis československý* 6, 29–50.
- Smolík, J. 1897:* Nález denárů v Chrástěanech u Českého Brodu. Praha.
- Smrž, Z. 1991:* Výšinné lokality mladší doby kamenné až raného středověku v severozápadních Čechách. Pokus o sídelně historické hodnocení. *Archeologické rozhledy* 43, 63–89.
- Steinhilber, D. 1973:* Die mittelalterlichen und neuzeitlichen Münzfunde in Bayern 1966–1971. *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 23, 121–162.
- Steuer, H. 1997:* Waagen und Gewichte aus dem mittelalterlichen Schleswig. Funde des 11. bis 13. Jahrhunderts aus Europa als Quellen zur Handels- und Währungsgeschichte. *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters*, Beiheft 10. Bonn.
- 2012: Waagen und Gewichte in Janów VI. Wagi i odważniki wagowe z Janowa. In:
- Brather, S. – Jagodziński, M. F. (eds.):* Der Wikingerzeitliche Seehandelplatz von Janów (Truso). Geophysikalische, archäopedologische und archäologische Untersuchungen 2004–2008. *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters* 24, 185–280.
- Ševětínský, J. E. Ch. 1905:* Dřevíč, bývalý župní hrad na Lounsku. Písek.
- Šmerda, J. 1996:* Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století. Brno.
- Štefan, I. – Lukáš, J. – Smíšek, K. – Hasiel, J. 2020:* Praha-Vinoř. Opevněné centrum prvních Přemyslovců ve světle mincovních nálezů. *Numismatické listy* 75, 81–121.
- Štěpková, J. 1964:* The Structure of the Finds of the Islamic Silver Coins in the Territory of Czechoslovakia. *Annals of the Náprstek Museum* 3, 113–128.
- Urbanová, D. – Havel, D. – Blažková, K. – Knauber, K. – Šámal, Z. 2017:* Středověký olověný amulet z hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy, o. Rakovník). A medieval lead amulet from the Dřevíč hillfort in Central Bohemia. *Archeologické rozhledy* 69, 121–142.
- Urbanová, D. – Havel, D. – Mutlová, P. – Knauber, K. – Schellner, K. – Gorczyca, K. 2021:* Christian textual amulet on a lead sheet from Rękawczyn in Greater Poland Province.
- Vavřík, D. – Knauber, K. – Urbanová, D. – Blažková, K. – Kumpová, I. – Šámal, Z. 2020:* Unveiling magic from the middle ages: tomographic reading of a folded lead amulet from Dřevíč fortress (Czech Republic). *Archaeol Anthropol Sci* 12 (dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s12520-019-00976-4> [cit. 20. 4. 2020]).
- Vencl, S. 2006:* Detektoráři jsou specializovaní zloději, něco na způsob bytařů, *Archeologické rozhledy* 58, 307–309.
- Veselý, P. 2005:* Arnulf, vévoda bavorský v Čechách. *Numismatické listy* 60, 141–142.
- Videman, J. – Bárta, P. – Mašek, M. – Richtera, L. – Vrána, D. – Březina, M. 2022:* Česká mince románského období. Nález denárů z 11. a 12. století z Nespek – depot II. Praha.
- Vích, D. 2006:* Detektory kovů v archeologii: úhel pohledu regionálního archeologa, *Archeologické rozhledy* 58, 301–306.
- Waldstein, E. C. 1893:* Eine Gräberstätte bei Dauba. *Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs* 16, 1–22.
- Wocel, J. E. 1868:* Pravěk země České. Praha: Královská česká společnost nauk.
- 1868–1869: O hradištích a branách zemských. *Památky archeologické* 7, 324–330.
- Woldrich, J. 1889:* Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, Vierter Teil. Wien: Selbstverlag des Verfassers.

Summary

Zdeněk Šámal – Jiří Lukas, Finds of Early Medieval Coins and Monetary Weights from the Dřevíč Hillfort (Kozojedy cadastral area, Rakovník Distr.).

A fortified settlement bearing a local name ‘Na Dřevíči’ is situated on a promontory in the form of a protracted triangular platform covering over 11 ha in the cadastral area of Kozojedy (Rakovník Distr.). From an archaeological point of view, the hillfort represents a multicultural site with material evidence of settlement from the neolithic times till the High Medieval period. A numerous group of Early Medieval artefacts from the 10th to 12th centuries documenting the presence of social elites of the Přemyslid state and commercial and production activities with supraregional reach is worthy of attention. The importance and status of the hillfort are indicated by the mentions in the Cosmas Chronicle (*‘munitissimum castrum nomine Drevic’*), concerning with the troubled events linked to the capture of Prague in autumn 1004, and other written sources of diplomatic nature, as well as the supposed existence of a Roman church on the site of modern St Wenceslaus Church. The principal finding regarding the importance and nature of the site was brought by the archaeological research conducted by the Archaeological Department of the Museum of TGM in Rakovník since 2010. Systematic prospection with the metal detectors has not only considerably increased the number of metal artefacts found but it also brought 38 single ‘lost’ coin finds illustrating in a significant way the time of prosperity of the hillfort and its subsequent decline during the 10th to 12th centuries.

The earliest specimens are two Islamic coins, quite rare in Bohemia as well as in the Central Danube area in the south. The first one is a dirham of the Abbasid ruler Harun ar-Rashid, minted in 805/806 (cat. no. 1), the second one is a fragment of a dirham of an unspecified Samanid ruler, struck around 960 (cat. no. 2).

Of an extraordinary importance is the solidus (*histameon nomisma*) of Constantin VII, struck between 921–931 (cat. no. 3). An individual group within the assemblage of single coin finds represent Bavarian issues from the 10th century. The earliest one is the denier of Duke Arnulf (911–937), minted between 916–937, followed by the deniers of Duke Henry II (955–976) of the so-called nine-point-type (cat. nos. 5–8). The earliest Bohemian coins present are two deniers of Boleslav II (972–999): the first one of the cross–chapel type, Cach (1970) no. 78, from the beginning of the 980s (cat. no. 9); the second one of the Ethelred type, Cach (1970) no. 129/130, from the middle of the 990s (cat. no. 10). One of the extraordinary pieces within the Bohemian part of the assemblage is a fragment of a denier of Boleslav III (999–1002, 1003) of the cross–cross type, Cach (1970) no. 207 (cat. no. 11). The large flan denier period ends with the fragments of deniers of Dukes Oldřich (1012–1034), of the Cach (1970) nos. 287, 288 and 293 types (cat. nos. 12–14), and Břetislav I (1034–1055), of the Cach (1970) no. 317 type (cat. no. 15). The most numerous part of the assemblage of single ‘lost’ coin finds from the Dřevíč Hillfort represent 21 small flan deniers and their fragments from the period from the middle of the 11th century till the end of the 1170s (cat. nos. 16–36). The latest coin in the assemblage discussed is a fragment of a denier of Soběslav II (1173–1179) of the Cach (1972) no. 619 type. A separate group of archaeological artefacts is represented by trade weights. A fragment of a lead weight weighing of 2.59 g and bearing an obverse coin image of a denier of Vladislav I (1109–1118, 1120–1125) of the Cach (1972) no. 550 type on its case (cat. no. Z1) is quite unique. Four bimetallic spherical weights of Nordic type (cat. nos. Z2–Z5) are also part of the assemblage. It appears that the Dřevíč Hillfort lost the function of one of the important administrative and economical centres of the early Přemyslid state in the end of the second third of the 12th century when the permanent settlement of the acropolis was also terminated.

English summary by L. Vacinová

Autoři

PhDr. Jiří Lukas

Muzeum hlavního města Prahy

Kožná 1/475, 110 00 Praha 1

e-mail: jlukas@volny.cz

Mgr. et Mgr. Zdeněk Šámal

Národní muzeum

Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur

Betlémské náměstí 1, 110 00, Praha 1-Staré Město

e-mail: zsamal@centrum.cz

NÁLEZY RANĚ STŘEDOVĚKÝCH DENÁRŮ Z HRADIŠTĚ PRÁCHEŇ (K. Ú. VELKÉ HYDČICE, OKR. KLATOVY)

Martin PTÁK

Abstract – Finds of Early Medieval Deniers from the Prácheň Hillfort (Velké Hydčice cadastral area; Klatovy Distr.).

The article brings the information on new coin finds from the Prácheň Hillfort and its hinterland. During the archaeological surveys in 2016, 2020 and 2021, four deniers were found in total at the site. Despite their fragmentary state of preservation, these specimens were identified as issues of Dukes Břetislav II (2 pcs), Svatopluk and Vladislav II.

Denier, Bohemia, Early Middle Ages, Prácheň

Úvod

Raně středověké hradiště Prácheň je jednou ze zásadních lokalit pro poznání mladší doby hradištní v jižních a jihozápadních Čechách. Bylo sice opakovaně zkoumáno, komplexní vyhodnocení je stále v přípravě. Do nedávné doby nebyly z tohoto raně středověkého hradiště ani z jeho nejbližšího okolí známy žádné nálezy soudobého oběživá, až archeologické výzkumy a průzkumy v posledních letech přinesly celkem čtyři jednotlivé nálezy denárů, které jsou předmětem tohoto sdělení.¹

Hradiště Prácheň v kontextu archeologických výzkumů a průzkumů

Výrazné návrší Prácheň se vypíná nad pravým břehem řeky Otavy jižně od Horažďovic a leží dnes na k. ú. Velké Hydčice (souhrnně k lokalitě např. *Lutovský 2001*, 266). Vrchol se nachází v nadmořské výšce 512 m, převýšení nad řekou Otavou činí asi 80 m. Návrší má přibližně oválný tvar s delší osou v severojižním směru. Raně středověké opevnění rozdělilo návrší na dvě části – severní akropoli a jižní předhradí, na kterém byl vystavěn kostel sv. Klimenta. V dnešní podobě jde o gotickou stavbu související s vrcholně středověkým hradem, ale nelze vyloučit starší fázi této svatyně. Opevněná plocha hradiště dosahuje přibližně 2,5 ha. Samotná akropole raně středověkého hradiště je dlouhá přibližně 170 metrů a 40 metrů široká, ve 13. nebo 14. století byla značně poničena stavbou hradu Prácheň (*Durdík 2000*, 446).

Jedny z prvních známých nálezů z Prácheň do literatury uvedl J. V. Želízko (1900). V 1. polovině 20. století bylo učiněno několik náhodných nálezů středověké keramiky, které jsou vesměs uloženy v Městském muzeu v Horažďovicích. V roce 1920 zkoumal Bedřich Dubský na předhradí mělký objekt, který interpretoval jako chatu (*Dubský 1921*, 31; *Ptáček 2021*). V následujících letech byla na hradišti učiněna řada náhodných nálezů,

¹ V příspěvku jsou zahrnuty nálezy získané do 1. 9. 2021.

uskutečnilo se též několik blíže nepopsaných drobných sondáží (B. Dubský, E. Šimek, A. Beneš). Hradiště bylo narušeno roce 1973 při budování příjezdové cesty a parkoviště před hřbitovem (Beneš 1975, 207–208). Po tomto necitlivém zásahu byl v letech 1975 a 1976 uskutečněn archeologický výzkum, který odstartoval zájem o hradiště i o raně středověké osídlení v jeho zázemí (Braun – Klápště 1978; Čapek 2014). V roce 1976 bylo v prostoru mezi hřbitovní zdí a dnešním parkovištěm u hřbitova odkryto 15 hrobů, které porušovaly kulturní vrstvu 11.–12. století. Dále proběhl záchranný a zjišťovací výzkum výrazného opevnění předhradí, který ho interpretuje jako hlinitokamenitou hradbu s roštovou konstrukcí a s čelní, na sucho skládanou kamennou plentou (Braun – Klápště 1978, 91–93). Během posledních třech desítek lety bylo na hradišti i v přilehlé aglomeraci sběry získáno množství keramického materiálu (Hůrková – Pícka 2005, 108–115; Eigner – Fröhlich – Lutofský 2009, 888–890). Dílčí poznatky k opevnění přinesl archeologický výzkum při pokládce kabelů nízkého napětí ke hřbitovu v roce 2010 (Přerostová 2011). Zatím poslední archeologické výzkumy na hradišti provedl v roce 2016 během úpravy parkoviště před hřbitovem a v roce 2018 při úpravě stezky autor této zprávy.

S podhradím hradiště souvisí situace dokumentované mezi hradištěm a dvorem Prácheň, které byly narušeny hlubokou orbou. Zde se v letech 1974 a 1975 podařilo zkoumat a dokumentovat pozůstatky objektů, v jednom případě snad polozemnice, a získat početný soubor keramiky z mladší doby hradištní (Květoň 1976, 18; Braun – Klápště 1978). Na poli u nedalekého rybníka Malý prácheňský odkryl autor tohoto příspěvku v letech 2016 a 2020 obdobně datované, orbou porušované objekty. Souběžně organizoval detektorové průzkumy na různých místech podhradí².

V posledních třech desítkách let bylo hradiště opakovaně vystaveno nelegálním průzkumům s detektory kovů, není tedy vyloučeno, že zde byly nalezeny i raně středověké mince, žádné konkrétní informace ale nejsou k dispozici. Přilehlá rozsáhlá aglomerace, využívána jako orná půda a pastviny, je pod permanentním dohledem majitele dvora Prácheň a jeho rodiny,³ pohyb hledačů je zde vyloučen i osazením ohradníků pod proudem a přítomností velkého množství recentního kovového odpadu z dob združstevněného hospodaření.

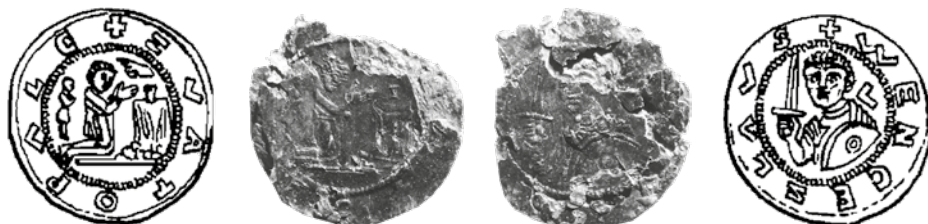
Katalog nálezů

Informace k jednotlivým nálezům jsou shrnuty běžným katalogovým způsobem. Fotodokumentace je, vzhledem k nižší čitelnosti a torzovitosti většiny pojednávaných nálezů, doplněna perokresbou z Cachova soupisu (Cach 1972). Nálezy jsou v současné době uloženy na Archeologickém ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, po zpracování všech výzkumů a průzkumů z posledního desetiletí bude soubor předán do příslušného muzea.

2 Za pravidelnou pomoc při průzkumech jsem zavázán Z. Bílkovi, V. Burdovi a dalším zájemcům o archeologii regionu.

3 Na tomto místě je nutné poděkovat zemědělcům ze dvora Prácheň, pánům Roubalovi a Benediktovi za umožnění záchranných výzkumů i detektorové prospekce na jejich pozemcích a za vše, co pro poznání a ochranu lokality doposud udělali.

Předhradí hradiště

ČECHY, Svatopluk (1107–1109)

AR denár z let 1107–1109

Av.: klečící postava před oltářem zprava, vnitřní obvodek perličkový, [...] O [...]

Rv.: poprsí zpřima s mečem a štítem, vnitřní obvodek perličkový, opis nečitelný

Lit.: *Cach 1972*, 31, č. 461, *Šmerda 1996*, 80, č. 180.

1. 0,34 g; 15 mm; plošná koroze, olámaný okraj

NO.: Mince byla nalezena autorem během záchranného archeologického výzkumu na předhradí hradiště v roce 2016: sonda 1, sekt. C, vrstva 1002.

Podhradí osada

ČECHY, Břetislav II. (1092–1100)

AR denár z let 1092–1100

Av.: poprsí panovníka s přilbou a kopím doprava, vnitřní obvodek perličkový, BRA [...]

Rv.: poprsí světce čelně, vnitřní obvodek perličkový, [...]S WENCE [...]

Lit.: *Cach 1972*, 24, č. 389; *Šmerda 1996*, 76, č. 167.

2. 0,53 g; 12/16 mm; asi 30 % odlomeno

NO.: Mince byla nalezena Jiřím Bílkem v prostoru podhradí v září 2021 při systematickém detektorovém průzkumu v ornici.

AR denár z let 1092–1100

Av.: hlava panovníka doprava, vnitřní obvodek hladký, BRAC [...]

Rv.: poprsí světce s kopím, vnitřní obvodek hladký, [...]S WENCE[...]

Lit.: *Cach 1972*, 24, č. 390; *Šmerda 1996*, 76, č. 168.

3. 0,11 g; 10/11 mm; asi 60 % odlomeno

NO.: Mince byla nalezena během záchranného archeologického výzkumu na předhradí hradiště v roce 2016: proplavování výplně obj. 1.

Vladislav II., jako kníže (1140–1158)

AR denár z let 1140–1158

Av.: jezdec s křížkem doprava, vnitřní obvodek perličkový, +[...]WLAD[...]

Rv.: poprsí světce čelně, vnitřní obvodek perličkový, [...]SW [...]AVS

Lit.: *Cach 1972*, 42, č. 589; *Šmerda 1996*, 86, č. 229a.

4. 0,46 g; 16 mm; vylomený okraj

NO.: Mince byla nalezena autorem během záchranného archeologického výzkumu na předhradí hradiště v roce 2016: sonda 2, sektor A, vrstva 1, úroveň 10–20 cm.

Vyhodnocení

Všechny nálezy se i přes jejich horší stav dochování podařilo spolehlivě určit.⁴ Vzhledem ke kontextu jejich uložení (vrstva / zahloubený objekt / dislokovaný nález v ornici), lze tyto mince považovat za jednotlivé „ztrátové“ exempláře. Soustavným detektorovým průzkumem byla zatím získána jedna denárová ražba (kat. č. 2). Z metodického hlediska se jako zásadní, mimo již standardního procházení výplní objektů detektorem během odkryvu a následné kontroly hald, ukázalo promývání výplní objektů, díky němuž byl nalezen malý zlomek denáru, který byl během výzkumu přehlédnut (kat. č. 3).

Prezentovaná kolekce mincí nemůže, vzhledem ke své velikosti, přinést zásadnější vývo-
dy, jak je tomu u větších obdobných souborů mincí z areálů hradišť (*Švancar 1976; Lukas – Vích 2018*, 45–50). Z areálu hradiště Prácheň ani v přilehající aglomeraci zatím nebyl nalezen žádný denár velkého střížku, tedy z období asi 970 až asi 1050, nejstarší mince pocházejí až ze závěru 11. století. Tento fakt by teoreticky mohl odrážet předpoklad, že hradiště vzniká až během vrcholící „přemyslovské“ kolonizace Čech. Keramický materiál získaný během záchranných výzkumů a povrchových sběrů na lokalitě dovolu-
je do jisté míry přijetí domněnky, že hradiště vzniká již na sklonku 10. století. V menší míře se ale v ploše hradiště vyskytují i zlomky keramiky datovatelné do střední doby hradištní, není ale jasné, zda tyto nálezy indikují starší fázi hradiště, nebo nějakou jinou aktivitu. Z okolí je známo několik sídlišť z tohoto období (*Hůrková – Pícka 2005; Eigner – Fröhlich – Lutovský 2009*). Zdá se, že region byl tedy minimálně v závěru střední doby hradištní stabilně osídlen. Otázkou zůstává jeho vazba na dnešní sousední Strakonicko, kde v 9. století fungoval předstátní útvar, který byl spravován a chráněn sítí čtyř hradišť, která byla nejspíše počátkem 10. století rozvrácena nepřátelským nájezdem (např. *Michálek – Lutovský 2000*, 232–243).

4 Za pomoc při čištění a konzervaci děkuji Nele Korbelové a PhDr. Janu Johnovi, Ph.D. Za konzultace k určení mincí jsem zavázán Michaelae Ptákové.

Závěr

Všechny denáry nalezené v rámci archeologických výzkumů a průzkumů lokality patří mezi ražby malého střížku. Náleží knížatům Břetislavovi II, Svatoplukovi a Vladislavovi II, raženy a užívány byly od závěru 11. století do poloviny 12. století. Tato datace není v rozporu s archeologickou datací keramiky získané na lokalitě. Nedílnou součástí studia (nejen) raně středověkých hradišť je již řadu let kvalitní a opakovaný detektorový průzkum.⁵ Lze předpokládat, že během budoucích výzkumů a průzkumů se počet nálezů raně středověkých mincí dále rozšíří.

Tento příspěvek byl podpořen GA UK, Raně středověké hradiště Prácheň, č. 251116.

Literatura

Beneš, A. 1975: Vážné poškození hradiště Prácheň. Výběr 12, 207–208.

Braun, P. – Klápště, J. 1978: O archeologickém studiu Práchně a jejího zázemí. Výběr 15, 91–93.

Čapek, L. 2014: Příspěvek ke studiu hradiště Prácheň a jeho zázemí v 10. až 13. století na základě archeologických a historických pramenů. Vlastivědný sborník muzea Šumavy 8, 107–132.

Cach, F. 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.

Dubský, B. 1921: Předhistorie Strakonicka. Strakonice.

Durdík, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.

Eigner, J. – Fröhlich, J. – Lutovský, M. 2009: Nové doklady raně středověkého osídlení horního Pootaví. Archeologie ve středních Čechách 13, 881–893.

Hůrková, J. – Pícka, J. 2005: Nové doklady osídlení jihozápadních Čech v době hradištní. In: Metlička M. (ed.) 2005: Archeologie doby hradištní. Plzeň, 93–121.

Květoň, R. 1976: Mladohradištní sídliště pod Práchní. Výběr 13, 18–19.

Lukas, J. – Vích, D. 2018: Nálezy jednotlivých „ztrátových“ raně středověkých mincí z hradiště Vraclav (okr. Ústí nad Orlicí). Numismatický sborník 32/1, 28–53.

Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.

Michálek, J. – Lutovský, M. 2000: Hradec u Němčtic. Sídlo halštatské a raně středověké nobility v česko-bavorském kontaktním prostoru. Strakonice – Praha.

Prerostová, H. 2011: Příspěvek poznání opevnění hradiště Prácheň. Sborník prací z historie a dějin umění 6, 169–184.

Ptáček, M. 2021: Několik postřehů o archeologickém bádání Bedřicha Dubského na hradišti Prácheň. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 34, 331–347.

Šmerda, J. 1996: Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století. Brno.

Švanec, V. 1976: Nálezy mincí ve Starém Plzenci. Tisíc let Staré Plzně. Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie. Plzeň, 79–87.

Želízko, J. V. 1900: Archeologické nálezy z okolí Horažďovic. Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 8, 121–129.

---

5 Profesionální detektorové průzkumy zajistí, že budoucí mincovní nálezy budou uloženy v muzejních sbírkách. Nezbyvá než litovat „prováhaných“ minulých let, kdy kovové nálezy mizely z hradišť, aby namísto muzeí zaplňovaly aukce a soukromé sbírky.

Summary

Martin Pták, Finds of Early Medieval Deniers from the Prácheň Hillfort (Velké Hydčice cadastral area; Klatovy Distr.).

Until recently, no finds of Early Medieval coins were registered from the Early Medieval hillfort of Prácheň, which is situated in the bend of the Otava River, near today's Horažďovice. Finally, archaeological survey and exploration undertaken by the author of this article in 2016, 2020 and 2021 have brought four single coin finds of deniers. One specimen (struck by Duke Svatopluk) came from the exploration of the outer bailey, the three more finds (two deniers of Břetislav II and one of Vladislav II) were found in the vicinity of the hillfort. One of them was excavated right during the archaeological research of a recessed feature; fragment of the second coin was discovered during examination of residues floated from filling of the recessed feature, the third one was found during metal detector survey of the area of a settlement below the hillfort.

English summary by L. Vacinová

Autor

Mgr. Martin Pták

Archeologický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice
e-mail: martinptak@seznam.cz

SOLITÉRNÍ NÁLEZY DENÁŘŮ Z MLADOHRADIŠTNÍHO OBDOBÍ NA JIŽNÍ MORAVĚ

Zdeněk OMELKA

Abstract – Single Coin Finds of Deniers from the Late Hillfort Period in South Moravia. *South Moravia is one of the regions of the Czech Republic with an intense and important history of population during all periods of human history. Early Medieval coin finds, dating to the Late Hillfort period in this case, attest to the character of local population, local as well as long distance trade and political influence. The article presents new single coin finds of three deniers of Stephen I, two deniers of Conrad I of Brno and a denier of Ota III Dětleb.*

South Moravia, deniers, Late Hillfort period, 10th to 12th centuries

Úvod

Během privátních prospekci s detektory kovů jsou nacházeny jednotlivé mince a hromadné mincovní nálezy ze všech období počínaje dobou laténskou, kdy se mince jako prostředek směny rozšířily do společnosti. U mnohých nezaškolených hledačů stále panuje názor, že např. jednotlivé raně středověké a mladší mince jsou „příliš mladé“ pro zájem archeologů a numismatiků. To je ovšem představa zcela mylná. Některá území, zdánlivě dříve neosídlená, byla zkoumána kupříkladu již v 60. až 80. letech minulého století a z dnešního pohledu jde o moderní krajinu, lépe řečeno jde o nekonečné lány dnes spojených zemědělských ploch. Jednotlivé mince jsou pak laicky interpretovány jako „ztrátové“ ve smyslu tehdejší náhodné ztráty mince bez dalších historických a archeologických souvislostí.¹ Nálezu a jeho významu pak není kladen dostatečný důraz, stávají se pak součástí soukromých sbírek bez jakéhokoliv archeologického kontextu a dokumentace. Tím bylo jednak nenávratně ochuzeno místo nálezu a samotná mince se stává kusem kovu, který přišel o značnou část informační hodnoty. Tři denáry (kat. č. 1, 4–5), byly zapůjčeny na zdokumentování ze soukromé sbírky. K tomu byly poskytnuty další tři raně středověké mince z Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., detašovaného pracoviště Dolní Dunajovice (kat. č. 2–3, 6), které našli a odevzdali jeho spolupracovníci.²

- ¹ Z pohledu dlouholetého uživatele detektoru kovů, řádně spolupracujícího s archeologickými institucemi, mohu konstatovat, že tento názor je mezi dalšími hledači velmi rozšířen. Jedním z úkolů tohoto příspěvku je poukázat na fakt, že nacházené solitérní raně středověké mince mají nebo mohou mít své opodstatněné místo v archeologickém kontextu lokality. To je však podmíněno jediné existencí informací o nalézáných mincích, je tedy nutností tyto mince odborně dokumentovat. Výraz ztrátová mince je v odborné literatuře používán pro jednotlivé nálezy mincí v rámci archeologické lokality/sídlíště, nikoliv v obecném smyslu náhodné ztráty (což ovšem ve volné krajině často není možné vyloučit).
- ² Mince poskytnuté Archeologickým ústavem AV ČR byly nalezeny v rámci projektu M-202105907, který je zaměřen na preventivní průzkum prováděný zejména detektorem kovů za účasti řádných spolupracovníků Střediska pro výzkum doby římské a stěhování národů Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Jeho záměrem je záchrana a dokumentace zemědělskou technikou a nelegálním hledáním ohrožených movitých archeologických památek na území kraje. Informace o nálezech jsou dostupné v Digitálním archivu AMČR prostřednictvím Portálu amatérských spolupracovníků a evidence samostatných nálezů (PAS). Za možnost tyto dva soubory zpracovat tímto děkuji.

Příspěvek se nevěnuje primárně mincovnictví jednotlivých panovníků, kterým mince náleží, ale snaží se začlenit mincovní nálezy do archeologických kontextů.³ Základem příspěvku je porovnání nálezů mincí se Státním archeologickým seznamem (dále jen SAS), s lokalitami v Digitálním archivu Archeologické mapy ČR (dále jen PIAN) a s dalšími archeologickými prameny.⁴ Pro potřeby numismatického bádání bylo u všech mincí provedeno měření prvkového složení. Impulsem k analýze materiálu je konstatování M. Kuči a J. Videmana (2017, 292) v článku, kde zmiňují nedostatek provedených měření. Níže uvedená analýza prvkového složení je malým příspěvkem k tomuto tématu.

Katalog mincí

UHRY, Štěpán I. (997–1038)

AR denár

Av.: v úhlech rovnoramenného kříže po trojúhelníku, vnitřní i vnější obvodek perličkový, STEPHANVS • REX •

Rv.: v úhlech rovnoramenného kříže po trojúhelníku, vnitřní i vnější obvodek hladký, REGIA CIVITAS

Lit.: *Huszár 1979*, 32, č. 1.

1. 0,59 g; 16,5 mm; 2 h; prasklý střížek

NO.: **Břeclav** (okr. Břeclav), trať „*Přední čtvrtky*“ (GPS – 48°46′17.169″N, 16°54′59.805″E)

XRF: Ag 95,3 %; Cu 3,3 %; Pb 0,8 %; Sb 0 %; Bi 0,1 %; Au 0,4 %; Zn 0 %; Fe 0,1 %

U.: soukromá sbírka

AR denár

Av.: v úhlech rovnoramenného kříže po trojúhelníku, vnitřní i vnější obvodek perličkový, STEPHANVS • REX • (počáteční S je tvořeno dvěma půlměsíci tvořící písmeno O)

Rv.: v úhlech rovnoramenného kříže po trojúhelníku, vnitřní i vnější obvodek hladký, REGIA CIVITAS +

Lit.: *Huszár 1979*, 32, č. 1;

2. 0,72 g; 17 mm; 6 h; ohnutý

NO.: **Hrabětica** (okr. Znojmo), Trať „*Borovičky*“ (GPS – 48°46′41.000″N, 16°25′17.000″E); nálezce Z. Priehodová, ev. č. 645672-9/17

XRF: Ag 94,9 %; Cu 3,3 %; Pb 0,9 %; Sb 0 %; Bi 0 %; Au 0,5 %; Zn 0,2 %; Fe 0,1 %

U.: Archeologický ústav AV ČR, Brno, detašované pracoviště Dolní Dunajovice v. v. i.

PAS: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-202105907-N00001>

AR denár

Av.: v úhlech rovnoramenného kříže po trojúhelníku, vnitřní i vnější obvodek perličkový, STEPHANVS REX •

Rv.: v úhlech rovnoramenného kříže po trojúhelníku, vnitřní i vnější obvodek hladký, STEGIA CIVITAS (oproti klasickému REGIA jsou patrná písmena ST jako Stephanus, ve výsledném opisu jako „STEGIA“)

Lit.: *Huszár 1979*, 32, č. 1.

3. 0,45 g; 14,2 mm; 4 h

NO.: **Přítluky** (okr. Břeclav), trať „*Pastvisko*“, „*U hluboké vody*“, „*Velký hon*“

(GPS – 48°50′4.376″N, 16°45′52.085″E); nálezce P. Spálovský, ev. č. 736333-3/16

3 Ražbám moravského knížete Konráda I. Brněnského a konkrétně denáru typu Cach (1972) č. 362 se podrobněji věnují M. Kuča a J. Videman (2017).

4 SAS – <https://isad.npu.cz/sascr/>; Digitální archiv AMČR – <https://digiarchiv.aiscr.cz/>.

XRF: Ag 97,3 %; Cu 1,8 %; Pb 0,6 %; Sb 0 %; Bi 0 %; Au 0,1 %; Zn 0 %, Fe 0,1 %
U.: Archeologický ústav AV ČR, Brno, detašované pracoviště Dolní Dunajovice v. v. i.
PAS: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-202105907-N00002>

MORAVA, Konrád I. Brněnský (1061–1092)

AR denár

Av.: hlava panovníka čelně, + DVN DSVT

Rv.: polopostava svěťce zprava, + DVN DS T

Lit.: *Cach* 1972, 22, č. 361; *Šmerda* 1996, 112, č. 429; *Videman – Paukert* 2009, 60–61, č. 21.
4. 0,40 g; 15,1 mm; 1 h; vylomený okraj

NO.: **Přibice** (okr. Brno-venkov), trať „Pod vinohrady“ (GPS – 48°58′47.148″N, 16°33′26.062″E)

XRF: Ag 64,1 %; Cu 33,5 %; Pb 1,5 %; Sb 0,2 %; Bi 0,1 %; Au 0,3 %; Zn 0,2 %; Fe 0 %

U.: soukromá sbírka

AR denár

Av.: poprsí čelně, hlava rozděluje opis, [...]ONRADV[...], protisměrně

Rv.: stojící postava čelně, v pravici drží kříž na dlouhé žerdi, S[...]TRVS

Lit.: *Cach* 1972, 22, č. 362; *Šmerda* 1996, 112, č. 430a; *Videman – Paukert* 2009, 62–63, č. 22.
5. 0,32 g; 15,6 mm; 10 h; část mince odlomena

NO.: **Drnholec** (okr. Břeclav), trať „Roviny“ (GPS – 48°52′45.794″N, 16°31′2.719″E)

XRF: Ag 92,5 %; Cu 4,3 %; Pb 2,7 %; Sb 0 %; Bi 0 %; Au 0,4 %; Zn 0,1 %; Fe 0 %

U.: soukromá sbírka

MORAVA, Olomoucko, Ota III. Dětleb (1140–1160)

AR denár

Av.: postava stojící zleva, bojující se lvem, opis nečitelný

Rv.: zleva klečící postava, zprava postava sedící, opis nečitelný

Lit.: *Videman – Paukert* 2009, 390, č. 244.

6. 0,44 g; 13,6/14,4 mm; 1 h

NO.: **Přítluky** (okr. Břeclav), trať „Pastvisko“, „U hluboké vody“, „Velký hon“

(GPS – 48°50′8.113″N, 16°45′54.300″E); nálezce Zdeněk Omelka, ev. č. 736333-1/16

XRF: Ag 25,1 %; Cu 71,8 %; Pb 2,0 %; Sb 0,2 %; Bi 0,1 %; Au 0,4 %; Zn 0,3 %; Fe 0,1 %

U.: Archeologický ústav AV ČR, Brno, detašované pracoviště Dolní Dunajovice v. v. i.

PAS: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-202105907-N00003>

Obr. 1a. Rané středověké mince, nalezené na jižní Moravě: 1. Štěpán I. (997–1038), Břeclav; 2. Štěpán I. (997–1038), Hrabětice; 3. Štěpán I. (997–1038), Přítluky; 4. Konrád I. Brněnský (1061–1092), Přibice (foto Z. Omelka, zvětšeno 1,5:1).

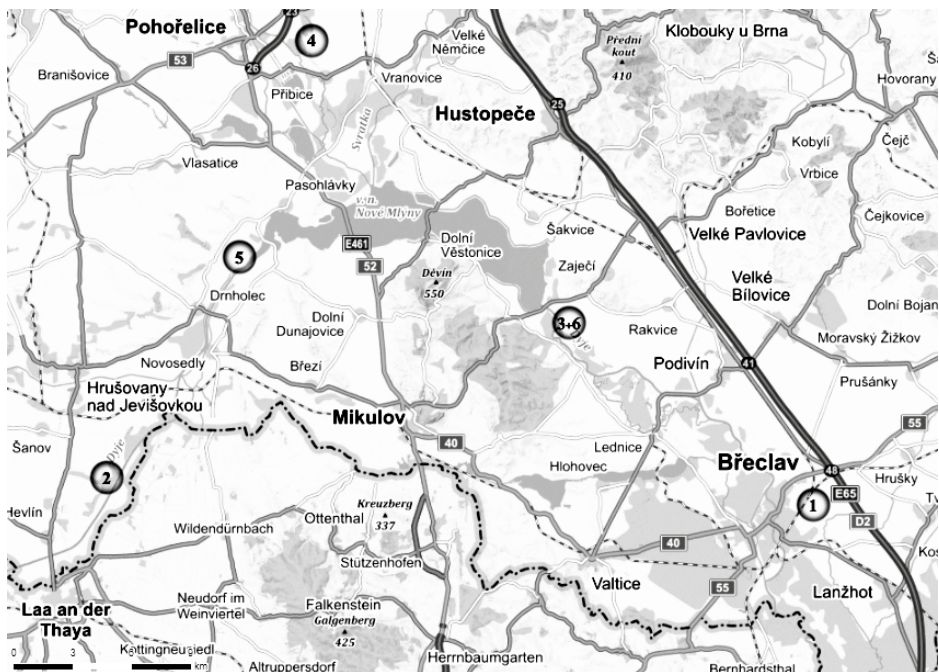

5

6

Obr. 1b. Rané středověké mince, nalezené na jižní Moravě: 5. Konrád I. Brněnský (1061–1092), Drnholec; 6. Ota III. Dětělb (1140–1160), Přítluky (foto Z. Omelka, zvětšeno 1,5:1).

Archeologický komentář k nálezovým lokalitám

Obr. 2. Region jižní Moravy s vyznačenými katalogovými čísly denárů – 1. Břeclav; 2 – Hraběteč; 3, 6. Přítluky; 4. Příbice; 5. Drnholec.

Břeclav (okr. Břeclav), trať „Přední čtvrtky“ – denár Štěpána I. (kat. č. 1)

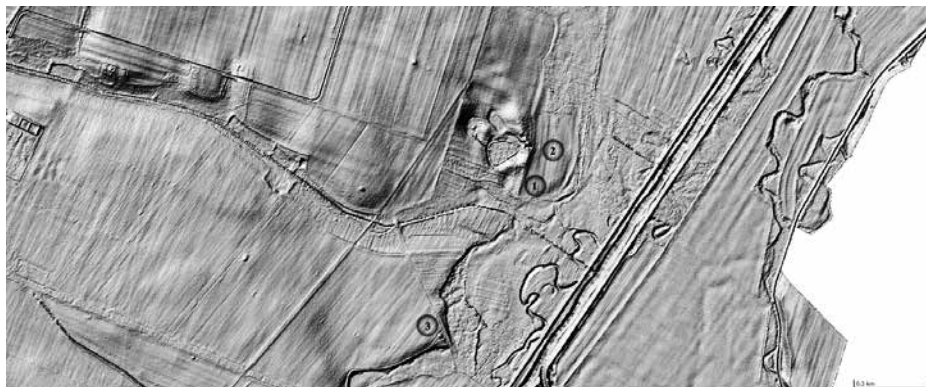
Podle seznamu SAS se přímo na místě nálezů, tedy 1,5 km V od Staré Břeclavi, nachází osídlení z doby bronzové a doby římské (SAS ID 31651 a 31654; PIAN P-3423-100387).⁵ Na vedlejší trati „Hrušecké“, vzdálené 900 m JZ od nálezů denárů, bylo povrchovými sběry identifikováno hradištní osídlení (SAS ID 31655). V širším prostoru mezi Břeclaví a Lanžhotem musíme počítat s depotem uherských denárů Štěpána I. a Ondřeje I. (dohromady 27 kusů) u nedalekého Lanžhotu (Videman 2012). Ve vzdálenosti 3 km SZ byl proveden archeologický výzkum lokality Kostice – Zadní hrád, jejíž osídlení spadá do povelkomoravské a mladohradištní fáze, datované od 10. do 12. století, RS4 I–III (Macháček – Balcárková – Dresler – Milo 2013, 741). Jak je dále popsáno, pochází z tohoto archeologického výzkumu také soubor

5 Přímou tuto lokalitu protíná plánovaná trasa obchvatu Břeclavi. Lze tedy v budoucnu očekávat nová archeologická zjištění o tomto prostoru.

raně středověkých mincí včetně ražeb Štěpána I. (*Videman – Macháček 2013*, tab. 1). Ve sledovaném prostoru je nutno počítat již s velkomoravským osídlením v hlavních aglomeracích – směrem na jih na Pohansku a na východ u Mikulčic – a také na celém území mezi nimi (*Dresler – Macháček 2013*, obr. 1). V povelkomoravském období bylo důležitým správním a obranným centrem břeclavské hradiště. To je v písemných pramenech vzpomínáno k roku 1056 v listině Jindřicha III., kde je zmíněno pod názvem „*Laudentpurch*“. Nálezy keramiky v prostoru hradu pochází z 2. poloviny 11. století až 12. století (*Procházka 2009*, 115–116).⁶ Hrad, potažmo Břeclav, ležel na pomyslné spojnici Moravy, Východní marky a Uher.

Hrabětice (okr. Znojmo), trať „*Borovičky*“ – denár Štěpána I. (kat. č. 2)

Trať „*Borovičky*“ se nachází 2,5 km JV od obce Hrabětice, 2 km J od Trávního dvora na levém břehu řeky Dyje.⁷ Na této polní trati s výskytem velkého množství porostových příznaků obdélných a liniových objektů (PIAN P-3414-100173) byly již v minulosti učiněny nálezy detektorem kovů. Mezi mincemi jsou to denáry Ondřeje I. (1046–1061) a Spytihněva (1055–1061; *Jelínek 2011*, 58). Dle osobního sdělení P. Šlézara byla při prospekci na trati „*Borovičky*“ nalezena dvě severská kulovitá kupecká závaží o hmotnosti 31,5 g a 13,8 g. Tato závaží lze rámcově datovat od 10. do 12. století.⁸ Na pracoviště Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. byly v posledních letech odevzdány čtyři esovité záušnice ze 12. století, které byly nalezeny ve vzdálenosti 600 m JV ve východním cípu tratě „*U Dyje*“ (obr. 3).⁹ Na archivních leteckých snímcích této polohy jsou patrné sídlištní bodové a liniové objekty na ploše cca 120 × 120 m, tvořící snad náves (GPS – 48°46'23.275"N, 16°24'59.376"E; *Google Earth Pro*, 5/2017).

Obr. 3. Lidarový snímek prostoru jižně Hrabětice s vyznačenými nalezy uherského denáru (1), kupeckého závaží (2) a esovitých záušnic (3) na terase a nivy řeky Dyje (*podklad Geoportál ČÚJK*).

- 6 Při archeologickém výzkumu v prostoru břeclavského hradu v letech 2018–2019 byla odhalena mohutná požárová destrukce dřevěných roštů tělesa hradby v hloubce 4,5 m od současného povrchu. Dendrochronologická analýza stanovila pro tuto závěrečnou fázi vývoje opevnění rok 1108 (<https://www.npu.cz/cs/uop-praha/inspirujtese/61163-nalez-hradby-z-pocatku-12-stoleti-na-zamku-breclav> [ke dni 30.11.2023]).
- 7 Archeologicky je znám spíše prostor v blízkosti Trávního dvora na trati „*Maňasovo pole*“, a to hlavně pro dobu římskou. Jsou zde však zmiňovány i keramické nálezy z 12. až 13. století (lokality SAS ID 30988, zprávy o nálezu keramického materiálu jsou uloženy v Archivu ARÚ v Brně pod č. j. 2215/37 a 1135/57.). Zde byl nalezen v roce 2012 denár Spytihněva II. (1055–1061), v letech 2005–2009 byly v okolí Hrabětice nalezeny denáry Štěpána I. a Ondřeje I. (osobní sdělení J. Videmana; *Videman – Paukert 2009*, 442).
- 8 Obdobná závaží byla nalezena během detektorových průzkumů nadložní vrstvy při terénního odkryvu lokality Kostice – Zadní hrůd (*Macháček – Balčárková – Dresler – Milo 2013*, 765). Během výzkumu byl získán také soubor uherských denárů, včetně Štěpána I. (*Macháček – Videman 2013*, tab. 2–4). Další závaží byla nalezena spolu s moravskými a uherskými mince na hradišti Staré zámky v Brně – Lišni (*Videman 2015*, 202–207).
- 9 Esovité záušnice na trati „*U Dyje*“ spadají již do katastru obce Hevlin (ID PAS: M-202105907-N00007, M-202105907-N00008, M-202300130-N00652 a M-202300130-N00653).

Přítluky (okr. Břeclav), trať „*Pastvisko*“, „*U hluboké vody*“, „*Velký hon*“ – denár Štěpána I. (kat. č. 3) a Oty III. Dětleba (kat. č. 6)

Okolní prostor místa nálezu mincí (2 km J od obce) je archeologicky zkoumán již od 50. let 20. století. Na trati u slepého ramene Dyje, v literatuře udávané jako „*Obecní pastviny*“,¹⁰ proběhla v 50. a 60. letech série výzkumů sídliště ze časně slovanského období s keramikou pražského typu, ze starší doby hradištní a mladší doby hradištní, dnes při trati „*U hluboké vody*“. Již od 40. let 20. století bylo zkoumáno největší žárové pohřebiště a slovanské mohylové pohřebiště v trati „*Pastvisko*“ (obr. 4). Mohylník čítal více než 100 mohyl s více než 300 žárovými hroby. Do mohyl z časně slovanského období byly zapuštěny hroby z 11. století (Čížmář 1992, 160; Dresler – Macháček 2013, 665). Uherský denár byl nalezen přibližně 80 m V od zkoumané plochy sídliště. Z plochy výzkumu sídliště je také dosud nepublikovaný nález železné, raně středověké hlavičky meče.¹¹

Obr. 4. Prostor jižně od obce Přítluky s vyznačenými zkoumanými archeologickými lokalitami a nálezy – 1. denár Štěpána I.; 2. denár Oty III. Dětleba; 3. hlavičky meče (podklad SAS).

Přibice (okr. Brno-venkov), trať „*Pod vinohrady*“ – denár Konráda I. Brněnského (kat. č. 4) Lokalita na trati „*Pod Vinohrady*“ se nachází přibližně 2 km SZ od obce Přibice, na terase nivy řeky Jihlavy, nyní při vodoteči Smolínský potok (SAS ID 30726). Již v roce 1971 byl v tomto prostoru proveden zjišťovací archeologický výzkum zaniklé středověké vesnice Bořanovice (nazývána také Borovnice, Boronavice), který provedl P. Michna a J. Unger z Regionálního muzea v Mikulově. Na základě keramického materiálu, získaného ze sídlištních objektů, bylo doloženo osídlení od starohradištního období až po vrcholný středověk (Šedo – Unger 2006, 344). Z kovových nálezů tehdejšího výzkumu je evidován nepočetný železný materiál a bronzová tyčinka s průřezem ve tvaru D (Unger 1985, 116). Širší prostor lokality včetně okolních polí je dále archeologicky znám díky existenci římských krátkodobých táborů, objevených prostřednictvím leteckých snímků. V roce 1992 byl právě na popud hlubšího poznání

10 Dnešní trať „*U hluboké vody*“, „*Velký hon*“ (SAS ID 31537); „*Pastvisko*“ (SAS ID 31535). Na lokalitě je doložena také doba bronzová, mladší doba železná a doba římská.

11 PAS: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-202105907-N00009>.

římských táborů realizován výzkum, při kterém byl zkoumán jednak vjezd do tábora II, a dále byla provedena sonda na ploše kruhovitěho areálu v blízkosti tábora I. Tento objekt byl interpretován jako středověké opevnění (Šedo – Unger 2006, 344). Kromě zahloubených objektů a kúlových jam byla na ploše výzkumu odkryta také pec s předpecní jámou a zachovalou klenbou. Významným objevem je nález depotu tří stříbrných a jednoho bronzového prstenu a stříbrné mince v objektu č. 53.¹² Minci představují dva zlomky feniku Jindřicha II. Jasomirgota (1141–1177), typu CNA I č. 22a. Celý depot byl patrně uložen v textilním nebo koženém obalu (Šedo – Unger 2006, 348–349, obr. 4–5). První písemná zmínka o vsi Bořanovice pochází z roku 1257, ves zaniká před rokem 1517 (Nekuda 1961, 89). Denár Konráda I. Brněnského (kat. č. 4) lze tedy spolu s denárem Jindřicha II. Jasomirgota, stříbrnými prsteny a dalším kovovým a nekovovým materiálem interpretovat jako doklad původního osídlení vsi v době před prvními písemnými zmínkami.

Drnholec (okr. Břeclav), trať „Roviny“, denár Konráda I. Brněnského (kat. č. 5)

Místem nálezů denáru Konráda I. (kat. č. 5) je polykulturní lokalita (SAS ID 30828, PIAN P-3412-100525), osídlená ve všech obdobích pravěku, protohistorických obdobích, časně historickém období a ve středověku. Místo nálezů se nachází 2,5 km severovýchodně od obce Drnholec na východní části tratě „Holenické pole“. V roce 1978 zde byly při budování hráze jezera Novomlýnských nádrží odhaleny po skrývce archeologické objekty. Keramické nálezy odhalily polokulturní osídlení v mladší době kamenné, v době bronzové, starší době železné, výrazně zastoupena je mladší doba železná a doba římská. Dále byly nalezeny zvířecí kosti a mazanice. Středohradištní období představuje střepy, stejně tak mladší dobu hradištní reprezentuje okraj zásobnice s kyjovitým profilem a zlomky hrncovitých nádoby. Vrcholný středověk byl zastoupen opět keramickým materiálem. Ve stěně štěrkovny byly na stejné lokalitě odkryty čtyři objekty, z nichž jsou dva z období mladohradištního. Obsahují kyjovitě zesílený okraj zásobnice opatřený otvorem pro reparaci a kuchyňskou keramiku. Další objekty jsou pomocí keramiky datovány do doby římské a do vrcholného středověku. Kromě vrcholně středověké keramiky, datované do 13. až 15. století, byl získán také kovový (železný) materiál – trojbřítá šípka, hřebíky, nože, podkovy atp.¹³ Během tří let záchranného archeologického výzkumu (1978–1980) bylo zdokumentováno 200 sídlištních objektů, zahloubených chat a jam, včetně středohradištního a mladohradištního období (Jelínková 1980, 107–108; 1982, 58). Sídlní strukturu v nivě řeky Dyje a okolí, dotčenou stavbou Novomlýnských nádrží, tvoří během celého raného středověku nejen sídliště, ale přirozeně také pohřebiště. Ve vzdálenosti 4,5 km SV od místa nálezů se nacházelo pohřebiště u Mušova (okr. Břeclav). V hrobové výbavě se nacházely mince jak Štěpána I., tak i Konráda I. (Jelínková – Kavánová 2002, 382–386).¹⁴

12 Soubor obsahuje stříbrný prsten s třemi štítky a rytou výzdobou, jeden stříbrný jednoduchý prsten s rytou výzdobou, jeden bez výzdoby a jeden prsten jednoduchý kroužkový z bronzu (Šedo – Unger 2006, 344, obr. 4).

13 Vrcholně středověké nálezy bývaly přisuzovány zaniklé vsi Holenice. Ta je však lokalizována i na základě leteckých snímků 1,3 km SZ směrem při silnici Drnholec – Pasohlávky.

14 Mezi mincemi byly dále ražby Petra I. (1038–1041), Ondřeje I. (1041–1060), Oty I. Sličného (1061–1087) a Spytihněva II. (1055–1061). Nejpočetněji jsou zastoupeny mince z let 1060 až 1087, resp. 1092. Nejmladší mincí je pak ražba Ladislava I. (1077–1095). Mince byly zastoupeny rovnoměrně jak v mužských, tak ženských a dětských hrobech, nejčastěji v dlani (Jelínková – Kavánová 2002, 386).

Analýza prvkového složení šestice denárů¹⁵

Materiálové, prvkové složení bylo analyzováno pomocí ručního XRF spektrometru Niton XL3t 980 za následujících podmínek: Rh rentgenka, mód General metals, doba měření 30–40 sekund, urychlovací napětí 50 kV, fokuse 8 mm, integrované automatické vyhodnocení spekter. Měření byla provedena na povrchu mincí vždy na líci a rubu, přičemž výsledky uvedené v tabulárním přehledu (tab. 1) jsou středními hodnotami obou měření. Při zkoumání a interpretaci výsledků analýz prvkového složení je třeba brát v potaz faktory ovlivňujících výsledná data. Data zjištěná pomocí ručního XRF spektrometru, navíc z povrchu předmětů je třeba vnímat jako kvalitativní a přinejlepším jako semikvantitativní. Na výsledky má vliv jak přesnost užitého přístroje, tak alterace povrchové vrstvy pre- i postdepozíčními chemicko-fyzikálními procesy (bělení mincí, koroze, půdní nečistoty apod.), které ovlivňují výsledky až v řádu jednotek i desítek procent. Výsledné hodnoty tedy ani zdaleka neodpovídají původní ryzosti dotčených mincí.

I přesto je možné se na základě získaných dat vyjádřit ke kvalitě a charakteru slitiny užitě pro jejich výrobu. Ve všech případech jde o mince ze slitiny stříbra s mědí a olova a různým množstvím příměsí antimonu, bismutu, zlata, zinku a železa. V soboru je čtveřice poměrně kvalitních stříbrných mincí (Ag > 92,5 %; kat. č. 1–3, 5), které vykazují zvýšený obsah mědi (1,8–4,3 %) a olova (0,6–2,7 %). Poněkud nižší kvalitu stříbra vykazuje mince z Přibice (kat. č. 6), která byla významně legována mědí (33,5 %). Minci z Přítluk (kat. č. 6) není možné již označit za stříbrnou (i přes její až překvapivě stříbrný povrch), ale za měděnou legovanou stříbrem (25,1 %). Obě mince s nižším obsahem stříbra obsahují oproti kvalitnějším stříbrným mincím příměs antimonu.

Tab. 1. Analýza prvkového složení denárů uherských (1–3) a moravských (4–6).

	Lokalita	Ag	Cu	Pb	Sb	Bi	Au	Zn	Fe
1	Břeclav	95,3	3,3	0,8	-	0,1	0,4	-	0,1
2	Hrabětice	94,9	3,3	0,9	-	-	0,5	0,2	0,1
3	Přítluky	97,3	1,8	0,6	-	-	0,1	-	0,1
4	Přibice	64,1	33,5	1,5	0,2	0,1	0,3	0,2	-
5	Drnholec	92,5	4,3	2,7	-	-	0,4	0,1	-
6	Přítluky	25,1	71,8	2,0	0,2	0,1	0,4	0,3	0,1

Zhodnocení

Nález denáru Štěpána I. u Břeclavi (kat. č. 1) nelze prozatím bezpečně spojit s konkrétním raně středověkým osídlením lokality. Je však velmi pravděpodobné, že mince (a celé naleziště) zapadá do sídelních struktur mladohradištního období, kdy obchodní roly převzaly centra druhého řádu, lokalizovaná mimo hradiště Pohansko a Mikulčice (*Macháček – Balcárková – Dresler – Milo 2013, 773*). Kromě trvalého osídlení může být mince také dokladem komunikace mezi břeclavským hradem a nově vzniklou sítí obchodních center směrem na východ.

15 Měření provedl a analýzu včetně popisu metody měření zpracoval Matěj Kmošek (Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i.), kterému patří poděkování, stejně jako Michaele Kmoškové (Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i.) za spolupráci při zpracování zapůjčeného materiálu.

Při prvotním studiu archeologických pramenů u nálezů denáru Štěpána I. u Hrabětic (kat. č. 2) nic nenasvědčovalo raně středověkým lidským aktivitám na daném místě.¹⁶ Ačkoliv výše uvedené nálezy z širšího prostoru lokality (uherský denár, esovitá záušnice, kupecká závaží) nepředstavují nijak kvantitativně markantní soubor, mohou společně s porostovými příznaky napovědět o charakteru doposud archeologicky nezkoumaného prostoru. Analogii k tomuto souboru lze s rezervami hledat v Kosticích (okr. Břeclav), kde v letech 2009–2011 proběhl po předešlých prospekcích na trati „Zadní hrůď“ archeologický výzkum (*Macháček – Balcárková – Dresler – Milo 2013, 735*). Zdejší osídlení bylo definováno jako řemeslně-agrární a obchodní centrum druhého řádu, nebo také tzv. trhovářská osada; z movitých nálezů byly kromě mincí, závaží a záušnic vyzvednuty ještě např. kupecké vážky, zlomky olova, přesleny, železné nástroje apod. (*Macháček – Balcárková – Dresler – Milo 2013, 773*). Také geografickým začleněním prostoru v krajině je nová lokalita u Hrabětic paralelou ke Kosticím, ležící také na okraji nívy řeky Dyje. A stejně jako u Kostic můžeme zde předpokládat brod. Jedna z uvažovaných větví Jantarové stezky, fungující dále i v raném středověku, je trasa Mistelbach, Laa an der Thaya, Hevlín a Pohořelice (*Květ 1998, obr. 2; Měřínský – Zumpfe 1998, 176*). Lokalita na trati „Borovičky“ tak svými nálezy může představovat nový významný bod (brod, obchodní křižovátku) na dálkové trase mezi Dolním Rakouskem a jižní Moravou v raném středověku.

Denár Štěpána I. z Přítluck (kat. č. 3) byl nalezen v přímé blízkosti zkoumané plochy sídliště z 6.–11. století a nedaleko pohřebiště, v němž se nachází hroby z 11. století. Minci lze tedy přiřadit tomuto osídlení. Nález denáru Oty III. Dětleba (kat. č. 6) doplňuje nepříliš velký soubor známých mincí tohoto olomouckého knížete pro celou jižní Moravu. Pro Břeclavsko byly dříve zpracovány povrchové nálezy z širšího okruhu u Ladné a z prostoru mezi Břeclaví a Lanžhotem, které obsahovaly denáry uherské, bavorské, rakouské a moravské, včetně mincí Oty III. Dětleba (*Videman – Macháček 2013, tab. 2–4*). Ač jde o jedinou minci tohoto druhu z lokality (vzdálené 11 km SZ od Břeclavi), její umístění odpovídá, tak jako nález uherského denáru č. 1 na Břeclavsku, levobřeží řeky Dyje. Může se tak jednat o komunikační koridor, který vedl pravděpodobně z Břeclavi směrem na Brno. Popisované trase odpovídá stará česko-uherská obchodní trasa, tzv. dobytčí cesta, která má své počátky již v pravěku, s tradicí v době římské, v době stěhování národů, během raného i vrcholného středověku. Na sledovaném území je tvořena spojnici Lanžhotu, Břeclavi, Zaječí (v blízkosti Přítluck), Podivína a Hustopečí (*Vermouzek 1992, 57, obr. 3; Měřínský – Zumpfe 1998, 176*).

Nálezy raně středověkých mincí v prostoru zaniklých vsí jsou důležitých datačním pramenem k osídlení lokality před prvními písemnými zmínkami. Pokud jde o prostor již v minulosti archeologicky zkoumaný, může být původní uložení mince z výplně sídlištního objektu, prokopaného při starších výzkumech (bez využití detektoru kovu) nebo může jít o narušené objekty zemědělsky obdělávaných ploch hlubokou orbou. Tak tomu pravděpodobně bylo v případě nálezů dvou denárů Konráda I. Brněnského u Drnholce a Přibic (kat. č. 4 a 5).

Denáry Štěpána I. z Břeclavi a Hrabětic (kat. č. 1–2) mají v rámci desetin procenta nápadně shodné složení a jsou raženy z vysoce jakostního stříbra s obsahem 94,9 % a 95,3 %. Překvapivá je nízká ryzost denáru Konráda I. z Přibic (kat. č. 4), který dosahuje pouhých 64 % stříbra.¹⁷ Na druhou stranu více jak 70 % obsahu mědi v denáru Oty III. Dětleba (kat. č. 6) potvrdilo obecně známou nízkou ryzost mincí pro druhou polovinu 12. století (*Videman – Macháček 2013, 867*).

Na výše uvedených denárech lze doložit, že znalostí a studiem lokalit se často vylučuje domnělý status náhodně ztracených mincí, a proto je také u solitérních nálezů nutno počítat s pravděpodobným archeologickým kontextem dané lokality. Také proto je každý takový nález

16 Lokalita je z povrchových sběrů známa osídlením z doby laténské.

17 Zde však může dojít vlivem měření k jistým nepřesnostem při povrchovém měření. Stejně jako příliš vysoká ryzost může být způsobena agresivními chemickými metodami amatérského čištění mincí, než jsou nálezy odevzdány ke konzervaci.

potřeba předat k odbornému zpracování. Nálezy pak mohou být zasazeny do vzájemných historických souvislostí a ve výsledku mohou společně významně doplnit poznatky o původním osídlení, v tomto případě o osídlení jižní Moravy v 10. až 12. století, tedy povětšinou před existencí prvních písemných pramenů. V případě nálezů z Hrabětic lze nyní uvažovat o prvních indiciích dosud neznámé raně středověké lokality, která mohla být důležitým místem obchodu a dopravního křížení cest přes řeku Dyji (na základě analogií z Břeclavska). Bez odevzdaných a zdokumentovaných nálezů by toto místo nebylo odhaleno, a proto tímto apelují na předávání předmětů z neoficiálních detektorových prospekci k dokumentaci a navazování spolupráce mezi hledači s detektory kovů a odborníky z řad archeologie a numismatiky.

Literatura

- Cach, F. 1972:* Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.
- CNA I: Koch, B. 1994:* Corpus Nummorum Austriacorum (CNA). Band I. Mittelalter. Wien.
- Čížmář, M. 1992:* Archeologické lokality na katastru obce Přítluky (okres Břeclav). Jižní Morava 28, 157–161.
- Dresler, P. 2013:* Nové mladohradištní pohřebiště u Břeclavi: trať Louky od Břeclavska. Archeologické rozhledy 65, 776–785.
- Dresler, P. – Macháček, J. 2013:* Vývoj osídlení a kulturní krajiny dolního Podyjí v raném středověku. Archeologické rozhledy 65, 663–705.
- Huszár, L. 1979:* Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute. München.
- Jelínek, J. 2011:* Nálezy jednotlivých mincí. Folia numismatica 25, 57–60.
- Jelínková, D. 1980:* Zjišťovací výzkum v severovýchodní části katastru obce Drnholec (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 22, 107–108.
- 1982: Nové výsledky záchraňovacího výzkumu v Drnholci (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 25, 58–59.
- Jelínková, D. – Kavánová, B. 2002:* Slovanské osídlení v oblasti vodního díla Nové Mlýny. In: Stuchlík, S. (ed.): Oblast vodního díla Nové Mlýny od pravěku do středověku. Brno, 371–391.
- Kuča, M. – Videman, J. 2017:* Denáry Konráda I. Brněnského nalezené v Kralicích nad Oslavou (okr. Třebíč). Numismatický sborník 31, 290–293.
- Květ, R. 1998:* Trasa Jantarové stezky na území Moravy v průběhu pravěku i historické době. Vlastivědný věstník moravský 50, 382–387.
- Macháček, J. – Balcárková, A. – Dresler, P. – Milo, P. 2013:* Archeologický výzkum raně středověkého sídliště Kostice – Zadní hrúd v letech 2009–2011. Archeologické rozhledy 65, 735–775.
- Macháček, J. – Videman, J. 2013:* Nové mincovní nálezy z dolního Podyjí v kontextu raně středověké Moravy. Archeologické rozhledy 65, 851–871.
- Měřínský, Z. – Zumpfe, E. 1998:* Obchodní cesty na jižní Moravě a v Dolním Rakousku do doby vrcholného středověku. Archaeologia historica 23, 173–181.
- Nekuda, V. 1991:* Současný stav středověké archeologie na Moravě. Archaeologia historica 16, 9–25.
- Procházka, R. 2009:* Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku. Brno.
- Šedo, O. – Unger, J. 2006:* Malý poklad z 12. století ze zaniklé vsi Bořanovice u Přibic. Archeologické rozhledy 58, 344–352.
- Šmerda, J. 1996:* Denáry české a moravské. Katalog mincí českých států od X. do počátku XIII. století. Brno.
- Unger, J. 1985:* Zaniklá středověká ves Bořanovice u Přibic (okres Břeclav). Jižní Morava 21, 109–125.
- Vermouzek, R. 1992:* Dobyččí cesta. Jižní Morava 28, 57–67.

- Videman, J. 2012: Depot uherských denárů Štěpána I. a Ondřeje I. nalezený u Lanžhota, okr. Břeclav. Denarius 2, 24–31.*
- 2015: Významná centra na Moravě v 10. – 11. století pohledem nálezů mincí – aktuální stav poznání. I. Hradiště Staré zámky v Brně-Lišni. Přehled výzkumů 56, 201–219.
- Videman, J. – Macháček, J. 2013: Nové mincovní nálezy z dolního Podyjí v kontextu raně středověké Moravy. Archeologické rozhledy 65, 851–871.*
- Videman, J. – Paukert, J. 2009: Moravské denáry 11. a 12. století. Kroměříž.*

Summary

Zdeněk Omelka, Single Coin Finds of Deniers from the Late Hillfort Period in South Moravia.

South Moravia is one of the regions of the Czech Republic with an intense and important history of population during all periods of human history. Early Medieval coin finds, dating to the Late Hillfort period in this case, give an evidence to the character of local settlement, local as well as long distance trade and political influence.

Besides the coins found during the archaeological excavations and the coin hoards, single coin finds also occur, which, however, are sometimes disregarded. Find of any single coin, seemingly lost once in the past, can appear to be an important artefact in the context of a particular archaeological site. This is also the case of the three deniers of Stephen I, two deniers of Conrad I of Brno and a denier of Ota III Dětleb, which have been discovered in the Břeclav, Brno-venkov and Znojmo Districts during the past few years.

English summary by L. Vacinová

Autor

Mgr. Zdeněk Omelka

9. května 848, 67167 Hrušovany nad Jevišovkou

e-mail: zdenek.omelka@email.cz

DEPOT PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA II. Z OKOLÍ MEDOVÉHO ÚJEZDU (OKR. ROKYCANY)

Jiří MILITKÝ

Abstract – A Coin Hoard of Prague Groschen of Václav II from the Vicinity of Medový Újezd (Rokycany Distr.).

The article presents a hoard of Prague groschen of Václav II, found at an undisclosed location, allegedly in a forested area somewhere in the vicinity of the village of Medový Újezd. The find consisted of a ceramic vessel and 83 coins, the original number was about 100 pieces. The hoard could have been buried during the lifetime of Václav II already, i.e., before 1305, or shortly after his death, and it may be related to a historical road from Prague to Pilsen via Beroun and Rokycany.

 Coin hoard, Václav II, Prague groschen, Medový Újezd

Předmětem tohoto příspěvku je zveřejnění doposud z hlediska jeho mincovního obsahu nepublikovaného depotu pražských grošů Václava II. O jeho nálezových okolnostech je známo jen málo. Byl odkryt v neznámé době před mnoha lety na blíže neurčeném místě, údajně v zalesněném prostoru v okolí obce Medový Újezd (okr. Rokycany). Autorovi tohoto příspěvku se nález podařilo zdokumentovat ze soukromé sbírky v roce 2009,¹ k jeho odkrytí došlo však o mnoho let dříve.

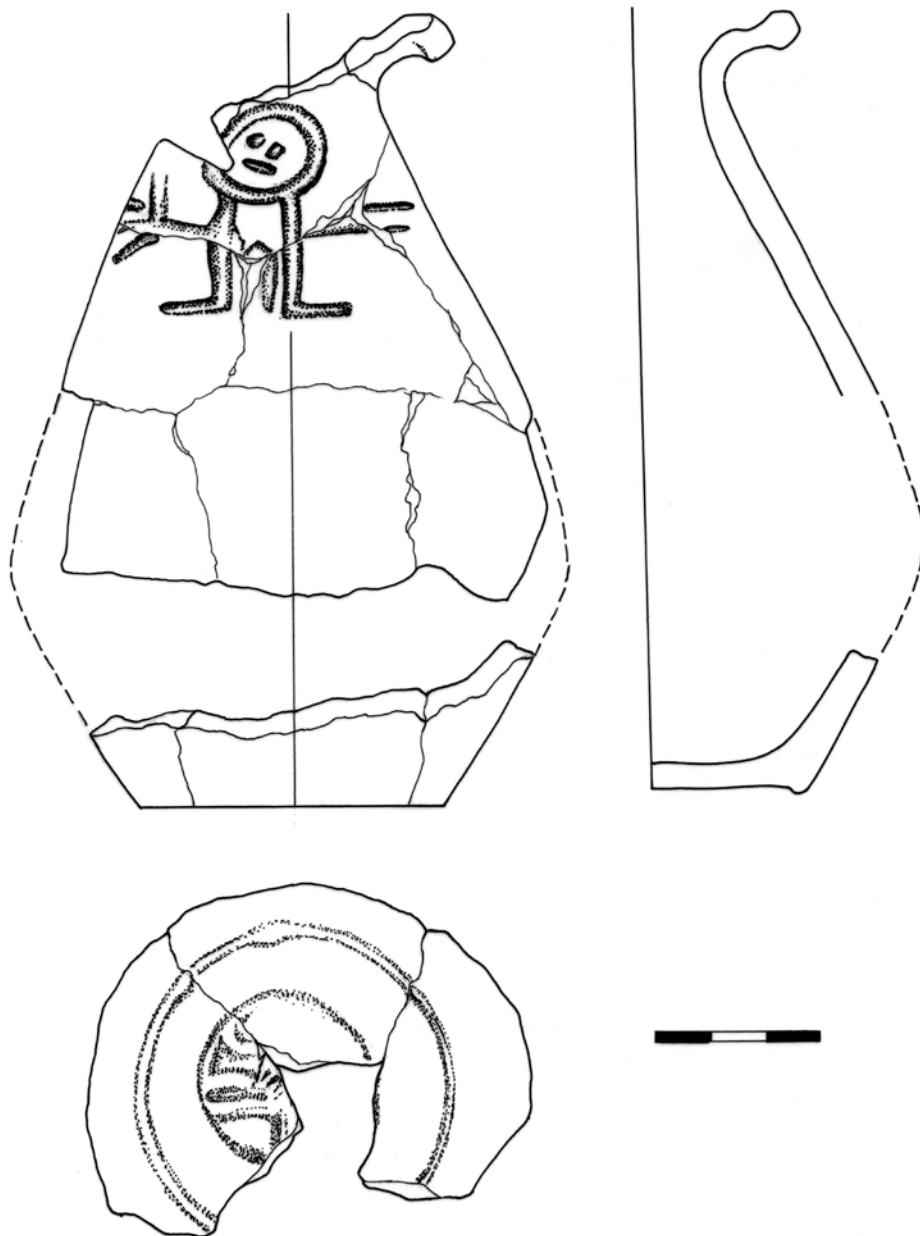
Protože neznáme přesné místo nálezů, nelze vyloučit, že byl depot ve skutečnosti ukryt i na jiném katastrálním území v okolí Medového Újezdu. Obec Medový Újezd je obklopena lesy a tato skutečnost dobře koresponduje s údajem o nalezení depotu v lese. Tomu odpovídá také jen torzovitě dochovaná keramická nádoba rozbitá na řadu stěpů, z nich většina má staré lomy a část z nich nebyla nedohledána. K rozdrčení nádoby v zemi mohlo dojít např. tlakem kořenů. Nádoba se podařilo v rámci dokumentace nálezů částečně slepit, kresebně i fotograficky dokumentovat (obr. 1). Nádoba již byla dříve prezentována v nepublikované bakalářské práci zaměřené na nové keramické nádoby datované mincemi (*Ryšková 2017*, 78, č. 16). Mincovní složku sledovaného depotu reprezentuje 83 pražských grošů Václava II., údajně se ovšem původní počet nalezených mincí pohyboval okolo 100 kusů.

Keramická nádoba

Silnostěnná láhev s vakovitým tělem a úzkým hrdlem, široce rozevřená, možná i prolamovaná (čtyřlístá) ústí s vyhnutým, lehce prožlabeným zesíleným okrajem (obr. 1:1–5). Na dně je plastická značka v kruhu – její podoba není s ohledem na fragmentální zachování zřejmá. Na světle okrovém povrchu se nachází tmavé skvrny, keramická hmota je bělavé barvy.

¹ U všech mincí byla zdokumentována jejich metrologie a kvalitně zachované exempláře byly oscanovány.

Na podhrdlí je rytina výrazně stylizované stojící postavy s pozvednutýma rukama o rozměrech asi 80 × 60 mm. Nádoba je dochována v torzálním stavu, její část chybí a fragmenty dna se nepodařilo provázat s tělem. Rekonstruovaná výška lahve je asi 200 mm, průměr okraje asi 46 mm a průměr dna asi 80 mm.

2

3

4

5

Obr. 1. Keramická nádoba použitá jako schránka depotu z okolí Medového Újezdu (1. kresba L. Káchová; 2.–5. foto J. Militký).

Katalog mincí

ČECHY, království, Václav II. (1278/1283–1305)

mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš, 1300–1305

Av.: koruna, **✠WENDEZLAVSSEOVNOVS**,²

✠OEI:GRATIA:REX:BOEMIE

Rv.: korunovaný český lev doleva s hřívou ze tří řad protilehlých půlměsíčků (3+4+4), tzv. rubní značka – půllilie, **✠✠GROSSI:PRAGENSES**

² Za pomoc s opisovými fonty děkuji MUDr. Janu Cihlářovi.

Lit.: *Smolík 1971*, 11, č. 1; *Hásková 1991*, 15, č. 2, tab. 1:2;

rubní značka – *Hána 1998*, 16, tab. 1:1b.

1. 3,75 g; 28,4/28,3 mm; 5 h (ev. č. MU 15)

2. 3,61 g; 27,8/27,2 mm; 5 h (ev. č. MU 12)

–, Av.: koruna, ***WENDEZLAVS·SEOVNOVS,**
*BOGI·GRATIA·REX·BOEMIE

Rv.: korunovaný český lev doleva s hřívou ze tří řad protilehlých půlměsíčků (3+4+4), tzv. rubní značka – půllilie, ****GROSSI·PRAGENSES**

Lit.: *Smolík 1971*, 11, č. 2; *Hásková 1991*, 16–17, č. 6–9, tab. 2:6–9;

rubní značka – *Hána 1998*, 16, tab. 1:1b.

3. 3,84 g; 27,3/26,6 mm; 12 h (ev. č. MU 35)

4. 3,84 g; 26,6/27,1 mm; 7 h (ev. č. MU 36)

5. 3,82 g; 27,2/27,4 mm; 8 h (ev. č. MU 13)

6. 3,81 g; 25,8/26,2 mm; 12 h (ev. č. MU 16)

7. 3,78 g; 27,1/27,3 mm; 1 h (ev. č. MU 07)

8. 3,77 g; 28,3/27,3 mm; 7 h (ev. č. MU 26)

9. 3,76 g; 26,9/27,6 mm; 6 h (ev. č. MU 39)

10. 3,76 g; 28,5/27,5 mm; 5 h (ev. č. MU 25)

11. 3,76 g; 27,3/28,2 mm; 12 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 37)

12. 3,76 g; 27,7/27,6 mm; 2 h (ev. č. MU 38)

13. 3,76 g; 26,6/26,4 mm; 12 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 14)

14. 3,76 g; 26,6/25,6 mm; 5 h (ev. č. MU 28)

15. 3,75 g; 27,3/27,1 mm; 1 h (ev. č. MU 83)

16. 3,74 g; 28,0/27,3 mm; 6 h (ev. č. MU 17)

17. 3,74 g; 27,0/28,1 mm; 11 h (ev. č. MU 33)

18. 3,73 g; 26,7/27,6 mm; 9 h (ev. č. MU 04)

19. 3,73 g; 27,7/26,9 mm; 6 h (ev. č. MU 05)

20. 3,73 g; 27,9/26,7 mm; 2 h (ev. č. MU 23)

21. 3,73 g; 26,4/25,3 mm; 12 h (ev. č. MU 32)

22. 3,73 g; 26,3/26,0 mm; 12 h (ev. č. MU 20)

23. 3,71 g; 27,4/28,1 mm; 10 h (ev. č. MU 18)

24. 3,67 g; 28,0/27,3 mm; 3 h (ev. č. MU 21)

25. 3,67 g; 26,8/27,8 mm; 12 h (ev. č. MU 34)

26. 3,66 g; 26,2/26,4 mm; 4 h (ev. č. MU 31)

27. 3,64 g; 26,8/26,4 mm; 4 h (ev. č. MU 19)

28. 3,62 g; 28,8/28,3 mm; 10 h (ev. č. MU 27)

29. 3,60 g; 27,2/28,0 mm; 5 h (ev. č. MU 29)

30. 3,59 g; 27,4/27,0 mm; 10 h (ev. č. MU 30)

31. 3,58 g; 27,9/27,7 mm; 9 h; av. střed nedoražený (ev. č. MU 22)

32. 3,47 g; 27,1/27,3 mm; 12 h (ev. č. MU 40)

33. 3,38 g; 26,3/25,8 mm; 7 h (ev. č. MU 24)

–, Av.: koruna, ***WENDEZLAVS·SEOVNOVS,**
*BOGI·GRATIA·REX·BOEMIE

Rv.: korunovaný český lev doleva s hřívou ze tří řad protilehlých půlměsíčků (3+4+4),
tzv. rubní značka – půllilie, ****GROSSI·PRAGENSES**

Lit.: *Smolík 1971*, 11, č. 2; *Hásková 1991*, 16, č. 5, tab. 1:5;

rubní značka – *Hána 1998*, 16, tab. 1:1b.

34. 3,83 g; 26,3/27,5 mm; 12 h (ev. č. MU 06)

35. 3,81 g; 27,5/27,6 mm; 6 h (ev. č. MU 80)
36. 3,81 g; 26,7/26,7 mm; 6 h (ev. č. MU 74)
37. 3,81 g; 28,0/27,9 mm; 3 h (ev. č. MU 75)
38. 3,81 g; 26,0/27,2 mm; 4 h (ev. č. MU 48)
39. 3,79 g; 27,0/27,6 mm; 12 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 66)
40. 3,79 g; 26,3/27,0 mm; 11,5 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 58)
41. 3,78 g; 27,2/27,0 mm; 6 h (ev. č. MU 02)
42. 3,78 g; 26,0/26,4 mm; 12 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 79)
43. 3,77 g; 27,0/26,8 mm; 9 h (ev. č. MU 73)
44. 3,76 g; 26,8/26,8 mm; 3 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 69)
45. 3,76 g; 27,2/26,4 mm; 5 h (ev. č. MU 55)
46. 3,75 g; 28,9/28,2 mm; 10 h; av. lehce nedoražený (ev. č. MU 68)
47. 3,74 g; 27,0/26,6 mm; 6 h (ev. č. MU 76)
48. 3,74 g; 28,3/27,4 mm; 11 h (ev. č. MU 77)
49. 3,74 g; 26,8/26,5 mm; 12 h; rv. nedoražený (ev. č. MU 54)
50. 3,73 g; 26,0/26,2 mm; 1 h (ev. č. MU 66)
51. 3,72 g; 28,4/28,6 mm; 9 h (ev. č. MU 09)
52. 3,72 g; 27,0/27,0 mm; 3 h (ev. č. MU 01)
53. 3,72 g; 26,6/26,9 mm; 2 h; av. střed nedoražený (ev. č. MU 63)
54. 3,72 g; 27,3/27,8 mm; 12 h (ev. č. MU 65)
55. 3,71 g; 27,4/27,0 mm; 3 h (ev. č. MU 67)
56. 3,70 g; 27,3/27,0 mm; 6 h (ev. č. MU 11)
57. 3,70 g; 26,3/27,2 mm; 1 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 51)
58. 3,70 g; 27,2/27,4 mm; 10 h (ev. č. MU 78)
59. 3,68 g; 25,9/27,2 mm; 1 h; (ev. č. MU 03)
60. 3,68 g; 26,6/26,9 mm; 6 h (ev. č. MU 70)
61. 3,66 g; 27,1/27,3 mm; 9 h (ev. č. MU 10)
62. 3,65 g; 26,1/26,7 mm; 4 h (ev. č. MU 72)
63. 3,65 g; 26,8/27,0 mm; 11 h (ev. č. MU 63)
64. 3,64 g; 26,8/27,4 mm; 1 h (ev. č. MU 45)
65. 3,63 g; 27,4/26,4 mm; 10,5 h (ev. č. MU 08)
66. 3,62 g; 27,0/26,7 mm; 5 h (ev. č. MU 43)
67. 3,62 g; 27,0/27,2 mm; 10 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 53)
68. 3,62 g; 27,2/27,8 mm; 1 h; dvojráz (ev. č. MU 52)
69. 3,61 g; 27,8/28,1 mm; 11 h (ev. č. MU 46)
70. 3,60 g; 27,7/27,6 mm; 6 h; av. střed nedoražený (ev. č. MU 47)
71. 3,59 g; 27,5/27,0 mm; 9 h (ev. č. MU 50)
72. 3,58 g; 26,3/27,0 mm; 7 h (ev. č. MU 71)
73. 3,58 g; 27,0/26,4 mm; 10 h (ev. č. MU 49)
74. 3,57 g; 28,2/28,0 mm; 6 h (ev. č. MU 57)
75. 3,57 g; 28,8/27,8 mm; 12 h (ev. č. MU 81)
76. 3,53 g; 26,6/26,5 mm; 3 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 44)
77. 3,49 g; 26,7/27,1 mm; 4 h; av. střed nedoražený (ev. č. MU 61)
78. 3,43 g; 25,8/25,5 mm; 4 h; ořezaný? (ev. č. MU 60)
79. 3,39 g; 27,0/27,3 mm; 9 h (ev. č. MU 59)
80. 3,39 g; 26,6/26,5 mm; 12 h; ořezaný? (ev. č. MU 62)
81. 3,38 g; 26,5/26,1 mm; 3 h; av. střed lehce nedoražený (ev. č. MU 42)

–, Av.: koruna, **✠WENDEZL[AV]S·S·SOVNOVS**,
✠DEI·GRATIA·REX·BOEMIE

Rv.: korunovaný český lev doleva s hřívou ze tří řad protilehlých půlměsíčků (3+4+4),
tzv. rubní značka – půllilie, *****GROSSI·PRAGENSES**

Lit.: *Smolík 1971*, 11, č. 2; rubní značka - *Hána 1998*, 16, tab. 1:1b.

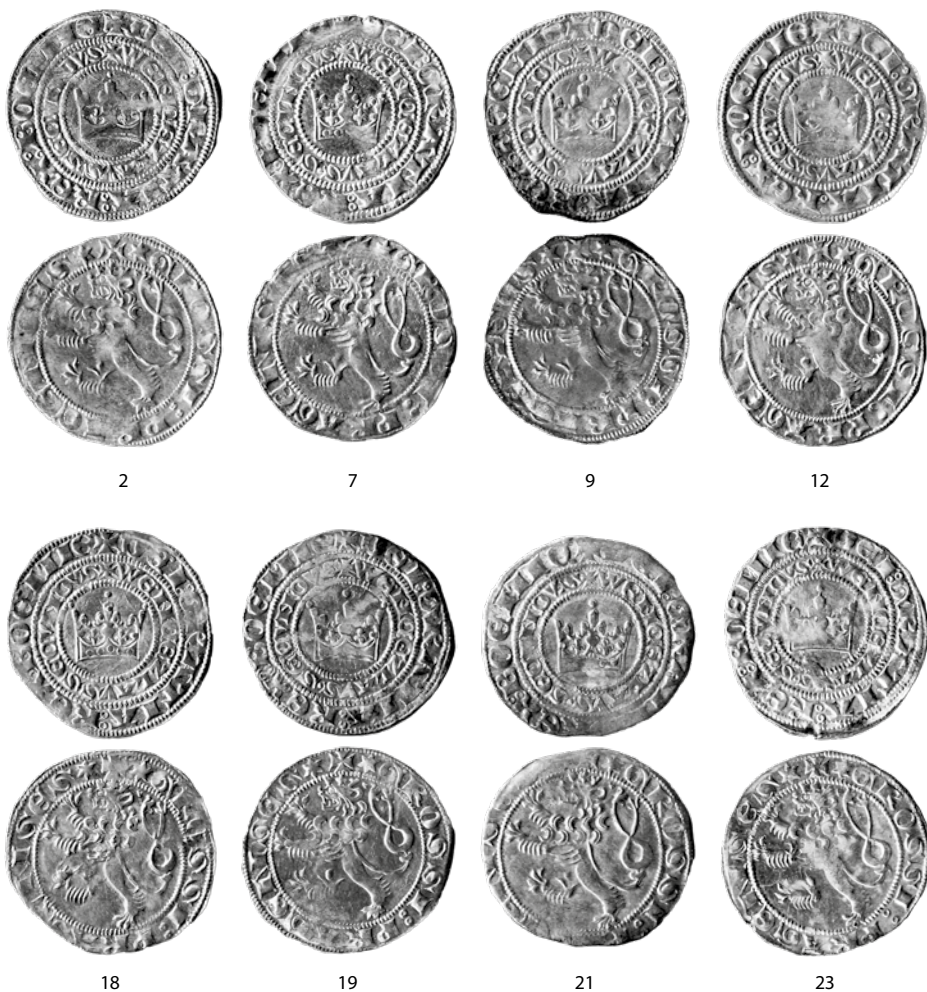
82. 3,73 g; 27,7/27,4 mm; 4,5 h; při okrajích nedoražený (ev. č. MU 41)

–, Av.: koruna, **✠WENDEZLVS·S·SOVNOVS**,
✠DEI·GRATIA·REX·BOEMIE

Rv.: korunovaný český lev doleva s hřívou ze tří řad protilehlých půlměsíčků (3+4+4),
bez tzv. rubní značky, *****GROSSI·PRAGENSES**

Lit.: *Smolík 1971*, 11, č. 2.

83. 3,78 g; 27,7/27,4 mm; 10 h; av.+rv. středy lehce nedoraženy (ev. č. MU 82)

Obr. 2a. Pražské groše z depotu z okolí Medového Újezdu, čísla odpovídají katalogu (foto J. Militký, zvětšeno).

34

35

39

41

43

46

48

51

52

26

59

61

Obr. 2b. Pražské groše z depotu z okolí Medového Újezdu, čísla odpovídají katalogu (foto J. Militký, zvětšeno).

Obr. 2c. Pražské groše z depotu z okolí Medového Újezdu, čísla odpovídají katalogu (foto J. Militký, zvětšeno).

Mincovní složka depotu z okolí Medového Újezdu je reprezentována výhradně pražskými groši Václava II. Těmto ražbám je vhodné věnovat stručný peněžně-historický komentář. Zavedení pražských grošů v roce 1300 bylo výsledkem měnové reformy Václava II. (1278/1283–1305). Masivní produkce pražských grošů odrážela mimořádné množství stříbra těžného v nově otevřených kutnohorských dolech. Realizaci mincovní reformy byli pověřeni finanční specialisté z Florencie, kteří vytvořili konsorcium (*societas*). Jeho členy se stali Rini-eri, rytíř Appardo a Cino (*Castelin 1953, 15; Jan 2006, 127–136*). Podstata měnové reformy, kromě zavedení nového těžkého peněžního nominálu, spočívala v centralizaci mincovní výroby do jediné mincovny – nově zřízeného Vlašského dvora v Kutné Hoře. Původní nájemní mincovny fungující v rámci Českého království ve 2. polovině 13. století byly však formálně zachovány – jejich stopou je nejméně 17 jednotlivých dílen ve Vlašském dvoře (např. *Jan 2006, 120–126*). Součástí reformy se stalo rovněž vydání zákoníku horního práva *Ius regale montanorum*, který se stal vzorem pro další obdobné středověké právní normy v Evropě (srovnávej např. *Jan 2006, 137–160; Cihlár 2020, 11–49*). Pražské groše Václava II. byly zcela novým nominálem s hmotností nejčastěji v rozmezí 3,5–3,7 g. Inspirační vzor představoval tourský groš ražený ve Francii od roku 1266 Ludvíkem IX. (1226–1270). Obrazové motivy pražského groše ztvárňovaly symboly Českého království – na lici je obraz koruny a opis + WENCZLAVS SECVNDVS / + DEI GRATIA REX BOEMIE, na rubu je motiv českého korunovaného lva ve skoku a opis ★+★ GROSSI PRAGENSES. Obraz do roku 1305 doznal jen málo změn. Pražské groše Václava II. doplnily v rámci měnové reformy také nové drobné nominály, tzv. parvy, které tvořily jednu dvanáctinu groše. Na lici parvů je umístěna královská koruna se jménem panovníka ve zkratkách (W I I R BOEM), na rubu je český lev s opisem PRAG PARVI. Z ikonografického hlediska představují parvy zmenšenou verzi pražských grošů.

Určité nejasnosti vzbuzuje otázka ražby pražských grošů v letech 1305–1310 (např. *Castelin 1953, 36–41*). Z písemných pramenů vysvítá, že i po smrti Václava II. (21. 6. 1305) pokračovala v Kutné Hoře jejich ražba (*Castelin 1953, 36–39*). Václav III. (1305–1306) byl zavražděn v Olomouci (4. 8. 1306) a mince se svým jménem v Čechách razit nezačal – pokračoval v ražbě se jménem Václava II. Po smrti Václava III. se českým králem stal nakrátko Jindřich Korutanský (1306), kterého vystřídal Rudolf I. Habsburský (1306–1307) a po jeho smrti znovu Jindřich Korutanský (1307–1310). Nikdo z nich však v Čechách mince s vlastním jménem nerazil. Je pravděpodobné, že v Kutné Hoře pokračovala produkce mincí se jménem Václava II. K. Castelin (*1953, 39–41*) považoval za ražby z let 1306–1310 atypické groše

se jménem Václava II., tento názor je však ve světle nových poznatků možné korigovat – jde zřejmě o napodobeniny nečeského původu (*Militký 2008*). Pro identifikaci kutnohorské produkce sledovaného období je velmi významný depot pražských grošů objevený při archeologickém výzkumu v areálu kláštera Sedlec (*Militký – Velímský 2007*). V něm byla zastoupena také do té doby neznámá varianta se dvěma kroužky ve jménu panovníka, která umožňuje úvahy o možné kontinuitě ražby grošů se jménem Václava II. až do roku 1311.

Ačkoliv byla problematika pražských grošů Václava II. věnována dlouhodobá pozornost, jejich detailní typologie zatím chybí – stále je využíváno členění na čtyři základní varianty definované v roce 1894 (*Smolík 1971*, 11). K vytvoření nového typologického schématu nedošlo ani při zveřejnění grošové části sbírky K. Chaury (*Hásková 1991*, 15–23, č. 1–35), ani při zpracování mimořádně významného pokladu z Černožic (*Němečková – Sejbal 2006*, 176–193). Právě v tomto depotu je zastoupena specifická varianta s tzv. malým lvem, tedy neobvyklá emise václavských grošů (*Syrová – Syrový 2010; Militký – Vích 2012*, 139, č. 1). V posledních letech bylo také popsáno několik nových variant grošů Václava II. či Václava III. až do roku 1310 by mohl patřit groš se dvěma kroužky v opisu WENCEZLAVS SECVNDVS (*Militký – Velímský 2007*, 240–241).

Depot z okolí Medového Újezdu reprezentuje 83 dochovaných pražských grošů Václava II. (kat. č. 1–83; obr. 2a–c). Zachována zůstala podstatná část souboru, původně údajně čítajícího okolo 100 kusů. V rámci tradiční typologie J. Smolíka (*1971*) jsou zde zastoupeny dva exempláře varianty 1 s absencí rozdělovacího znaménka v opisu WENCEZLAVS SECVNDVS (kat. č. 1–2; obr. 2a:2). Kmen nálezu reprezentuje varianta 2 s kuličkou v opisu WENCEZLAVS SECVNDVS, kterou se podařilo rozdělit na dvě skupiny. Prvou reprezentuje opis WENCEZLAVS · SECVNDVS, tedy s A s příčkou (kat. č. 3–33; obr. 2:9, 12, 18–19, 21 a 23). Druhou reprezentuje opis WENCEZLAVS · SECVNDVS, tedy bez příčky v písmenu A (kat. č. 34–81; obr. 2b:34–35, 39, 41, 43, 46, 48, 51–52, 56, 59, 61, 2c:65, 74–75). U jednoho exempláře varianty Smolík (*1971*) 2 není písmeno A čitelné (kat. č. 82). U drtivé většiny mincí (kat. č. 1–82) byla za uchem lva identifikována tzv. rubní značka v podobě püllilie (*Hána 1998*, 16, tab. 1:1b). Jejich význam není stále jasný. Na jediném exempláři varianty Smolík (*1971*) 2 není tato značka zastoupena (kat. č. 83; obr. 2c:83).³

Spektrum variant ve sledovaném pokladu ukazuje, že majitel těchto mincí je zřejmě akumuloval ještě za vlády Václava II. před rokem 1305 a to v období masové produkce grošů varianty Smolík (*1971*) 2. Není zde však zastoupena specifická varianta s tzv. malým lvem (*Syrová – Syrový 2010; Militký – Vích 2012*, 139, č. 1), která má stejné rozdělovací znaménko jako standardní varianta Smolík (*1971*) 2.

Mince ze sledovaného depotu jsou v katalogu řazeny podle hmotností od nejtěžších k nelehčím exemplářům. Díky tomu je dobře zřetelné, že hmotnosti jednotlivých kusů se pohybují obvykle v rozmezí 3,8 až 3,5 g. Lehčí exempláře jsou ve výrazné menšině a nejnižší zjištěná hmotnost je 3,38 g (kat. č. 81). Hmotností rozpětí odráží výrobní metodu *al marco*, při které nebyly kontrolovány jednotlivé mince, ale byly váženy v konkrétním počtu a srovnávány se stanovenou hmotnostní jednotkou (*Petráš 2013*, 26).

Sledovaný depot zapadá mezi analogické nálezy obsahující pražské groše Václava II. V tabulárním přehledu je podchyceno celkem 32 hromadných nálezů obsahujících pražské groše tohoto panovníka z území Čech a z oblasti Vysočiny (tab. 1).⁴ Nejsou zde již uvedeny depoty obsahující Václavovy groše společně s groši Jana Lucemburského.⁵ Stranou zůstaly rovněž

3 Hypoteticky nelze vyloučit, že je nedoražena, spíše však jde skutečně o exemplář bez této značky.

4 Z přehledu byly vyloučeny depoty obsahující evidentně jiné ražby než groše Václava II. – např. Smědec (*Nálezy II/3*, 122, č. 1975).

5 V depotech přinejmenším z první poloviny vlády Jana Lucemburského se pražské groše Václava II. vyskytují velmi často (*Nálezy II/3*, 124–127).

soubory objevené na Moravě, kde je nálezový výskyt pražských grošů Václava II. poměrně početný (*Nálezy II/3*, 117–123). Z přehledu je zřejmé, že pražské groše se velmi rychle po svém zavedení staly velmi oblíbeným platidlem a rozšířily se po celé zemi. Rychle vytlačily z oběhu nepraktické brakteáty, které jako starší peněžní složku obsahoval pouze mimořádný poklad z Černožic, ve kterém byl registrován také největší počet (1040 ks) pražských grošů (tab. 1:1). Ve stejném depotu byly v počtu 59 kusů zastoupeny také stříbrné slitky, které jinak známe jen z pokladu Zrnětin (tab. 1:5). Užívání stříbrných slitků přetrvalo i do počátku 14. století (*Hrubý – Jaroš – Kočár – Malý – Mihályiová – Militký – Zimola 2005*, 251–252). Z monotypálních hromadných nálezů s groši Václava II. je zřejmé, že se staly prakticky ihned předmětem tezaurace, na rozdíl od drobných parvů, které byly masově v oběhu (např. klášter Sázava: *Militký – Sommer 2019*, 80, tab. 1; Olomouc: *Militký – Šlězár 2007*, 225–227, 230), ale nebyly jako drobné nominály předmětem tezaurace. Proto se parvy vyskytly pouze v depotu Rodná (tab. 1:13). Z přehledu je také zřejmé, že z oblasti Čech a regionu Vysočiny sice známe hromadných nálezů celou řadu (tab. 1), většina z nich byla rozchváčena a jen menší část mincí zůstala zachována či alespoň popsána. U řady nálezů neznáme také přesné počty zastoupených mincí (tab. 1:25–32). Když pomineme 1040 grošů z Černožic (tab. 1:1), tvoří nejpočetnější skupinu čtyři soubory s počty nad 200 ks (tab. 1:2–5) a sedm souborů v rozmezí okolo 100 až asi 30 kusů (tab. 1:6–12). Do této kategorie patří také depot z Medového Újezdu. Zbývající nálezy obsahovaly počty grošů v rozmezí 15–2 kusy (tab. 1:13–24). Obecně lze tedy konstatovat, že pro české území jsou typické především menší hromadné nálezy, které by mohly být osobními peněžními hotovostmi.

Tab. 1. Depoty s pražskými groši Václava II. z území Čech a z oblasti Vysočiny.⁶

		pg V II	brakteáty	parvy	slitky	Literatura
1	Černožice	1040	190+29+24		59	<i>Němečková – Sejbal 2006</i>
2	Proseč	232				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1959
3	Ruda	211				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1962
4	Nemošice	200+				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1935
5	Zrnětin	206			8	<i>Nálezy II/3</i> , č. 1931
6	Borovec	83				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1940
7	Medový Újezd	83+				
8	Děřichov	77+				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1933
9	Pohřebačka	63				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1958
10	Kundratice	40				<i>Šůla 1986</i> , 305, č. 5
11	Dlouhá Ves	35+				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1948
12	Podmokly	29+				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1956
13	Rodná	15		3		<i>Nálezy II/3</i> , č. 1961
14	Mlýnec	11				<i>Cihlář – Smělý 2016</i>
15	Chvalkovice	11				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1949
16	Oucmanice	8				<i>Militký – Vích 2012</i>
17	Cejřov	7				<i>Nálezy II/2</i> , č. 1980
18	Petrovice	7				<i>Brádle – Skala 2012</i>
19	Malinné	6+				<i>Nálezy II/2</i> , č. 1978
20	Buškovice	5				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1944
21	Jestřebí	4+				<i>Nálezy II/3</i> , č. 1951
22	Popice	2				<i>Černohorský – Gonda 2018a</i> , 41
23	Vysoká	2				<i>Černohorský – Gonda 2018a</i> , 41
24	Kožlí	2				<i>Černohorský – Gonda 2018b</i> , 49

6 Za pomoc s ověřováním nálezových údajů děkuji P. Gregorovi.

25	Červená Hora	1+	<i>Nálezy II/3, č. 1947</i>
26	Toužín	1+	<i>Nálezy II/2, č. 1971</i>
27	Bukovany	?	<i>Nálezy II/3, č. 1943</i>
28	Černilov	?	<i>Nálezy II/3, č. 1945</i>
29	Černovice	?	<i>Nálezy II/3, č. 1946</i>
30	Chrudim	?	<i>Nálezy II/3, č. 1950</i>
31	Kněžice	?	<i>Nálezy II/3, č. 1952</i>
32	Rychnov nad Kněžnou	?	<i>Nálezy II/2, č. 1963</i>

Velice cennou součástí depotu z okolí Medového Újezdu je keramická nádoba použitá jako schránka pro ukrytí mincí (*Ryšková 2017, 78, č. 16*).⁷ Jde o láhev s vakovitým tělem snad s prolamovaným (čtyřlístým) ústím a značkou na dně (obr. 1). Lahvovité nádoby se čtyřlístým ústím se objevují v průběhu 13. století. Mincemi datované exempláře známe např. ze Zlončic (*Radoměřský – Richter 1974, 80, č. 29*) či z Vadína (*Radoměřský – Richter 1974, 82, č. 35*). Pro 13. století jsou typické také značky na dnech, odrážející výrobní technologii na pomalu rotujícím hrnčířském kruhu. Z obecného pohledu reprezentuje sledovaná nádoba poněkud atypický tvar, který svým provedením vychází z tradice keramické produkce 13. století. Zcela mimořádná je její rytá výzdoba v podobě silně stylizované stojící postavy. Pro keramiku 13. i raného 14. století jde o zcela atypický jev. Lze jen spekulovat, jestli postavička na nádobě je pouhou neobvyklou výzdobou, nebo měla nějaký konkrétnější význam, např. ochranný (?). Není také jasné, jestli sledovaná nádoba byla vyňata z běžného provozu domácnosti, nebo byla vyrobena speciálně jako schránka pro mince. V takovém případě by rytá postavička mohla s ukrytými penězi i nějak souviset – jde však o pouhé neověřitelné hypotézy. V každém případě se žádná analogie ve výzdobě, přinejmenším v kategorii keramických nádob užitých jako schránek mincovních depotů (*Radoměřský – Richter 1974; Ryšková 2017*), zatím nevyskytla.

Na základě mincí lze stanovit, že depot z okolí Medového Újezdu mohl být do země ukryt zřejmě ještě za života Václava II., tedy zřejmě před rokem 1305 nebo někdy nedlouho po jeho smrti. Původní počet zhruba 100 pražských grošů jej řadí do kategorie středně velkých souborů (tab. 1). Důvody ukrytí a především nevyzvednutí této peněžní hotovosti zůstanou již navždy nezjistitelné.

Absence přesného místa nálezu poněkud omezuje jeho interpretační rámec. Údaj o nalezení v lese naznačuje, že jde o depot ukrytý ve volné krajině. Nelze ovšem říci, jestli nález souvisí s lokálním osídlením či s historickou komunikací z Prahy do Plzně přes Beroun a Rokycany. Druhá možnost se však značně nabízí. Obec Medový Újezd leží přímo na trase této cesty a to mezi obcemi Mýto a Holoubkov. Využívání této komunikace od středověku je opakovaně doložené. Je tedy možné, že sledovaný poklad nějakým způsobem souvisí právě s užíváním této historické cesty.

Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.a, 00023272).

Literatura

Brádle, V. – Skala, J. 2012: Nález mincí Václava II. u obce Petrovice (okr. Hradec Králové). Numismatický sborník 26/2, 306–308.

Castelin, K. 1953: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha.

Cihlár, J. 2013: Další nová opisová varianta pražského groše Václava II. Numismatické listy 68, 29–32.

⁷ Za konzultaci děkuji doc. Mgr. K. Nováčkovi, Ph.D. a Mgr. L. Čapkovi, Ph.D.

- 2020: Příběh pražského groše. Stručný přehled historie a mincovnictví zemí Koruny české v době grošové (1300–1547). Praha.
- Cihlář, J. – Smělý, T. 2016:* Nález pražských grošů Václava II. z k. ú. Mlýnec (okr. Jičín) a Podolí u Rožďalovic (okr. Nymburk). Numismatický sborník 29/1 (2015), 101–105.
- Černohorský, O. – Gonda, R. 2018a:* Nález šesti pražských grošů u Popic a Vysoké (okr. Jihlava). Folia numismatica 32/1, 41–48.
- 2018b: Nález dvou pražských grošů u Kožlí (okr. Havlíčkův Brod). Folia numismatica 32/1, 49–53.
- Hána, J. 1998:* Rubní značky pražských grošů. Domažlice.
- 2011: Dvě neznámé opisové varianty pražského groše Václava II., Numismatické listy 66, 9–12.
- Hásková, J. 1991:* Pražské groše 1300–1526. České, moravské a slezské mince 10.–20. století. Národní muzeum v Praze. „Chaurova sbírka“. Svazek III. Praha.
- Hrubý, P. – Jaroš, Z. – Kočár, P. – Malý, K. – Mihályiová, J. – Militký, J. – Zimola, D. 2006:* Středověká hornická aglomerace na Starých Horách u Jihlavy. Památky archeologické 97, 171–264.
- Jan, L. 2006:* Václav II. a struktury panovnické moci. Brno.
- Jeřábek, T. – Cihlář, J. – Richtera, L. 2014:* Tři neznámé opisové varianty pražského groše Václava II. s variantou litery M. Numismatický časopis 2014/3–4, 11–13.
- Militký, J. 2008:* Atypický pražský groš se jménem Václava II. K otázce ražby napodobenin pražských grošů v Polsku. Numismatické listy 63, 153–163.
- Militký, J. – Sommer, P. 2019:* Mince z archeologických výzkumů v areálu kláštera Sázava. Numismatické listy 74, 18–108.
- Militký, J. – Šlezar, P. 2007:* Nálezy středověkých mincí objevených při archeologickém výzkumu v Olomouci. Numismatický sborník 22, 223–231.
- Militký, J. – Velínský, F. 2007:* Depot pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského od klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci (okr. Kutná Hora). Numismatický sborník 22, 232–242.
- Militký, J. – Vích, D. 2012:* Hromadný nález pražských grošů Václava II. z Oucmanic (okr. Ústí nad Orlicí). Numismatický sborník 26/1 (2011), 138–142.
- Nálezy II/3:* Nohejlová-Prátová, E. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí grošového. In: Nohejlová-Prátová, E. (ed.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha, 115–298.
- Němečková, V. – Sejbal, J. 2006:* Nález mincí a slitkového stříbra z Černožic. Peníze posledních Přemyslovců a počátky české grošové měny. Hradec Králové.
- Petráň, Z. 2013:* Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky. Praha.
- Radoměřský, P. – Richter, M. 1974:* Korpus české středověké keramiky datované mincemi. Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie 28, 57–168.
- Ryšková, A. 2017:* Opyry absolutní chronologie keramiky v Čechách 11.–16. století. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav pro archeologii. Bakalářská práce (nepublikovaný rukopis).
- Smolík, J. 1971:* Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha (reedice vydání z roku 1894 s doplňky K. Castelina a I. Pánka).
- Syrová, I. – Syrový, J. 2010:* O chronologii pražských grošů Václava II. Nummus Praha, 53. aukce (7. 11. 2010), 5–6, 9–10.
- Šůla, J. 1986:* Deset starších nálezů mincí ze severovýchodních Čech. Numismatický sborník 17, 303–308.

Summary

Jiří Militký, A Coin Hoard of Prague Groschen of Václav II from the Vicinity of Medový Újezd (Rokycany Distr.).

The aim of this contribution is to present a coin hoard of Prague groschen of Václav II. It was discovered many years ago at an unknown time and unknown place, allegedly in a forested area somewhere in the vicinity of the village of Medový Újezd (Rokycany Distr.). The author of this article has documented the find in a private collection in 2009, however, it was uncovered many years earlier. The hoard consisted of a ceramic vessel and 83 coins, their original number being, however, 100 pieces. According to the traditional typology of J. Smolík (1971), two specimens of the variant no. 1 (cat. nos. 1–2) are present in the assemblage. The main part of the hoard consists of the variant no. 2 with a pellet in the legend, which has been further divided into two groups. The first one is represented with an obverse inscription bearing the letter A with a crossbar (cat. nos. 3–33), the second one with the letter A lacking a crossbar in the legend (cat. nos. 34–81). In the case of one specimen of the Smolík (1971) no. 2 variant the letter A is illegible. Vast majority of the coins (cat. nos. 1–82) bear reverse marks in the form of a half-lily behind the lion's ear (*Hána* 1998, 16, tab. 1:1b). Its meaning remains unknown. The symbol is absent on the only one specimen of the Smolík (1971) no. 2 variant (cat. no. 83).

A very valuable part of the Medový Újezd Hoard is the ceramic vessel used as a container for the coins. It is a thick-walled vessel with a baggy body, narrow neck and a broad, possibly openworked (quatrefoil) protrusive mouth with a slightly channelled thickened rim and a mark on the bottom (fig. 1). The bottle-shaped vessels with a quatrefoil mouth appeared in the course of the 13th century. Quite extraordinary, however, is the engraved ornament in the form of a standing figure which is entirely atypical for the ceramics produced during the 13th and early 14th centuries.

The Medový Újezd Hoard might have been buried still during the lifetime of Václav II, i.e., probably before 1305, or shortly after his death. The original number of 100 Prague groschen ranks the find into the category of a medium-sized assemblages (tab. 1). The information about the findspot in a forest indicates that the hoard was buried in a free landscape. It is not possible to determine whether the find is associated to the local settlement or to the historical communication between Prague and Pilsen via Beroun and Rokycany. The second possibility, however, seems more probable. The village of Medový Újezd lies on this route between the communities of Mýto and Holoukov. The use of this thoroughfare from the Middle Ages on has been repeatedly attested. Thus, it is possible that the presented hoard is somehow related to the traffic on this historical road.

English summary by L. Vacinová

Autor

doc. PhDr. Jiří Militký, Ph.D., DSc.

Národní muzeum-Historické muzeum, numismatické oddělení
Vinohradská 1, 110 00 Praha 1
e-mail: militky.jiri@seznam.cz

Centrum mediévistických studií Akademie věd České republiky
a Univerzity Karlovy v Praze,
Jilská 1, 110 00 Praha 1
ORCID 0000-0002-9654-6061

ATYPICKÝ PRAŽSKÝ GROŠ SE JMÉNEM VÁCLAVA II. NALEZENÝ NA UKRAJINĚ

Jan CIHLÁŘ – Lukáš RICHTERA

Abstract – An Atypical Prague Groschen with the Name of Václav II Found in Ukraine.
A coin imitating the Prague Groschen of Václav II was found in the north-western part of Ukraine. The iconographic and material analyses proved that this is not an official issue of King Václav II but its mere imitation. The amount of precious metal in the coin alloy was considerably reduced and the specimen contains 2/3 of silver at most compared to the official Prague groschen of Václav II.

Ukraine, Václav II, atypical Prague groschen, coin find, analysis

Oleksandr Levčenko, sběratel a numismatik z Ukrajiny, nám k bližšímu zkoumání poskytl atypickou ražbu napodobující pražský groš Václava II. Minci zakoupil v roce 2019 do své sbírky od amatérského detektoráře, dle dostupných informací byla nalezena ve Volyňské oblasti na severozápadě Ukrajiny. Více se o místě nálezu a náleзовých okolnostech bohužel zjistit nepodařilo.

Mince má matně stříbřitou barvu s několika tmavými skvrnami při okrajích na lici i rubu. Střížek je lehce zvlněný a má poněkud nepravidelný, nikoliv přesně kruhový, tvar. Při zběžném pohledu na minci lze snadno nabýt dojmu, že se jedná o pražský groš Václava II. Základní atributy i většina detailů ikonografie známé z originálních pražských grošů Václava II. jsou na minci zachovány. Při bližším zkoumání je však patrné, že provedení detailů, především na rubní straně, je oproti oficiálním kutnohorským ražbám odlišné a celková fabrika mince se jeví v porovnání s pravými groši méně kvalitní. Na lici straně mince je královská koruna, která vcelku věrohodně napodobuje korunu oficiálních ražeb. Díky jejímu kónickému tvaru a nižší výšce se podobá spíše korunám pozorovaným na groších s tzv. malým lvem. Okolo koruny jsou tři perlovcové kruhy, mezi kterými se nacházejí litery a znaménka opisů, vnější perlovec je však díky nepravidelnému tvaru střížku patrný jen místy. V opisech líce již jsou zřejmě výraznější odlišnosti od pravých grošů Václava II. Ve slově SECVNDVS je koruptela – absenteje litera C. Obě litery N jsou bez šikmé příčky, což je však jev, se kterým se vzácně můžeme setkat i na pravých groších Václava II. (Hána 2011; Cihlár 2013). Jméno panovníka je tedy zapsáno ve tvaru WEIICEZLAVS SEVIIDVS. Na počátku vnitřního opisového kruhu je viditelná část malého křížku ve tvaru maltézkého kříže, rozdělovací znaménko mezi slovy jména panovníka chybí, je tedy imitována varianta Smolík (1971) č. 1. Tvar počátečního znaménka vnějšího liciho opisu není z důvodu špatné zachovalosti této oblasti zřetelný. Rozdělovacími znaménky mezi slovy vnějšího opisu jsou, stejně jako u pravých ražeb, dva kroužky nad sebou. Druhá dvojice kroužků však není umístěna mezi slova opisu, ale nachází se přímo ve slově GRATIA mezi literami T a I. Jinak je vnější opis zřejmě bez koruptel, pouze litera E zakončující slovo BOEMIE, není pro špatnou zachovalost patrná. Podle rozložení písmen se zdá, že zde původně byla. Většině písmen vnějšího opisu chybí jejich horní okraj, protože střížek byl zřejmě menší než raznice a část razidla se při ražbě již nacházela mimo plochu střížku, případně mohla být

mince později ořezána.¹ Všechna písmena A vnitřního i vnějšího opisu jsou bez horizontální příčky. Tato varieta je však na groších Václava II. celkem běžná (*Němečková – Sejbal 2006*, 174–194; *Jeřábek – Cihlár – Richtera 2014*, 13). Na reversu je český dvouocasý lev ve skoku, jehož základní tvarové charakteristiky kopírují originál známý z grošů Václava II., ale jeho provedení je jiné, hrubší, méně ušlechtilé. Rubní opis je velmi pravděpodobně rovněž korumpovaný, oblast třetí litery opisu není zcela dokonale zachována, ale jeví se, že litera O byla nahrazena repeticí R a opis je tedy zapsán ve tvaru GRRSSI PRAGENSES. Navíc všechny litery S jsou opačně orientované (obrácené S), přičemž takovéto provedení písmene S se na pravých groších Václava II. nevyskytuje. Litery A a N jsou pravděpodobně opět bez šikmého a horizontálního dřívku, avšak z důvodu horší zachovalosti to nelze jednoznačně potvrdit. Rozdělovací znaménka rubního opisu jsou obdobná jako na pravých groších. Počátek opisu tvoří dvojice šesticípých hvězd, mezi kterými je maltézský kříž, tvar těchto znamének je věrohodný. Rozdělovacím znaménkem mezi slovy jsou dva kroužky nad sebou, z nichž je však na minci celý pouze kroužek při vnitřním perlovci a z vnějšího kroužku je patrná jen část. V prostoru mezi zadní částí koruny na hlavě lva, jeho uchem a horním zakončením ocasu, je patrný náznak rubní značky ve tvaru půllilie vyvedené velmi tenkými linkami – obdoba varianty Hána (*1998*) I b. Značná část vnějšího perlovce a horní okraje některých liter na rubní straně opět chybí.

Atypická ražba napodobující pražský groš Václava II.

mincovna: *neznámá*

Av.: královská koruna kónického tvaru s obroučí zdobenou pěti perlami, z níž vystupují tři vysoké heraldické lilie zakončené perlami, s malým liliovým trojlístkem v mezerách mezi lilii; mezi perlovými pásy dva opisové kruhy:

***WELIQEZLAVSSEVITIOVS
[ ]OEL:GRAT:ITREX:BOEMI[E]**

Rv.: český lev doleva s hřívou tvořenou třemi řadami tenkých měšičků (3+4+4), celkově hrubší kresby, za uchem lva naznačena tenká půllilie, v perlovém pásu opis:

***GRRSSI PRAGENSES

2,4279 g; 25,3/26,3 mm (minimální a maximální rozměr)

Hmotnost mince je 2,43 g, což je o 1,33 g (asi o 35 %) méně, než je obvyklá hmotnost pravých pražských grošů Václava II. (*Richtera 2016*, 62), to lze zřejmě částečně připsat vlivům koroze, ale velmi pravděpodobně i znatelně nižší původní hmotnosti mincovního střížku. Průměr střížku 25,3 až 26,3 mm je opět zřetelně menší oproti obvyklému průměru 27,8 mm pozorovanému u pravých ražeb (*Richtera 2016*, 62).

¹ Více o problematice ořezávání pražských grošů např. *Richtera – Březina 2018*.

Provedeny byly také nedestruktivní materiálové analýzy. Mince byla zkoumána pomocí RFA (rentgenová fluorescenční analýza, též XRF). Tato metoda není schopná poskytnout informaci o celkovém složení mince, ale pouze o velmi tenké povrchové vrstvě (několik málo desítek mikrometrů). Vzhledem k tomu, že povrch mince je téměř vždy ovlivněn technologickými postupy při výrobě mince (ať již v případě ražby oficiální nebo i v případě falza) a často obsahuje nečistoty nebo korozní produkty, je třeba mince považovat za značně nehomogenní předměty, které mají obvykle dramaticky odlišné složení povrchu a materiálu uvnitř mince. Vzhledem k nerovnostem na povrchu mince a přítomnosti již zmíněných korozních produktů je třeba výsledek RFA analýzy považovat za semikvantitativní.

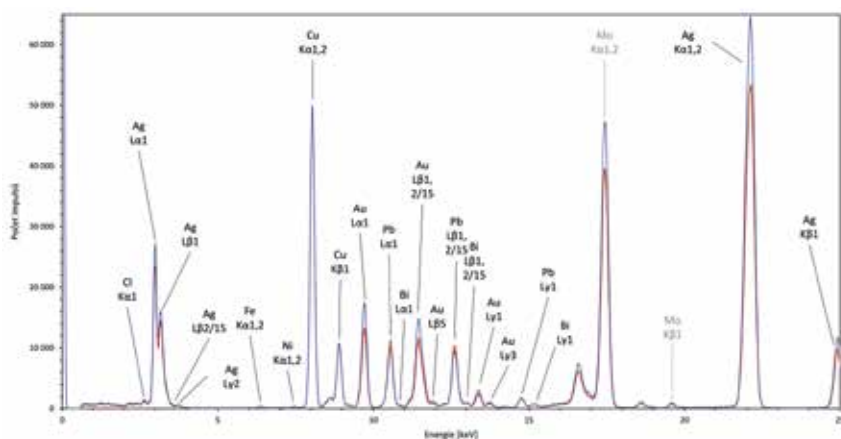
V RFA spektrech (obr. 1–3) lze spolehlivě identifikovat následující prvky: Mg, Al, Si, S, Cl, Fe, Ni, Cu, Ag, Au, Pb a Bi (podrobněji o jednotlivých spektrech viz pozn. 2). Nejlehčí detekované prvky (Mg, Al a Si) jsou přítomné v poměrně nízkých koncentracích a představují velmi pravděpodobně zbytky ulpělé zeminy. Další prvky (S a Cl) jsou typickými prvky obsaženými v korozních produktech stříbra a jejich přítomnost není nijak překvapivá. Linie síry (K_{α}) se navíc částečně překrývají s liniemi oliva (M_{α}), množství obsažené síry tedy nebude nijak vysoké. Přítomnost linií chloru ve spektru je s ohledem na zjevnou přítomnost korozních produktů na povrchu mince očekávaným výsledkem. Přítomnosti malého množství Fe a Ni nelze přiřkládat žádný zásadní význam, především pak přítomnost menšího množství Fe není ničím výjimečným. V dané koncentraci může přítomnost obou prvků představovat pouze povrchovou kontaminaci. Z hlediska složení slitiny zkoumané mince hrají proto roli pouze nejtěžší zaznamenané prvky (Cu, Ag, Au, Pb a Bi), přičemž obsah Bi je v podstatě zanedbatelný. Koncentrace zlata je naopak vyšší, než bývá obvyklé, ale nelze ji na straně druhé označit za výjimečnou. Při využívání stříbrného pagamentu k ražbě mincí je přítomnost zlata ve slitině poměrně běžnou záležitostí (zlato může např. pocházet z pozlacených předmětů). Zastoupení těchto prvků v povrchové vrstvě je shrnuto v tabelárním přehledu (tab. 1), uvedené hodnoty je třeba vnímat jako semikvantitativní. Zjištěné prvkové složení slitiny není ničím výjimečné ani překvapivé a nenapovídá nic konkrétního o původu či stáří zkoumané ražby.

Tab. 1. Výsledky RFA (XRF) analýzy atypického pražského groše se jménem Václava II. Hodnoty obsahu prvků jsou v hmotnostních procentech a představují průměrnou hodnotu vypočtenou z hodnot naměřených na averzu a reverzu mince. Chyba měření představuje maximální zjištěnou hodnotu pro daný prvek. Výsledky RFA analýzy nezahrnují lehké prvky (např. kyslík či uhlík), vyřazeny byly i prvky související s kontaminací povrchu zeminou a korozními produkty.²

	Cu [%]	Ag [%]	Au [%]	Pb [%]	Bi [%]
averz	3,92 ±0,00	94,7 ±0,1	0,882 ±0,005	0,495 ±0,003	0,0011 ±0,0009
reverz	3,18 ±0,00	95,5 ±0,1	0,936 ±0,005	0,352 ±0,002	0,0026 ±0,0003
průměr	3,55 ±0,00	95,1 ±0,1	0,909 ±0,005	0,423 ±0,003	0,0019 ±0,0009

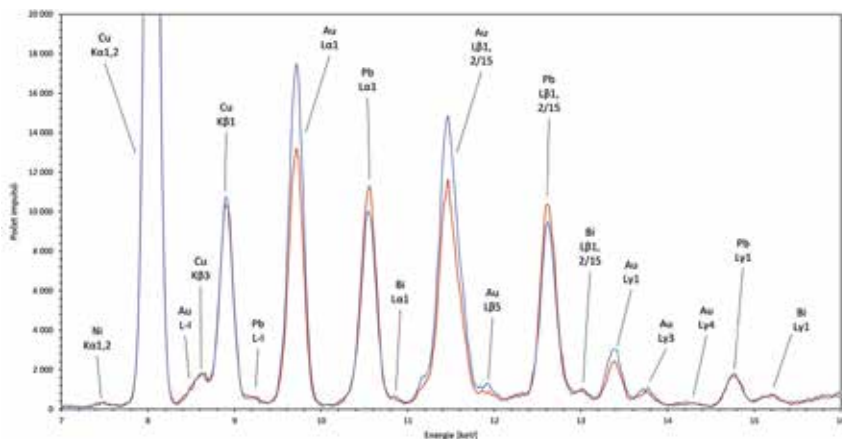
2 Povrchové prvkové složení bylo zkoumáno metodou rentgenové fluorescence ED–XRF (energieově disperzní rentgenová fluorescence) na přístroji SPECTRO XEPOS (SPECTRO Analytical Instruments GmbH, Kleve, Německo) s 10 mm² Si drift detektorem (SDD) s elektrickým Peltierovým chlazením a s rozlišovací schopností < 170 eV (měřené na Mn K_{α} linii) se vstupním poměrem pulsů 10 000 pulsů/s. Charakteristické záření prvků bylo buzeno rentgenkou s Pd anodou, s bočním 75 μm Be okénkem (max. výkon 50 W, max. napětí 50 kV). Pro měření lehkých prvků (vhodné pro Mg–V) byl využit terčik z HOPG (Highly Oriented Pyrolytic Graphite), podmínky měření: 24,82 kV, 1,00 mA, 200 s, 4500–4700 cps, relativní mrtvá doba detektoru 3,5–3,7 %. Pro měření těžších prvků (vhodné pro Cr–Y, Hf–U) bylo primární rentgenové záření modifikováno Mo-sekundárním terčikem, podmínky měření: 44,70 kV, 0,55 mA, 200 s, 4600 cps, relativní mrtvá doba detektoru 3,3 %. Obsah prvků Zr–Ce byl analyzován s využitím polarizačního terčiku z Al₂O₃, podmínky měření: 49,17 kV, 0,50 mA, 400 s, 1900–2000 cps, relativní mrtvá doba detektoru 1,5 %. Data byla vyhodnocena s využitím programu Spectro X-Lab Pro v2.5 za použití modulu bezkalibrační analýzy využívajícího metody fundamentálních parametrů.

Mince byla rovněž podrobena hydrostatické zkoušce ve snaze zjistit její ryzost. Podstatou této metody je zjištění hustoty zkoumaného předmětu a následný přepočet takto zjištěné hustoty na obsah stříbra za zjednodušujícího předpokladu, že je zkoumaný předmět složen pouze z binární slitiny mědi a stříbra (*Kraut – Stern 2000*). Takové zjednodušení je akceptovatelné v případě, že měď a stříbro představují majoritně zastoupené prvky (tento předpoklad je v tomto případě, alespoň dle povrchové analýzy, splněn). Zjištěná hustota zkoumaného groše činila $8,9331 \text{ g}\cdot\text{cm}^{-3}$, což je poměrně nízká hodnota, velice blízká hustotě samotné mědi ($8,92 \text{ g}\cdot\text{cm}^{-3}$).³ Tomu odpovídá i poměrně nízký obsah stříbra ($2,4\pm 0,2 \%$ Ag), který lze z této hustoty výpočtem stanovit. Takto zjištěná ryzost však nemusí nutně odpovídat skutečnému obsahu stříbra ve zkoumané minci. Vzhledem k tomu, že analýza mince proběhla nedestruktivně, nelze o vnitřním složení mince vyslovovat žádné závazné závěry. Na povrchu mince jsou patrné korozní produkty, které díky nižší specifické hmotnosti budou mít za následek zjištění nižší hustoty, než odpovídá materiálu samotného střížku. Mince rovněž může obsahovat jádro z méněhodnotného kovu nebo slitiny. Poměrně pravděpodobně by se mohlo jednat o jádro měděné nebo téměř měděné. Zjištění nižší hustoty může být spojeno i s poškozením stříbrného střížku (byť třeba s nižší ryzostí, než by odpovídalo ryzosti oficiálních grošů Václava II.) korozními procesy, případně může být zjištěná hustota ovlivněna i přítomností specificky lehčích korozních produktů přítomných uvnitř mince. Ve prospěch této alternativy mluví skutečnost, že na minci lze na několika místech zaznamenat poškození tenké povrchové vrstvy (velmi pravděpodobně původně obsahující vyšší koncentraci stříbra), přičemž je v těchto místech patrný stříbřitě zbarvený materiál i uvnitř střížku. Vnitřek střížku mohl tedy původně obsahovat slitinu s nižším obsahem stříbra a větším podílem mědi, která však mohla být korozními procesy zcela odstraněna, a povrchová vrstva mince (jež nyní na několika místech delaminuje) byla pravděpodobně již v rámci výrobního procesu obohacena o stříbro bělením, později pak také korozními procesy. Podrobněji jsou případné alternativy diskutovány v článku „Atypický pražský groš se jménem Jana Lucemburského“ (*Cihlár – Richtera – Zmrzlý – Mazík 2016*).

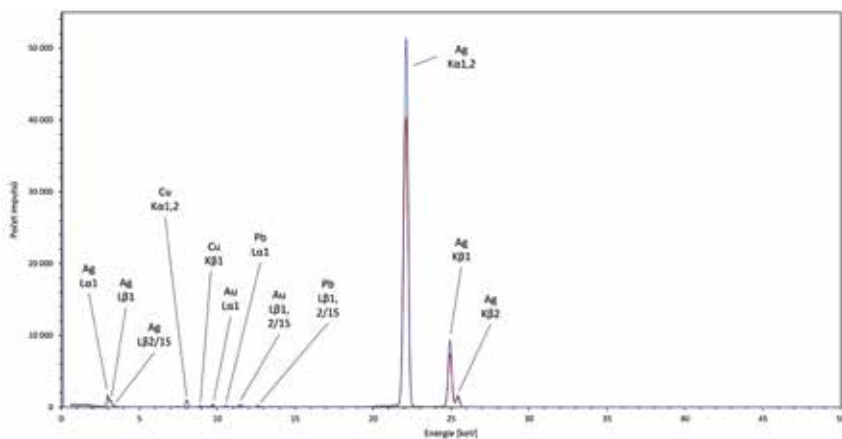

Obr. 1a. RFA spektrum povrchu zkoumané mince s přiřazením linií nalezených prvků (plný rozsah 25 keV, molybdenový sekundární terčik).

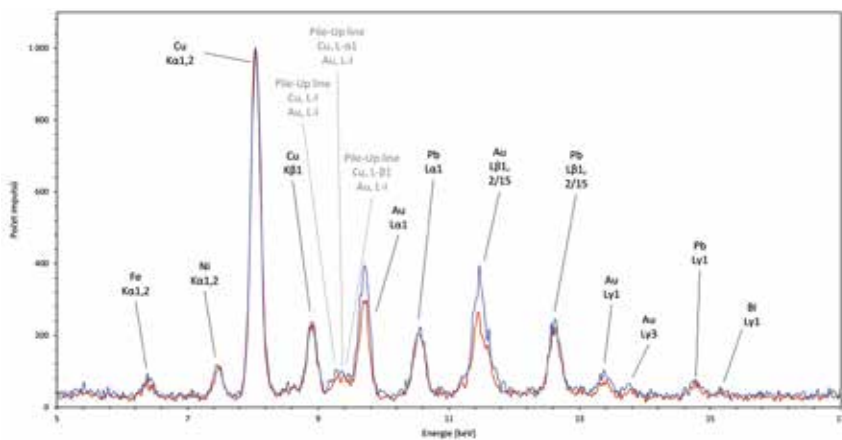
3 Pro stanovení hustoty hydrostatickou metodou byl jako referenční materiál použit standard z binární slitiny mědi a stříbra o ryzosti 925/1000 a hmotnosti 22 g (Safina a.s., šarže KJ114/VMT00300) a referenční kapalinou byl tetrachlormethan (p.a.). Hydrostatické měření bylo prováděno na ověřeném zařízení vlastní konstrukce, váženo bylo na analytických vahách Pioneer™ PA124, výrobce OHAUS (maximální zatížení 120 g, minimální zatížení 10 mg, přesnost 1 mg, citlivost 0,1 mg). Měření bylo provedeno 6. 11. 2019 a výsledná hodnota je aritmetickým průměrem ze tří naměřených hodnot.

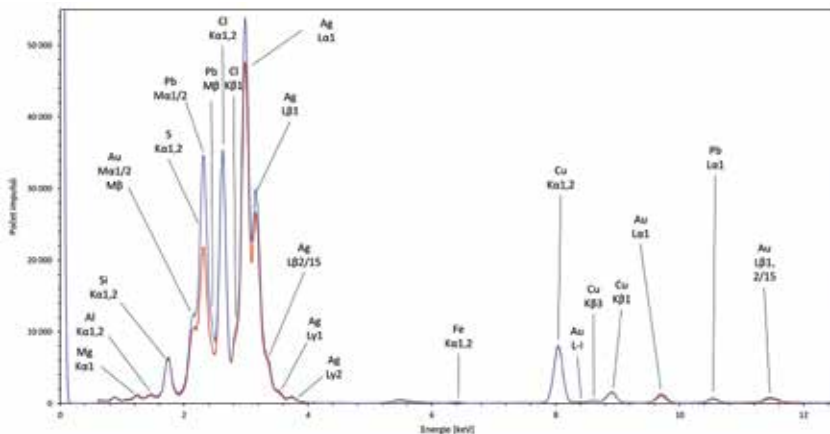
Obr. 1b. RFA spektrum povrchu zkoumané mince s přiřazením linií nalezených prvků (detail 7–16 keV, molybdenový sekundární terčík).

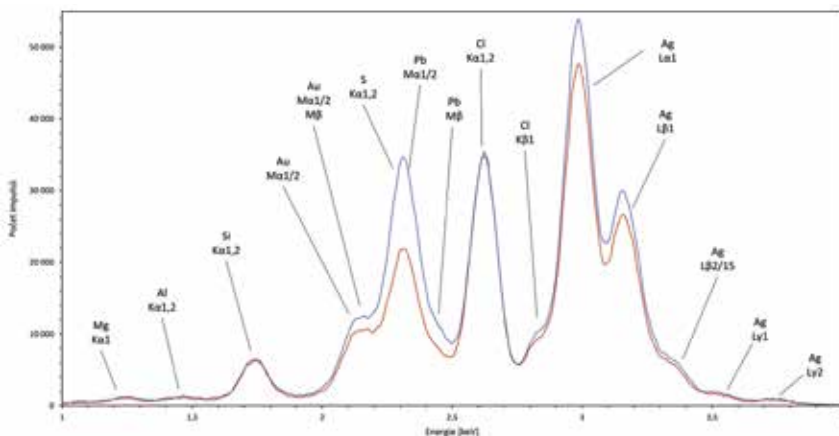
Obr. 2a. RFA spektrum povrchu zkoumané mince s přiřazením linií nalezených prvků (plný rozsah 50 keV, Al_2O_3 sekundární terčík).

Obr. 2b. RFA spektrum povrchu zkoumané mince s přiřazením linií nalezených prvků (detail 5–17 keV, Al_2O_3 sekundární terčík).

Obr. 3a. RFA spektrum povrchu zkoumané mince s přiřazením linií nalezených prvků (plný rozsah 12,5 keV, HOPG sekundární terčík).

Obr. 3b. RFA spektrum povrchu zkoumané mince s přiřazením linií nalezených prvků (detail 1–4 keV, HOPG sekundární terčík).

Výsledky RFA a hydrostatické zkoušky nevylučují možnost, že zkoumaná mince představuje dobovou (případně pozdější) napodobeninu středověké mince, jež byla oblíbená na území prakticky celé Evropy. Absence rtuti nebo cínu naopak napovídá skutečnosti, že se nejedná o fázum z méněhodnotných kovů napodobujících vzhled stříbrné mince. Přestože obsah stříbra vychází díky poškození střížku korozi dle hydrostatické zkoušky velmi nízký, lze se právem domnívat, že mince ve skutečnosti obsahuje stříbra výrazně více (a ne jenom na svém povrchu). Byť tedy zkoumaná ražba zjevně nedosahuje obsahu stříbra očekávaného u ražeb oficiálních (pokud by obsahovala pouze stříbro, odpovídalo by to 69 % průměrného obsahu stříbra v pravých pražských groších Václava II. (Richtera 2016, 62), mohla se jistě bez větších potíží v peněžním styku uplatnit. Vzhledem ke zjištěnému složení povrchové vrstvy, v níž je koncentrace stříbra obvykle vyšší, nelze očekávat, že celkové množství stříbra v minci překračuje oněch zjištěných asi 95 % (tj. asi 2,31 g, což představuje přibližně 66 % oproti oficiální ražbě), spíše lze očekávat, že celkový původní obsah stříbra byl ještě o něco nižší.

Metrologické parametry, výsledky materiálových zkoušek a též ikonografický rozbor svědčí o tom, že prezentovaná mince není oficiální ražbou vycházející z kutnohorské mincovny. Jedná se o minci, která svým vzhledem imituje pražský groš krále Václava II., obsahuje drahý

kov, ale její zrno odpovídá maximálně 2/3 zrna oficiálních grošů panovníka, jehož ražbu napodobuje. Důležitá je i informace, že mince byla nalezena na severozápadě Ukrajiny, na historickém území Volyně (v 1. polovině 14. století zde bylo Haličsko-volyňské knížectví, později Velkoknížectví litevské). V těchto oblastech na východ od Českého království se pražské groše nejenom staly oblíbeným platidlem, ale byly zde také hojně napodobovány, a navíc se zde udržely v oběhu (pravé groše i jejich napodobeniny)⁴ po velmi dlouhou dobu – nejméně do konce 17. století.⁵ Je tedy pravděpodobné, že v této oblasti byla zkoumaná mince též vyrobena. S ohledem na zmiňovanou dlouhou dobu, po kterou zde pražské groše a jejich napodobeniny obíhaly, nemusí být dobou vzniku mince přímo období, kdy pražské groše razil Václav II. Takováto napodobenina jeho groše mohla vzniknout o mnoho desetiletí (a možná ještě více) později. Teoreticky by zkoumaná imitace groše Václava II. mohla být i napodobeninou zcela současnou – novodobou, pak by byla vyrobena nejspíše ke škodě sběratelů, mezi kterými jsou dobové napodobeniny pražských grošů rovněž ceněné. Provedené materiálové zkoušky eventualitu, že by se mohlo jednat o novodobou napodobeninu jednoznačně nevyvracejí (ani nepotvrzují). Avšak v kontextu celkového stavu a fabriky mince, provedených materiálových zkoušek i známých okolností (jedná se o nálezuovou minci) se autoři k variantě novodobého vzniku této imitace groše nepřiklánějí. S největší pravděpodobností se tedy jedná o dobovou napodobeninu pražského groše Václava II., zřejmě vyrobenou a obíhající (a v roce 2019 nalezenou) na historickém území Haličsko-volyňského knížectví či Velkoknížectví litevského. Případně by mince mohla vzniknout i v sousedním Polském království, z jehož území jsou dobové napodobeniny pražských grošů Václava II. rovněž známé (*Militký 2008*), a s nímž mělo území, kde byla mince v současnosti nalezena, blízké politické i obchodní styky.

Príspevek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.a, 00023272).

Literatura

- Cihlář, J. 2013:* Další nová opisová varianta pražského groše Václava II. Numismatické listy 68, 29–32.
- Cihlář, J. – Richtera, L. – Zmrzlý, M. – Mazík, M. 2016:* Atypický pražský groš se jménem Jana Lucemburského. Folia Numismatika 30, 35–43.
- Hána, J 1998:* Rubní značky pražských grošů. Domažlice.
- 2011: Dvě neznámé opisové varianty pražského groše Václava II. Numismatické listy 66, 9–12.
- Jeřábek, T. – Cihlář, J. – Richtera, L. 2014:* Tři neznámé opisové varianty pražského groše Václava II. s variantou litery M. Numismatický časopis č. 3–4, 11–13.
- Kraut, J. C. – Stern, W. B. 2000:* The Density of Gold-Silver-Copper Alloys and its Calculation from the Chemical Composition. Gold Bulletin 33/2, 52–55.
- Militký, J. 2008:* Atypický pražský groš se jménem Václava II. K otázce ražby napodobenin pražských grošů v Polsku. Numismatické listy 63, 155–163.
- Němečková, V. – Sejbal, J. 2006:* Nález mincí a slitkového stříbra z Černožic. Peníze posledních Přemyslovců a počátky grošové měny. Hradec Králové.
- Petráň, Z. 2013:* Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky. 4. vydání. Praha.

4 Kromě pravých pražských grošů a jejich napodobenin zde v určitých obdobích obíhaly také pražské groše upravené okrajováním. Takovéto ořezávání (okrajování) pražských grošů bylo prováděno rovněž převážně v oblastech na východ od Českého království. Více k problematice ořezávání pražských grošů např.: (*Richtera –Březina 2018*).

5 Viz např. heslo „*čech (čechi, české)*“ (*Petráň 2013*, 49).

Richtera, L. 2013: Jednostranná ražba groše Václava IV. a její souvislost se zhoršující se kvalitou reliéfu pražských grošů. Folia Numismatica 27, 53–66.

Richtera, L. – Březina, M. 2018: Okrojené falsum pražského groše Ferdinanda I. a problematika okrajování pražských grošů. Numismatické listy 73, 156–173.

Smolík, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha (reedice s doplňky K. Castelina a I. Pánka).

Summary

Jan Cihlář – Lukáš Richtera, An Atypical Prague Groschen with the Name of Václav II Found in Ukraine.

The presented coin is an imitation of a Prague groschen of Václav II. The iconographic and material analyses show that it is not an official issue of King Václav II but its mere imitation. The amount of precious metal in the coin alloy is considerably reduced and the specimen contains 2/3 of silver at most compared to the official Prague groschen of Václav II. The coin was found in the North-Western Ukraine, in the historical area of Volyně where the Prague groschen were widely in use – and where probably also their imitations were produced and circulated. Both original coins and their copies remained in circulation for quite a long time in this region – until the end of the 17th century. Thus, it is probable that the presented specimen was made in the above-mentioned territory, or in the neighbouring Kingdom of Poland.

English summary by L. Vacinová

Autoři

MUDr. Jan Cihlář

Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše
Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10
e-mail: jacihlar@gmail.com

doc. RNDr. Lukáš Richtera, Ph.D.

Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše
Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10

Ústav chemie a biochemie, Agronomická fakulta,
Mendelova univerzita v Brně
Zemědělská 1, 613 00, Brno
richtera@mendelu.cz

ÖSTERREICHISCHE GEGENSTEMPEL AUF PRAGER GROSCHEN UND MAILÄNDER PEGIONI

Herfried E. WAGNER

Abstract – Austrian Countermarks on Prague Groschen and Milanese Pegioni.

*The Prague groschen were very common coins in the Holy Roman Empire of the German Nation in the 15th century. Having been worn down after a long time of circulation, they were stamped with countermarks of numerous cities. Hans Krusy (1974) describes in his standard work *Gegenstempel auf Münzen des Spätmittelalters* the countermarks of 104 towns, but the origins of more than hundred countermarks remain still unknown. Taking into account the countermarks on Milanese pegioni, the marks Krusy (1974) X 43, X 44B and X 51 can be attributed to three Austrian towns.*

 Prague groschen, Milanese pegioni, countermarks, Styria, iron industry, 15th century

Prager Groschen waren im Spätmittelalter (seit etwa 1350 bis zum Ende des 15. Jahrhunderts) im Römisch-deutschen Reich weit verbreitet. Wenn sie nach längerem Umlauf abgenutzt waren, so daß man den Namen des Herrschers nur noch schlecht oder gar nicht lesen konnte, wurden sie in vielen Handelsstädten mit einem Gegenstempel gezeichnet. Die am häufigsten markierten Typen sind die Prager Groschen von König Wenzel IV. (1378–1419),¹ der auf den Münzen als WENCEZLAVS TERCIVS, seltener die von König Karl I. (1346–1378),² der auf den Münzen als CAROLVS PRIMVS bezeichnet wird.

Die Gegenstempel können wappenförmig, rund oder von unregelmäßigem Umriß sein und zeigen meistens das Wappen, einen Teil davon oder ein redendes Zeichen der stempelnden Stadt wie z. B. einen Igel für Iglau, einen Mönchskopf für München oder einen Kamm für Cham.

Es ist verständlich, daß in der böhmischen Literatur (z. B. *Smolík 1894; Castelin 1973; Petrán 2010*) nur die Gegenstempel auf Prager Groschen erfaßt sind. Doch manche Gegenstempel wurden nicht nur bei Prager Groschen, sondern auch bei anderen Nominalen verwendet wie z. B. in Göttingen bei Meißner und anderen Groschen, in Korbach und Lippstadt auch bei Turnosen, in Soest auch bei Witten, in Überlingen und Ulm auch bei Mailänder Pegioni (Abb. 1–2) usw. All diese Kontermarkierungen sind Zeichen für die florierenden Geschäftsbeziehungen der Handelsplätze.

1 Er war seit 1376 bis zu seiner Absetzung im Jahre 1400 Römisch-deutscher König.

2 Er war seit 1346 als Karl IV. Römisch-deutscher König, seit 1355 Kaiser.

Abb. 1. Königreich Böhmen, Wenzel IV. (1378–1419), Münzstätte: *Kuttenberg*, Prager Groschen, 2,28 g

Av.: + WENCEZLAVS TERCIVS / + DEI GRATIA REX BOEMIE, Königskrone;
Rv.: + ★ GROSSI PRAGENSES ★, böhmischer Löwe.

Abb. 2. Herzogtum Mailand, Gian Galeazzo Visconti (1385–1402), Münzstätte *Mailand*, Pegione, 2,51 g

Av.: + GALEAZ VICECOES D MEDIOLAN 3C', Wappen der Visconti zwischen G – Z;
Rv.: S AMBROSIV' MEDIOLAN, Thronender Hl. Ambrosius
(*Wannenes Aste Auctions 2017*, Nr. 1198).

Krusy beschreibt in seinem Standardwerk *Gegenstempel auf Münzen des Spätmittelalters* zwar die Kontermarken von 104 Städten, doch mehr als hundert Gegenstempel konnte er keinen Städten zuordnen (*Krusy 1974*). Diese (inklusive einiger Fälschungen) wurden von Krusy mit dem Buchstaben X bezeichnet.

Tab. 1. Die von Krusy (1974) erwähnten Gegenstempel, die sowohl auf Prager Groschen als auch auf Mailänder Pegioni verwendet wurden. Kontermarkierungen dieser Nominele mit Krusy X (1974) 43 und X 44B waren Krusy nicht bekannt.

	<i>Krusy 1974</i>	Anzahl der Prager Groschen	Anzahl der Pegioni
Überlingen (Baden)	U 1	16	1
Ulm (Württemberg)	U 2	>270	1
[Leoben (Steiermark)]	X 51	6	2

Die Stempel Krusy (1974) X 43, X 51 und X 44B kann der Autor unter Einbeziehung der Kontermarkierungen auf Mailänder Pegioni drei österreichischen bzw. steirischen Städten zuweisen.

Tab. 2. Zuordnung der drei untersuchten Gegenstempel Krusy (1974) X 43, X 51 und X 44B in der numismatischen Literatur.

	 X 43	 X 51	 X 44B
<i>Smolík 1894</i>	23 Heidenheim	86	66 Überlingen
<i>Katz 1927</i>	27	51	–
<i>Lanz 1929</i>	–	III, 35 Leoben	II, 11 Ingolstadt
<i>Castelin 1962</i>	37	141	188
<i>Castelin 1973</i>	35 Eisenach	159 Rheinau?, Leoben?	223 Überlingen
<i>Krusy 1974</i>	X 43	X 51	X 44B
<i>Hásková 1991</i>	292, 293 Eisenach	–	–
<i>Petráň 2010</i>	35 Eisenach	159 Rheinau?, Leoben?	223 Überlingen

Das Vorkommen der Gegenstempel Judenkopf, Strauß mit Hufeisen und Panther auf Prager Groschen und Mailänder Pegioni in österreichischen Funden legt aufgrund der Motive dieser Gegenstempel den Schluß nahe, daß die Gegenstempelung in den Städten Judenburg, Leoben und Steyr im Zusammenhang mit dem aufblühenden Eisenhandel im 15. Jahrhundert erfolgte.

Seit wann auf dem steirischen Erzberg Bergbau auf Eisenerz (zuerst Limonit, dann Siderit) betrieben wurde, ist nicht bekannt, sicher geschah das schon im Hochmittelalter. Im 14. Jahrhundert wurde der Abbau durch den Landesfürsten geregelt. Das im oberen Teil des Erzberges abgebaute Eisenerz wurde nach Süden gebracht und im Ort Vordernberg verarbeitet, das im unteren Teil des Erzberges geschürfte Erz kam in die nördlich gelegenen Anlagen nach Innerberg (heute: Eisenerz). In den Betrieben befanden sich die ca. 4 m hohen Stücköfen, in denen damals das Roheisen gewonnen wurde. Die Roheisenstücke (Massel) wurden in den umliegenden Hammerwerken zu Schwertern, Messern, Sicheln, Sensen, Nägeln, Ketten usw. verarbeitet. Das Gebiet der Eisenverarbeitung im östlichen Alpenvorland nennt man die *Eisenwurz*. Der Export der Güter aus Schmiedeeisen ging entweder über Steyr, Waidhofen usw. in die nördlichen oder über Leoben, Judenburg usw. in die südlichen Absatzgebiete. Diese und einige andere Städte besaßen das Niederlagsrecht (Stapelrecht) und bezogen aus dem Geschäft mit Eisenwaren beträchtlichen Gewinn. Durch den Handel mit dem Norden kamen Prager Groschen ins Land, durch den Handel mit Italien Mailänder Pegioni.

Aufschlußreich bezüglich des Geldumlaufes im Gebiet der Eisenwurz im süd-westlichen Niederösterreich um die Mitte des 15. Jahrhunderts ist der Münzfund von Scheibbs (*Emmerig – Alram 2011*). Er enthielt 10.078 Pfennige und Hälblinge, davon 2/3 österreichische und steirische und 1/3 aus den Nachbarländern, vor allem aus Bayern, dazu 26 Prager Groschen (Taf. 1:1.2) und 13 Mailänder Pegioni.

Scheibbs, seit 1352 Stadt, unweit von Waidhofen an der Ybbs gelegen, war am Transport und Handel des Innerberger Eisens beteiligt. Die Stadt gehörte neben Steyr und Waidhofen zu den bedeutendsten und wohlhabendsten Zentren der Eisenindustrie nördlich der Alpen. Die im Fund enthaltenen Prager Groschen und Mailänder Pegioni sind Zeichen für die über die Landesgrenzen nach Norden und Süden reichenden Handelsbeziehungen der Stadt.

Gegenstempel von Judenburg

Krusy (1974) X 43, 1–2: Judenkopf nach rechts (2 Varianten; Abb. 4)

Seit dem Jahre 1007 hatte das mittelalterliche Adelsgeschlecht der Eppensteiner die Grafschaft Judenburg am Oberlauf des Mur-Flusses als Allod inne. Einer von ihnen namens Jutho (wahrscheinlich abgeleitet von Liutold) ließ eine Burg errichten, die nach ihm *Judenburg* genannt wurde. Nach dieser Burg erhielt dann der dazugehörige Markt, dessen früheste urkundliche Erwähnung als *mercatum Judinburch* aus dem Jahr 1074 stammt und der sich bald zur Stadt entwickelte, sowie die Grafschaft ihren Namen. Das älteste in einer Urkunde von 1260 erhaltene Stadtsiegel zeigt eine gezinnte Stadtmauer mit einem in der Mitte aufragenden Torturm mit Spitzdach.

Judenburg entwickelte sich rasch zum Hauptort des Fernhandels zwischen Wien und Venedig. Schon bald entstanden Judendörfer entlang der kärntnerisch-steirischen Hauptverkehrswege wie z. B. bei Graz, Leoben, Murau oder Friesach. In Judenburg selbst ist der Aufenthalt von Juden erst ab ca. 1290 überliefert. Sie waren vor allem als Geldverleiher tätig.

Unweit von Judenburg wurde im 13. und 14. Jahrhundert Oberzeiring zum Mittelpunkt des lokalen Silberbergbaues; als Prägestätte von Grazer Pfennigen ist der landesfürstliche Zentralort Judenburg anzunehmen. In der Mitte des 14. Jahrhunderts pachteten Judenburger Händler, unter denen sich auch Juden wie Hanns der Goldel (Goeldlein) befanden, die Schürfrechte des Salzburger Erzbischofs am Goldbergbau und prägten unter den Herzögen Albrecht I. (1282–1308), Rudolf IV. (1358–1365) und Albrecht III. (1365–1395) Judenburger Goldgulden.

Abb. 3. Wappen von Judenburg (*Österreichisches Wappenbuch 1445*, fol. 10').

Allmählich wurde die Bezeichnung *Judenburg* als sprechender Name verstanden (Abb. 3). Ein Stadtsiegel, das einen Menschenkopf im Profil zeigt, der einen spitzen Hut trägt, ist aus dem Jahre 1488 bekannt. Seither ist die Darstellung eines bärtigen Juden mit kegelförmiger

Kopfbedeckung sowohl in den Schriftquellen wie auch in der Ikonographie zu finden, 1496 mußten die Juden auf landesfürstliche Anordnung die Steiermark verlassen.

Abb. 4. Gegenstempel Krusy (1974) X 43, 2, daneben die Kontermarke auf Nr. 1.1 (Taf. 1:1.1).

Vom Gegenstempel Krusy (1974) X 43 (Abb. 4) waren Krusy drei Exemplare auf Prager Groschen Wenzel IV. bekannt, die sich im Národní Museum in Prag befinden. Das Exemplar Krusy (1974) X 43, 2b trägt außerdem einen Gegenstempel von Ulm U 2, 5. Krusy (1974, 298) meinte: „*Eisenach oder Hildburghausen, wohin Katz die Stücke versuchsweise legt, dürften kaum in Frage kommen, da in Thüringen der Prager Groschen im 15. Jahrhundert offensichtlich keine Rolle gespielt hat.*“ Dasselbe gilt für die Kreisstadt Borna in

Sachsen, deren Wappen in einem von drei Feldern einen silbernen Helm und auf diesem als Helmzier den sogenannten *Meißner Judenkopf* zeigt. Der Name von Heidenheim im Osten Baden-Württembergs, seit 1356 Stadt, dürfte auf eine Person namens Heido zurückzuführen sein; das sprechende Wappen zeigt den Kopf eines Heiden mit spitzem Hut.

Inzwischen sind fünf weitere mit Krusy (1974) X 43 kontermarkierte Exemplare bekannt geworden: Nr. 1.2 (Taf. 1:1.2) ist ein kontermarkierter Prager Groschen aus dem Fund von Scheibbs, Nr. 1.5 (Taf. 1:1.5) ein Mailänder Pegione von Gian Galeazzo (1395–1402) aus dem Fund von Schrems, beides Orte in Niederösterreich. Diese zwei Exemplare sprechen für eine Gegenstempelung in Judenburg. Der Mailänder Pegione ist durch den Handel mit Italien nach Judenburg gekommen und von dort weiter in den Fund von Schrems gelangt.

Das Exemplar Nr. 1.3 (Taf. 1:1.3) wurde, wie jenes im Národní Museum in Prag, auch in Ulm markiert. Gegenstempel dieser Stadt gehören zu den häufigsten Markierungen und sind auf vielen Prager Groschen zusammen mit Gegenstempeln zahlreicher anderer Städte zu finden.

Taf. 1. Gegenstempel Krusy (1974) X 43 aus Judenburg in der Steiermark.

Nr. 1.1.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen, 2,78 g.
Auf dem Revers Gegenstempel Krusy (1974) X 43.

Rauch 58, Nr. 863.

Photo vom Verfasser

Nr. 1.2.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen, 2,58 g.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 43.

Fund von Scheibbs: *Emmerig – Alram* 2011, 330, Nr. 156b
„mit Kontermarke: Tier, nach links stehend (?)“.

Nr. 1.3.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 43 und U 2, 11?

WAG Online 134, Nr. 281.

Photo vom Verfasser

Nr. 1.4.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen.
Auf dem Revers Gegenstempel Krusy (1974) X 43.

Sbëratel.com » Pražské groše » kontramarka?³

Nr. 1.5.

Gian Galeazzo Visconti (1354–1378), Mailänder Pegione, 2,42 g.
Auf dem Revers Gegenstempel Krusy (1974) X 43.

Fund von Schrems: FK/ING⁴ – Nr. 100.533, Nr. 3161.

3 https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/kontramarka-_post_-554621#post554621

4 Fund Kartai, Universität Wien, Institut für Numismatik und Geldgeschichte.

Gegenstempel von Leoben

Krusy X (1974) 51, 1–4: Straußenhals nach rechts, im Schnabel ein Hufeisen (4 Varianten; Abb. 5)

Abb. 5. Gegenstempel Krusy (1974) X 51, 1, daneben die Kontermarke auf Nr. 2.1 (Taf. 2:2.1).

Der Name der Grafschaft Leoben, in deren Gebiet Eisenerz lag, geht auf die slawische Wortwurzel *ljub* (= lieb, schön) zurück. Er wird im Jahre 890 zum erstenmal als *Liubina* urkundlich erwähnt. Der Vordernberger Bach, der in den mittelalterlichen Quellen *Leuben* genannt wird, hat dem ganzen Tal den Namen gegeben. Der landesfürstliche Amtssitz der Grafschaft befand sich zu dieser Zeit in St. Peter in der Nähe von Trofaiach, damals dem Hauptmarktplatz der Eisenindustrie. Die Bezeichnung der Grafschaft wurde dann auch auf den am Fuß des Massenberges gelegenen Ort Alt-Leoben übertragen, der damals bereits ein landesfürstlicher Platz für Eisenhandel war. Unter König Ottokar II. (1253–1278) wurde seit 1268 der Ort – die jetzige quadratische Altstadt von Leoben – in eine Schlinge des Mur-Flusses verlegt. Mit der Verleihung des Niederlagsrechtes für Trofaiacher und Vordernberger Eisen legte Herzog Friedrich der Schöne (1314–1330) im Jahre 1314 die Grundlage für die Vormachtstellung Leobens im Eisenhandel in der Steiermark.

Abb. 6. Stadtsiegel von Leoben aus dem Jahre 1298.

Das Motiv des Leobener Stadtwappens ist der Vogel Strauß im roten Schild, der ein Hufeisen im Schnabel und eines mit dem rechten Fuß hält. Erstmals bezeugt ist es auf einem Urkundensiegel mit der Umschrift + SIGILLVM CIVITATIS DE LIVBEN aus dem Jahre 1298 (Abb. 6). Für den Gegenstempel Krusy (1974) X 51 wurde nicht das gesamte Stadtwappen verwendet, sondern, wie das auch bei anderen Kontermarken vorkommt, nur ein markanter Teil des Wappenbildes. Das Wappen als Zeichen für die Eisen- und Stahlindustrie von Leoben geht auf die Legende zurück, daß der Vogel Strauß Eisen fressen und verdauen könne. Der Leobener Strauß wurde als Qualitätsmarke auch in die Leobener Eisenwaren geschlagen.

Im *Österreichischen Wappenbuch 1445* (fol. 11^v) ist das Wappen von Leoben nicht abgebildet, wohl aber das von Eisenerz (Eysenärztz; Abb. 7). In diesem Ort wurde das am Erzberg gebrochene Erz verhüttet. Das gewonnene Roheisen wurde dann in zahlreichen Hammerwerken in den Eisenwurzeln zu Gebrauchsgegenständen verarbeitet und in Handelsstädte wie Steyr oder Waidhofen geliefert. Da der Ort Eisenerz wegen seiner ungünstigen Lage für den Fernhandel nicht geeignet war, ist hier eine Kontermarkierung auszuschließen.

Möglicherweise sollte das im *Österreichischen Wappenbuch 1445* abgebildete Wappen von Eisenerz aber das Leobener Wappen darstellen. Tatsächlich wurde dem Markt Eisenerz erst im Jahre 1464 von Kaiser Friedrich III. (1424–1493) ein völlig anderes Wappen verliehen:

Ein bergmännisch gekleideter Knappe hält vor sich den österreichischen Bindenschild mit darüber zwei gekreuzten bergmännischen Werkzeugen.

Abb. 7. Wappen von Eisenerz /Eysenärtzt / (*Österreichisches Wappenbuch 1445*, fol. 11').

Vom Gegenstempel X 51 waren Krusy (1974) vier Exemplare auf Prager Groschen Wenzel IV. bekannt, von denen sich zwei im Národní Museum in Prag befinden (eines davon aus Diepenbach's Fund), eines in der Staatlichen Münzsammlung in München und eines in der Privatsammlung von K. Ruggaber in Stuttgart; außerdem kannte er zwei Exemplare auf Mailänder Peggioni von Gian Galeazzo, wovon sich eines (aus dem Fund von Schellenberg) im Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein in Vaduz befindet, das andere im Münzkabinett des Württembergischen Landesmuseums in Stuttgart.

Krusy (1974) schloß sich den Überlegungen von Probszt an, der eine Zuweisung des Gegenstempels nach Leoben ablehnte. Der Versuch von Probszt, den Stempel nach Ungarn zu legen (vielleicht, weil das Wappen der Gemeinde Straß-Sommerein /*ungarisch*: Hegyeshalom/, im Komitat Győr-Moson-Sopron einen Strauß mit einem Hufeisen im Schnabel zeigt), wurde vom ungarischen Numismatiker L. Huszár zurückgewiesen (Krusy 1974, 301–302).

Aufgrund des Vorkommens des Gegenstempels Krusy (1974) X 51 auch auf Mailänder Peggioni meinte Krusy über den Ort der Kontermarkierung: „... *Die Peggioni werden überhaupt die Entscheidung bringen müssen. Sie weisen nach Schwaben, wo sie so häufig in Funden vorkommen.*“ Der zweite Teil dieser Aussage hat sich als nicht richtig herausgestellt. Aus den schwäbischen Städten und vom schwäbischen Münzbund sind im ganzen nur zwei kontermarkierte Peggioni bekannt (Tab. 2), ein Zeichen für die geringe Bedeutung der in diesem Gebiet im Verlagssystem hergestellten Textilprodukte für Italien.

Inzwischen sind sechs weitere mit Krusy (1974) X 51 kontermarkierte Exemplare bekannt geworden und zwar drei Prager Groschen und drei Mailänder Peggioni. Das von A. Luschin von Ebengreuth (1911, 255–280) erwähnte Exemplar aus dem Fund von Hollenstein an der Ybbs sowie die nun im Ganzen fünf bekannten kontermarkierten Peggioni sprechen für eine Gegenstempelung in Leoben.

Abb. 8. Gegenstempel von Eichstätt (Mittelfranken), Krusy (1974) E 1.

Der Prager Groschen Nr. 2.2 (Taf. 2:2.2) weist auch die Kontermarke des Erststempplers Eichstätt Krusy (1974) E 1 auf (Abb. 8). Dieser Gegenstempel wurde in den Katalogen von Diller und Sonntag nicht erwähnt.

Taf. 2. Gegenstempel Krusy (1974) X 51 aus Leoben in der Steiermark.

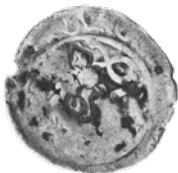
Nr. 2.1.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen, 2,38 g.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 51.

Rauch 58, Nr. 865.

Photo vom Verfasser

Nr. 2.2.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen, 2,67 g.
Auf dem Revers die Gegenstempel Krusy X 51
und Eichstätt Krusy (1974) E 1.

Diller 18, Nr. 978; Sonntag 32, Nr. 474.

Nr. 2.3.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 51.

Sbëratel.com » Pražské groše » kontramarka?⁵

Nr. 2.4.

Gian Galeazzo Visconti (1395–1402),
Mailänder Pegione, 2,19 g.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 51.

Rauch e-Auktion 32, Nr. 78.

Nr. 2.5.

Gian Galeazzo Visconti (1395–1402),
Mailänder Pegione, 2,41 g.
Auf dem Revers Gegenstempel Krusy (1974) X 51.

Künker 183, Nr. 2784.

Nr. 2.6.

Gian Galeazzo Visconti als Herzog (1395–1402),
Mailänder Pegione, 2,20 g.
Auf dem Revers Gegenstempel Krusy (1974) X 51.

*Meister & Sonntag 9, Nr. 1419; WAG 51, Nr. 947
„mit Gegenstempel (Hufeisen)“.*

---

5 https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/kontramarka-_post_-323507#post323507

Gegenstempel aus Steyr in Oberösterreich

Krusy (1974) X 44 B: Runder Stempel mit steigendem Löwen (Hinterbeine durch zweiten Gegenstempel zerstört) (1 Variante; Abb. 9).

Abb. 9. Gegenstempel Krusy (1974) X 44 B, daneben die Abbildung auf Nr. 3.1 (Taf. 3:3.1).

Bei dem Tier auf dem Gegenstempel Krusy (1974) X 44 B handelt es sich allerdings nicht um einen Löwen, sondern um einen Panther. Löwen wurden mit rundem Kopf und langem, S-förmig geschwungenen oder durch die Hinterbeine gezogenem Schwanz dargestellt, Panther mit S-förmigen Körper, langem, gehörntem Pferdekopf und Pferdeschweif.

Der Ortsname Steyr war von dem aus dem Keltischen stammenden Namen des Flusses Steyr (Stiria) übernommen worden. Der Ort selbst lag im Herzogtum Baiern im Traungau an der Einmündung der Steyr in den östlichen Grenzfluß Enns. Die gegen die Einfälle der Ungarn von den Grafen von Wels-Lambach – ihr Wappen war ein schwarzer Panther auf silbernem Feld – errichtete Styraburg wurde 980 erstmals urkundlich erwähnt. Nach dem Tod von Arnold II. von Wels-Lambach († 1050) wurde der Traungauer Otakar I. (1056–1075) Markgraf der Karantaner Mark (Mark an der Mur). Das zuerst im Jahr 1160 auf einem Siegel verwendete Wappentier der Otakare war ein silberner, rot gehörnter Panther im grünen Felde. Dieses Wappen wurde, als die Steiermark 1180 von Baiern und Kärnten getrennt und zum Herzogtum erhoben wurde, zum steiermärkischen Landeswappen. Als Otakar IV. (1166–1192) kinderlos starb, fiel sein Allod an Herzog Leopold V. (1177–1194) von Österreich. Im Jahre 1254 wurde der Traungau mit der Stadt Steyr im Frieden von Ofen von der Steiermark abgetrennt und zum Lande Österreich ob der Enns geschlagen.

Seit 1190 sind Handelsbeziehungen Steyrer Eisenhändler mit Deutschland und Osteuropa belegt. Eine besondere Rolle spielte der Handel mit Venedig. So war Steyr als eine von neun deutschen Städten an einem Handelskontor in Venedig beteiligt. Im Großen Privileg von 1287 bestätigte Herzog Albrecht I. (1282–1308) der Stadt die alten Rechte im Handel und in der Verarbeitung des Innerberger Eisens und gewährte unter anderem das Stapelrecht für Eisen. Die Qualität der Eisenwaren aus Steyr wurde durch eine Punze mit dem Steyrer Panther garantiert.

Im Jahre 1408 überließ Herzog Leopold IV. (1406–1411) im Streit um die Vormundschaft Albrechts V. (1404–1439) die Herrschaft Steyr, von der die Steiermark einst ihren Namen erhalten hatte, seinem Bruder Herzog Ernst dem Eisernen (1406–1424) von Innerösterreich als Pfand. Aber nachdem Albrecht großjährig geworden war, verweigerte sein Onkel die Rückgabe des Lehens, worauf Albrecht V. 1416 Stadt und Schloß Steyr eroberte. Ernst hielt seine Ansprüche auf das verlorene Lehen weiterhin aufrecht und führte das Wappen des Landes Ob der Enns weiterhin in seinem Siegel. Mitte des 15. Jahrhunderts erreichte die Stadt ihren wirtschaftlichen Höhepunkt. Steyr war damals neben Wien die wohlhabendste und vornehmste Stadt in Österreich.

Abb. 10. Stadtwappen von Steyr von 1304 (a)⁶ und Siegel von 1511 (b).

Das ursprüngliche Siegel der Bürgerschaft stammt aus dem Jahr 1304. Es zeigt ein Stadtor mit zwei Türmen, darüber den österreichischen Bindenschild und beiderseits des Tores je ein Wappenschild mit einem einwärts gekehrten Panther. Die Umschrift lautet: + SIGILLVM CIVIVM IN STIRA (Abb. 10a). Seit dem 16. Jahrhundert erscheint nur noch der Panther im Stadtwappen mit der Umschrift: der · statt · steir · klainer · secret (*Baumert 1979*; Abb. 10b).

Vom Gegenstempel X 44 B war Krusy (*1974*) nur ein Exemplar auf einem Prager Groschen König Wenzel II. oder IV. mit Salzburg S 1, 3 als Zweitstempler bekannt, das sich in der Privatsammlung von L. Lábek in Pilsen befand.

Inzwischen sind vier weitere mit diesem Stempel kontermarkierte Münzen bekannt geworden (Taf. 3:3.1–3.4). Drei der Gegenstempel befinden sich auf den Vorderseiten von Prager Groschen, der vierte auf der Vorderseite eines Mailänder Pegione von Gian Galeazzo.

Aufgrund der regen Handelsbeziehungen Steyrs mit Venedig und des kontermarkierten Pegione (Taf. 3:3.4) ist die Verwendung des Gegenstempels Krusy (*1974*) X 44 B in Steyr anzunehmen. Die Zweitstempelung durch Salzburg auf dem oben erwähnten Exemplar in Pilsen steht dem nicht im Wege. Von bairischen Städten sind kontermarkierte Pegioni bisher nicht bekannt. Von Ingolstadt, das einen Panther im Wappen führt, kennt Krusy keine Gegenstempel. Graz kommt wegen des *gekrönten* Panthers in seinem Wappen als Ort der Kontermarkierung nicht in Frage.

Taf. 3. Gegenstempel Krusy (*1974*) X 44 B aus Steyr in Österreich ob der Enns.

Nr. 3.1.
Wenzel IV. (1378–1419),
Prager Groschen, 2,67 g.
Auf dem Revers Gegenstempel Krusy (*1974*) X 44 B.

Wiener Münzbörse vor 1990.

Photo vom Verfasser

Nr. 3.2.
Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen, 2,71 g.
Auf dem Avers Gegenstempel
Krusy (*1974*) X 44 B.

Poznański Dom Aukcyjny 19, Nr. 1150.

⁶ <https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Siegel-Steier.gif>, Urheber: Plutho, 10. Februar 2008, Lizenz: CC BY 3.0

Nr. 3.3.

Wenzel IV. (1378–1419), Prager Groschen, 2,50 g.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 44 B.

KM Numis Kroměříž 9, Nr. 202, „Überlingen“.

Nr. 3.4.

Gian Galeazzo Visconti (1395–1402),
Mailänder Pegione, 2,20 g.
Auf dem Avers Gegenstempel Krusy (1974) X 44 B.

Fund von Aufhofen (1962): *Sonntag 27*, Nr. 520,
„Überlingen“.

Zusammenfassung

Die Übersicht (Tab. 4) nennt zunächst vier benachbarte süddeutsche Städte, von denen bisher keine kontermarkierten Pegioni gefunden wurden, dann die von Krusy (1974) erwähnten Städte Überlingen und Ulm, von denen ihm kontermarkierte Prager Groschen und Mailänder Pegioni bekannt waren (außer X 51). Hervorgehoben sind schließlich die drei steirischen bzw. österreichischen Städte Judenburg, Leoben und Steyr, die aufgrund der Kontermarkierungen von Prager Groschen und Mailänder Pegioni als Herkunftsorte identifiziert werden konnten.

Tab. 4. Die Übersicht zeigt die Verwendung von Gegenstempeln auf Prager Groschen und Mailänder Pegioni im süddeutschen Raum im 15. Jahrhundert.

	<i>Krusy</i> 1974	Anzahl der Prager Groschen	Anzahl der Mailänder Pegioni
Salzburg (Salzburg)	S 1	43	-
Passau (Niederbayern)	P 2	8	-
Regensburg (Oberpfalz)	R 4	64	-
München (Oberbayern)	M 5	25	-
Überlingen (Baden)	U 1	16	1
Ulm (Württemberg)	U 2	>270	1
Judenburg (Steiermark)	X 43	7	1
Leoben (Steiermark)	X 51	7	5
Steyr (Oberösterreich)	X 44 B	4	1

Literatur und Auktionskataloge

Baumert, H. 1979: Der Panther – das alte Wappentier der Traungauer als heraldisches Wahrzeichen der Stadt Steyr. *Oberösterreich Kulturzeitschrift* 29, 2–5.

Castelin, K. 1962: Kontramarky pražských grošů. *Numismatické listy* 17, 71–94.

– 1973: *Grossus Pragensis*. Braunschweig.

Diller 18: Lagerliste 2019.

- Emmerig, H. – Atram, M. 2011: Der Münzfund von Scheibbs (um 1440/1450). Numismatische Zeitschrift 118, 291–355.*
- Hásková, J. 1991: České, moravské a slezské mince 10.–20. století. Národní muzeum v Praze – Chaurova sbírka. Pražské groše (1300–1526). Praha.*
- Katz, V. 1927: Kontramarky na pražských groších. Praha.*
- KM Numis Kroměříž 9: Aukce 9 (14. 6. 2021).*
- Krusy, H. 1974: Gegenstempel auf Münzen des Spätmittelalters. Frankfurt/Main.*
- Künker 183: Auktion 183 (15. 3. 2011).*
- Lanz, O. 1929: Prager Groschen. Mitteilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft 47, 39–58.*
- Luschin von Ebengreuth, A. 1911: Fund von Hollenstein a. d. Ybbs. Jahrbuch für Altertumskunde 5, 255–280.*
- Meister & Sonntag 9: Auktion 9 (26. 5. 2010).*
- Sonntag 27: Auktion 27 (27. 11. 2017).*
- Österreichisches Wappenbuch 1445: Österreichisches Staatsarchiv Nr. AT-OeStA/HHStA HS W 84.*
- Petráň, Z. 2010: Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky. Praha.*
- Poznański Dom Aukcyjny 19: Auktion 19 (6. 3. 2022).*
- Rauch e-Auktion 32: e-Auktion (13. 12. 2019).*
- Rauch 58: Auktion 58 (28. 10. 1996).*
- Smolik, J. 1894: Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha.*
- Sonntag 32: Auktion 32 (6. 7. 2020).*
- WAG 51: Auktion 51 (15. 3. 2015).*
- WAG Online 134: Auction 134 (13. 11. 2022).*
- Wannenes Aste Auctions 2017: Auctions Monete e Medaglie (1. 6. 2017).*

Summary

Herfried E. Wagner, Austrian Countermarks on Prague Groschen and Milanese Pegioni.

When the products of iron mining in Erzberg (Ore Mountain) in Styria, Austria, were sold to northern customers, they were paid in Prague groschen (Prager Groschen); the southern customers paid in Milanese pegioni (Mailänder Pegioni). In the Austrian centers of iron-trading, these foreign coins were marked with special countermarks. The mark of Judenburg was a head with a taper hat, the mark of Leoben was an ostrich with a horseshoe in its beak and the mark of Steyr was a panther.

English summary by Herfried E. Wagner

Autor

Mag. Dr. Herfried E. Wagner

e-mail: magwagner@gmx.at

BÍLÉ PENÍZY LUDVÍKA JAGELLONSKÉHO TYPOLOGICKÝ ROZBOR

Miloš VAŇOUCH

Abstract – White Pennies of Louis Jagiello. A Typological Analysis.

In 1483, the Bohemian King Vladislav II Jagiello issued a new silver coin in a value of 1/7 of Prague groschen, the denomination being called a white penny today. After the death of Vladislav II in 1516, his son Louis Jagiello became the King of Bohemia. The issuing of the white pennies and hellers continued; however, the Prague groschen and ducats were minted in a very limited number. White pennies struck during the reign of Louis (1516–1526) have not been typologically classified as a whole until now. The typology presented in this article describes 14 basic types based on the execution of the Czech lion. These are subsequently divided into image and legend variants. Individual types are ordered according to assumed chronology. Every variant is documented with a photograph of a relevant white penny from a museum or private collection.

 Bohemia, Louis Jagiello, white penny, Kutná Hora, typology

Úvod

V nedávné době se mohla numismatická veřejnost seznámit s nově zpracovanými typologie-mi českých ražeb Ludvíka Jagellonského (1516–1526), a to dukátů (Černohorský – Videman 2019), pražských grošů (Vaňouch 2016) a haléřů (Gregor 2021). Zbývajícím Ludvíkovým nominálem, který nebyl dosud uceleně typologicky zpracován, tak zůstal bílý peníz.¹ Tato drobná stříbrná mince s hodnotou 1/7 pražského groše byla poprvé zaražena v královské mincovně v Kutné Hoře 10. března 1483 za vlády Ludvíkova otce Vladislava II. Jagellonského. Nejdříve jako oboustranná ražba o stanovené ryzosti 7 lotů, později byla ražena již jen jako mince jednostranná. V roce 1485 dochází na základě sněmovního rozhodnutí ke snížení předepsané ryzosti na 6 lotů (Smolík 1971, 48). Ludvík Jagellonský po nástupu na český trůn zachoval nominálovou soustavu mincí svého otce (dukát, pražský groš, bílý peníz, haléř) a bílý peníz je během Ludvíkovy vlády nadále jednostranně ražen v Kutné Hoře z 6 lotového stříbra (Smolík 1971, 52).² Obrazovou náplň Ludvíkových bílých penízů představuje korunovaný český dvouocasý lev umístěný v perličkovém kruhu a kolem něho opis LVDOVICVS PRIMVS, případně přerušovaný rozdělovacími znaménky ve formě teček, kroužků nebo pětिलistých květů. V ražbě bílého penízu pokračovali po Ludvíkovi i následující panovníci na českém trůně, ukončena byla až s fyzickým nástupem Ferdinanda II. na český trůn.³

1 V dobových pramenech jsou označovány bílé penízy jako denáry.

2 Výjimkou je Ludvíkův tlustý bílý peníz / haléř (Národní muzeum, Praha). K ražbě jedné strany bylo použito razidlo pro bílý peníz varianty Vaňouch XI.a/2, druhá strana je ražena haléřovým razidlem typu Gregor (2021) III.a s nepopsanou variantou písmen DG-RB po stranách iniciály L (Gregor 2021, 88).

3 Poslední známý bílý peníz pochází z mincovny Kutná Hora s letopočtem 1620 (Halačka 2011, 384, č. 790a).

Stav dosavadního bádání a pramenná základna

Ludvíkovým bílým penízům se ve starší literatuře věnovalo několik autorů. J. Smolík (1971, 52)⁴ uvádí 12 typů, které rozlišuje podle typu a umístění rozdělovacích znamének v opise. Překvapením je, že v seznamu typů není uveden poměrně často se vyskytující opis neobsahující rozdělovací znaménka. Zásadním problémem členění výhradně podle rozdělovacích znamének je možná shoda opisů u mincí s odlišným typem lva a znamenající tak většinou rozdílné období jejich ražby během Ludvíkovy vlády. Dalším, kdo se pokusil o typologické členění Ludvíkových bílých penízů, byl C. O. Castelin.⁵ Publikoval dochovanou část hromadného nálezu mincí z Neustupova (*Nálezy II/3*, 280, č. 2871) ze sbírky Dr. Turnwalda (*Castelin 1930*, 75–94). Byly zde zastoupeny bílé peníze Vladislava II. Jagellonského, Ludvíka Jagellonského a Ferdinanda I. v množství více jak 600 kusů. C. O. Castelin, na rozdíl od J. Smolíka (1971), na zkoumaných bílých penězích z nálezu již zaznamenal kromě rozdílných opisů i změny v provedení českého lva. Podle tvaru pravé zadní tlapy (z pohledu pozorovatele levě) rozlišil dva typy lva označené jako lev „A“ a lev „B“. Každý z uvedených typů lva je dále členěn na obrazové a opisové varianty. Bohužel kresby zobrazující provedení lva jsou velmi malé a spolu s tím, že mezi zveřejněnými fotografiemi Ludvíkových bílých penízů z neustupovského nálezu se nenacházejí všechny popisované varianty, což může vést budoucí zpracovatele nálezů k chybnému určení. Dnes je zcela nutné odmítnout Castelinovu úvahu o ražbě bílých penízů se lvem typu „B“ ve šlikovské mincovně v Jáchymově (*Castelin 1930*, 84, 94). Jejich ražba v Jáchymově by nejen odporovala usnesení sněmu českých stavů z 9. ledna 1520 (*Nemeškal – Vorel 2010*, 12), ale nebyla by v zájmu ani samotných Šliků.⁶ Nejnověji se zabýval Ludvíkovými bílými penízy V. Brádle v rámci zveřejnění depotu z Vamberka (*Brádle 2018*, 153–190, 241–248). Dominantní složku dochované části depotu tvoří bílé peníze ražené za vlády Vladislava II. Jagellonského a vedle nich významný podíl zaujímají v počtu 364 kusů také bílé peníze Ludvíkovy. I když se jedná o ražby z celého období Ludvíkovy vlády, nebylo primárním cílem autora sestavení jejich nové typologie. Brádle rozděluje Ludvíkovy bílé peníze z nálezu podle provedení lva do skupin I až XVII⁷ se snahou o jejich včlenění do Castelinovy (1930) typologie. Zpracované závěrečné tabulky všech 17 skupin doplňují ještě informace o dalších Ludvíkových bílých penězích známých autorovi z jiných nálezů nebo sbírek. Vedle vládních ražeb je součástí dochované části depotu i několik falz a sporných bílých penízů s Ludvíkovým jménem. Zpracování nálezu mincí z Vamberka (*Brádle 2018*) lze považovat za velmi významný zdroj informací, značným přínosem k poznání bílých penízů Jagellonců je zejména zveřejnění kvalitních zvětšených fotografií všech popsanych typů a variant. Dochovaný mincovní depot z Vamberka je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové (*Brádle 2018*, 12).⁸

Jednou z hlavních podmínek pro sestavení jakékoliv typologie je možnost prostudování dostatečného množství hmotného materiálu z různých zdrojů. Při práci na typologii Ludvíkových bílých penízů byla pozornost zaměřena zejména na mince z veřejných muzejních numismatických sbírek, které tak tvoří převážnou část vzniklého studijního souboru. Vedle nich se dalším zdrojem pro získání informací o typech a variantách staly mince ze sbírek soukromých, aukčních katalogů a internetových numismatických stránek.

4 Tato práce vyšla v roce 1894.

5 Později si změnil jméno na Karel Castelin.

6 Zájem Šliků se soustředil zejména na ražbu tolarů a množství vyražených pražských grošů nedosahovalo kvóty předepsané usnesením sněmu českých stavů (*Nemeškal – Vorel 2010*, 41).

7 Skupiny VIII a XVII byly zařazeny na základě autorovi známých mincí z tábořského depotu (*Krajč – Chvojka 2007*), dochovaná část vambereckého nálezu ražby spadající do těchto skupin neobsahovala (*Brádle 2018*, 175, 187). Jediný bílý peníz zařazený do skupiny XVII považují na základě vlastního studia Ludvíkových bílých penízů z tábořského depotu za Ludvíkovu spornou ražbu (*Krajč – Chvojka 2007*, 140, inv. č. 15501).

8 Za poskytnutí fotografií všech Ludvíkových bílých penízů z vambereckého nálezu ke studiu a za souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji PhDr. Vojtěchu Brádlému (Muzeum východních Čech v Hradci Králové).

Významný depot, který byl autorovi k dispozici,⁹ byl objeven koncem roku 2001 při archeologickém výzkumu domu čp. 308 ve Svatošově ulici v Táboře (*Krajíc – Chvojka 2007*). Jednalo se vlastně o dvě samostatné nádoby, které obsahovaly dohromady téměř 4 000 mincí. Většina z nich byly pražské groše a bílé penízy Vladislava II. Jagellonského, druhý depot obsahoval mj. bílé penízy Ludvíka Jagellonského v množství 334 kusů (včetně 4 padělků). Nález mincí z domu čp. 308 byl od 1. srpna roku 2006 součástí veřejnosti přístupné expozice nazvané „Táborský poklad“ umístěné v prostorách bývalého táborského hradu. K expozici byla vydána v roce 2007 publikace zabývající se archeologickým výzkumem domu čp. 308 v Táboře a její součástí byl i popis všech mincí z obou depotů (*Krajíc – Chvojka 2007*). J. Chvojka který v publikaci zpracoval mincovní depot postupoval při určení bílých penízů obou Jagellonců dle Castelinovy typologie. Ludvíkovy bílé penízy z depotu obsáhly rozsahem vyskytujících se typů celé období jeho vlády. Depot je uložen v Husitském muzeu v Táboře.

Zásadním zdrojem informací o variantách nejmladšího typu Ludvíkových bílých penízů se stal depot drovaný v roce 1928 Josefem Hakenem tehdejšímu Archeologickému sboru Vocel¹⁰ v Kutné Hoře. Nález mincí z Kutné Hory-Poličan (*Kremla 2018*, 149) obsahoval bílé penízy Vladislava II. Jagellonského a ve větším množství i Ludvíka Jagellonského. Z dochovaného počtu 174 kusů Ludvíkových bílých penízů náleží plných 166 kusů poslednímu XIV. typu. Je možné že tyto nejmladší ražby byly do depotu vloženy jako celek, například jako přijatá platba přímo z mincovny. Díky vstřícnosti pracovníků Českého muzea stříbra v Kutné Hoře bylo možné prostudovat také dalších 86 kusů bílých penízů Ludvíka Jagellonského z numismatické sbírky muzea.¹¹

Součástí numismatické sbírky Národního muzea v Praze jsou také tři náleзовé celky obsahující mj. Ludvíkovy bílé penízy. Jeden z nich byl objeven na jaře r. 1950 při provádění stavebních prací v Praze I-Starém Městě, Bartolomějské ulici (*Nálezy II/3*, 284, č. 2892). Zpracováním depotu se podrobně zabýval P. Radoměský, který popsal 159 kusů¹² s využitím Castelinovy (1930) typologie (*Radoměský 1953*). V nálezu byl zaznamenán výskyt Ludvíkova bílého penízu vyraženého na reversu Ludvíkova halěře. Rozsáhlý depot mincí grošového údobí byl nalezen v listopadu 1950 na poli v obci Chvalín (*Nálezy II/3*, 284, č. 2893). Z tohoto nálezu bylo k dispozici 83 kusů bílých penízů Ludvíka Jagellonského vyplňujících skladbou typů celé období vlády.¹³ Posledním náleзовým celkem ze sbírky Národního muzea je depot objevený v únoru 1967 při ověřovacích stavebních sondách prováděných v Praze, Na Františku. Obsahoval celkem 289 kusů bílých penízů od Vladislava II. Jagellonského až po Maxmiliána II. Habsburského. Malé množství v nálezu reprezentuje také 20 exemplářů Ludvíkových ražeb určených E. Šimkem podle Castelinovy (1930) typologie (*Šimek 1983*, 137). Kromě výše uvedených náleзовých celků bylo ve sbírce Národního muzea k dispozici také 301 dalších bílých penízů ze základní sbírky.¹⁴

9 Za zpřístupnění bílých penízů Ludvíka Jagellonského ke studiu a také za poskytnutí souhlasu k pořízení vlastní fotografické dokumentace a zveřejnění vybraných fotografií děkuji Mgr. Jakubu Smrčkovi, Th.D. a Boženě Pražákové z Husitského muzea v Táboře.

10 České muzeum stříbra, Kutná Hora.

11 Celkem zde bylo prohlédnuto a fotograficky zdokumentováno 260 kusů (včetně sporných ražeb). Za umožnění studia a souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji PhDr. Světlaně Hrabánkové a Bc. Josefu Kremlovi z Českého muzea stříbra v Kutné Hoře.

12 V současné době bylo k dispozici 133 kusů Ludvíkových bílých penízů.

13 Mezi nimi se vyskytlo i několik sporných ražeb – falz, usuzují tak zejména podle ledabýlého provedení lva a neuspořádaného opisu.

14 Celkem se tak podařilo prozkoumat a fotograficky zdokumentovat 537 kusů (včetně falz a sporných ražeb). Za umožnění studia a souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji PhDr. Janu Boublíkovi.

V únoru 1933 byl při kopání kanalizace nedaleko mateřské školky v Praze IX, Prosek nalezen depot mincí (*Nálezy II/3*, 282, č. 2880). Přesný počet mincí v nálezu již není znám, dochovaná část uložená v depozitáři Muzea hlavního města Prahy obsahuje pražské groše a další drobné mince 15. a 16. století. Bílých penízů Ludvíka Jagellonského je dochováno 49 kusů¹⁵ které s výjimkou několika chybějících typů pokrývají téměř celé období jeho vlády.¹⁶

Prostudovaný nálezový fond Ludvíkových bílých penízů uzavírá depot Plichtice (*Nálezy II/3*, 283, č. 2887), objevený v srpnu roku 1905.¹⁷ Převážná část mincí dochované části tohoto depotu se dostala do Vlastivědného muzea Dr. Hostaše v Klatovech v několika souborech v letech 1905 až 1909,¹⁸ menší část je dnes uložena v Západočeském muzeu v Plzni. V Klatovech bylo prozkoumáno a zdokumentováno 36 kusů bílých penízů Ludvíka Jagellonského již dříve určených J. Hánou dle Castelinovy typologie.¹⁹ Mincovní depot z Plichtic zatím stále čeká na kompletní zpracování a publikaci.

Do studijního souboru Ludvíkových bílých penízů byly zahrnuty také ražby z dalších českých a moravských muzejních sbírek.²⁰ Přibližně jednu třetinu obsahu souboru zaujímají ještě fotografiemi zdokumentované mince z aukčních katalogů poboček ČNS a dalších aukčních firem, internetových stránek numismatických obchodů a ze soukromých sbírek.²¹ Po vyřazení zcela nečitelných exemplářů, prokazatelných falz, duplicitních kusů a sporných mincí²² obsahuje studijní soubor celkem 2 459 kusů bílých penízů Ludvíka Jagellonského.

Při sestavování typologického členění a chronologické návaznosti Ludvíkových bílých penízů byly sledovány tři základní identifikační prvky obrazu a popisu: lev, písmo a rozdělovací znaménka. Současně byla věnována pozornost provázanosti nejmladších ražeb Vladislava II. Jagellonského s nejstaršími bílými penízy Ludvíkovými a obdobně i nejmladších ražeb Ludvíka Jagellonského s nejstaršími bílými penízy Ferdinanda I. Mince ze studijního souboru byly typologicky zpracovány do úrovně typů, jejich variant a jednotlivých razidel. To umožnilo vyřadit ze souboru duplicitní kusy a naopak u mincí ražených shodnými razidly upřesnit zařazení ražeb postižených nedoražením, dvojrázem nebo odlomením.²³ Typologický rozbor

15 V popisu obsahu dochované části nálezu (*Nálezy II/3*, 282, č. 2880) došlo k chybě, Ludvíkovy bílé penízy zde nejsou vůbec uvedeny, naopak výrazně navýšen je skutečný počet zachovaných Ludvíkových pražských grošů.

16 Za poskytnutí fotografií Ludvíkových bílých penízů ke studiu děkuji Mgr. Janě Bělové, Ph.D.

17 Dnes část obce Zavlekov (okr. Klatovy).

18 V muzejním interním dokumentu „*Soupis mincovních depotů nalezených v okrese Klatovy*“ je část depotu s bílými penízy Ludvíka Jag. označena jako 70/8 Plichtice, okr. Klatovy, Inv. č. N 1744.

19 Za zpřístupnění této části nálezu k pořízení vlastní fotografické dokumentace, poskytnutí doplňujících informací a souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji Mgr. Jindře Hůrkové.

20 Za poskytnutí fotografií Ludvíkových bílých penízů ke studiu děkuji Ing. Františku Štanglovi a Mgr. Evě Hyndrákové z Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, Mgr. Lucii Pavelcové z Muzea Velké Meziříčí a Mgr. Bc. Petru Ecklovi z Jihomoravského muzea ve Znojmě. Za zpřístupnění mincí k pořízení vlastní fotografické dokumentace děkuji RSDr. Ladislavu Jouzovi z Regionálního muzea Kolín. Za poskytnutí fotografií Ludvíkových bílých penízů ke studiu a souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji Mgr. Pavlu Sosnovcovi z Muzea Mladoboleslavská.

21 Za zpřístupnění mincí k pořízení vlastní fotografické dokumentace a souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji Ladislavu Boreckému, Ing. Pavlu Hamplovi a Ing. Luboši Královi z České numismatické společnosti. Za poskytnutí fotografií bílých penízů Ludvíka Jagellonského a souhlas se zveřejněním vybraných fotografií děkuji Petru Bártovi, Milanu Borůvkovi, Mgr. Ondřeji Černohorskému, Pavlu Gregorovi, Ing. Jiřímu Hánovi, Ph.D., Radomíru Kulhánkovi, doc. RNDr. Lukáši Richterovi, Ph.D., Miloši Strmiskovi, Ing. Romanu Veselému, Ing. Janu Videmanovi a dalším kolegům sběratelům z České numismatické společnosti, kteří si neopřáli být jmenovitě uvedeni.

22 Při sestavování studijního souboru byla podchycena celá řada ražeb z muzejních i soukromých sbírek vypadajících na první pohled jako Ludvíkovy bílé penízy. Na rozdíl od zaručené pravých mincí z kutnohorské mincovny, vykazují však vícero zásadních odlišností. Jedná se většinou o atypicky ztvárněného českého lva, často s chybějící korunou na hlavě. Opis s Ludvíkovým jménem bývá převážně neuspořádaný, jednotlivá písmena popisu mohou být velmi rozdílné velikosti nebo atypického tvaru (např. „obrácená“ S). Také rozdělovací znaménka ve tvaru vícelistého květu s výrazně odděleným středem nebo trojúhelníkovými listy vzbuzují pochybnosti o pravosti mince. Bylo zaznamenáno rovněž několik přeražeb na jiné minci. Za účelem ověření složení mincovního kovu byla u několika kusů ze soukromých sbírek provedena nedestruktivní materiálová zkouška. Na základě výsledků zjištěných metodou XRF byla ze studijního souboru vyřazena prokázaná falza a většina sporných ražeb. Za provedené analýzy děkuji doc. RNDr. Lukáši Richterovi, Ph.D.

23 Fotografie mincí pro práci byly zhruba v desetinásobném zvětšení.

začíná popisem a kresbami²⁴ všech identifikačních prvků a pokračuje popisem jednotlivých typů, jejich variant a kompletním přehledem. Všechny uvedené varianty bílých penízů jsou dokumentovány fotografiemi mincí s uvedením místa jejich uložení. Fotografie mincí ukazující všechna registrovaná razidla nejsou v této práci zahrnuty, neboť by to znamenalo neúnosné navýšení rozsahu článku. V tabelárním přehledu (tab. 5) jsou uvedeny u každé varianty bílých penízů počty kusů ve studijním souboru a množství zaznamenaných razidel. Na závěr jsou zařazeny tabelární přehledy (tab. 7–10) uvádějící počet vyražených kusů a období ražby jednotlivých typů.

Lev

Za hlavní identifikační prvek rozlišující jednotlivé typy bílých penízů Ludvíka Jagellonského lze považovat provedení českého lva, kterého lze popsat takto: lev ve skoku stojící na levé zadní tlapě, s korunovanou hlavou a zvýrazněným uchem. Tlampa je široce otevřená s vyplazeným jazykem který může výjimečně u některých variant chybět. Většinou mohutná hřívá může být buď splývající nebo s částečně oddělenými prameny. Ocas vychází z těla jedním pramenem který se později rozděluje na dva a tyto vytvářejí svým křížením poměrně pravidelnou osmičku. Prameny ocasu mohou být výjimečně zakončeny zvýrazněnými šťapci. Tlapy lze popsat takto – přední směřující šikmo vzhůru jako pravou přední, přední směřující mírně šikmo dolů nebo vodorovně jako levou přední, zadní většinou oddělenou tlapu vykračující dopředu jako pravou zadní a mohutnou zadní zakročenou tlapu jako levou zadní. Obraz lva byl vybijen do razidla samostatnými puncy pro hlavu, jazyk, tělo, kadeře, tlapy a ocas. Punc pro jazyk byl využit i pro zobrazení většiny kadeří u nejstaršího typu, případně také vyplnil nevyražený úsek ocasu způsobený odlomením části puncu u typu IV. Pro zobrazení tečky mezi tlapami nebo mezi tělem a ocasem u některých variant nejmladšího typu byl pravděpodobně použit punc pro rozdělovací znaménko. Při podrobnějším zkoumání mincí shodného typu a varianty lze narazit na drobné rozdíly ve tvaru lva u mincí z různých razidel, i když byly použity shodné puncy. Proto kresby jednotlivých typů a variant lva vyobrazených v tabelárním přehledu (tab. 1) jsou vždy určitým kompromisem. Výrazně odlišné provedení obrazu lva lze považovat za nový typ, pouze částečnou změnu za variantu téhož typu. Drobnou změnu, jako například chybějící kadeř u levé zadní tlapy lva typu I za další variantu nelze považovat a tato drobná odlišnost je prezentována další kresbou, případně v popise konkrétního typu nebo varianty. U jediného zachovalého exempláře lva typu II není zřetelný tvar horní části hlavy s korunou a horní části ocasu. Hlava i ocas zasahují do vnitřního perlovce, proto je i část perlovce součástí kresby. Lvi na bílých penězích Ludvíka Jagellonského byli rozlišeni do typů I až XIV a sedm z nich ještě na obrazové varianty. Všechny typy lva jsou přehledně zobrazeny ve zvětšené velikosti, jednotném měřítku a předpokládané posloupnosti jejich ražby v tabelárním přehledu (tab. 1).

24 Za převod kreseb lvů, písmen a rozdělovacích znamének do digitální podoby a za úpravu fotografií děkuji Jiřímu Soukupovi.

Písmo

Písmo lze považovat při zpracování typologie za velmi důležitý identifikační prvek. Sledováno je 10 základních písmen, která obsahuje opis LVDOVICVS PRIMVS.²⁵ Na Ludvíkových bílých penězích je umístěno převážně latinské písmo, vyskytují se zde však i některé varianty písmen (zejména L, I, P, R, M) které se svým tvarem ještě přiklání ke své starší gotické podobě. Pokud se studiu jednotlivých písmen opisu věnujeme podrobněji, narazíme na řadu výrazných odlišností ve tvaru a velikosti. Tyto rozdíly odrážejí použití jiného puncu, může se ale také výjimečně jednat o opětovné použití puncu dříve poškozeného a nově upraveného. Za novou variantu nelze považovat pouhé poškození puncu (například odlomený serif²⁶ nebo jeho část). Při posuzování všech odlišností směřujících k určení rozdílných punců je nutné nebrat v úvahu odlišnosti vzniklé dvojrazem, rozdílnou silou úderu při vybíjení do razidla, šikmým přiložením puncu nebo jeho častým a dlouhodobým používáním.²⁷ Za variantu také nelze považovat převrácená písmena I a S, nebo písmena různě pootočená (O). Naopak převrácená písmena D a C jsou chyborážby a opis k nim je uveden jako další opisová varianta. U písmen která se v opise vyskytují vícekrát (V, I, S) nebylo zaznamenáno použití rozdílných punců v rámci jednoho razidla. Výsledkem provedeného studia jsou zaznamenané varianty každého písmene a jejich výskyt u jednotlivých typů a variant bílých penězů. To umožnilo potvrdit nebo upřesnit původní chronologické řazení typů a variant stanovené na základě vývoje vyobrazení lva. V tabelárním přehledu (tab. 2) jsou uvedeny kresby všech zaznamenaných variant písmen opisu v jejich ideálním tvaru, zvětšené velikosti a jednotném měřítku s uvedením jejich výskytu na Ludvíkových bílých penězích.

Tab. 2. Písmo.

Písmeno, kód	Tvar	Výskyt (typ, varianta)	Hlavní určující znaky, poznámka	
L1		I.a/1–III.c/2	Výrazně kónické rameno s téměř rovnými stranami.	
L2		IV.a/1–V.a/1; VII.a/1–5; VII.b/6; VIII.a/1–2	Výrazné hroty na pravé straně ramene.	
L3		VI.a/1–2	Vzhledem k výšce velmi úzké s krátkým ramenem.	
L4		VII.b/1–2, 4–5, 7–8; VIII.b/1–IX.a/3	Široký dřík.	
L	L5		VII.b/3	Pravá strana ramene bez horního hrotu.
L6		X.a/1–2, 4–21	Dřík i rameno s téměř rovnými stranami, konce zakončené hroty.	
L7		X.a/3	Výrazné serify na levé straně dříku.	
L8		XI.a/1–b/2	Dřík se nahoře výrazně rozšiřuje. Punc může mít odlomenou část hrotu na horní straně ramene.	
L9		XI.b/3–XIV.f/3	Podobné typu L8, ale celkově menší.	

25 Vedle tohoto standardního opisu se na Ludvíkových bílých penězích objevují chyborážby LVCOVICVS PRIMVS, LVDCVICVS PRIMVS, LVDOVIDVS PRIMVS a také chyborážby s vynechaným písmenem LVDVICVS PRIMVS, LVDOVIVS PRIMVS a LVDOVICVS PIMVS.

26 Patka zakončující tah písmene.

27 Při častém a dlouhodobém používání puncu dochází ke stlačování vystouplé razicí plochy puncu vedoucí k jejímu rozšíření a možnému poškození, což způsobilo postupnou degradaci původního tvaru písmene.

Písmeno, kód	Tvar	Výskyt (typ, varianta)	Hlavní určující znaky, poznámka	
U, V	V1		I.a/1–V.a/1; VII.a/1–b/1; VII.b/3–7; VIII.a/1–X.a/2; X.a/4, 6–10, 12, 14–20	Může existovat více punců téměř shodného tvaru a velikosti.
	V2		VI.a/1–2	Mohutné šikmé dřívky.
	V3		VII.b/2, 8	Dovnitř prohnuté vnější strany šikmých dřívků, vrchol šikmo seříznutý.
	V4		X.a/3	Pravý šikmý dřík zakončen vpravo nahoře malým vystupujícím serifem.
	V5		X.a/5, 11, 13, 21; XI.a/1–b/4; XII.a/1–3	Šikmé dřívky na vnějších stranách nahoře zakončené sešikmenými serify.
	V6		XI.b/5–6; XIII.a/1–XIV.f/3	Podobné typu V3, ale celkově štíhlejší a bez šikmo seříznutého vrcholu.
D	D1		I.a/1–9; I.b/1 – 3	Otevřené, bez dřívku. Bříško zakončené klínovými serify. Shodný punc s typem C1.
	D2		II.a/1–III.c/2	Podobné typu D1, ale uzavřené. Shodný punc s typem C2.
	D3		IV.a/1–V.a/1; VII.a/1–X.a/9; X.a/14–17	Podobné typu D1, ale celkově menší. Shodný punc s typem C3.
	D4		VI.a/1–2	Robustní s malým okem. Shodný punc s typem C4.
	D5		X.a/10–12, 18–19	Otevřené, pravá strana bříška hranatá. Shodný punc s typem C5.
	D6		X.a/13, 20–21; XI.a/1–b/4; XII.a/1–3	Ozdobné s hroty. Shodný punc s typem C6.
	D7		XI.b/5–6; XIII.a/1–XIV.f/2	Podobné typu D6, ale užší a menší. Shodný punc s typem C7.
O	O1		I.a/1–7; I.a/9–I.b/3	Protažené, oválného tvaru.
	O2		II.a/1–III.c/2	Téměř kruhového tvaru s eliptickým okem.
	O3		IV.a/1–V.a/1	Hranaté oko.
	O4		VI.a/1–2	Úzké, nepravidelného tvaru.
	O5		VII.a/1–X.a/8; X.a/14, 16, 18	Podobné typu O2, ale celkově menší a protáhlejší.
	O6		X.a/9–11, 15, 17	Široké, s rovnými horními stranami svírajícími uprostřed tupý úhel.
	O7		X.a/12–13; X.a/19–XII.a/3; XIII.a/(1)–XIV.e/3; XIV.e/5–f/3	Nepravidelného tvaru.

Písmeno, kód	Tvar	Výskyt (typ, varianta)	Hlavní určující znaky, poznámka
I 11		I.a/1–b/3	Boční strany dříku téměř rovné.
12		II.a/1 – III.c/2	Nízké. Boční strany dříku rovné.
13		IV.a/1–V.a/1	Dřík po stranách prohnutý dovnitř.
14		VI.a/1–2	Vysoké, dřík po stranách prohnutý dovnitř.
15		VII.a/1–IX.a/3	Levá strana dříku rovná, pravá mírně prohnutá.
16		X.a/1–6, 20	Boční strany dříku zalomené dovnitř.
17		X.a/7–19, 21; XI.a/1–b/4; XII.a/1–2;	Boční strany dříku téměř rovné.
18		XI.b/5–6; XII.a/3–XIV.f/3	Dřík po stranách prohnutý dovnitř.
C C1		I.a/1–b/3	Otevřené, bez dříku. Bříško zakončené klínovými serify. Shodný punc s typem D1.
C2		II.a/1–III.c/2	Podobné typu C1, ale uzavřené. Shodný punc s typem D2.
C3		IV.a/1–V.a/1; VII.a/1–3, 5; VII.b/1–X.a/9; X.a/14–17	Podobné typu C1, ale celkově menší. Shodný punc s typem D3.
C C4		VI.a/1–2	Robustní s malým okem. Shodný punc s typem D4.
C5		X.a/10–12, 18–19	Otevřené, levá strana bříška hranatá. Shodný punc s typem D5.
C6		X.a/13, 20–21; XI.a/1–b/4; XII.a/1–3	Ozdobné s hroty. Shodný punc s typem D6.
C7		XI.b/5–6; XIII.a/1–2; XIV.a/3; XIV.d/1–e/2; XIV.e/4–5; XIV.f/1, 3	Podobné typu C6, ale užší a menší. Shodný punc s typem D7.
S S1		I.a/1–b/3	Štíhlé. Osa spojující větší oka nakloněná doleva.
S2		II.a/1–III.c/2	Široké s protaženým hřbetem. Osa spojující mírně oválná oka nakloněná doleva.
S3		IV.a/1–V.a/1	Osa spojující oka nakloněná doprava.
S4		VI.a/1–2	Vysoké a mohutné. Osa spojující malá oka výrazně nakloněná doleva.
S5		VII.a/1–IX.a/3; XI.a/1–b/4; XII.a/1–3	Drobné s malými oky. Osa spojující oka výrazně nakloněná doleva.
S6		X.a/1–21	Mohutné s většími oky. Punc může mít odlomenou část spodního dlouhého serifu.
S7		XI.b/5–6; XIII.a/1–XIV.f/3	Drobné s malými oky. Punc může mít poškozenou nebo odlomenou část spodního serifu.

Písmeno, kód	Tvar	Výskyt (typ, varianta)	Hlavní určující znaky, poznámka	
P1		I.a/1–b/3	Oko ve tvaru půlměsíce.	
P2		II.a/1–III.c/2	Punc může mít odlomenou část pravého serifu, ta může být nahrazena dorytím v razidle.	
P3		IV.a/1–V.a/1	Kresba provedena s již částečně odlomeným pravým serifem.	
P4		VI.a/1–2	Menší oko umístěné výrazně vpravo.	
P5		VII.a/1–5	Spodní serif téměř rovný.	
P	P6		VII.b/1–IX.a/3	S mohutnými serify, velmi malé oko.
P7		X.a/1–7, 13–15, 17–18, 20–21; XI.a/1–2	Punc může mít odlomenou část pravého serifu.	
P8		X.a/8–11, 16	Vysoké a celkově mohutné.	
P9		X.a/19	Levá část spodního serifu hranatá, pravá zahnutá výrazně dolů.	
P10		XI.a/3–4	Oko umístěné výrazně vpravo.	
P11		XI.b/1–XIV.f/3	Podobné typu P7, ale celkově menší.	
R1		I.a/1–b/3	Levá strana dřívku uprostřed se zápichem.	
R2		II.a/1–III.c/2	Podobné typu R1, ale s většími oky a dřívkem bez zápichu.	
R3		IV.a/1–V.a/1	Nepřerušená spodní strana nepatrně prohnutá. Osa spojující oka nakloněná doleva.	
R4		VI.a/1–2	Vysoké. Levá strana dřívku uprostřed s výběžkem.	
R	R5		VII.a/1–X.a/2; X.a/7, 20–21; XI.a/1–4	Spodní strana uprostřed se zápichem. Punc může mít levý spodní serif částečně odlomený.
R6		X.a/3–5	Levý spodní serif hranatý, chybí spodní oko.	
R7		X.a/8–16	Mohutné. Spodní oko nejčastěji dole otevřené. Nemá vnější část pravého serifu.	
R8		X.a/17–19	Podobné typu R3, ale větší. Osa spojující oka nakloněná mírně doprava.	
R9		XI.b/1–XIV.f/3	Podobné typu R5, ale levá strana dřívku zalomená dovnitř. Punc může mít poškozený pravý serif.	

Písmeno, kód	Tvar	Výskyt (typ, varianta)	Hlavní určující znaky, poznámka
M1		I.a/1–b/3	Krátký vrchol mezi dříky.
M2		II.a/1–III.c/2	Složené z jednotlivě vybíjených dříků a vrcholu. Tvar se může na mincích z rozdílných razidel lišit.
M3		IV.a/1–V.a/1	Nahoře výrazně užší než dole.
M4		VI.a/1–2	Slité. Jednotlivé dříky ani vrchol nejsou zřetelné.
M	M5	VII.a/1–IX.a/3	S vnějšími serify a delším vrcholem.
	M6	X.a/1, 3, 9–11	Bez vnějších serifů. Kratší vrchol.
	M7	X.a/2, 4–8, 12–21	Podobné typu M5, ale vyšší.
	M8	XI.a/1–b/2	Vzhledem k výšce výrazně širší.
	M9	XI.b/3–XIV.f/3	Podobné typu M6, ale s vnější stranou dříků prohnutou dovnitř.

Rozdělovací znaménka

Předchozí identifikační prvky doplňují ještě rozdělovací znaménka opisu. Na Ludvíkových bílých penězích jsou v podobě tečky, dvojtečky, kroužku a pětilistého květu, případně v jejich vícečetných nebo smíšených kombinacích.²⁸ Obdobně jako při studiu písma je i u rozdělovacích znamének nutné oddělit různé anomálie vzniklé dvojrázem, nedoražením, opotřebením puncu²⁹ apod. Kresby všech rozdělovacích znamének a jejich kombinací spolu s jejich pozicí v opise a zaznamenaným výskytem u jednotlivých typů jsou uvedeny ve zvětšené velikosti a jednotném měřítku v tabulárním přehledu (tab. 3).

Tab. 3. Rozdělovací znaménka.

LVDOVICVS ① PRIMVS ②				
Kód	Tvar	Popis, poznámka	Výskyt (typ)	Pozice ³⁰
RZ1	●	Tečka. U rozdílných razidel se může lišit velikostí. Může existovat více než jeden punc.	I, IX, XIV	① ②
RZ2	● ●	Dvojtečka. Vybíjena puncem pro tečku. U rozdílných razidel se může lišit velikostí a vzdáleností teček a také sklonem osy.	I, VI, VII, IX, XIV	① ②
RZ3	● ●	Kombinace – 2 tečky vedle sebe. Vybíjena puncem pro tečku.	I	②

28 Kombinace nacházíme na konci opisu v případě, kdy řezači kolků nevyšlo rozvržení opisu a na vyplnění mezery nestačilo pouze jedno znaménko.

29 Jako variantu výjimečně uvádím znaménko pětilístý květ bez vyznačeného středu (RZ8), i když se velmi pravděpodobně jedná o silně opotřebovaný punc znaménka RZ7.

30 V závislosti na typu a variantě.

RZ4		Kombinace – dvojtečka (různý sklon osy) a tečka vedle sebe. Vybývá puncem pro tečku.	I	②
RZ5		Kombinace – tečka, dvojtečka a tečka vedle sebe. Vybývá puncem pro tečku.	I	②
RZ6		Kroužek. U rozdílných razidel může být odlišně natočen.	II, III	① ②
RZ7		Pětilistý květ s vyznačeným středem. U rozdílných razidel může být odlišně natočen. Může existovat více než jeden punc.	IV, V, VII	① ②
RZ8		Pětilistý květ bez vyznačeného středu. Velmi pravděpodobně opotřebovaný punc RZ7. ³¹ U rozdílných razidel může být odlišně natočen.	VII, VIII, X až XIV	① ②
RZ9		Kombinace – 2 pětilisté květy s vyznačeným středem vedle sebe. U rozdílných razidel mohou být odlišně natočené.	IV, VII	②
RZ10		Kombinace – dvojtečka a pětilistý květ bez vyznačeného středu.	XIV	②

Typologické členění a relativní chronologie

Provedený rozbor všech identifikačních prvků – lvů, písmá a rozdělovacích znamének umožnil sestavení přehledu jednotlivých typů Ludvíkových bílých penězů v předpokládané relativní chronologii. Studijní soubor obsahující 2459 kusů bílých penězů je utříděn do 14 základních typů, další členění představují ještě obrazové a opisové varianty.

Typ I (obr. 1–21)

Při stanovení nejstaršího typu bílých penězů Ludvíka Jagellonského je třeba vycházet ze srovnání s nejmladšími bílými penízky Vladislava II. Jagellonského. C. O. Castelin (1930, 82–83) uvádí jako nejmladší Vladislavovu ražbu typ č. 19 takto: „*Lev má mohutnou hřívu ze spletených čárek, které skoro tvoří souvislou plochu přecházející v přední tlapy a tělo. Pravá zadní tlapa pod břichem jest zahnutá jako S. Tlama široce otevřená. Se dvěma kadeřemi na hřbetě, jinak s žádnu.*“ Pokud se shodneme, že jedním z hlavních znaků lva na nejmladších Vladislavových a nejstarších Ludvíkových bílých penízích je zobrazení kadeří, potom lze za předchůdce Ludvíkových ražeb považovat Vladislavův typ zveřejněný a popsáný L. Richtero (Richtera 2013). Nalezneme u něj tři kadeře na hřbetě a po jedné kadeři vycházející z každé tlapy, obdobně jako u Ludvíkova penízu varianty Vaňouch I.a. Nejstarší typ Ludvíkových bílých penězů lze popsat takto: ve vnitřním perličkovém kruhu korunovaný český lev s převážně splývající hřívou, ve které se na lépe vyražených kusech objevují dvě dvojice malých otvorů v podobě nepravidelných kroužků nebo víceúhelníků. Ze široce rozevřené tlamy vystupuje delší vlnkovitě prohnutý jazyk. Pravá zadní tlapa je esovitě prohnutá a svojí horní částí se lehce přimyká k tělu. Na dlouhé levé zadní tlapě upoutá vystupující koleno. Konce obou pramenů ocasu zakončené střapci k sobě nepřiléhají, toto je však zřetelné pouze na velmi dobře vyražených a zachovalých kusech, jinak ocas vypadá na většině mincí jako uzavřený. Hlavním rozpoznávacím znakem typu I je výskyt kadeří vycházejících z každé tlapy lva nebo těla mezi nimi,³² případně ještě z jeho hřbetu. Pro vyrazení kadeří do razidla použil řezač původní punc pro jazyk, pro menší kadeře na

31 Opotřebovaný punc RZ7 mohl být opravován za účelem opětovného zvýraznění odděleného středu.

32 Výjimečně mohou vycházet z jedné tlapy i dvě kadeře, potom ale u jiné tlapy kadeř může chybět. Drobná kadeř vycházející z levé zadní tlapy někdy není pro nedostatek místa vyražena nebo její výskyt není jasně zřetelný, proto lva s touto chybějící kadeří za další obrazovou variantu nelze považovat.

hřbetě mohl být použit samostatný punc. Opis s Ludvíkovým jménem umístěný mezi vnitřním a vnějším perličkovým kruhem může být přerušen rozdělovacími znaménky ve formě teček, dvojteček nebo jejich kombinací. Celkový dojem z provedení lva a opisu, i určitá podobnost s renesančním lvem s kadeřemi z Ludvíkových pražských grošů ukazují na práci neznámého řezače kolků z dílny Hanuše z Řásné (*Vaňouch 2016*, 60–61). Podle výskytu kadeří na hřbetě lva nebo jejich absence lze rozdělit typ I na dvě obrazové varianty.

Varianta I.a

Charakteristickým znakem této varianty jsou dvě nebo tři kadeře na hřbetě. Kadeř vycházející z levé zadní tlapy může chybět. Ze zaznamenaných 10 opisových variant se jedná ve dvou případech o chyborážbu.

Varianta I.b

Bez kadeří na hřbetě, kadeř u levé zadní tlapy může chybět. Registrovány jsou tři opisové varianty.

Typ II (obr. 22)

U typu II nalezneme lva s hřívou tvořenou čtyřmi svislými, částečně oddělenými a mírně prohnutými prameny, jejichž velikost a výška se od předních tlap směrem k tělu zmenšuje. Tlama s vlnkovitě prohnutým jazykem je široce rozevřená. Pravá zadní tlapa zůstává esovitě prohnutá. Prameny ocasu bez střapců se na konci lehce dotýkají, je možné použití původního puncu pro typ I, v horní části již ale poškozeného (odlomeného). Písmena opisu L a V jsou vyražena shodnými puncy jako u typů I a III, což potvrzuje chronologické řazení typů II a III za typ I. Písmena D a C mají u typu II uzavřený tvar s dřikem. Jako rozdělovací znaménko opisu byl použit kroužek. Typ II je podchycen v jedné obrazové variantě.

Varianta II.a

Je registrována jedna opisová varianta.

Typ III (obr. 23–33)

Lev je podobný předchozímu typu II zejména provedením hřívy se čtyřmi prameny, ty jsou již ale mírně esovitě prohnuté. Hlava s malým vystupujícím uchem a méně výraznou korunou, jejíž přední hrot převážně chybí (odlomená část puncu). V rozevřené tlamě může chybět jazyk. Pravá přední tlapa bývá téměř vždy viditelně oddělená od těla. Pravá zadní tlapa existuje ve dvou variantách svého tvaru (odlišné puncy). Připojení rozdvojené části ocasu k tělu může být u později vyražených kusů téměř přerušeno, na vině je vylomená část puncu. Ocas po rozdvojení vytváří štíhlou osmičku nahoře uzavřenou překříženými prameny. Opis je vyražen shodnými puncy jako u typu II. Písmeno M si zachovává ještě svoji gotickou podobu složenou ze třech částí.³³ Obdobně jako u předešlého typu je pro typ III charakteristické rozdělovací znaménko ve tvaru kroužku. Podle výskytu jazyka a tvaru pravé zadní tlapy byl typ III rozdělen na tři obrazové varianty.

Varianta III.a

Tlama lva s jazykem. Punc ocasu může být v místě připojení k tělu poškozen vylomením. Registrovány jsou tři opisové varianty.

---

33 Jeho obraz se skládá ze samostatně vybijeného levého a pravého dříku a mezi nimi umístěného vrcholu ve tvaru V. Tímto skládáním vzniká velká variabilita výsledného tvaru, která může být i zavádějící. Například pokud řezač vyrazil středový vrchol mírně pootočený a s jedním ramenem splývajícím s některým ze dříků, může výsledný tvar vytvářet dojem písmene N nebo H, což ale nelze považovat za chyborážbu.

Varianta III.b

Tlama lva bez jazyka (pravděpodobné opomenutí řezače). Vzhledem k nepoškozenému puncu ocasu probíhalo zhotovení razidel této varianty společně s výrobou razidel varianty III.a. Zaznamenána jedna opisová varianta.

Varianta III.c

Tlama lva s jazykem. Punc ocasu v místě připojení k tělu poškozen vylomením. Odlišný tvar pravé zadní tlapy než u předchozích variant (jiný punc). Registrovány jsou dvě opisové varianty.

Typ IV (obr. 34–40)

Obdobně jako u Castelina lze typ IV zařadit za předchozí typ (*Castelin 1930*, 84). Specifické provedení lví hřívě je charakteristickým znakem typu IV. Tělo mezi předními tlapami vybíhá do dvou nepatrně zaoblených hrotů. Hřívě je vyznačena dvěma řadami kruhových až oválných otvorů v počtu 3 + 3. U vzácně se vyskytující varianty IV.a nalezneme čtveřici kadeří na hřbetě a také po dvojici drobných kadeří na předních tlapách a pravé zadní tlapě. Hlava s korunou se třemi hroty a s velkým hranatým uchem. Jazyk je kratší a více prohnutý než u předcházejících typů. Občas nevystupuje z tlamy a splývá s horní čelistí, což může budít dojem tlamy bez jazyka. Pravou přední a pravou zadní tlapu nalézáme vyražené odděleně od těla. Zalomená levá zadní tlapa je vykreslena s vystupujícím kolenem. V průběhu výroby razidel tohoto typu došlo k vylomení části puncu ocasu. Vzniklé částečně chybějící propojení rozdvojené části ocasu s tělem řezač kolků nahradil vypuncováním jazyka. Lev občas výrazně zasahuje hlavou, tlapami nebo ocasem do vnitřního perličkového kruhu. Písmena D a C mají opět otevřený tvar, poprvé se objevuje rozdělovací znaménko pětilistý květ. Podle výskytu kadeří nebo jejich absence lze u typu IV definovat dvě obrazové varianty.

Varianta IV.a

Kadeře na hřbetě a tlapách lva (s výjimkou levé zadní tlapy). Zaznamenána 1 opisová varianta.

Varianta IV.b

Bez kadeří. V případě vylomení části puncu ocasu může být nevyražená část nahrazena vypuncováním jazyka. Registrovány jsou tři opisové varianty.

Typ V (obr. 41–42)

Pouze na výjimečně dobře vyražených a zachovaných kusech je zřetelná lví hřívě složená ze čtyř prohnutých pramenů, z nichž každý se na spodním konci zužuje do špičky. Na většině mincí tohoto typu v souboru nejsou oddělené prameny zřetelné a splývají v jediný celek, viditelné bývají pouze jejich spodní konce ve formě vystupujících „zubů“. Hlava lva se širokou, ale jinak nevýraznou korunou, zaujme kulatým uchem s kruhovým otvorem velkého průměru. Krátký jazyk³⁴ je vyražen shodným puncem jako u typu IV. Na hřbetě lva mohou být viditelné až dva zářezy. Oddělená pravá zadní tlapa připomíná svým tvarem ležící písmeno L. Poměrně mohutná levá zadní tlapa je v dolní části jen krátce zalomená. Uzavřený ocas se zvýrazněnými střapci je k tělu připojen vlnkovitě prohnutým pramenem. Písmena a rozdělovací znaménka opisu jsou vypuncována stejnými puncy jako u typu IV, což potvrzuje návaznost typu V na typ IV. U typu V byla zaznamenána pouze jedna obrazová varianta.

Varianta V.a

Registrována jedna opisová varianta.

---

34 Pouze na několika kusech byl zaznamenán dlouhý jazyk.

Typ VI (obr. 43–45)

Lev na první pohled upoutá mohutnou hřívou splývající do jednoho celku. Ani na dobře vyražených kusech není zřetelné její případné členění. Nevýrazná koruna na hlavě je znázorněna dvěma rozdílně vysokými hroty. Kratší prohnutý jazyk vyčnívá z mírně otevřené tlamy. Obě přední tlapy se mírně zužují směrem k tělu. Z levé, poměrně krátké zadní tlapy vychází samostatným puncem vybičené připojení smyčky ocasu. Vedle hřívy představuje charakteristický rys tohoto typu úzká smyčka ocasu nahore uzavřená překříženými prameny. Použití punců jednotlivých písmen opisu není zaznamenáno u žádného dalšího typu. Písmena D a C byla řezačem kolků pravděpodobně zamýšlena jako mírně otevřená, jejich mohutné serify se ale vzájemně dotýkají. Písmeno M splývá do uzavřeného bloku, jeho středový vrchol ve tvaru V není téměř vůbec zřetelný. Provedení lva a opisu včetně výškově nesourodých písmen ukazuje na práci dalšího neznámého řezače kolků z Hanušovy dílny. Vzhledem k částečné podobě lva a písmen opisu lze zařadit typ VI jako pravděpodobnou paralelní ražbu s typem VII. Podle výskytu nebo absence dvojtečky na konci Ludvíkova jména lze rozdělit jednu obrazovou variantu na dvě opisové varianty.

Varianta VI.a

Podchyceny dvě opisové varianty.

Typ VII (obr. 46–65)

V rámci mincí zahrnutých do studijního souboru se jedná o nejvíce zastoupený typ a velmi pravděpodobně i o typ bílého penízu ražený během Ludvíkovy vlády v nejvyšším množství. Výrazným rozpoznávacím znakem tohoto typu je tvar pravé zadní tlapy částečně připomínající podkovu. Koruna na hlavě lva je nevýrazná. Pod uchem nalezneme dva výstupky, které často splývají v jeden a vytvářejí na hřbetě směrem k ocasu vystouplý schod. Propojení rozdvojené části ocasu s tělem vytváří výraznou vlnovku, která se svým vrcholem dotýká spodní smyčky ocasu. Při srovnání s typem IV a V jsou registrovány nové puncy většiny písmen. Opis se vyskytuje jak s rozdělovacími znaménky, tak i bez nich. Podrobnější charakteristika je dále uvedena v rámci popisu dvou zaznamenaných obrazových variant. Celkové provedení typu VII a dalších následujících typů ukazuje na práci řezače kolků Hanuše z Řásné.

Varianta VII.a

Na hlavě lva nalézáme úzkou a nízkou korunu s nezřetelnými hroty. Jazyk může být krátký (jako u typů IV a V) nebo dlouhý (typ I až III), použity byly dva rozdílné puncy. Na několika kusech jsou také zaregistrovány v tlamě lva dva jazyky, řezač se pravděpodobně pokusil opravit jeho původní (a ne zrovna ideální) umístění. Punc hlavy u ušního otvoru může být poškozen vylomením. Hříva s tělem vytvářejí na většině mincí této varianty dojem celistvé plochy zčásti vystupující pod spodní okraj levé přední tlapy. Tento výstupek jsou ale původně spodní konce dvou obloukovitě prohnutých pramenů hřívy, který lze rozeznat na lépe vyražených a zachovalých kusech. Zcela výjimečně mohou být také viditelné nepatrné rysky oddělující jednotlivé prameny hřívy. Dalším ze znaků této varianty je v kolenu zalomená levá zadní tlapa. Zaznamenáno je pět opisových variant, z nichž v jednom případě se jedná o chyborážbu.³⁵ Pro rozdělovací znaménka opisu řezač použil pětিলіsté květy RZ7, RZ8 a jejich kombinaci RZ9.

Varianta VII.b

Z otevřené tlamy vystupuje dlouhý vlnkovitě prohnutý jazyk. Koruna na hlavě lva je znázorněna dvěma nevýraznými hroty. Hřívu tvoří pět obloukovitě zahnutých pramenů z nichž bývají nejčastěji zřetelné pouze první dva nebo tři u předních tlap. Za rozpoznávací znak

35 Nejprve řezač kolků omylem vyrazil do razidla písmeno S namísto správného C. Chybu si ale uvědomil a použitím puncu písmen C/D chybně vyražené písmeno přerazil. Otočením puncu o 180° ale došlo k další chybě a místo zamýšleného C řezač nakonec vyrazil písmeno D. Za konzultace děkuji kolegům z pobočky ČNS – Pražské groše.

této varianty lze považovat provedení pravé přední tlapy výrazně se zužující směrem k tělu. Na rozdíl od varianty VII.a zůstává levá zadní tlapa až za koleno rovná, bez zalomení. Mezi osmi opisovými variantami je podchyceno použití třech různých punců písmene L (L2, L4, L5) a dvou punců písmene V (V1, V3). Pokud byla do popisu vložena rozdělovací znaménka, nalezneme je v podobě pětilistého květu RZ8 nebo výjimečně dvojtečky RZ2.

Typ VIII (obr. 66–70)

Výrazná koruna se třemi hroty nepřiléhá celou svojí základnou k hlavě lva, ale je od ní z větší části oddělená. Dlouhý vlnkovitě prohnutý jazyk vystupuje z otevřené tlamy. Na dobře vyražených a zachovalých kusech můžeme na krku a části hřbetu vidět několik výstupků, s nimiž zůstává v jedné linii okraj velkého zaobleného ucha. Hřívá je znázorněna třemi esovitě zahnutými prameny, většinou bývá zřetelná pouze jejich dolní část. Na zahnutou spodní část prvního pramene hřívý navazuje krátká levá přední tlapa. Výrazná změna oproti předchozím typům se projevuje u pravé zadní tlapy která je nyní poměrně dlouhá a téměř rovná. Výrazně zakročená levá zadní tlapa vykazuje obdobné tvary jako u obrazových variant typu VII. Esovitě prohnutá nerozdvojená část ocasu přiléhá shora k levé zadní tlapě, smyčka ocasu zůstává uzavřená. Všechny tvary písmen popisu jsou známé již z typu VII. V popisu se může vyskytovat rozdělovací znaménko pětilistý květ. Popis je navíc doplněn u každé ze dvou podchycených obrazových variant. Pokud celkově porovnáme tento typ s předchozím typem VII, nalezneme indicie jejich možné paralelní ražby.

Varianta VIII.a

U několika kusů v souboru byly zjištěny v tlamě lva dva jazyky (nejednalo se o dvojráz). Pravá přední tlapa a v kolenu zalomená levá zadní tlapa přebírají svůj tvar z typu VII, varianty VII.a. Zaznamenan je výskyt dvou opisových variant lišících se pouze počtem rozdělovacích znamének RZ8.

Varianta VIII.b

Koruna na hlavě lva téměř vždy zasahuje do vnitřního perličkového kruhu. Výraznější odlišnosti od varianty VIII.a nalezneme v provedení levé zadní tlapy s chybějícím výrazným prohnutím v kolenu a bez vystupujícího drápu směřujícího proti němu. Odlišné jsou také pravá přední tlapa a smyčka ocasu. Oproti variantě VIII.a dochází použitím puncu L4 ke změně tvaru písmene L. Dvě opisové varianty se vzájemně odlišují absencí nebo výskytem rozdělovacích znamének ve tvaru pětilistého květu.

Typ IX (obr. 71–75)

Pro tento typ je charakteristický lev s malým kulatým uchem, nepatrně prohnutou pravou zadní tlapou s výběžkem směřujícím k tělu a zejména s ocasní smyčkou zakončenou lehce se dotýkajícími prameny s hranatými střapci. Z tlamy vystupuje dlouhý vlnkovitě prohnutý jazyk, u varianty IX.a/1 byly výjimečně u dvou exemplářů z odlišných razidel zaznamenány i dva jazyky. Koruna se třemi hroty převážně zasahuje do vnitřního perlovce a není tak zřetelná. Tři esovitě zahnuté prameny znázorňující hřívu bývají viditelné zcela výjimečně, většinou splývají do jednoho celku. Na krku a částečně i na hřbetě se vyskytuje několik výstupků, pokud nejsou viditelné a splývají, vzniká dojem širokého krku. Připojení smyčky ocasu k levé zadní tlapě má tvar ležatého obráceného S a může být pod smyčkou přerušené poškozením puncu. Písmena popisu zůstávají stejná jako u varianty VIII.b, což potvrzuje navrženou relativní chronologii. Jako rozdělovací znaménka řezač kolků zvolil tečku a dvojtečku. Registrována je jedna obrazová varianta.

Varianta IX.a

Zaznamenány jsou tři opisové varianty lišící se absencí nebo typem rozdělovacího znaménka za Ludvíkovým jménem.

Typ X (obr. 76–104)

Lev tohoto typu bývá většinou celý dobře zřetelný, do vnitřního perlovce zasahuje pouze výjimečně. Široká koruna se třemi hroty může být částečně oddělena od hlavy. Dlouhý jazyk vyčnívající z otevřené tlapy bývá častěji vlivem poškozeného puncu uprostřed přerušen. Na dobře vyražených kusech lze rozeznat hřívu tvořenou čtyřmi mírně esovitě prohnutými prameny. První z pramenů vytváří v dolní části kruhovou smyčku na kterou se napojuje krátká levá přední tlapa. Pramen hřívky na hřbetě je výrazně kratší než ostatní. Ze zadní části těla vycházející připojení smyčky ocasu je částečně překryto přeražením zakročenou mohutnou levou zadní tlapou. Charakteristický rys pro tento typ představuje ocas lva zakončený poměrně velkými střapci se dvěma výběžky. Prohlídka většího množství bílých penízů tohoto typu prokázala velkou variabilitu použitých punců jednotlivých písmen. Pouze písmeno S bylo vyraženo jediným puncem, u ostatních písmen opisu zjistíme použití dvou, třech a u písmene R až čtyřech odlišných punců. Některé z nich byly použity již u předchozího typu IX, další nalézáme pouze u typu X, několik zaznameneáme i na typu XI, případně ještě na dalších následujících typech. Jako rozdělovací znaménko se vrací pětिलistý květ, téměř vždy vyražený opotřebovaným puncem bez vyznačeného středu. Registrována je pouze jedna obrazová varianta.

Varianta X.a

Vzhledem k použití více variant punců jednotlivých písmen je podchyceno 21 opisových variant. V jednom případě se jedná o chyborážbu s chybějícím písmenem R a u opisové varianty X.a/12 nelze ani ze čtyř kusů penízů v souboru jednoznačně určit tvar písmene P.³⁶

Typ XI (obr. 105–125)

Za hlavní rozpoznávací znaky lva tohoto typu lze považovat vystupující malé hranaté ucho a umístění levé přední tlapy zčásti pod spodními konci pramenů hřívky. Koruna se třemi hroty zůstává zřetelná, u varianty XI.a lze výjimečně vidět její částečné oddělení od hlavy. Jazyk vybižený do razidel novým puncem mírně mění oproti předešlým typům svůj tvar. Pokud jsou viditelné oddělené prameny tvořící hřívku, tak převážně jen jejich dolní konce. Výška levé přední tlapy se směrem k tělu výrazně snižuje, pravá zadní tlapa oddělená od těla je téměř rovná. Zakročená levá zadní tlapa svým téměř pravouhlým zalomením vytváří podobu zrcadlově obráceného písmene L. Uzavřená smyčka ocasu je k levé zadní tlapě připojena krátkým obloučkem. Obdobně jako u předchozího typu X, je registrováno více punců pro každé písmeno s výjimkou písmene O. Puncy písmen V5, D6, O7, I7 a C6 byly použity u typů X, XI a XII, což potvrzuje uvedené zařazení typu XI v relativní chronologii. Typ XI lze rozdělit na dvě obrazové varianty.

Varianta XI.a

Smyčka rozdvojené části ocasu je nahoře ukončena lehce se dotýkajícími prameny. Mezi čtyřmi opisovými variantami nalezneme rozdíly u písmene P (2 odlišné puncy) a dále v použití nebo vynechání pětिलistého květu na konci opisu.

Varianta XI.b

Přední tlapy jsou menší než u varianty XI.a. Rozdvojená část ocasu nahoře končí překříženými prameny. Dvě varianty použitých punců registruji u písmen L, V, D, I, C, S a M, opis může nebo nemusí být ukončen rozdělovacím znaménkem typu pětिलistý květ. Rozlišeno bylo šest opisových variant.

---

36 Pokud nelze s jistotou určit tvar písmene nebo rozdělovacího znaménka, je v opise tato pozice označena otazníkem.

Typ XII (obr. 126–129)

Lev má vystupující velké zakulacené ucho. Z široce otevřené tlamy vyčnívá dlouhý vlnkovitě prohnutý jazyk, široká koruna se třemi hroty částečně zasahuje do vnitřního perlovce. Pod hřívou znázorněnou pěti prohnutými prameny se nachází větší část dlouhé levé přední tlapy. Výběžek jinak rovné pravé zadní tlapy směřuje svým vrcholem k tělu lva. Levá zadní tlapa je ve své horní části výrazně ostřeji zalomená. Rozdvojenou část ocasu se širší spodní smyčkou spojuje s levou zadní tlapou krátký oblouček. Horní smyčka ocasu zůstává nahore uzavřená s dotýkajícími se zahnutými prameny. Mezi podchycenými sedmi kusy typu XII byla zaznamenána jediná obrazová varianta se třemi variantami opisovými. Pro písmena L, O, P, R, M a částečně I byly použity shodné puncy jako u následujících typů XIII a XIV.

Varianta XII.a

Opisové varianty se odlišují výskytem či absencí pětistého květu za Ludvíkovým jménem a dále použitím dvou odlišných punců písmene I.

Typ XIII (obr. 130–132)

Vysoký štíhlý lev s dlouhou zakročenou levou zadní tlapou charakterizuje další typ. Malá hlava nese ne vždy zcela zřetelnou korunu se třemi hroty. Zakulacené ucho s velkým otvorem je menší než u předešlého typu XII, vzniká tak dojem dlouhého krku. Dlouhý vlnkovitě prohnutý jazyk výrazně vystupuje z široce rozevřené tlamy. Výrazně úzká hříva tvořená pěti šikmými prohnutými prameny zůstává zřetelná pouze na dobře vyražených a zachovalých kusech. Krátká pravá přední tlapa bývá vyražená odděleně od těla. Dlouhá levá přední tlapa zasahuje polovinou svojí délky pod prameny hřívy. Pravá zadní tlapa vykazuje výraznější zalomení směrem k tělu. Rozdvojená část ocasu se připojuje k levé zadní tlapě krátkým obloučkem, levý pramen horní smyčky je před křížením s druhým pramenem přerušeny. Registrována je pouze jedna obrazová varianta.

Varianta XIII.a

Obě zaznamenané opisové varianty provedené menším písmem a shodnými puncy jako u nejmladšího typu XIV potvrzují správnost zařazení typu XIII před poslední typ. Písmeno O není na jediném registrovaném kusu varianty XIII.a/1 zřetelné, na základě výskytu u všech variant typů XI až XIV lze předpokládat také zde použití puncu O7.

Typ XIV (obr. 133–150)

Podle počtu kusů obsažených ve studijním souboru jde velmi pravděpodobně o typ Ludvíkových bílých penízů ražený po typu VII jako druhý nejpočetnější. Lva s nízkou korunou a zakulaceným uchem řezač želez velmi dobře proporčně rozvrhl do kruhové plochy uvnitř vnitřního perlovce. Nízká hříva původně znázorněná vícero tenkými zalomenými prameny může na hůře zachovalých kusech splývat do jednoho celku. Dlouhá levá přední tlapa umístěná většinou svojí délky pod hřívou dosahuje až k levé zadní tlapě. Výrazně nakloněná rozdvojená část ocasu se svým horním koncem dotýká spodní části ucha. Typ XIV byl rozdělen na šest obrazových variant dle rozdílů v provedení lva způsobených použitím dvou rozdílných sad punců, dále podle výskytu nebo absence jazyka a ještě podle případného umístění tečky mezi tlapami nebo u ocasu. Vzhledem k tomu že lva variant XIV.e a XIV.f nalézáme na nejstarších bílých penězích Ferdinanda I. (*Veselý 2008*, 6–7), lze zařadit jejich ražbu až ke konci Ludvíkovy vlády. U všech opisových variant typu XIV použil řezač želez shodné puncy písmen jako u předcházejícího typu XIII. Pětistý květ jako nejčastěji použité rozdělovací znaménko doplňují u některých variant ještě tečka a dvojtečka.

Varianta XIV.a

Pro lva této varianty a následujících variant XIV.b a XIV.c řezač želez použil shodnou sadu punců. Lva těchto třech variant lze rozpoznat podle provedení levé přední tlapy neměnicí směrem od hřívky svojí výšku a zejména podle mohutné pravé zadní tlapy mající podobu ležícího písmene L. Levá strana spodní smyčky ocasu není zakulacená ale zalomená. U varianty XIV.a lze rozlišit tři opisové varianty lišící se od sebe rozdílným použitím rozdělovacích znamének. Ve dvou případech se také jedná o opisové varianty s chyborážbou, kdy řezač otočením puncu vyrazil do razidla místo správného C písmeno D.

Varianta XIV.b

Tato obrazová varianta se liší od předchozí umístěním tečky vlevo od rozdvojené části ocasu. Jediná zaznamenaná opisová varianta je shodná s XIV.a/1, a to včetně chyborážby.

Varianta XIV.c

Lev shodný s variantou XIV.a, pouze v otevřené tlamě chybí dlouhý prohnutý jazyk. Také zde je podchycena pouze jedna opisová varianta s chyborážbou shodnou s XIV.a/1 a XIV.b/1.

Varianta XIV.d

U této a následujících dvou obrazových variant řezač kolků použil novou sadu punců pro zobrazení lva. Drobnou změnu tvaru lze vidět v provedení jeho tlap. Levá přední tlapa se směrem od těla rozšiřuje, pravá zadní zaujímá spíše podobu podkovy. Spodní smyčka rozdvojené části ocasu má již opět kruhový tvar. Hlavním znakem této varianty je výskyt tečky pod levou přední tlapou. Zaznamenaná byla pouze jedna opisová varianta s pětilístým květem za Ludvíkovým jménem.

Varianta XIV.e

Lev shodný s předchozí variantou XIV.d, pouze chybí tečka pod levou přední tlapou. Ze všech variant typu XIV je tato výrazně nejpočetnější. Celkem pět opisových variant zahrnuje také dvě s chyborážbou, u varianty XIV.e/5 je výjimečné umístění dvojtečky uprostřed Ludvíkova jména.

Varianta XIV.f

Lev se liší od předcházející varianty chybějícím jazykem. Registrovány jsou tři opisové varianty s pětilístým květem na konci popisu. Ve dvou případech se jedná o chyborážby – jednou s vynechaným písmenem C,³⁷ ve druhém případě řezač kolků omylem otočil punc s písmenem D a vyrazil tak chybné C.

Níže je prezentován přehledný katalog všech zaznamenaných typů a variant. Opisové varianty nejsou uvedeny v chronologické posloupnosti ražby. Z důvodu lepší čitelnosti detailů jsou prezentovány kresby lvů i písma mírně zvětšené. U typů kde rozdíl od předcházející opisové varianty znamená použití odlišných punců shodného písmene, jsou tato písmena pro snadnější identifikaci opisové varianty znázorněna s šedým podbarvením. Opisová varianta s chyborážbou (chybějící, převrácené nebo nesprávné písmeno) je celá zvýrazněna šedým podbarvením.

---

37 Chyborážbu se shodným opisem LVDOVIVS PRIMVS popsal E. Novák (2001), bohužel článek neobsahuje fotografii a tak není jasné, zda se jedná o stejný typ.

Přehled typů a variant bílých penízů Ludvíka Jagellonského

Mincovna Kutná Hora

- I.a/1 **LVDOVICVS PRIMVS**
- I.a/2 **LVDOVICVS PRIMVS·**
- I.a/3 **LVDOVICVS PRIMVS:**
- I.a/4 **LVDOVICVS PRIMVS··**
- I.a/5 **LVDOVICVS PRIMVS:·**
- I.a/6 **LVDOVICVS·PRIMVS·**
- I.a/7 **LVDOVICVS·PRIMVS:**
- I.a/8 **LVDOVICVS·PRIMVS:·**
- I.a/9 **LVDOVICVS:PRIMVS**
- I.a/10 **LVDOVICVS:PRIMVS:**

- I.b/1 **LVDOVICVS PRIMVS**
- I.b/2 **LVDOVICVS PRIMVS·**
- I.b/3 **LVDOVICVS·PRIMVS:**

- II.a/1 **LVDOVICVS·PRIMVS·**

- III.a/1 **LVDOVICVS·PRIMVS·**
- III.a/2 **LVDOVICVS·PRIMVS**
- III.a/3 **LVDOVICVS·PRIMVS·**

- III.b/1 **LVDOVICVS·PRIMVS·**

- III.c/1 **LVDOVICVS·PRIMVS**
- III.c/2 **LVDOVICVS·PRIMVS·**

IV.a/1 **LVD OVICVS*PRIMVS***

IV.b/1 **LVD OVICVS PRIMVS***

IV.b/2 **LVD OVICVS*PRIMVS***

IV.b/3 **LVD OVICVS*PRIMVS****

V.a/1 **LVD OVICVS*PRIMVS***

VI.a/1 **LVD OVICVS RRIMVS**

VI.a/2 **LVD OVICVS RRIMVS:**

VII.a/1 **LVD OVICVS RRIMVS***

VII.a/2 **LVD OVICVS*RRIMVS**

VII.a/3 **LVD OVICVS*RRIMVS***

VII.a/4 **LVD OVICVS*RRIMVS***

VII.a/5 **LVD OVICVS*RRIMVS****

VII.b/1 **LVD OVICVS RRIMVS**

VII.b/2 **LVD OVICVS RRIMVS**

VII.b/3 **LVD OVICVS RRIMVS**

VII.b/4 **LVD OVICVS RRIMVS***

VII.b/5 **LVD OVICVS RRIMVS:**

VII.b/6 **LVD OVICVS*RRIMVS***

VII.b/7 **LVD OVICVS*RRIMVS***

VII.b/8 **LVD OVICVS*RRIMVS***

VIII.a/1 **LVD OVICVS RRIMVS***

VIII.a/2 **LVD OVICVS*RRIMVS***

VIII.b/1 **LVD OVICVS RRIMVS**
 VIII.b/2 **LVD OVICVS *RRIMVS***

IX.a/1 **LVD OVICVS RRIMVS**
 IX.a/2 **LVD OVICVS RRIMVS.**
 IX.a/3 **LVD OVICVS RRIMVS:**

X.a/1 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/2 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/3 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/4 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/5 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/6 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/7 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/8 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/9 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/10 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/11 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/12 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/13 **LVD OVICVSR RIMVS**
 X.a/14 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/15 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/16 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/17 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/18 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/19 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/20 **LVD OVICVSR RIMVS***
 X.a/21 **LVD OVICVSR RIMVS***

XI.a/1 **LVD OVICVSR RIMVS**
 XI.a/2 **LVD OVICVSR RIMVS***
 XI.a/3 **LVD OVICVSR RIMVS**
 XI.a/4 **LVD OVICVSR RIMVS***

XI.b/1 **LVD OVICVSR RIMVS**
 XI.b/2 **LVD OVICVSR RIMVS***
 XI.b/3 **LVD OVICVSR RIMVS**

XI.l.b/4 **LVDOVIQVSPRIMVS***
XI.l.b/5 **LVDOVIQVSPRIMVS**
XI.l.b/6 **LVDOVIQVSPRIMVS***

XII.a/1 **LVDOVIQVSPRIMVS**
XII.a/2 **LVDOVIQVSPRIMVS***
XII.a/3 **LVDOVIQVSPRIMVS**

XIII.a/1 **LVDOVIQVSPRIMVS**
XIII.a/2 **LVDOVIQVSPRIMVS***

XIV.a/1 **LVDOVIDVSPRIMVS***
XIV.a/2 **LVDOVIDVS·PRIMVS***
XIV.a/3 **LVDOVIQVSPRIMVS***

XIV.b/1 **LVDOVIDVSPRIMVS***

XIV.c/1 **LVDOVIDVSPRIMVS***

XIV.d/1 **LVDOVIQVSPRIMVS***

XIV.e/1 **LVDOVIQVSPRIMVS**
XIV.e/2 **LVDOVIQVSPRIMVS***
XIV.e/3 **LVDOVIDVSPRIMVS***
XIV.e/4 **LVDOVIQVSPRIMVS***
XIV.e/5 **LVDOVIQVSPRIMVS***

XIV.f/1 **LVDOVICVS RRIMVS ***

XIV.f/2 **LVDOVICVS RRIMVS ***

XIV.f/3 **LVDOVICVS RRIMVS ***

Všechny uvedené typy a varianty jsou ověřeny na existujících exemplářích z muzejních a soukromých sbírek a dokladují je předloženými fotografiemi. Cílem bylo vybrat mince v nejlepší možné zachovalosti od každé varianty.

Obrazová dokumentace vybraných bílých penízů Ludvíka Jagellonského³⁸

Obr. 1 – I.a/1

Obr. 2 – I.a/2

Obr. 3 – I.a/2

Obr. 4 – I.a/2

Obr. 5 – I.a/3

Obr. 6 – I.a/3

Obr. 7 – I.a/3

Obr. 8 – I.a/4

Obr. 9 – I.a/4

³⁸ Vzhledem k tomu, že maximální průměr bílých penízů dosahuje nejčastěji pouze 14–16 mm, jsou z důvodu lepší čitelnosti prezentovány fotografie mincí ve zvětšené velikosti a v jednotném měřítku.

Obr. 10 – I.a/5

Obr. 11 – I.a/6

Obr. 12 – I.a/7

Obr. 13 – I.a/7

Obr. 14 – I.a/7

Obr. 15 – I.a/8

Obr. 16 – I.a/9

Obr. 17 – I.a/10

Obr. 18 – I.b/1

Obr. 19 – I.b/2

Obr. 20 – I.b/2

Obr. 21 – I.b/3

Obr. 22 – II.a/1

Obr. 23 – III.a/1

Obr. 24 – III.a/2

Obr. 25 – III.a/2

Obr. 26 – III.a/3

Obr. 27 – III.a/3

Obr. 28 – III.a/3

Obr. 29 – III.b/1

Obr. 30 – III.b/1

Obr. 31 – III.c/1

Obr. 32 – III.c/1

Obr. 33 – III.c/2

Obr. 34 – IV.a/1

Obr. 35 – IV.b/1

Obr. 36 – IV.b/1

Obr. 37 – IV.b/2

Obr. 38 – IV.b/2

Obr. 39 – IV.b/3

Obr. 40 – IV.b/3

Obr. 41 – V.a/1

Obr. 42 – V.a/1

Obr. 43 – VI.a/1

Obr. 44 – VI.a/2

Obr. 45 – VI.a/2

Obr. 46 – VII.a/1

Obr. 47 – VII.a/2

Obr. 48 – VII.a/2

Obr. 49 – VII.a/3

Obr. 50 – VII.a/3

Obr. 51 – VII.a/4

Obr. 52 – VII.a/5

Obr. 53 – VII.a/5

Obr. 54 – VII.b/1

Obr. 55 – VII.b/1

Obr. 56 – VII.b/2

Obr. 57 – VII.b/2

Obr. 58 – VII.b/3

Obr. 59 – VII.b/4

Obr. 60 – VII.b/5

Obr. 61 – VII.b/6

Obr. 62 – VII.b/7

Obr. 63 – VII.b/7

Obr. 64 – VII.b/8

Obr. 65 – VII.b/8

Obr. 66 – VIII.a/1

Obr. 67 – VIII.a/2

Obr. 68 – VIII.a/2

Obr. 69 – VIII.b/1

Obr. 85 – X.a/8

Obr. 86 – X.a/9

Obr. 87 – X.a/9

Obr. 88 – X.a/10

Obr. 89 – X.a/10

Obr. 90 – X.a/11

Obr. 91 – X.a/12

Obr. 92 – X.a/12

Obr. 93 – X.a/13

Obr. 94 – X.a/14

Obr. 95 – X.a/15

Obr. 96 – X.a/16

Obr. 97 – X.a/16

Obr. 98 – X.a/17

Obr. 99 – X.a/18

Obr. 100 – X.a/18

Obr. 101 – X.a/19

Obr. 102 – X.a/20

Obr. 103 – X.a/20

Obr. 104 – X.a/21

Obr. 105 – XI.a/1

Obr. 106 – XI.a/1

Obr. 107 – XI.a/2

Obr. 108 – XI.a/2

Obr. 109 – XI.a/3

Obr. 110 – XI.a/3

Obr. 111 – XI.a/3

Obr. 112 – XI.a/4

Obr. 113 – XI.a/4

Obr. 114 – XI.b/1

Obr. 115 – XI.b/1

Obr. 116 – XI.b/2

Obr. 117 – XI.b/2

Obr. 118 – XI.b/3

Obr. 119 – XI.b/3

Obr. 120 – XI.b/4

Obr. 121 – XI.b/4

Obr. 122 – XI.b/5

Obr. 123 – XI.b/5

Obr. 124 – XI.b/6

Obr. 125 – XI.b/6

Obr. 126 – XII.a/1

Obr. 127 – XII.a/1

Obr. 128 – XII.a/2

Obr. 129 – XII.a/3

Obr. 130 – XIII.a/1

Obr. 131 – XIII.a/2

Obr. 132 – XIII.a/2

Obr. 133 – XIV.a/1

Obr. 134 – XIV.a/1

Obr. 135 – XIV.a/2

Obr. 136 – XIV.a/3

Obr. 137 – XIV.b/1

Obr. 138 – XIV.c/1

Obr. 139 – XIV.c/1

Obr. 140 – XIV.d/1

Obr. 141 – XIV.d/1

Obr. 142 – XIV.e/1

Obr. 143 – XIV.e/2

Obr. 144 – XIV.e/3

Obr. 145 – XIV.e/4

Obr. 146 – XIV.e/5

Obr. 147 – XIV.e/5

Obr. 148 – XIV.f/1

Obr. 149 – XIV.f/2

Obr. 150 – XIV.f/3

Tab. 4. Přehled srovnávacích exemplářů bílých penízů Ludvíka Jagellonského (čísla odpovídají fotografickému katalogu).

Obr. č.	Typ, varianta	Uložení
1	I.a/1	Sbírka P. Hampl
2	I.a/2	Sbírka P. Hampl
3	I.a/2	Sbírka P. Hampl
4	I.a/2	Sbírka P. Hampl
5	I.a/3	Depot Vamberk (<i>Brádlle 2018</i> , 158, č. I/B/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 25.818
6	I.a/3	Sbírka P. Hampl
7	I.a/3	Sbírka P. Hampl
8	I.a/4	Sbírka J. Hána
9	I.a/4	Depot Chvalín, Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-172.465
10	I.a/5	Sbírka P. Hampl
11	I.a/6	Depot Chvalín, Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-172.464
12	I.a/7	Národní muzeum, Praha, sbírka K. Chaura (<i>Hásková 1991</i> , 165, č. 606), inv. č. H5-14.838
13	I.a/7	Sbírka P. Hampl
14	I.a/7	Depot Vamberk (<i>Brádlle 2018</i> , 156, č. I/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 25.810
15	I.a/8	Sbírka P. Hampl
16	I.a/9	Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-11.911
17	I.a/10	Depot Praha 1-Staré Město, Bartolomějská ul., Národní muzeum, Praha
18	I.b/1	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 149, inv. č. 15659); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.659
19	I.b/2	Sbírka P. Hampl

Obr. č.	Typ, varianta	Uložení
20	I.b/2	Sbírka P. Hampl
21	I.b/3	Sbírka P. Hampl
22	II.a/1	Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-11.858
23	III.a/1	Sbírka P. Hampl
24	III.a/2	Sbírka P. Hampl
25	III.a/2	Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-11.912
26	III.a/3	Sbírka L. Borecký
27	III.a/3	Sbírka P. Hampl
28	III.a/3	Sbírka L. Richtera. Databáze ČNS, pobočka Pražské groše: LJ_126
29	III.b/1	Sbírka L. Borecký
30	III.b/1	Sbírka P. Hampl
31	III.c/1	Sbírka P. Hampl
32	III.c/1	Sbírka P. Hampl
33	III.c/2	Sbírka P. Hampl
34	IV.a/1	Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-11.865
35	IV.b/1	Národní muzeum, Praha, sbírka K. Chaura (<i>Hásková 1991</i> , 166, č. 614), inv. č. H5-14.829
36	IV.b/1	Sbírka P. Hampl
37	IV.b/2	Sbírka P. Hampl
38	IV.b/2	Sbírka P. Hampl
39	IV.b/3	Sbírka J. Hána
40	IV.b/3	Sbírka L. Král
41	V.a/1	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 134, inv. č. 11882); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.882
42	V.a/1	Národní muzeum, Praha, inv. č. 135-IIIa:377
43	VI.a/1	Sbírka M. Vaňouch
44	VI.a/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 183, č. XIII/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.083
45	VI.a/2	Sbírka M. Vaňouch
46	VII.a/1	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 168, č. V/A/a.3), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 25.994
47	VII.a/2	Depot Praha 1-Staré Město, Bartolomějská ul., Národní muzeum, Praha.
48	VII.a/2	Sbírka P. Hampl
49	VII.a/3	Sbírka P. Hampl
50	VII.a/3	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 168, č. V/A/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 25.926
51	VII.a/4	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 149, inv. č. 15665); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.665
52	VII.a/5	Sbírka P. Hampl
53	VII.a/5	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 168, č. V/A/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 25.923
54	VII.b/1	Sbírka P. Gregor. Databáze ČNS, pobočka Pražské groše: LJ_57
55	VII.b/1	Sbírka P. Hampl

Obr. č.	Typ, varianta	Uložení
56	VII.b/2	Sbírka L. Borecký
57	VII.b/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 168, č. V/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 25.867
58	VII.b/3	Sbírka P. Hampl
59	VII.b/4	Sbírka L. Richtera. Databáze ČNS, pobočka Pražské groše: LJ 132
60	VII.b/5	Sbírka P. Hampl
61	VII.b/6	Sbírka L. Borecký
62	VII.b/7	Sbírka P. Hampl
63	VII.b/7	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 135, inv. č. 11905); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.905
64	VII.b/8	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 138, inv. č. 11954); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.954
65	VII.b/8	České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/9.189
66	VIII.a/1	Sbírka P. Hampl
67	VIII.a/2	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 139, inv. č. 11980); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.980
68	VIII.a/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 182, č. XI/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.079
69	VIII.b/1	Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-11.938
70	VIII.b/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 182, č. XII/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.082
71	IX.a/1	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 175, č. IX/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.026
72	IX.a/1	Sbírka P. Hampl
73	IX.a/2	Sbírka P. Hampl
74	IX.a/3	Sbírka M. Vaňouch
75	IX.a/3	Sbírka P. Hampl
76	X.a/1	Sbírka P. Hampl
77	X.a/1	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 136, inv. č. 11918); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.918
78	X.a/2	Sbírka P. Hampl
79	X.a/3	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 178, č. X/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.054
80	X.a/4	Sbírka P. Hampl
81	X.a/5	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 135, inv. č. 11895); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.895
82	X.a/5	Sbírka P. Hampl
83	X.a/6	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 136, inv. č. 11920); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.920
84	X.a/7	Soukromá sbírka
85	X.a/8	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 178, č. X/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.049
86	X.a/9	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 178, č. X/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.061
87	X.a/9	Sbírka P. Hampl

Obr. č.	Typ, varianta	Uložení
88.	X.a/10	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 146, inv. č. 15601); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.601
89	X.a/10	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 178, č. X/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.057
90	X.a/11	Sbírka L. Richtera. Databáze ČNS, pobočka Pražské groše: LJ_130
91	X.a/12	Soukromá sbírka
92	X.a/12	Soukromá sbírka
93	X.a/13	Muzeum Mladoboleslavska, Mladá Boleslav, inv. č. MML-N-15.228
94	X.a/14	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 178, č. X/A/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.066
95	X.a/15	Sbírka L. Richtera; Databáze ČNS, pobočka Pražské groše: LJ_127
96	X.a/16	Depot Chvalín, Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-172.538
97	X.a/16	Sbírka M. Vaňouch
98	X.a/17	Sbírka P. Hampl
99	X.a/18	České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/9.155
100	X.a/18	Sbírka M. Vaňouch
101	X.a/19	Sbírka L. Borecký
102	X.a/20	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 139, inv. č. 11988); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.988
103	X.a/20	Sbírka R. Kulhánek
104	X.a/21	Sbírka L. Borecký
105	XI.a/1	Sbírka P. Hampl
106	XI.a/1	<i>ČNS Hradec Králové 147</i> , č. 221
107	XI.a/2	Sbírka M. Vaňouch
108	XI.a/2	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 139, inv. č. 11975); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.975
109	XI.a/3	Sbírka R. Kulhánek
110	XI.a/3	České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/1.105
111	XI.a/3	Depot Praha 1-Staré Město, Bartolomějská ul., Národní muzeum, Praha
112	XI.a/4	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 147, inv. č. 15624); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.624
113	XI.a/4	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 146, inv. č. 15602); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.602
114	XI.b/1	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 184, č. XIV/A/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.096
115	XI.b/1	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 135, inv. č. 11897); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 11.897
116	XI.b/2	Sbírka P. Hampl
117	XI.b/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 184, č. XIV/A/a.1?), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.093
118	XI.b/3	Sbírka M. Vaňouch
119	XI.b/3	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 184, č. XIV/A/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.614
120	XI.b/4	<i>ČNS Hradec Králové 145</i> , č. 171

Obr. č.	Typ, varianta	Uložení
121	XI.b/4	Sbírka L. Borecký
122	XI.b/5	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 140, inv. č. 15496); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.496
123	XI.b/5	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 184, č. XIV/A/a.2), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.095
124	XI.b/6	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 142, inv. č. 15536); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.536
125	XI.b/6	Sbírka P. Hampl
126	XII.a/1	Depot Chvalín, Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-172.498
127	XII.a/1	Sbírka J. Hána
128	XII.a/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 187, č. XVI/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.103
129	XII.a/3	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 141, inv. č. 15511); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.511
130	XIII.a/1	Sbírka P. Hampl
131	XIII.a/2	Depot Tábor (<i>Krajíc – Chvojka 2007</i> , 149, inv. č. 15666); Husitské muzeum v Táboře, inv. č. 15.666
132	XIII.a/2	Depot Vamberk (<i>Brádle 2018</i> , 186, č. XV/A/a.1), Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. N/N 26.102
133	XIV.a/1	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.311
134	XIV.a/1	Sbírka P. Hampl
135	XIV.a/2	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.454
136	XIV.a/3	Soukromá sbírka
137	XIV.b/1	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.401
138	XIV.c/1	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.287
139	XIV.c/1	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.406
140	XIV.d/1	Sbírka P. Hampl
141	XIV.d/1	Národní muzeum, Praha, sbírka K. Chaura (<i>Hásková 1991</i> , 166, č. 616), inv. č. H5-14.830
142	XIV.e/1	Sbírka P. Hampl
143	XIV.e/2	České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/9.147
144	XIV.e/3	Sbírka L. Král
145	XIV.e/4	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.435
146	XIV.e/5	Národní muzeum, Praha, inv. č. H5-38.060
147	XIV.e/5	Sbírka P. Hampl
148	XIV.f/1	Depot Kutná Hora-Poličany, České muzeum stříbra, Kutná Hora, inv. č. M1/2.445
149	XIV.f/2	Sbírka M. Vaňouch
150	XIV.f/3	Depot Praha 1-Staré Město, Bartolomějská ul., Národní muzeum, Praha.

V tabelárním přehledu (tab. 5) je uvedeno zastoupení všech typů a variant Ludvíkových bílých peněz ve studijním souboru. Vzájemným porovnáním výskytu lze odvodit přibližnou vzácnost jednotlivých typů. Tabulku u každé varianty ještě doplňuje počet razidel, které se podařilo identifikovat.

Tab. 5. Studijní soubor 2459 kusů bílých penězů Ludvíka Jagellonského.

Typ (varianta)	Počet kusů v souboru	Počet registrovaných variant razidel	Počet kusů s neurč. variantou razidla
I.a/1	39	13	6
I.a/2	20	10	1
I.a/3	4	1	0
I.a/4	4	1	0
I.a/5	3	2	0
I.a/6	45	19	2
I.a/7	1	1	0
I.a/8	4	2	0
I.a/9	1	1	0
I.a/10	2	1	0
I.b/1	4	2	0
I.b/2	54	28	0
I.b/3	7	4	0
I. (neurčené)	27	0	27
I. (celkem)	215	85	36
II.a/1	1	1	0
II. (neurčené)	0	0	0
II. (celkem)	1	1	0
III.a/1	122	60	5
III.a/2	1	1	0
III.a/3	12	4	1
III.b/1	10	5	2
III.c/1	9	4	0
III.c/2	7	4	0
III. (neurčené)	20	0	20
III. (celkem)	181	78	28
IV.a/1	3	2	0
IV.b/1	2	1	0
IV.b/2	4	1	0
IV.b/3	78	39	8
IV. (neurčené)	0	0	0
IV. (celkem)	87	43	8
V.a/1	87	46	4
V. (neurčené)	1	0	1
V. (celkem)	88	46	5
VI.a/1	10	5	0
VI.a/2	1	1	0
VI. (neurčené)	1	0	1
VI. (celkem)	12	6	1
VII.a/1	2	1	0
VII.a/2	5	2	0
VII.a/3	405	215	19

Typ (varianta)	Počet kusů v souboru	Počet registrovaných variant razidel	Počet kusů s neurč. variantou razidla
VII.a/4	4	2	0
VII.a/5	2	1	0
VII.b/1	9	6	0
VII.b/2	23	11	0
VII.b/3	39	27	0
VII.b/4	187	104	17
VII.b/5	14	9	0
VII.b/6	1	1	0
VII.b/7	4	1	0
VII.b/8	38	20	2
VII. (neurčené)	18	0	18
VII. (celkem)	751	400	56
VIII.a/1	2	1	0
VIII.a/2	43	22	0
VIII.b/1	10	6	0
VIII.b/2	7	6	0
VIII. (neurčené)	1	0	1
VIII. (celkem)	63	35	1
IX.a/1	20	8	0
IX.a/2	14	6	0
IX.a/3	107	62	2
IX. (neurčené)	9	0	9
IX. (celkem)	150	76	11
X.a/1	49	24	0
X.a/2	1	1	0
X.a/3	5	4	0
X.a/4	8	5	0
X.a/5	3	2	0
X.a/6	1	1	0
X.a/7	1	1	0
X.a/8	42	27	0
X.a/9	1	1	0
X.a/10	5	4	0
X.a/11	3	3	0
X.a/12	4	2	0
X.a/13	8	4	0
X.a/14	6	3	0
X.a/15	15	8	0
X.a/16	16	8	0
X.a/17	2	1	0
X.a/18	6	4	0
X.a/19	12	6	0
X.a/20	7	4	0

Typ (varianta)	Počet kusů v souboru	Počet registrovaných variant razidel	Počet kusů s neurč. variantou razidla
X.a/21	8	6	0
X. (neurčené)	39	0	39
X. (celkem)	242	119	39
XI.a/1	6	2	0
XI.a/2	5	4	0
XI.a/3	10	7	0
XI.a/4	6	4	0
XI.b/1	5	4	0
XI.b/2	36	24	1
XI.b/3	13	7	0
XI.b/4	18	12	0
XI.b/5	13	8	0
XI.b/6	24	16	0
XI. (neurčené)	13	0	13
XI. (celkem)	149	88	14
XII.a/1	2	2	0
XII.a/2	4	1	0
XII.a/3	1	1	0
XII. (neurčené)	0	0	0
XII. (celkem)	7	4	0
XIII.a/1	1	1	0
XIII.a/2	25	11	1
XIII. (neurčené)	1	0	1
XIII. (celkem)	27	12	2
XIV.a/1	3	2	0
XIV.a/2	7	2	0
XIV.a/3	2	1	0
XIV.b/1	3	1	0
XIV.c/1	4	2	0
XIV.d/1	104	23	1
XIV.e/1	2	2	0
XIV.e/2	327	178	13
XIV.e/3	3	2	0
XIV.e/4	1	1	0
XIV.e/5	4	4	0
XIV.f/1	16	9	1
XIV.f/2	2	1	0
XIV.f/3	1	1	0
XIV. (neurčené)	7	0	7
XIV. (celkem)	486	229	22
Celkem	2459	1222	223

Řezači kolků

Problematikou řezačů kolků pracujících v Kutné Hoře během vlády Ludvíka Jagellonského se autor již podrobněji zabýval ve studii o Ludvíkových pražských groších (*Vaňouch 2016*, 34–36). Dochované písemné prameny uvádějí jako jednoho z řezačů zlatníka Hanuše (Henzla), od roku 1523 s přídomkem „z Řásné“, pracujícího pro kutnohorskou mincovnu v letech asi 1502–1531 (*Leminger 2003*, 129). Jak bylo zmíněno při popisu jednotlivých typů Ludvíkových bílých penízů, při práci na razidlech lze doložit zapojení tří řezačů. Provedení typů I a VI ukazuje na práci neznámých řezačů z Hanušovy dílny, jejichž jména nám nejsou z písemných pramenů známa. Zhotovení razidel pro typy VII až XIV lze přiřadit přímo Hanušovi z Řásné. Skutečnost, že na výrobě razidel se mohlo podílet více řezačů z jedné dílny není nic výjimečného – dobové písemné prameny zmiňují, že řezači kolků měli své tovaryše (*Leminger 2003*, 128). Lze si tak představit, že Hanuš mohl pověřit schopného řezače z vlastní dílny prací na razidlech, případně si zapojení dalšího řezače mohla vyžádat potřeba zvýšené produkce razidel v období intenzivní ražby mincí.

Absolutní chronologie

Vzhledem k tomu že bílé penízy Ludvíka Jagellonského nenesou letopočet ražby, je sestavení absolutní chronologie poměrně obtížné. Pokud však máme k dispozici akceptovatelnou relativní chronologii a procentuální zastoupení každého typu Ludvíkových bílých penízů ve studijním souboru, lze pro stanovení absolutní chronologie využít teorii o zákonité závislosti mezi celkovým množstvím vyražených mincí a množstvím mincí v nálezů. S touto teorií přišel v roce 1948 švédský numismatik B. Thordeman při rozboru hromadného nálezů obsahujícího více než 18 000 mincí (*Thordeman 1948*). Dle názoru B. Thordermana lze tuto teorii opatrně aplikovat i na skupinu menších nálezů. Studijní soubor 2 459 kusů Ludvíkových bílých penízů použitých v rámci typologického rozboru zahrnuje mince jak z hromadných nálezových celků, tak i mince nalezené jednotlivě. I když tento soubor nedosahuje velikosti nálezového celku, který zkoumal B. Thordeman, pokusil se autor této studie jeho teorii využít. Obsahuje-li tedy studijní soubor například 215 kusů penízů typu I (tab. 5), tj. 8,74 % (tab. 9), lze předpokládat obdobné procentuální zastoupení typu I v celkovém objemu všech vyražených bílých penízů během Ludvíkovy vlády. Abychom mohli tuto zákonitou závislost pro sestavení absolutní chronologie využít, je nutné znát množství vyražených bílých penízů v jednotlivých letech nebo ještě lépe měsících vlády Ludvíka Jagellonského. Do dnešní doby se však zachoval dobový písemný pramen, který nám tyto informace může alespoň v omezené míře poskytnout. Jedná se o tzv. verková registra, týdenní³⁹ účty kutnohorské mincovny zachycující podrobnou evidenci výdajů a příjmů mincovny od nákupu mincovního kovu až po ražbu mincí. Výpovědní hodnotu tohoto pramene pochopil už E. Leminger, který získané informace popsal ve svých pracích o kutnohorské mincovně (*Leminger 2003*) a ražbě mincí v Kutné Hoře v době vlády Ludvíka Jagellonského (*Leminger 2006*). Mezi další významné zdroje zabývající se kutnohorskými verkovými registry patří také práce Z. Jelínka (*1966*) a J. Honce (*1976*). Pro období Ludvíkovy vlády se zachovala níže uvedená verková registra (tab. 6):

---

39 Týden začíná vždy nedělí označenou v registrech dle introitu a končí sobotou.

Tab. 6. Dochované svazky verkových register kutnohorské mincovny z let 1516–1526 (*Honc 1976, 31*).⁴⁰

Časové období (názy neděl dle introitů)

Od 6. ledna 1516 (*In excelso*) do 21. června 1516 (*Domini illuminatio*) = 24 týdnů

Od 22. června 1516 (*Exaudi 2*) do 3. ledna 1517⁴¹ (*Dum medium*) = 28 týdnů

Od 4. ledna 1517 (*In excelso*) do 15. srpna 1517 (*Ecce Deus*) = 32 týdnů

Od 16. srpna 1517 (*Dum clamaren*) do 2. ledna 1518 (*Dum medium*) = 20 týdnů

Od 12. prosince 1518 (*Gaudete*) do 1. ledna 1519⁴² (*Dum medium*) = 3 týdny

Od 2. ledna 1519 (*In excelso*) do 30. dubna 1519 (*Resurrexi*) = 17 týdnů

Od 1. května 1519 (*Quasimodo*) do 26. listopadu 1519 (*Si iniquitates*) = 30 týdnů⁴³

Od 22. července 1520 (*Omnnes gentes*) do 26. ledna 1521⁴⁴ (*Omnis terra*) = 27 týdnů⁴⁵

Od 18. října 1523 (*Omnia*) do 19. března 1524 (*Judica*) = 22 týdnů

Verkova registra pro období od 3. 1. 1518 do 11. 12. 1518 (49 týdnů), od 27. 11. 1519 do 21. 7. 1520 (34 týdnů), od 27. 1. 1521 do 17. 10. 1523 (142 týdnů) a od 20. 3. 1524 do konce Ludvíkovy vlády (128 týdnů) se nezachovala. Pro 3/4 roku 1521 (asi 6. 1. 1521 až 5. 10. 1521 tj. 39 týdnů) se dochoval údaj ve výpisu z register verkových uvádějící hodnotu vyražených bílých penízů v uvedeném období 24 490 kop 19 grošů = 10 285 933 vyražených kusů (*Leminger 2006, 50, pozn. 5*). Pro období od 27. 11. 1524 (neděle *Ad te levavi*) do 8. 6. 1527 (konec týdne při neděli *Exaudi 1*) máme k dispozici ještě pramen „*Počet sepsaný ze všech register mincových...*“ (*Leminger 2006, 50*). Z něho se dozvíme že v roce 1525 byly raženy halěře a bílé penízy v hodnotě 29 677 kop 54 grošů a v roce 1526 pouze halěře. Jako prvořadý zdroj informací pro pokus o sestavení absolutní chronologie autor vycházel z práce J. Honce, a to zejména z tabulek vycházejících z časových úseků dochovaných verkových register a uvádějících počet ražebních týdnů a množství ražených mincí od každého nominálu (*Honc 1976, 34–37, 39*). Vzhledem k tomu, že verkova registra a ani další prameny nejsou pro některé časové úseky k dispozici, bylo nutné průběžně sledovat vývoj mincovní produkce bílých penízů a pokusit se tak v chybějících časových úsecích množství vyražených kusů odhadnout.

Nejdříve bylo nutné stanovit časové rozpětí ražby Ludvíkových bílých penízů. Vladislav II. Jagellonský umřel v Budíně 13. března 1516 a na český trůn nastoupil jeho syn Ludvík. Ražba penízů s Ludvíkovým jménem začala zajisté později, určitou dobu trvalo než zpráva o úmrtí Vladislava dorazila do Čech a poté bylo ještě nutné zhotovit razidla se jménem nového krále. Pro potřeby této studie autor odhaduje zahájení ražby bílých penízů Ludvíka Jagellonského na konec dubna až začátek května 1516.⁴⁶

Přestože Ludvíkova vláda trvala do 29. srpna 1526 kdy zahynul v bitvě u Moháče, ražba bílých penízů s jeho jménem byla velmi pravděpodobně ukončena již dříve, dle počtů sepsaných z mincovních register nejpozději koncem prosince 1525 (v roce 1526 se bílé penízy již nerazily – *Leminger 2006, 50*).

40 Převod latinských názvů neděl podle introitů na přesné datum byl porovnáván s údaji v publikaci M. Bláhové (2001).

41 Správné datum – Honc (1976, 31) uvádí chybné datum 31. 1. 1517.

42 Správné datum – Honc (1976, 31) uvádí chybné datum 1. 1. 1518.

43 Správný počet týdnů – Honc (1976, 31) uvádí chybný počet 26 týdnů.

44 Správné datum – Honc (1976, 31) uvádí chybné datum 20. 1. 1521.

45 Správný počet týdnů – Honc (1976, 31) uvádí chybný počet 26 týdnů.

46 Autor vychází z obdobné pozdější situace po Ludvíkově úmrtí a maximální doby, která mohla uplynout od zvolení Ferdinandova I. českým králem 23. října 1526 po ražbu šlikovského tolaru a půltolaru s Ferdinandovým jménem a letopočtem 1526.

Tab. 7. Bílé penízy vyražené v obdobích, pro která se dochovala verková registra (*Honc 1976, 34–37, 39*) a výpis z verkových register (*Leminger 2006, 50, pozn. 5*).

Období	Počet kalendářních a ražebních týdnů ⁴⁷	Počet vyražených kusů ⁴⁸	Průměrné množství vyražených kusů v ražebním týdnu
27. 4. 1516–3. 5. 1516 ⁴⁹	1 / 1	381 625 ⁵⁰	381 624,60
4. 5. 1516–31. 5. 1516	4 / 4	1 523 319	380 829,75
1. 6. 1516–28. 6. 1516	4 / 4	1 573 271	393 317,75
29. 6. 1516–2. 8. 1516	5 / 5	1 828 981	365 796,20
3. 8. 1516–30. 8. 1516	4 / 4	1 558 648	389 662,00
31. 8. 1516–27. 9. 1516	4 / 4	1 533 301	383 325,25
28. 9. 1516–1. 11. 1516	5 / 5	1 899 604	379 920,80
2. 11. 1516–29. 11. 1516	4 / 4	1 528 856	382 214,00
30. 11. 1516–3. 1. 1517	5 / 5	1 798 008	359 601,60
27. 4. 1516–3. 1. 1517	36 / 36	13 625 613	378 489,25
4. 1. 1517–31. 1. 1517	4 / 3	874 048	291 349,33
1. 2. 1517–28. 2. 1517	4 / 3	1 093 862	364 620,67
1. 3. 1517–28. 3. 1517	4 / 3	1 116 564	372 188,00
29. 3. 1517–2. 5. 1517	5 / 5	1 756 077	351 215,40
3. 5. 1517–30. 5. 1517	4 / 4	1 288 371	322 092,75
31. 5. 1517–27. 6. 1517	4 / 4	1 163 267	290 816,75
28. 6. 1517–1. 8. 1517	5 / 5	1 523 592	304 718,40
2. 8. 1517–29. 8. 1517	4 / 4	1 278 088	319 522,00
30. 8. 1517–3. 10. 1517	5 / 5	1 407 163	281 432,60
4. 10. 1517–31. 10. 1517	4 / 4	1 341 363	335 340,75
1. 11. 1517–28. 11. 1517	4 / 4	1 067 178	266 794,50
29. 11. 1517–2. 1. 1518	5 / 5	1 720 964	344 192,80
4. 1. 1517–2. 1. 1518	52 / 49	15 630 537	318 990,55
12. 12. 1518–1. 1. 1519	3 / 3	922 964	307 654,67
2. 1. 1519–29. 1. 1519	4 / 4	1 675 009	418 752,25
30. 1. 1519–26. 2. 1519	4 / 4	1 637 636	409 409,00
27. 2. 1519–2. 4. 1519	5 / 5	2 124 080	424 816,00
3. 4. 1519–30. 4. 1519	4 / 4	1 748 404	437 101,00
1. 5. 1519–28. 5. 1519	4 / 4	1 603 532	400 883,00
29. 5. 1519–2. 7. 1519	5 / 5	1 897 938	379 587,60
3. 7. 1519–30. 7. 1519	4 / 4	1 682 247	420 561,75

47 Počet týdnů, kdy se razily bílé penízy (v textu jako ražební týdny) může být menší než počet kalendářních týdnů uvedeného časového období. V chybějících týdnech se většinou razil jiný nominál.

48 Celkové součty vyražených bílých penízů ze všech druhů stříbra (verkového, z mědi, šafářova, emptum a Nadělení božího). Důvodem pro vlastní celkové součty z Honcových tabulek byly částečné chyby v součtech za celý rok nebo celý soubor a z toho vyplývající chybné údaje v jeho tab. 9–10 (*Honc 1976, 34–37, 39, 42–44*).

49 Pravděpodobný počátek ražby bílých penízů Ludvíka Jagellonského (viz výše v textu).

50 Za první ražební týden je započítán zaokrouhlený týdenní průměr z období od 30. 3. 1516 do 3. 5. 1516.

31. 7. 1519–3. 9. 1519	5 / 5	1 948 744	389 748,80
4. 9. 1519–1. 10. 1519	4 / 4	1 814 449	453 612,25
2. 10. 1519–29. 10. 1519	4 / 4	1 767 381	441 845,25
30. 10. 1519–26. 11. 1519	4 / 4	1 726 697	431 674,25
12. 12. 1518–26. 11. 1519	50 / 50	20 549 081	410 981,62
22. 7. 1520–28. 7. 1520	1 / 1	473 571	473 571,00
29. 7. 1520–1. 9. 1520	5 / 5	2 157 953	431 590,60
2. 9. 1520–29. 9. 1520	4 / 4	1 897 217	474 304,25
30. 9. 1520–3. 11. 1520	5 / 5	2 207 170	441 434,00
4. 11. 1520–1. 12. 1520	4 / 4	1 660 211	415 052,75
2. 12. 1520–29. 12. 1520	4 / 4	1 659 709	414 927,25
30. 12. 1520–26. 1. 1521	4 / 3	1 270 731	423 577,00
22. 7. 1520–26. 1. 1521	27 / 26	11 326 562	435 637,00
27. 1. 1521–5. 10. 1521	36 / max. 36	9 015 202	250 422,28⁵¹
18. 10. 1523–31. 10. 1523	2 / 2	374 710	187 355,00
1. 11. 1523–28. 11. 1523	4 / 3	869 204	289 734,67
29. 11. 1523–2. 1. 1524	5 / 2	614 775	307 387,50
3. 1. 1524–30. 1. 1524	4 / 3	928 879	309 626,33
31. 1. 1524–27. 2. 1524	4 / 2	486 224	243 112,00
28. 2. 1524–19. 3. 1524	3 / 2	486 808	243 404,00
18. 10. 1523–19. 3. 1524	22 / 14	3 760 600	268 614,29

Jako základ pro odhad množství vyražených bílých penízů v obdobích, pro která se nezachovala verková registra ani další prameny, byl použit výpočet objemu ražby v kalendářních týdnech u sousedících období, u nichž máme informace z písemných pramenů k dispozici.⁵² Vypočítaný pravděpodobný objem ražby v konkrétním období bez dochovaných verkových register je potom součinem vypočítaného odhadu týdenního objemu ražby a počtu kalendářních týdnů (tab. 7–8).⁵³

51 Průměrné množství vyražených kusů za kalendářní týden.

52 Pro každé ze čtyř období s nedochovanými verkovými registry byla stanovena dvě sousedící období (s dochovanými údaji z register) o shodném počtu kalendářních týdnů (49+49, 34+34, 22+22, 22+22) z nichž byl poté vypočítán pravděpodobný týdenní objem ražby: pro období od 3. 1. 1518 do 11. 12. 1518 (49 kalendářních týdnů) byl vypočítán průměrný týdenní objem ražby ze součtu ražených mincí ve 49 kalendářních týdnech předcházejících a 49 kalendářních týdnech následujících takto: za 49 kalendářních týdnů předcházejících (25. 1. 1517–2. 1. 1518) bylo vyraženo 14 756 489 kusů penízů; za 49 kalendářních týdnů následujících (12. 12. 1518–19. 11. 1519) bylo vyraženo 20 117 407 kusů penízů; týdenní průměr vyražených bílých penízů: $(14\,756\,489 + 20\,117\,407) : 98 = 355\,856,08$ kusů. Obdobně byl vypočítán týdenní průměr vyražených bílých penízů také v dalších obdobích s nedochovanými verkovými registry. Je třeba mít na paměti, že jde o vypočtené hodnoty z odhadovaného vývoje ražební produkce bez možných výrazných výkyvů.

53 Například pro období od 3. 1. 1518 do 11. 12. 1518 (49 kalendářních týdnů) je potom vypočtený zaokrouhlený odhad objemu ražby bílých penízů: $355\,856,08 \times 49 = 17\,436\,948$ kusů.

Tab. 8. Odhadovaná množství vyražených bílých penězů v obdobích, pro která se verková registra nedochovala.

Období	Počet kalendářních týdnů	Průměrné množství vyražených kusů v kalendářním týdnu	Počet vyražených kusů (zaokr.)
3. 1. 1518–11. 12. 1518	49	355 856,08	17 436 948
27. 11. 1519–21. 7. 1520	34	401 013,38	13 634 455
6. 10. 1521–17. 10. 1523	106	210 679,32	22 332 008
20. 3. 1524–30. 12. 1525	93	85 468,18 ⁵⁴	7 948 541

Celkový objem bílých penězů Ludvíka Jagellonského vyražených v období jeho vlády zahrnuje vedle součtu z dochovaných písemných pramenů také odhady pravděpodobného vyraženého množství ze všech čtyř časových období, kdy se verková registra nedochovala a dosahuje úctyhodné výše více jak 135 milionu kusů (135 259 547 ks). Z tohoto celkového množství vyražených kusů lze již vypočítat odhadovaný objem ražby jednotlivých typů (tab. 9).

Tab. 9. Odhadovaná množství vyražených bílých penězů jednotlivých typů.

Typ	Procentuální podíl (zaokr.) ⁵⁵	Počet kusů ⁵⁶	Typ	Procentuální podíl (zaokr.) ⁵⁷	Počet kusů ⁵⁸
I	8,74	11 826 272	VIII	2,56	3 465 373
II	0,04	55 006	IX	6,10	8 250 887
III	7,36	9 956 071	X	9,84	13 311 432
IV	3,54	4 785 515	XI	6,06	8 195 881
V	3,58	4 840 521	XII	0,29	385 041
VI	0,49	660 071	XIII	1,10	1 485 160
VII	30,54	41 309 443	XIV	19,76	26 732 874

Vzhledem k tomu, že již známe vypočtené a odhadované průměrné týdenní objemy ražby bílých penězů pro celé období Ludvíkovy vlády a také u všech typů odhadovaná množství vyražených kusů, lze určit předpokládaná časová rozmezí ražby jednotlivých typů (tab. 10).

54 Pro potvrzení, že nevznikl rozpor s údajem u E. Lemingera (2006, 50) uvádějícím celkovou hodnotu vyražených haléřů a bílých penězů v roce 1525 částkou 29 677 kop 54 grošů, byl proveden kontrolní výpočet: podle něho bylo v roce 1525 průměrné týdenní množství vyražených bílých penězů 85 468,18 kusů, tj. vyražené množství za celý rok 1525 (52 týdnů) = 4 444 345 kusů v hodnotě 10 581 kop 46 grošů. Zbývá tak hodnota 19 096 kop 8 grošů na ražbu haléřů, což znamená že provedené výpočty nejsou v rozporu s Lemingerem a počty sepsanými z verkových register.

55 Procentuální podíl jednotlivých typů byl vypočítán podle tab. 5.

56 Pro přesnější výpočet množství vyražených kusů jednotlivých typů byl započítán jejich nezaokrouhlený procentuální podíl v celkovém odhadovaném množství vyražených kusů.

57 Procentuální podíl jednotlivých typů vypočítán podle tab. 5.

58 Pro přesnější výpočet množství vyražených kusů jednotlivých typů byl započítán jejich nezaokrouhlený procentuální podíl v celkovém odhadovaném množství vyražených kusů.

Tab. 10. Předpokládaná časová rozmezí ražby bílých penízů Ludvíka Jagellonského.

Typ	Předpokládané období ražby
I	duben/květen 1516–listopad/prosinec 1516
II	listopad/prosinec 1516
III	prosinec 1516–červenec 1517
IV	červenec 1517–listopad 1517
V	listopad 1517–únor 1518
VI + VII + VIII	únor 1518–květen 1520 ⁵⁹
IX	květen 1520–září 1520
X	září 1520–červenec 1521
XI	červenec 1521–duben 1522
XII	duben 1522
XIII	duben 1522–červen 1522
XIV	červen 1522–prosinec 1525

Je zřejmé, že aplikace Thordemanovy teorie při sestavování absolutní chronologie bílých penízů Ludvíka Jagellonského má řadu slabých míst, zejména z důvodu nedostatku informací z dobových pramenů o celkové výši jejich produkce. Je tedy vhodné považovat vypočítané údaje o množství vyražených kusů a období ražby jednotlivých typů (tab. 8–10) pouze za odhadované s možností jejich případné pozdější korekce.

Závěr

V rámci studie nejsou hodnoceny metrologické parametry jednotlivých typů bílých penízů. Souvisí to s velmi malým počtem získaných údajů na to, aby se vyvozené závěry staly dostatečně relevantními pro každý z typů. Přestože většina mincí byla autorem osobně prostudována, omezený čas určený k prohlídce muzejních sbírek a nálezových exemplářů neumožnil provést kompletní dokumentaci metrologickou. Lze předpokládat, že se budoucí badání soustředí také tímto směrem. Vzhledem k omezenému množství mincí, které byly autorovi k dispozici, nelze považovat předkládaný soupis typů a variant bílých penízů Ludvíka Jagellonského včetně jejich časového rozmezí ražby za definitivně uzavřený. Budoucí nálezy, ale také další dosud nepodchycené kusy z muzejních nebo soukromých sbírek, mohou pomoci doplnit nebo upřesnit předloženou typologii. Samostatné zpracování by si v budoucnu rovněž zasloužily penízy s Ludvíkovým jménem vyhodnocené jako mince sporné a také prokazatelná falza.

Literatura a aukční katalogy

Bláhová, M. 2001: Historická chronologie. Praha.

Brádle, V. 2018: Mincovní depot z Vamberka. Bílé peníze Vladislava II. Jagellonského a Ludvíka Jagellonského. *Fontes Musei Reginaehradecensis* 22. Hradec Králové.

Castelin, C. O. 1930: Ke chronologii bílých peněz Vladislava II. *Numismatický časopis československý* 6, 75–94.

59 Praviděpodobná paralelní ražba typů VI, VII a VIII.

- Černohorský, O. – Videman, J. 2019: České dukáty Vladislava II. Jagellonského (1471-1516) a Ludvíka Jagellonského (1516–1526). Numismatický sborník 33/1, 3–70.
- ČNS Hradec Králové 145: Česká numismatická společnost, pobočka Hradec Králové. Aukce 145 (24.–25. 10. 2020). Hradec Králové.
- 147: Česká numismatická společnost, pobočka Hradec Králové. Aukce 147 (23.–24. 10. 2021). Hradec Králové.
- Gregor, P. 2021: Kutnohorské haléře Vladislava II. Jagellonského a Ludvíka Jagellonského. Numismatický sborník 35/1, 67–100.
- Halačka, I. 2011: Vládní mince zemí Koruny české (Čechy, Morava, Slezsko) 1526–1856 v době panování rodu Habsburského / Regierungsmünzen der Länder der böhmischen Krone (Böhmen, Mähren, Schlesien) 1526–1856 in der Habsburger Herrscherperiode. Díl I. Brno.
- Hásková, J. 1991: České, moravské a slezské mince 10.–20. století. Národní muzeum v Praze – Chaurova sbírka. Pražské groše (1300–1526). Praha.
- Honc, J. 1976: Objem výroby, mzdy a výdělky v kutnohorské mincovně v letech 1516–1544. Numismatický sborník 14, 27–100.
- Jelínek, Z. 1966: Kutnohorské mincovní účty z druhé poloviny XV. a první poloviny XVI. století. Numismatický sborník 9, 129–179.
- Krajíc, R. – Chvojka, J. 2007: Tábořský poklad. Archeologický výzkum domu čp. 308. Tábor.
- Kremla, J. 2018: Depoty uložené v kutnohorském muzeu. Numismatické listy 73, 146–155.
- Leminger, E. 2003: Královská mincovna v Kutné Hoře (reprint díla z roku 1912 a 1924; dodatky). Kutná Hora.
- 2006: O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka. Památky archeologické a místopisné 12, 1884 (reprint). In: Stará Kutná Hora 3. Archeologie, numismatika, dodatky. Kutná Hora.
- Nálezy II/3: Nohejlová-Prátová, E. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí grošového. In: Nohejlová-Prátová, E. (ed.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha, 113–298.
- Nemeškal, L. – Vorel, P. 2010: Dějiny jáchymovské mincovny a katalog ražeb. I. 1519/1520–1619. Pardubice.
- Novák, E. 2001: Zajímavá chyborážba bílého peníze Ludvíka Jagellonského. Numismatické listy 56, 82.
- Radoměřský, P. 1953: Nález v Praze I, Bartolomějské ulici. Numismatický sborník 1, 115–117.
- Richtera, L. 2013: Neznámý typ bílého penízu Vladislava II. Jagellonského se lvem s kadeřemi. Numismatické listy 68, 46–55.
- Smolík, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300–1547), doplnili Karel Castelin a Ivo Pánek. Praha.
- Šimek, E. 1983: Nález drobných mincí 15. a 16. století z Prahy, Na Františku. Numismatický sborník 16, 136–137.
- Thordeman, B. 1948: The Lohé Hoard: A Contribution to the Methodology of Numismatics. The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society 8, 188–204.
- Vaňouch, M. 2016: Pražské groše se jménem Ludvíka I. Typologický rozbor. Numismatické listy 71, 13–61.
- Veselý, R. 2008: Bílé peníze Ferdinanda I. (1526–1564). Numismatické listy 63, 5–21.

Summary

Miloš Vaňouch, White Pennies of Louis Jagiello. A Typological Analysis.

Following the death of King Vladislav II Jagiello in 1516, his son Louis Jagiello (1516–1526) ascended the throne. He maintained the same denominational composition of the currency as his predecessor; however, the ducats and Prague groschen were minted only exceptionally during Louis' reign. In the Kuttenberg Mint, only the white pennies and hellers were struck in a greater amount. White penny with a value of 1/7 of Prague groschen was first issued by Vladislav II Jagiello in 1483 as a both-sided silver coin of a specified purity of 7 lots, reduced to 6 lots in 1485. Probably after 1487, the white pennies were minted just as one-sided coins. According to surviving written sources, the white pennies were struck every year except the year 1526 during the reign of Louis Jagiello. The coin image of Louis' white pennies shows crowned Bohemian two-tailed lion in the centre of a pearl-border and the legend LVDOVICVS PRIMVS, eventually interrupted by dividing marks. Based primarily on the development of the visual style of the Bohemian lion, 14 basic types of white pennies of Louis Jagiello were identified within this study. The individual types are subsequently classified into image and legend variants. Every variant in the catalogue is illustrated with one or more enlarged photographs. Besides the contemporary written sources from the Kuttenberg Mint, Swedish numismatist B. Thordeman's theory of interdependence between the volume of coin production and the number of particular coins in a coin hoard was used to determine the supposed period of issue of individual types.

English summary by L. Vacinová

Autor

Miloš Vaňouch

Moldavská 1363/13, 101 00 Praha 10

e-mail: milosvanouch@volny.cz

DROBNÝ NÁLEZ MINCÍ Z LÁZNÍ FOŘT, K. Ú. RUDNÍK (OKR. TRUTNOV)

Vojtěch BRÁDLE

Abstract – A Minor Coin Find from Lázně Fořt, Rudník cadastral area (Trutnov Distr.).

Through metal detector survey, a minor coin find consisting of 16 pieces was found in a wood near Lázně Fořt, Rudník cadastral area, in January 2022. All the coins had been struck in silver during the 16th century, and before its end, the assemblage was probably buried.

 Coin find, silver coins, 16th century, Podkrkonoší area

Na okraji lesa v Lázních Fořt, katastrální území Rudník (okr. Trutnov), prováděl 6. ledna 2022 detektorovou prospekci pan Lukáš Tuček. Při této činnosti se mu podařilo objevit stříbrnou minci. Během prozkoumávání nejbližšího okolí postupně našel dalších 14 ražeb. Ty byly rozprostřeny na ploše přibližně 2 × 3 m a původně se nacházely v hloubce 20–30 cm. Na místo (souřadnice GPS: 50.5842614N; 15.7020306E) se vrátil následující den, přičemž objevil ještě jednu minci. Celý nalezený soubor čítá 16 ražeb a je zatím uložen u nálezce (obr. 1).¹

Katalog mincí

ČECHY, Rudolf II. (1576–1611)

mincovna: *Praha*, mincmistr Tobiáš Gebhart, AR malý groš 1580

Lit.: *Hanibal – Novák 1981*, 37, tab. II:8a, opis 6a; *Šimek 2011*, 109, č. 241.

1. 0,403 g;² -/17,2 mm;³ rozlomený (2 zlomky), částečně olámaný

mincovna: *Kutná Hora*, mincmistr Jiří Šatný, AR malý groš 1583

Lit.: *Hanibal – Novák 1981*, 44–45, tab. IX:1b nebo X:2a (?), opis?; *Šimek 2011*, 157, jako č. 401 (?).

2. 0,324 g; -/17,8 mm; částečně olámaný

AR malý groš 15[.]0

Lit.: *Hanibal – Novák 1981*, 44, tab. IX:1b, opis 7a; *Šimek 2011*, 169, jako č. 443 (?).

3. 0,814 g; 16,2/17,7 mm

1 Lukáši Tučkovvi děkuji za sdělení přesných nálezových okolností i zapůjčení souboru ke studiu. Základní informace o nálezů byly již publikovány (*Tuček 2022a*, 18–19, 32; *Tuček 2022b*, 44–45; *Brádle 2023*, 117).

2 U některých mincí jsou níže uvedené hmotnosti do jisté míry zkresleny zbytky zaschlé zeminy na povrchu. Ta jejich váhu mírně zvyšuje. Při prohlídce v královéhradeckém muzeu nebyly ražby nijak čištěny.

3 Uváděné rozměry představují minimální a maximální průměr.

mincovna: *Jáchymov*, mincmistr Jiří Kádner, Lucie Kádnerová nebo Pavel Hofmann, AR malý groš 1582

Lit.: *Hanibal – Novák 1981*, 49–50, tab. XIV:3 nebo XV:6, opis 7b; *Šimek 2011*, 220, jako č. 622 (rv. po stranách letopočtu odlišně natočené křížky) nebo 223, jako č. 628 (av. konec opisu H.B.RE).
4. 0,350 g; 16,3/16,7 mm

mincmistr Pavel Hofmann, AR malý groš 1585

Lit.: *Hanibal – Novák 1981*, 50, tab. XV:7a, opis 7(c?); *Šimek 2011*, 226, jako č. 636 (rv. po stranách MALEY pětিলisté růžice a po stranách letopočtu tečky).
5. 0,540 g; 16,7/16,9 mm

AR malý groš 1587

Lit.: *Hanibal – Novák 1981*, 50, tab. XV:8a, opis 7c; *Šimek 2011*, 228, č. 645.
6. 0,483 g; 15,7/16,1 mm

mincovna: *České Budějovice*, mincmistr Kryštof Schönfeld, AR bílý groš bez letopočtu

Lit.: *Halačka 2011*, 222, č. 442a (rv. přítomnost svatozáří u hlav orla nejistá); *Šimek 2011*, 254, č. 721 (rv. přítomnost svatozáří u hlav orla nejistá).
7. 0,818 g; 21,4/21,8 mm

HORNÍ RAKOUSY, Ferdinand I. (1521/1522–1564)

mincovna: *Linec*, mincmistři Ruprecht Puellacher a Wolfgang Puellacher, AR groš (dreier) 1550

Lit.: *Hippmann 1997*, 168–171, č. 168; *Hahn 2016*, 39, č. 51.

8. 1,468 g; 21,3/21,9 mm

KORUTANY, arcivévoda Karel (1564–1590)

mincovna: *Klagenfurt*, mincmistr Balthasar Geitzkofler, AR 3krejcar 1587

Lit.: *Hahn 2016*, 72, č. 8.

9. 1,510 g; 20,6/21,1 mm

ŠTÝRSKO, arcivévoda Karel (1564–1590)

mincovna: *Štýrský Hradec*, mincmistr Hans Lasanz, AR 3krejcar 1582

Lit.: *Hahn 2016*, 71, č. 6a.

10. 1,626 g; 20,5/21,1 mm

AR 3krejcar 1588

Lit.: *Hahn 2016*, 72, č. 7a.

11. 1,310 g; 21,0/21,6 mm

TYROLY, Ferdinand I. (1521/1522–1564)

mincovna: *Hall*, mincmistr Ulrich Ursentaler st. nebo Thomas Krumpper a Hans Altensteiger, AR krejcar bez letopočtu (z let 1560–1564)

Lit.: *Moser – Tursky 1977*, 104, jako Abb. 160; *Hahn 2016*, 50, č. 110.

12. 0,777 g; 16,9/17,7 mm

ALSASKO, arcivévoda Ferdinand (1564–1595)

mincovna: *Ensisheim*, mincmistr Michael Stellwagen nebo Christoph Heid, AR 3krejcar bez letopočtu (od 1584)

Lit.: *Hahn 2016*, 85, č. 17b.

13. 1,816 g; 21,1/21,3 mm

KEMPTEN, město

mincovna: *Kempten*, mincmistr Wilhelm Baumgartner, AR 3krejcar 1553 (s titulem Karla V.)

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 34, č. 1508, jako Taf. XXII:668; *Nicol 2011*, 608, č. 49.

14. 1,736 g; 21,5/22,3 mm

WÜRTEMBERG-MÖMPELGARD, Friedrich I. (1581–1608)

mincovna: *Mömpelgard*, AR 3krejcar 1586

Lit.: *Saurma-Jeltsch 1892*, 36, č. 1573, Taf. XXIII:711; *Nicol 2011*, 747, č. 11.

15. 1,171 g; 21,2/22,8 mm

POLSKO, Zikmund I. Starý (1506–1548)

mincovna: *Krakov*, AR groš 152[8 nebo 9]

Lit.: *Gumowski 1960*, 104, č. 483 nebo 484, jako Taf. XIX:483; *Kopicki 1995*, 43, č. 419 nebo 421, tab. 24:419 nebo 421.

16. 1,074 g; 23,5/24,6 mm

Obr. 1a. Lázně Fořt – nález mincí (čísla odpovídají katalogu; foto P. Kopecká).

Obr. 1b. Lázňe Fořt – nález mincí (čísla odpovídají katalogu; foto P. Kopecká).

Těžko říci, zda výše popsané mince představují celou někdejší hotovost. Stejně tak je těžké jednoznačně rozhodnout, jestli se jedná o záměrně ukryté finanční prostředky, k jejichž určitému roztroušení došlo až dodatečně, nebo jde o ztrátový materiál, který byl v místě rozprostřen již původně. Vzhledem k tomu, že objev byl učiněn v lesním porostu, jenž je oproti době ztráty/ukrytí mincí výrazně mladší, musíme v místě počítat s jistými přesuny zeminy a ražeb v rámci předchozích lesnických prací i díky působení kořenů okolních stromů. Pokud by aktuální velikost depotu odpovídala celé (či alespoň téměř celé) původní hotovosti, tak by bylo pravděpodobnější, že máme před sebou menší ztrátový soubor. Na lokalitě také nebyly zjištěny žádné střepy, které by ukazovaly na rozbitou (záměrně uschovanou) schránku s penězi.

Jestliže se podíváme na provenienci popsaných ražeb, tak jejich největší část tvoří české mince (7 ks – 6 malých grošů a 1 bílý groš; kat. č. 1–7). Všechny pocházejí z období vlády Rudolfa II. (1576–1611). Druhou výraznější složku představují ostatní habsburské ražby z Horních Rakous, Korutan, Štýrska, Tyrol a Alsaska (celkem 6 ks; kat. č. 8–13). V souhrnu tak mincovnictví Habsburků reprezentuje 13 ražeb. Jako jejich doplněk se v souboru objevuje trojice mincí města Kempten, Württembergu-Mömpelgardu a Polska (kat. č. 14–16).

Z časového hlediska tento drobný depot tvoří mince vyražené v průběhu 16. století. Nejstarší exemplář reprezentuje polský groš z 20. let (kat. č. 16). Určení nejmladší ražby je podstatně komplikovanější. V případě mincí s vyraženým a spolehlivě identifikovatelným letopočtem vznikl nejpozději štýrský 3krejcar arcivévodky Karla (1564–1590) z roku 1588 (kat. č. 11). Ovšem u jednoho z Rudolfových malých grošů (kat. č. 3) není letopočet čitelný celý a kromě 1580 přichází stejně dobře v úvahu 1590. Situaci navíc komplikuje alsaský 3krejcar arcivévodky Ferdinanda (1564–1595), na němž rok vyražen není (kat. č. 13). Vyroben přitom mohl být nejdříve 1584.

Bez výhrad nezodpověditelná otázka ohledně nejmladší mince v souboru znemožňuje přesnější určení doby jeho ztráty/ukrytí. S jistotou můžeme pouze říci, že v zemi se mohl ocitnout nejdříve v roce 1588. Pravděpodobné však je, že k tomu došlo až někdy v 90. letech 16. století.

Z pohledu nominálů se nález skládá z drobnějších mincí, které byly ve své době používány v rámci každodenních běžných obchodních transakcí. V souboru zcela chybí hrubá mince (tolarové a dukátové ražby). Nominálová skladba by svědčila pro závěr, že někdejší vlastník platidel patřil k nižším sociálním skupinám tehdejší společnosti. V kombinaci s výše popsanou proveniencí strukturou nálezu patřil spíše k „místním“ obyvatelům. Tomu by neodporovala přítomnost trojice nehabsburských ražeb, neboť je známým faktem, že v 2. polovině 16. století se v peněžním oběhu v Čechách objevovala platidla nejrůznějšího geografického původu (Šimek 1972, 13–17). Vedle mnoha jiných mincovních pánů zjistíme všechny tři zde

zastoupené nehabsburské emitenty rovněž ve velkém nález z Chelčic, z něhož nejmladší známá mince nese letopočet 1596 (*Nemeškalová-Jiroudková – Michálek – Nemeškal 1986*, 81–189).

Kromě uvedeného chelčického depotu známe z konce 16. století či období kolem roku 1600 z Čech a Moravy další relativně četné nálezy. Některé z nich se svou velikostí podobají v tomto příspěvku popisovanému souboru. Jako příklad můžeme uvést nález z roku 2015, který byl při detektorové prospekci učiněn v lese na katastrálním území Šanov nad Jevišovkou (okr. Znojmo). Ten tvořilo 18 mincí, z nichž nejmladší má vyražen letopočet 1598 (*Černohorský 2017*, 313–319). Obsažena v něm ovšem byla pouze jediná česká mince, takže autor jeho popisu předpokládá, že hotovost jako celek nevznikla na našem území. Naopak soubor objevený u Horního Jelení (okr. Pardubice) v roce 2023 zahrnoval z celkových 16 rážeb 15 českých. K nim patřila i ta nejmladší s letopočtem 1594 (*Brádle 2023*, 109–118). Nález z Lázní Fořt z hlediska provenienční struktury stojí prakticky uprostřed mezi nimi.

I když samotné místo objevu se nachází dnes na katastrálním území Rudník, v minulosti příslušelo k Fořtu. V době, která nás s ohledem na popisovaný soubor zajímá, byl majitelem zboží Jiří z Valdštejna, resp. po rozdělení mezi jeho syny Jan Kryštof z Valdštejna. Ten si tady před koncem 16. století nechal vybudovat lovecký zámeček (např. *Sedláček 1887*, 221; *Horák – Reil – Zahradník 2014*, 83). Lázně však leží odděleně od vlastního Fořtu. Zdejší léčivý pramen měl být nemocnými údajně využíván již v 17. století (např. *Petrák 1891*, 203; *Durych 1897*, 125). U pramene byla v roce 1754 postavena poutní kaple a teprve později postupně docházelo k rozvoji lázní (k jejich dějinám srov. *Horák – Reil – Zahradník 2014*, 94–95; nověji např. *Hájková 2019*, 4–6). S jejich existencí zdejší mincovní nález souviset nemůže a odpověď na otázku, za jakých okolností se popisovaný soubor ocitl v zemi, zůstává neznámá.

Literatura

- Brádle, V. 2023*: Nález mincí z 16. století u Horního Jelení (okr. Pardubice). Numismatické listy 77 (2022), 109–118.
- Černohorský, O. 2017*: Nález depotu mincí ze Šanova nad Jevišovkou (okr. Znojmo). Numismatický sborník 31/2, 313–319.
- Durych, V. 1897*: Krkonoše. Cestopisné kresby. Pardubice.
- Gumowski, M. 1960*: Handbuch der polnischen Numismatik. Graz.
- Hahn, W. 2016*: Die Münzprägung der Habsburger im Österreichischen Reichskreis von Maximilian I. bis Ferdinand III. (1490–1657) / von Leopold I. bis zu den Reformen Maria Theresias (1657–1746). Wien.
- Hájková, O. 2019*: Proměny Lázní Fořt. Rudnické noviny 4, prosinec, 4–6.
- Halačka, I. 2011*: Vládní mince zemí Koruny české (Čechy, Morava, Slezsko) 1526–1856 v době panování rodu Habsburského. Díl I. Brno.
- Hanibal, V. – Novák, E. 1981*: Malé groše. Poděbrady.
- Hippmann, F. 1997*: Numismata Obderennsia I: Münzen und Geldersatzmittel. Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich. Folge 5. Linz.
- Horák, V. – Reil, R. – Zahradník, P. 2014*: Černý Důl. Ohlédnutí za historií s hornickou tradicí. Černý Důl.
- Kopicki, E. 1995*: Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych. Teksty. Część 1. Tablice. Część 1. Warszawa.
- Moser, H. – Turský, H. 1977*: Die Münzstätte Hall in Tirol 1477–1665. Innsbruck.
- Nemeškalová-Jiroudková, Z. – Michálek, J. – Nemeškal, L. 1986*: Nález mincí tolarového údobí v Chelčicích, o. Strakonice. Numismatický sborník 17, 81–189.
- Nicol, N. D. 2011*: Standard Catalog of German Coins. 1501–Present. 3rd Edition. Iola.

- Petrák, E. R. 1891: Illustrierter Führer durch das Riesengebirge, die Adersbach-Weckelsdorfer Felsenstädte und den Stern. Wien – Pest – Leipzig.*
- Saurma-Jeltsch, H. v. 1892: Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin.*
- Sedláček, A. 1887: Hradý, zámky a tvrze Království českého. Díl V. Podkrkonoší. Praha.*
- Šimek, E. 1972: Česká mince v peněžním oběhu 2. poloviny 16. století. Studie ČSAV 5. Praha.*
- 2011: České, moravské a slezské mince 10.–20. století. Národní muzeum – Chaurova sbírka. Svazek IV.2. Mince Maxmiliána II. a Rudolfa II. (1564–1576–1611). Praha.
- Tuček, L. 2022a: Poklad z lázní. Zpravodaj obcí Lánov, Dolní Lánov, Dolní Dvůr 60, 18–19 a 32.*
- 2022b: Skoropoklad z Lázní Fořt. Krkonoše – Jizerské hory 55/5, 44–45.

Summary

Vojtěch Brádle, A Minor Coin Find from Lázně Fořt, Rudník cadastral area (Trutnov Distr.).

In January 2022, Lukáš Tuček discovered a small group of 16 coins while metal detecting at the edge of a forest near Lázně Fořt, Rudník cadastral area. All the coins were struck in silver during the 16th century. The most represented were the Bohemian issues of Rudolf II (1576–1611; 7 pcs). Unfortunately, it is not possible to determine whether the hoard was intentionally buried or lost by accident. The second possibility appears to be slightly more probable. Another complication preventing more accurate dating of the burial/loss of the hoard is the lack of certainty regarding the latest coin. The *terminus ante quem* may be the year 1588; but more likely the hoard was buried sometime in the 1590s. Based on the denominational composition and the provenance structure of the find, it can be assumed that the former owner of the coins belonged to a lower social stratum of the local population.

English summary by L. Vacinová

Autor

PhDr. Vojtěch Brádle

Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Eliščino nábřeží 465, 500 03 Hradec Králové
e-mail: v.bradle@muzeumhk.cz

OBSAH

Jiří Militký – † Petr Menšík – Vlastimil Král – † Jiří Fröhlich

Nové nálezy římských mincí ze Strakonicka

New Finds of Roman Coins from the Strakonice Region 3–8

Boris Stoklas

Nový nález antoniniána Tetrica I. Z Velkého Krtíša. Mince Galského císařstva v numizmatických zbírkách Slovenského národného múzea – Historického múzea

A New Find of an Antoninian of Tetricus I from Velký Krtíš. Coins of the Gallic Empire in the Numismatic Collections of the Slovak National Museum –

Historical Museum 9–33

Jan Videman

K nálezovému pôvodu mincí denárového období ze sbírky Josefa Nováka.

Anonymní denár a oboly z konce 10. století

On the Provenance of Coins of the Denier Period in the Josef Novák Collection.

An Anonymous Denier and Obols from the End of the 10th Century 34–42

Zdeněk Šámal – Jiří Lukas

Nálezy raně středověkých mincí a obchodních závaží na hradišti Dřevíč

(k. ú. Kozojedy, okr. Rakovník)

Finds of Early Medieval Coins and Monetary Weights from the Dřevíč Hillfort

(Kozojedy cadastral area, Rakovník Distr.) 43–68

Martin Pták

Nálezy raně středověkých denárů z hradiště Prácheň (k. ú. Velké Hydčice, okr. Klatovy)

Finds of Early Medieval Deniers from the Prácheň Hillfort

(Velké Hydčice cadastral area; Klatovy Distr.) 69–74

Zdeněk Omelka

Soliterní nálezy denárů z mladohradištního období na jižní Moravě

Single Coin Finds of Deniers from the Late Hillfort Period in South Moravia 75–85

Jiří Militký

Depot pražských grošů Václava II. z okolí Medového Újezdu (okr. Rokycany)

A Coin Hoard of Prague Groschen of Václav II from the Vicinity

of Medový Újezd (Rokycany Distr.) 86–98

Jan Cihlář – Lukáš Richtera

Atypický pražský groš se jménem Václava II. nalezený na Ukrajině

An Atypical Prague Groschen with the Name of Václav II Found in Ukraine 99–106

Herfried E. Wagner

Österreichische gegenstempel auf prager groschen und mailänder pegioni

Austrian Countermarks on Prague Groschen and Milanese Pegioni 107–118

Miloš Vaňouch

Bílé penízy Ludvíka Jagellonského. Typologický rozbor

White Pennies of Louis Jagiello. A Typological Analysis 119–167

Vojtěch Brádle

Drobný nález mincí z Lázní Fořt, k. ú. Rudník (okr. Trutnov)

A Minor Coin Find from Lázně Fořt, Rudník cadastral area (Trutnov Distr.) 168–173

